

NÉPESSÉG, KÖZEGÉSZSÉG

Komárom város népességének fejlődése és összetétele.

Développement et composition de la population de la ville de Komárom.

Résumé. Située au bout de l'île „Csallóköz”, où se joignent les deux bras du Danube, Komárom est une ville célèbre en Hongrie. Cette célébrité, elle la doit surtout à sa forteresse, considérée jadis comme imprenable, et qui en effet n'a jamais été prise d'assaut. Le traité de Trianon, laissant de côté les considérations d'ordre ethnique, traçait le frontière tchéco-slovaque le long du Danube, annexant à la Tchéco-Slovaquie la plus grande partie de Komárom, le vieux quartier de la rive gauche. Celui-ci fut rendu à la Hongrie grâce à la Sentence de Vienne (2 novembre 1938).

A propos de la séance solennelle que la Société Hongroise de Statistique va tenir à Komárom, nous allons faire connaître les documents démographiques les plus intéressants concernant cette ville renommée.

Il y a 200 ans déjà, Komárom, ayant dès 1720 8321 habitants (voyez le tableau 1), était une de nos villes considérables, la plus peuplée après Brassó, Buda, Kolozsvár et Nagyszeben. La population y a augmenté lentement au XVIIIe siècle et plus vite au début du XIXe siècle. Elle n'a pu grandir au milieu du siècle dernier, et cela en partie à cause de la création des transports par vapeurs sur le Danube, qui a détourné ailleurs le trafic, en partie à cause de la guerre de l'Indépendance (1848—49) où Komárom avait un grand rôle. Depuis la fin du XIXe siècle, lorsque on a construit un nouveau pont de fer à Komárom, le nombre des habitants y commença à grandir notablement; et le traité de Trianon ayant coupé la ville en deux, il a encore augmenté. Dans la partie annexée à la Tchéco-Slovaquie, il s'accrut de ce fait que le gouvernement de Prague, pour diminuer la prépondérance de l'élément hongrois, y mit nombre de fonctionnaires, cheminots, postiers, etc. Dans la partie laissée à la Hongrie, la population a également grandi; et cela par des réfugiés venus de la rive gauche et par le fait que c'est là qu'était depuis le Traité le siège du comitat de Komárom. En 1930, le nombre des habitants a, dans les deux parties de Komárom, atteint son maximum, s'élevant à 28.720. Deux mois après la libération de la rive gauche, le gouvernement hongrois y a fait recenser le 15 décembre 1938 les habitants; celle-ci avait alors seulement 17.465 habitants, soit 3.700 de moins que lors du recensement de 1930, fait par les Tchèques; d'ailleurs, cette diminution était compréhensible, la plupart des immigrés étrangers

étant partis avant la libération de la rive gauche. Un an après, une enquête rapide, faite dans la partie laissée à notre pays par le traité de Trianon, y a trouvé 9973 habitants. Ainsi donc, y compris sa partie de la rive gauche, Komárom avait alors environ 27.500 habitants. A l'heure actuelle, en tenant compte des habitants rentrés et des militaires, elle en a probablement 30 mille. — On voit, par notre tableau 1, qu'à Komárom, le nombre des maisons, augmentant en général avec la population, a, pendant les dernières décades, grandi plus vite qu'autrefois. Si la plupart des maisons y sont basses, pareilles à celles qu'on voit dans les petites villes, c'est surtout parce qu'au XVIIIe siècle, il y eut là plusieurs tremblements de terre; d'ailleurs, la région manquant de pierres de construction, on n'y pouvait guère bâtir des maisons à étages. Le tableau 2, relatif aux matériaux de construction employés, montre que la proportion des maisons faites de matériaux résistants et ayant un toit réfractaire a augmenté à Komárom.

Notre tableau 3, indiquant l'importance du mouvement migratoire et l'accroissement naturel de la population, prouve (bien qu'il ne soit pas tout à fait complet) que jusqu'en 1930, il y avait une augmentation sous ces rapports. — Quant à la répartition des habitants suivant le lieu de naissance et notamment les comitats, on n'a des chiffres que pour 1910 (tableau 4). Parmi les habitants, 8.870 seulement étaient alors originaires de Komárom. Naturellement, entre les immigrés venus des comitats de Hongrie, les plus nombreux étaient ceux qui vinrent du comitat de Komárom (4784). Le fait que dans le tableau des lieux de naissance, plusieurs comitats lointains figuraient pour des chiffres notables, tenait à ce que Komárom avait une garnison considérable (ordinairement plus de trois mille militaires). La plupart des habitants de langue non hongroise étaient des soldats. — Pour l'importance du mouvement migratoire, on trouvera encore, dans le tableau 5, des renseignements intéressants (sur la proportion des habitants nés à Komárom, dans le comitat du même nom, dans les autres comitats et à l'étranger). On y voit que, par les immigrations, la proportion des indigènes diminuait surtout sur la rive droite. Là, les immigrés ont bien augmenté la population; il y est venu, notamment, nombre de réfugiés des territoires enlevés à la Hongrie.

Les chiffres concernant la religion donnent, eux aussi, un tableau intéressant de l'évolution du

nombre des habitants de Komárom. Au XVIe siècle, la plupart de ceux-ci étaient protestants. Par la suite, les catholiques y devinrent plus nombreux (tableau 6). Il est curieux que dès le XVIe siècle, il y avait à Komárom des Serbes de religion gréco-orientale, immigrés à cause des invasions turques. Ceux-ci, dont la plupart devinrent catholiques à la fin du XVIIe siècle, se sont assimilés à l'élément hongrois. A partir de la fin du XVIIIe siècle, la place qu'ils avaient dans le commerce local, était prise par des immigrés juifs, dont le nombre et la proportion ont fort augmenté, ne décroissant que ces derniers temps.

D'après le tableau 7, la population de Komárom était presque toujours tout à fait hongroise. Il en était de même au recensement de 1850, fait par les Autrichiens qui, bien que n'ayant pas de bonnes dispositions pour nous, y ont noté plus de 96% de Hongrois. Par la suite, la proportion des Hongrois a diminué. Tout de même, elle n'est tombée qu'à environ 90%, et cela en raison des soldats de langue non hongroise. Les recensements tchèques, faits en 1921 et 1930, notaient, contrairement aux statistiques hongroises de 1910 et d'avant 1910, un trop grand nombre de Tchèques et de Slovaques à Komárom (notre tableau, mettant ensemble la rive gauche tchèque et la rive droite hongroise, fait baisser les chiffres tchèques exagérés). Evidemment, sur la rive gauche la population non hongroise a augmenté par des Tchèques et Slovaques immigrés, mais il est incontestable que les recenseurs tchèques ont fait passer comme Tchéco-Slovaques beaucoup de Hongrois parlant slovaque ou ayant un nom de consonnance slave. La proportion des habitants sachant le hongrois prouve nettement que Komárom est une ville tout à fait magyare; au lendemain de la libération de la partie annexée à la Tchéco-Slovaquie, 99.0% savaient le hongrois et seulement 13.7% le slovaque (tableau 8).

On voit, par le tableau 9, qu'aujourd'hui, à Komárom, 95 ou 96% des habitants savent lire et écrire et que cette proportion est de presque 100% pour les enfants venant de sortir de l'école primaire (tableau 10). Dans la partie libérée de la ville, celle qui est sur la rive gauche du Danube, 5.0% des habitants ont fait des études secondaires complètes, et la proportion des habitants ayant fait 4 classes dans un établissement d'enseignement secondaire ou dans une école similaire, est de 22.2%: presque le quart de la population (tableau 11). Selon le tableau 12, indiquant la répartition des habitants ayant fait des études scolaires suivant la religion et la nationalité ethnique, ce sont surtout les luthériens, peu nombreux à Komárom, et les israélites qui ont une instruction dépassant la moyenne.

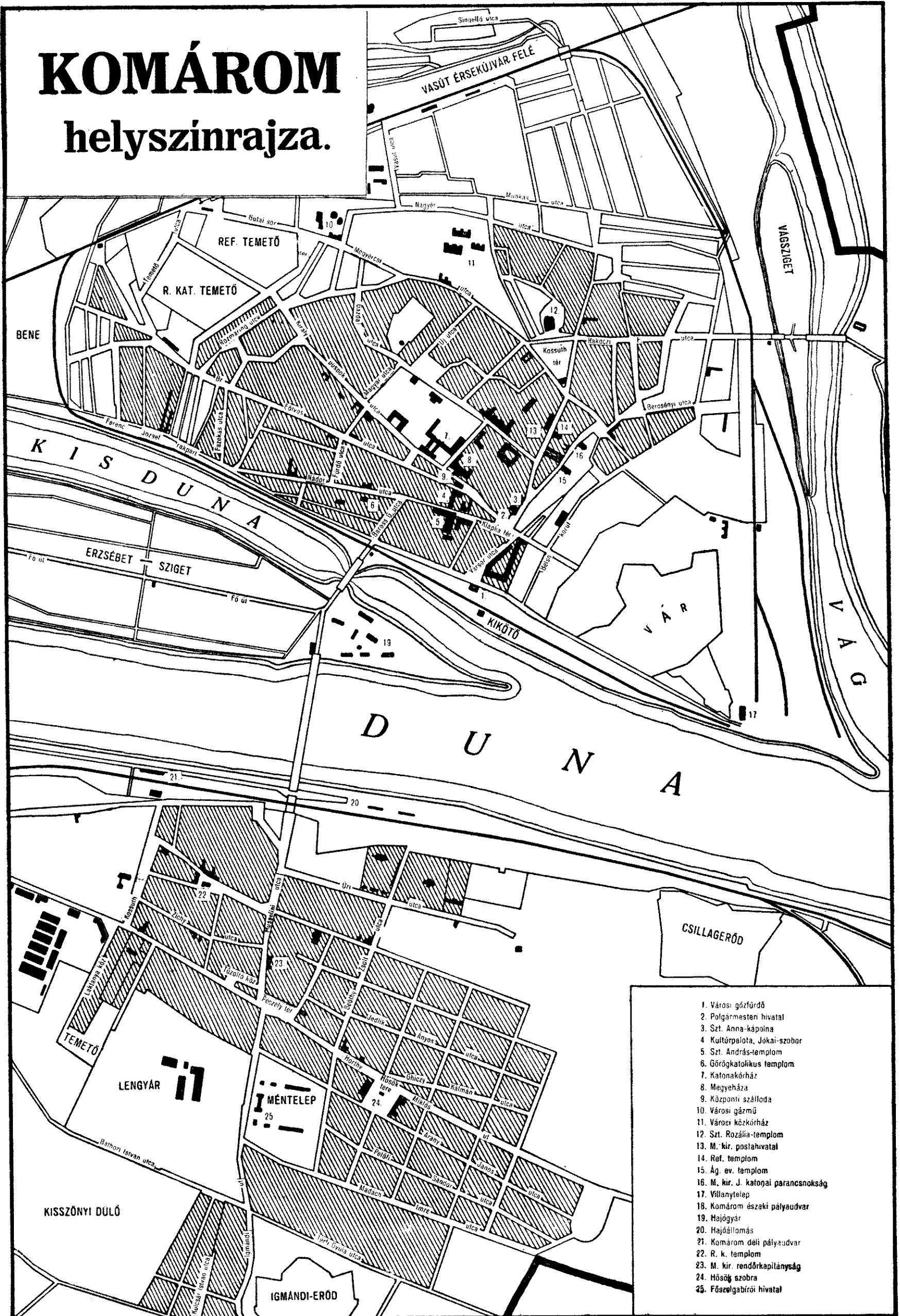
Au point de vue de la profession, la population y est d'un caractère fort urbain (voyez les tableaux 13 et 14; ce dernier offre des renseignements détaillés). Plus de la moitié de la population appartient à la catégorie de l'industrie et de la „circulation“; seulement 8 ou 9% des habitants sont de la catégorie de la production du sol. Un de nos relevés, combinant la profession avec la religion, offre un tableau semblable à celui que donnent en général les villes de Hongrie (tableau 15): les chrétiens se répartissent assez harmonieusement entre les catégories professionnelles; quant aux Juifs, ils font pour la plupart du commerce (par rapport à la population israélite, la proportion des marchands juifs est de 46 ou 49%; dans la population commerçante, la proportion des marchands juifs est de 42 ou 43%). — En ce qui concerne la terre, ce sont des indigènes calvinistes qui ont la plupart des biens fonciers. — Nous indiquons enfin (tableaux 16 et 17), la répartition par religions des habitants appartenant aux catégories économiques au à la classe dite instruite. Selon les chiffres y présentés, à Komárom les Juifs l'emportent sur les chrétiens au point de vue de la situation sociale. Parce que les Juifs de l'industrie et du commerce sont pour la plupart patrons ou employés, il y a là peu d'ouvriers juifs; et que dans la classe instruite on trouve des Juifs surtout parmi les avocats et les médecins.

*

Komárom városa az idők folyamán sok dicső tettel írta be nevét a magyar történelembe. Világhírű vára olyan bevetetlenség hírében állott, mint Gibraltár és tényleg erőszakkal sohasem vívták meg várát. A 16. és 17. században Magyarországnak és az egész Nyugat-Európának védőbástyája volt; a hosszú török uralom alatt dacolt minden támadással. A magyar szabadságharcban játszott szerepe pedig mindnyájunk élénk emlékezetében van. Legutóbb Komárom akkor állt úgyszólván az egész világ érdeklődésének középpontjában, 1938 októberében, amikor az európai nagyhatalmak müncheni értekezlete a magyar és cseh-szlovák kormányokat tárgyalásra utasította a Felvidék magyarlakta részének visszacsatolása ügyében. Ezek a tárgyalások Komáromban folytak le, igaz, hogy ott eredménytelenül, de mégis ezeknek a tárgyalásoknak a folyamánya volt a nov. 2-i bécsi döntés, amely azután az elszakított Felvidék magyarlakta részét és benne természetesen magát Komáromot is húsz keserves év szenvedése után visszaadta az anyaországnak. Jókai

KOMÁROM

helyszínrajza.

1. Városi gőzfürdő
2. Polgármesteri hivatal
3. Szt. Anna-kápolna
4. Kultúrpalota, Jókai-szobor
5. Szt. András-templom
6. Görögkatolikus templom
7. Katonakórház
8. Megyeháza
9. Közponyi szálloda
10. Városi gázmű
11. Városi közkórház
12. Szt. Rozália-templom
13. M. kir. postahivatal
14. Ref. templom
15. Ág. ev. templom
16. M. kir. J. katonai parancsnokság
17. Villanytelep
18. Komárom északi pályaudvar
19. Hajógyár
20. Hajóállomás
21. Komárom déli pályaudvar
22. R. k. templom
23. M. kir. rendőrkapitányság
24. Hősök szobra
25. Főszolgabírói hivatal

és Klapka dicső városa így tehát ezrek és ezrek újjongása közepette visszakerült oda, ahová ezer év óta tartozott és ahonnan csak a legvéresebb igazságtalanság révén lehetett elszakítani, mert kétségtelen, hogy a Cseh-Szlovákiához csatolt városok között Komárom volt a legtisztább magyar lakosságú.

A Magyar Statisztikai Társaság idei ünnepi ülését Komáromban tartja, ez a körülmény most már szinte hagyományos szokás szerint alkalmat ad arra, hogy a figyelmet erre a dicső multú városra tereljük, amelyet most már másfél éve újra keblére ölelhetett az „Aeterna Hungaria“.

Komárom városát tulajdonképpen nevezetes vára virágoztatta fel a török időkben. Maga a várbeli katonaság ellátása is sok lakost vonzott, azonkívül a vár védelmet biztosított az embereknek. De földrajzi fekvése is a két Dunaág és a Vág összefolyásánál, kedvezett fejlődésének, a kereskedelemnek egyik gócpontjává lett. Ezek a körülmények magyarázzák meg, hogy Komárom a törökvilág letűnte után s valószínűleg előbb is, egyike volt az ország legnagyobb városainak. Acsádi 1720-ban 8321-re becsüli a város lakosságát. Ebben az időben csak Brassó, Buda, Kolozsvár és Nagyszében volt népesebb Komáromnál: még Pozsony, Pest és Kassa is kevesebb lakost számlált. Ez a legrégebb adat Komáromról, ugyanekkor 792 lakóház és 932 háztartás volt a városban. Az 1720. évi lélekszám csak becslésen alapszik; az első tényleges számadat e város lakosságáról 1775-ből való, amikor a nemesség és katonaság nélkül 9745 polgári lakost számoltak meg. Az 1787. évi József-féle népszámlálás már az összes népességet magában foglalta és 12.067 lelket talált Komáromban, sőt az akkor már kimutatott és az azóta odacsatolt Újszónnyel együtt 12.490-et. Ezek után valószínű, hogy az 1805. évi nem nemesi összeírás eredménye, amely csak 9.191 lelket hozott ki, erősen alatta marad a valóságnak, mert különben valószínűtlennek látszanék az 1825. évi ugyancsak nem nemesi összeírások eredménye, amelyet Nagy Lajos közöl ismert munkájában.¹⁾ Ekkor már, Újszönt is beleszámítva, 1315 házban 18.673 lakosa lett volna Komáromnak. Mégis úgylátszik, hogy a 19. század eleje volt Komáromnak a legerősebb fejlődési

1. Komárom házainak és lakosainak száma a különböző időszakokban.

Nombre des maisons et des habitants de Komárom, à différentes époques.

Év Années	Nombre		Forrás Sources
	Házak száma des maisons	Népesség de la population	
1720	792	8.321	Acsádi: „Magyarország népessége a pragmatica sanctio korában“. Csak a balpart. — <i>Seulement la rive gauche.</i>
1775	—	9.745	„Magyarország vármegyéi és városai“. Komárom vm. és Komárom város 151. l. — <i>page 151, Le comitat de Komárom et la ville de même nom.</i>
1787	1552	12.490	A népesség a nemesek és katonaság nélkül. Csak a balpart. — <i>La population sauf les nobles et les militaires. Seulement la rive gauche.</i>
1805	1178	9.191	József-féle népszámlálás Újszónnyel együtt. — <i>Recensement sous József II. Y compris Ujszöny.</i>
1825	1315	18.673	Nem-nemesi összeírás. (Kézirat) Csak a balpart. — <i>Enquête sur les non-nobles (en manuscrit.) Seulement la rive gauche.</i>
1830	—	18.229	Nem nemesi összeírás (Nagy Lajos) Újszónnyel együtt. — <i>Enquête sur les non-nobles (Louis Nagy). Y compris Ujszöny.</i>
1840	—	18.229	Fényes Elek. Újszónnyel együtt. — <i>Alexis Fényes. Y compris Ujszöny.</i>
1850	—	11.214	Fényes Elek, Újszónnyel együtt. — <i>Alexis Fényes. Y compris Ujszöny.</i>
1857	1429	12.764	Osztrák népszámlálás. Csak a balpart. — <i>Recensement autrichien Seulement la rive gauche.</i>
1869	1644	13.595	Osztrák népszámlálás Újszónnyel. Házak száma csak a balparttól. — <i>Recensem. autrichien. (Y compris Ujszöny. Pour le nombre des maisons, seulement la rive gauche.)</i>
1880	1667	17.123	Magyar népszámlálás, polgári népesség Újszónnyel. Házak száma csak a balparttól. — <i>Recensement hongrois: population civile (Y compris Ujszöny. Pour le nombre des maisons, seulement la rive gauche.)</i>
1890	1664	18.233	Magyar népszámlálás Újszónnyel és katonasággal (2613.) — <i>Recensement hongrois. Y compris Ujszöny et les militaires (2613.)</i>
1900	1856	19.996	Magyar népszámlálás Újszónnyel és katonasággal (3357.) — <i>Recensement hongrois. Y compris Ujszöny et les militaires (3357.)</i>
1910	1973	22.337	Magyar népszámlálás. Az egyesített város katonasággal (3180.) — <i>Recensement hongrois. La ville et la partie réunie, y compr. les militaires. (3180.)</i>
1920/21	2333	23.678	Magyar népszámlálás. Az egyesített város katonasággal (3474.) — <i>Recensement hongrois. La ville et la partie y réunie, y compr. les militaires. (3474.)</i>
1930	3148	28.720	Magyar és cseh népszámlálás szerint a két Komárom együtt, katonasággal. — <i>D'après les recensements hongrois et tchèque; l'ensemble des deux parties de la ville de Komárom. Y compris les militaires.</i>
1938/39	4170	27.438	Magyar népszámlálás. Balparton csak polg. népesség (17.465). — <i>Recensement hongrois. Pour la rive gauche, seulement la population civile (17.465.)</i>

¹⁾ Statistica Regni Hungariae 1828.

korszaka. A gőzhajózás megindulása más kikötők felé is terelte a forgalmat és annak egy részét elvonta Komáromtól, így a fejlődés megakadt. Fényes Elek 1830-ban és 1840-ben is csak 18.229 lakosról tud, közvetlenül a szabadságharc előtt azonban már 20 ezernél többre teszi a lakosság számát. A szabadságharc kimenetele azután katasztrófális hatással volt Komárom fejlődésére, amihez hozzájárult az, hogy az első fontos vasúti vonalak, így a pozsonyi vasút, Komáromot elkerülték. Az 1849-i várostrom a város lakosainak nagyrészét elvándorlásra készítette, úgyhogy az 1850. évi osztrák népszámlálás csak 11.214 lakost talált Komáromban (Újszöny nélkül). A város mégis lassan újabb fejlődésnek indult s bár időközben a Győrön átmenő budapest—bécsi vonal érintette, a dunai híd hiánya határozottan késleltette fejlődését. Mikor ez 1892-ben megépült, a város újra normálisabb fejlődésnek indult és 1910-ben a világháború előtt összes népessége — a 90-es években odacsatolt Újszönnyel és állandóan nagyszámú katonasággal, amely a 3 ezer lelket is meghaladta — már 22.337 főre rúgott. A világháború és az azt követő elcsatolás természetesen nem kedvezhetett Komárom fejlődésének, úgyhogy az 1920 körüli lélekszáma összefoglalva az elszakított balparti részt a megmaradt Komárom-Újvárossal a (rég)i Újszöny), alig haladta meg az 1910. évi lélekszámot, bár maga a magyar részen maradt Újkomárom igen nagy szaporodást ért el, de épen csak azon a réven, hogy a megszállt Komáromból sokan átjöttek a magyar területre. Magának a cseh uralom alá jutott Komáromnak a népessége 1910-hez képest több mint ezer fővel csökkent. A cseh uralom azután az 1920-as években rengeteg cseh tisztviselőt, vasutast, postást, stb. telepített Komáromba, akikkel természetesen cseh és tót iparosok és kereskedők jöttek, úgyhogy a balpart népessége 1930-ig 21.158-ra duzzadt fel, közben a menekültekkel a megye székhelyé lett Komárom-Újvárosba települt tisztviselőkkel, iparosokkal, katonasággal stb. a jobbparti rész is jelentékeny további növekvést ért el, úgyhogy a jobbparti Komárom lakossága 1920 és 1930 között 5.963-ról 7.562-re növekedett. A két Komárom tehát 1930-ban már 28.720 lakost számlált, s ezzel elérte fejlődésének — legalább is a népszám tekintetében —

csúcspontját. Amikor 1938 novemberében az ősi Komárom visszakerült a magyar koronához, a 20 év alatt betolakodott csehek és betelepült tótok legnagyobb része elhagyta a várost, nem lehet csodálkozni tehát azon, hogy az 1938 dec. 15-i felvidéki népszámlálás a visszakerült Komáromban csak 17.465 lelket talált. Viszont a Komárom jobbparti megmaradt részén majdnem egy év múlva tartott népszámlálás szerint ennek a résznek 9.973 lakosa van, *a város két részének együttes lélekszáma legújabbán tehát 27.438*. Természetesen ez nem pontos szám, mert nem is ugyanegy időpontra vonatkozik, azután nem kell figyelmen kívül hagyni, hogy a visszacsatolt Komárom lakosságából teljesen hiányzik a katonaság, amely Komáromban, mint említettük, mindig igen tekintélyes részét tette a népességnek, viszont másrészt a jobbparti rész lélekszámában az összeírás időpontjában igen sok lengyel menekült volt számbavéve, ami legjobban kitűnik abból, hogy 6.447 férfivel szemben csak 3.526 volt a nő.

Valószínű, hogy az 1938 dec. 15-i népszámlálás még azoknak a komáromiaknak egy részét sem foglalja magában, akik a visszacsatolás után újra vissza akartak települni régi születéshelyükre vagy lakóhelyükre, de a népszámlálás idejéig még nem volt erre alkalmuk. Azonkívül az említett népszámlálás óta sok magyar tisztviselő, vasutas, postás, iparos, kereskedő és főképen katona került Komáromba, úgyhogy bizvást elmondhatjuk, hogy ma a város lakossága meghaladja a 30 ezret. Erre majd az 1940. népszámlálás fog biztos feleletet adni.

A kétparti rész népességfejlődése igen különböző volt, 1787-ben a jobbparton még csak 423 lélek lakott, a régi Komáromban pedig 12.067, a legutolsó adat szerint már a jobbpart népessége 9.973 lélek, a balparté pedig csak 17.468. Trianon óta a viszonyok kényszere alatt a súlypont már erősen kezdett áttolódni a jobbpartra, de el kell ismernünk, hogy ez a folyamat — kisebb mértékben — már a világháború előtt is megvolt.

Mielőtt a város lakosságának taglalására áttérnénk, néhány szóval a lakosság elhelyezésére szolgáló házak mineműségéről akarunk megemlékezni, már amennyire erről a statisztika tájékoztathat. Az 1. sz. tábla a házak számának fejlődését

is bemutatja. Természetesen itt nehézségek voltak abban a tekintetben, hogy a házak száma vagy egyáltalán nincs meg egyes népszámlálások idejéből, vagy csak a balparti városról van meg. A legrégebbi adat a város házainak számáról 1720-ból van, amikor 792-t számoltak meg, bennük 932 háztartással. 1787-ben feltűnő nagy a házak száma is: 1552, viszont 1825-ben ugyancsak Újszónnyel együtt, ahol 159 házat találtak, csak 1.315 háza volt Komáromnak. Ez a szám azután lassan növekedett 1910-ig, amikor 1.973-at ért el; innen kezdve különösen a háború után rohamosan növekszik a házak száma, úgyhogy a visszacsatolás után a balparti részben 2.948, egy év múlva pedig a jobbparti részben 1.222, összesen tehát 4.170 házat talált a népszámlálás. 1910-től 1938-ig tehát több, mint megkétszereződött a házak száma Komárom mai területén.

Már Komárom vármegye monográfiája kiemeli, hogy a városban, különösen a 18. században többször pusztító földrengés miatt nem igen mertek emeletes házakat építeni. Első adatunk a házak magasságára vonatkozóan 1869-ből van, amikor az 1.644 ház közül csak 8 volt egyemeletes és egy kétemeletes. Még 1910-ben is csak 55 egyemeletes és 2 kétemeletes házról tud a statisztika, a földszintes házak aránya tehát még 1910-ben is 97,1% volt. Olyan magas arány ez, amelynél magasabb csak az alföldi mezőgazdasági jellegű városokban található.

Ami a házak építési anyagát illeti, erre nézve a következő adatok állanak rendelkezésre (l. a 2. sz. táblát). Az egész Komáromról 1890-től 1910-ig van meg az adat; e szerint a kőből vagy téglából épült házak aránya 20,6%-ról 42,6%-ra emelkedett 20 év alatt. A kő-alapú, de vályogfalú házak arányszáma viszont ugyanezen idő alatt 59,6%-ról 38,2%-ra ment vissza; ugyancsak csökkent a tisztán vályogból épített házak aránya is 18,1%-ról 15,5%-ra. Ami pedig a házak tűzbiztos, vagy kevésbé tűzbiztos tetőzetét illeti, ebben a tekintetben 1910-ig elég lassú volt a fejlődés, mert az egész várost véve a háborút megelőző 20 év alatt 18,9%-ról csak 34,9-re emelkedett a cseréppal, vagy bádoggal fedett házak aránya. 1910 óta csak a megmaradt újavárosi részről vannak adatok a házak építési anyagára vonatkozólag. A város jobbparti részén 1910-ben

2. A komáromi lakóházak falazata és tetőzete. *Murs et toits des habitations de Komárom.*

Év Années	Száz lakóház közül Proportion, pour 100 habitations, de celles						
	dont les murs étaient				dont le toit était		
	kő- v. téglából ou de briques	kő- v. téglalappal, vályog v. föld- de terre, battue ou non battue, avec un fondement de pierres ou de briques	vályog v. föld — de terre, battue ou non battue	fa v. egyéb — de bois ou d'autres matières	cserép, pala v. bádoggal — de tuiles, d'ardoises ou de fer-blanc	zsindely v. deszka — de bardeaux ou de planches	zsúp v. nád — de chaume ou de roseaux
falazatú				tetőzetű			
a) Egész Komárom — <i>Toute la ville de Komárom</i>							
1890	20·6	59·6	18·1	1·7	18·9	79·5	1·6
1900	30·3	41·5	27·9	0·3	20·3	76·8	2·9
1910	42·6	38·2	15·5	3·7	34·9	61·9	3·2
b) Csak a jobbpart — <i>Seulement la rive droite</i>							
1910	36·7	35·5	21·2	6·6	55·7	34·5	9·8
1920	48·5	19·9	30·4	1·2	46·9	45·6	7·5
1930	52·7	19·1	25·2	3·0	82·3	14·7	3·0

36,7% volt a kőből vagy téglából épült házak aránya. Ez a százalék 1930-ig 52,7-re emelkedett és természetesen ugyanilyen mértékben csökkent a kevésbé szilárd falazatú házak arányszáma. A tetőzet anyagánál érdekes változást látunk; a háborús évtizedben a jobbparti részen újra a zsindely- vagy deszkatetők nyomultak előre, a következő évtizedben azonban rendkívül fejlődtek a viszonyok a tűzbiztos tetőzet irányában, amennyiben 1930-ban már a lakóházaknak itt is 82,3%-a cseréppal, palával, vagy bádoggal volt fedve, míg a zsindely- vagy deszkatetejű házak arányszáma 14,7%-ra szállt le, a zsúp- vagy nádtetős házaké pedig 1910-től 1930-ig fokozatosan 9,8%-ról 3,0%-ra esett. 1910 óta bizonyára a város balparti területén is jelentősen javultak a viszonyok ebben a tekintetben.

Visszatérve a város népességének fejlődésére, minthogy a népesség növekvése a természetes szaporodás és vándorlások útján jön létre, lássuk, hogy Komáromban milyen irányú és mértékű volt a népfejlődésnek ez a két tényezője. Erre vonatkozólag az egész városról csak a világháború előtti három évtizedről vannak adataink, azóta csak a jobbparti területről (l. a 3. sz. táblát). Az 1880-as években a városnak alig volt természetes szaporodása, a

3. A természetes és tényleges szaporodás szerepe Komárom népességének fejlődésében 1880-tól.

Rôle des accroissements naturel et effectif dans l'évolution de la population de Komárom, à partir de 1880.

É v Années	A c c r o i s s e m e n t					
	Természetes naturel		Tényleges effectif		Vándorlási külön- bőzet - Différence migratoire	
	sz a p o r o d á s					
	Sz. Sz. nombres abs.	o/o	Sz. Sz. nombres abs.	o/o	Sz. Sz. nombres abs.	o/o
a) Egész Komárom — <i>Toute la ville de Komárom.</i>						
1881—1890	101	0·8	- 32	-0·2	- 133	- 1·0
1891—1900	673	3·7	1763	9·7	+ 1090	+ 6·0
1901—1910	876	4·4	2341	11·7	+ 1465	+ 7·3
b) Csak a jobbpárt — <i>Seulement la rive droite.</i>						
1911—1920	16	0·5	2440	69·3	+ 2424	+ 68·8
1921—1930	665	11·1	1599	26·8	+ 934	+ 15·7

születések többlete mindösze 101 volt tíz év alatt. Viszont a polgári népesség ténylegesen még fogyott is 32 lélekkel, úgyhogy ebben az évtizedben a város még vesztett is a vándorlások révén. A következő két évtizedben nemcsak a természetes szaporodás számai javultak, habár a város akkor sem tartozott az egészséges szaporodást mutató városok közé, de ekkor már újra a bevándorlás is fokozódó mértékben növelte a város lakosságát. Ennek a fejlődésnek vetett véget a világháború. A cseh uralom 20 éve alatt nehézségbe ütközik a természetes és tényleges szaporodás összehasonlítása, csupán a megmaradt újavárosi részről közölhetjük az adatokat. Itt természetesen különösen az elcsatolt Komáromból való tömeges áttelepülés és menekülés révén mutatkozik a világháborús évtizedben feltűnő nagy bevándorlás, ami a valóságban tulajdonképpen még nagyobb, mert a hősi halottak beszámítása a mutatózó csekély természetes szaporodást bizonyára fogyássá változtatná. A jobbparti rész egyébként az 1920-as években egészséges természetes szaporodást is mutatott, amellel bevándorlás útján is eléggé növekedett.

Arra nézve, hogy Komárom város lakossága honnan verődött össze, a 4. sz. tábla tájékoztat, amely a lakosságot születési hely szerint mutatja ki. Sajnos, ezeket az adatokat csak az 1910. évről tudjuk produkálni, mert a csehek hasonló kimutatást nem készítettek, a legújabb összeírások pedig a szóban forgó adatokat nem dolgozták fel. 1910-ben, az akkori lakosságból csupán

8870-en voltak helybeliek, tehát komáromi születésűek; 4.784-en Komárom megye területéről vándoroltak be és 7.938 volt azok száma, akik a magyar korona egyéb törvényhatóságaiban születtek s Komáromban voltak összeírva; ausztriai és egyéb külföldi születésű pedig 745 volt. Más városokkal összehasonlítva meglepő, hogy Komáromban milyen alacsony volt a törzsökös lakosság aránya, tekintettel arra, hogy — amint láttuk —, a bevándorlási mozgalom nem nagy mértékben növelte a város lakosságát. Ezt annak lehet tulajdonítani, hogy Komáromban a város polgári lakosságához képest túlnagy volt a katonaság létszáma, amely természetszerűleg legnagyobb részt máshonnan való. Azért a közölt számok nem is mutatnak tökéletesen és megbízhatóan a bevándorlás eredő helyére, mert sok függ attól, hogy milyen területről kiegészült ezredék állomásoztak a népszámlálás időpontjában a városban. Pl. vas megyei születésű 863 volt Komáromban, de közülük csak 96 volt a nő, jeléül annak, hogy akkor egy odaváló ezred növelte meg a város lakosságát. Még a szomszédos Pozsony megyére is áll ez részben, még inkább Nyitra és Trencsén megyére, ahonnan való katonaság, mint látni fogjuk, alaposan megnövelte a tót anyanyelvűek számát. Jellemző a belső vándormozgalom nagyságára, hogy nem volt olyan törvényhatóság, még Horvátországban is csak az egyetlen Varasd városa, amelynek ne lett volna legalább egy szülöttje Komáromban.

A népesség születési hely szerint való megoszlása, ha több népszámlálási évről állítjuk össze az adatokat, szépen mutatja a vándormozgalmak hatását. Az 5. sz. táblán foglaltuk össze az idevonatkozó adatokat a születési helyeknek fő csoportosítása szerint. Ez a táblázat nemcsak azt mutatja, hogy a bevándorlási mozgalom erősödése vagy gyengülése hogyan változtatja meg a helybeli születésűek arányszámát, de azt is, hogy milyen különbség van a katonaság nélkül vagy a katonasággal számított népesség adatai között. 1880-ban a polgári lakoságnak még 57·8%-a volt helybeli születésű, 1900-ban már csak 51·5%-a. Közben az arányszám 1890-ig még növekedett is; láttuk, hogy ebben az évtizedben nem bevándorlási, hanem kivándorlási többlet volt. Különösen a más megyebeli, tehát a távolabbi megyékből bevándoroltak aránya növekedett meg két évtized alatt. Az ugyan csak 1900. évi összes népességre vonatkozó

4. Komárom lakossága születési hely szerint 1910-ben a régi Magyarbirodalom egyes törvényhatóságai szerint részletezve.

La population de Komárom en 1910, d'après le lieu de naissance, suivant les comitats et villes autonomes de la Hongrie d'avant-guerre.

Ország rész, törvényhatóság <i>Régions, comitats et villes autonomes</i>	1910	Ország rész, törvényhatóság <i>Régions, comitats et villes autonomes</i>	1910	Ország rész, törvényhatóság <i>Régions, comitats et villes autonomes</i>	1910
Duna jobbpartja: <i>Rive droite du Danube:</i>		Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.	261	Királyhágón túl: <i>Transylvanie:</i>	
Baranya vm. *)	47	Budapest szfv.	437	Alsó-Fejér vm.	11
Pécs tjt. **)	15	Kecskemét tjt.	14	Beszterce-Naszód vm.	9
Fejér vm.	198	Összesen — Total:	1.051	Brassó vm.	18
Székesfehérvár tjt.	30	Tisza jobbpartja:		Csík vm.	5
Győr vm.	482	<i>Rive droite de la Tisza:</i>		Fogarás vm.	2
Győr tjt.	200	Abaúj-Torna vm.	37	Háromszék vm.	4
Komárom vm.	4.784	Kassa tjt.	14	Hunyad vm.	9
Komárom tjt.	8.870	Bereg vm.	30	Kis-Küküllő vm.	4
Moson vm.	129	Borsod vm.	24	Kolozs vm.	8
Somogy vm.	58	Miskolc tjt.	15	Kolozsvár tjt.	11
Sopron vm.	223	Gömör és Kishont vm.	51	Maros-Torda vm.	9
Sopron tjt.	52	Sáros vm.	21	Marosvásárhely tjt.	5
Tolna vm.	102	Szepes vm.	29	Nagy-Küküllő vm.	16
Vas vm.	863	Ung vm.	23	Szeben vm.	18
Veszprém vm.	340	Zemplén vm.	63	Szolnok-Doboka vm.	22
Zala vm.	233	Összesen — Total:	307	Torda-Aranyos vm.	6
Összesen — Total:	16.626	Tisza balpartja:		Udvarhely vm.	4
Duna balpartja:		<i>Rive gauche de la Tisza:</i>		Összesen — Total:	161
<i>Rive gauche du Danube:</i>		Békés vm.	38	Fiume	5
Árva vm.	32	Bihar vm.	19	Magyarország — Hongrie <i>proprem. dite</i>	21.527
Bars vm.	217	Nagyvárad tjt.	11	Horvát-Szlavonország:	
Esztergom vm.	393	Hajdu vm.	11	<i>Croatie-Slavonie:</i>	
Hont vm.	172	Debrecen tjt.	5	Belovár-Kőrös vm.	1
Selmecbánya tjt.	16	Máramaros vm.	120	Lika-Krbava vm.	4
Liptó vm.	38	Szabolcs vm.	55	Modrus-Fiume vm.	1
Nógrád vm.	73	Szatmár vm.	105	Pozsega vm.	4
Nyitra vm.	874	Szatmárnémeti tjt.	6	Szerém vm.	17
Pozsony vm.	596	Szilágy vm.	9	Zimony tjt.	5
Pozsony tjt.	99	Ugocea vm.	25	Varasd vm.	6
Trencsén vm.	226	Összesen — Total:	404	Varasd tjt.	—
Túróc vm.	33	Tisza-Maros szöge:		Verőce vm.	6
Zólyom vm.	33	<i>Angle formé par la Tisza et le Maros:</i>		Eszék tjt.	11
Összesen — Total:	2.802	Arad vm.	20	Zágráb vm.	3
Duna-Tisza köze:		Arad tjt.	10	Zágráb tjt.	7
<i>Entre Danube et Tisza:</i>		Csanád vm.	8	Horvát-Szlavonország — <i>Croatie-Slavonie</i>	65
Bács-Bodrog vm.	133	Krassó-Szörény vm.	25	Magyarbirodalom — <i>Etat hongrois</i>	21.592
Baja tjt.	27	Temes vm.	33	Külföldi és ismeretlen — <i>Etrangers ou de lieux inconnus</i>	745
Szabadka tjt.	11	Temesvár tjt.	11	Mindössze — Total gé- néral	22.337
Újvidék tjt.	17	Versec tjt.	4		
Zombor tjt.	2	Torontál vm.	50		
Csongrád vm.	28	Pancsova tjt.	10		
Hódmezővásárhely tjt.	4	Összesen — Total:	171		
Szeged tjt.	34				
Heves vm.	54				
Jász-Nagykun-Szolnok vm.	29				

*) Vm. = comitat. **) Tjt. = ville autonome.

adatok már a katonaság beszámításával egészen más képet mutatnak. Itt már a helybeliek aránya a polgári népesség 51·5%-val szemben csak 43·5, a más megyebeli magyarországiaké pedig 32·9%-ra megy fel,

míg magában a polgári népességben csak 24·8%. Látjuk, hogy a vándormozgalom még a következő évtizedben is leszorítja a helybeliek arányszámát és emeli a máshonnan származókét. A trianoni békeparancs

5. Komárom lakosságának megoszlása a születési helyek főcsoportosítása szerint.

Répartition de la population de Komárom, suivant les grandes catégories de lieux de naissance.

Év Années	H a b i t a n t s n é s			
	Helybeli à Komárom	Megyebeli dans le comitat où est Komárom	Más megye- beli en d'autres comitats	Külföldi à l'é- tranger
születésű százalékban — %				
a) Egész Komárom — <i>Toute la ville de Komárom</i>				
1880 (polg. nép.) .	57.8	19.0	19.0	4.1
1890 (" ") .	59.6	9.2	17.8	3.2
1900 (" ") .	51.5	20.9	24.8	2.8
1900 (össz. nép.) .	43.5	19.7	32.9	3.9
1910 (" ") .	39.7	21.4	35.6	3.3
b) Csak a jobbpart — <i>Seulement la rive droite</i>				
1920 (össz. nép.) .	12.8	¹⁾ 46.2	²⁾ 37.6	3.4
1930 (" ") .	26.0	32.9	39.3	1.8

¹⁾ Ebből trianoni terület 14.9, elszakított terület 31.3 %. — *Dont sur le territ. laissé à la Hongrie, 14.9; sur celui enlevé à la Hongrie, 31.3* %. ²⁾ Ebből trianoni terület 26.1, elszakított terület 11.5 %. — *Dont sur le territ. laissé à la Hongrie, 26.1; sur celui enlevé à la Hongrie, 11.5* %.

után megmaradt Komárom ebben a tekintetben egészen elütő képet mutat. Itt már 1920-ban csak 12.8% a helybeli. A megyebeliek arányszáma főképp a balparti Komárom hatása alatt, ahonnan sokan átjöttek, 46.2%-ra ugrik fel. Hogy mennyien menekülhettek a város megmaradt területére, mutatja az, hogy 1930-ban a város lakosságának nem kevesebb, mint 42.8%-a volt elszakított területi születésű.

Érdekes képet mutat a város lakosságának vallásfelekezeti megoszlása, amelyről a legrégebb időkre visszanyúló adataink vannak. A város történetírói kiemelik, hogy Komárom lakossága korán átvette a protestantizmus tanításait, úgyhogy a 16. század 60-as éveiben már a város túlnyomó része protestáns volt. A 17. században kezdődik a katolikusok felélédeése, majd a jezsuiták működése folytán egyre többen tértek át a katolikus vallásra. A 17. század végén már a katolikusok voltak többségben, de mindig jelentékeny maradt a protestánsok, különösen a reformátusok száma is. 1775-ből van először számszerű adatunk, amikor 9.745 lakosból 5.550 volt katolikus és 4.195 más vallású. Az ezutáni évekből rendelkezésre álló adatokat a 6. sz. táblán közöljük. A protestánsokon kívül már a 16. századtól fogva

görög keletiek, főképp rácok is voltak a városban, akiket a török hódítás elől való menekülés közben a kereskedelmi lehetőségek csaltak ide. A rácok nagy része azonban 1673-ban a katolikus vallásra tért át, de még 1825-ben is 256 görög keletit számolt meg a nem nemesi összeírás. Innen kezdve számuk rohamosan fogyott, a szaporodó zsidók kiszorították őket. A zsidók száma 1787-ben még csak 61 volt, 1805-ben is még csak 64, de már 1825-ben 415. Látszik tehát, hogy a múlt század eleje óta növekszik meg a zsidók száma Komáromban; ez a növekvés abszolút számban 1920-ig tart, 1900 óta azonban az arányszám csökkenését lehet megállapítani. Ami a római katolikusokat illeti, arányuk a protestánsokkal szemben fokozatos emelkedést mutat, úgyhogy ma már a város lakosságának kb. 64%-a róm. katolikus, viszont a reformátusok arányszáma, amely a múlt század elején a 30%-ot is meghaladta, ma már csak alig emelkedik felül a 20%-on. Még legnagyobb állandóságot az evangélikusok arányszáma mutatja.

A Szemlében eddig közölt városi ismeretéseinkben rendszeresen kiterjeszkedtünk az illető város egyes részeinek sajátos viszonyaira is. Komárom városról ilyen részletezés hiányzik, legfeljebb éppen a Duna folyam által való elválasztás folytán a jobb- és balpartot mutathatjuk ki külön. Ebben azonban megint az a nehézség, hogy a balpartról csak a cseh népszámlálás kevésbé részletes és megbízható adatai állnak rendelkezésre, és így ezekről az összehasonlításokról nagyrészt le kell mondanunk. Az mindenesetre megállapítható pl. a vallásfelekezeti adatokból, hogy a tulajdonképeni régi Komárom, a balpart lakossága sokkal kevertebb vallásilag, mint az újabban települt újvárosi részek. Bár éppen az 1930. évi népszámlálás azt mutatta, hogy az Újváros erős fejlődése és a megszállt Komáromból való átvándorlás révén a jobbparti rész lakossága is erősen protestáns színezetet kapott, de még így is 1930-ban az újvárosi részben a római katolikusok aránya meghaladta a 73%-ot.

Amennyire vissza tudunk menni a statisztikai és egyéb adatokkal, Komárom város lakossága mindig majdnem kizárólagosan magyar volt. A legrégebb adat, ami erre vonatkozólag feltalálható, Ácsádi Ignác számítása, aki az összeírt adózó lakosság nevei alapján próbálta megállapítani a lakosság nemzetiségi megoszlását. Az ő százalékokban közölt adatai szerint állítottuk be a 7. sz. táblába a megfelelő abszolút számokat. E

6. A népesség megoszlása vallás szerint. — Répartition de la population suivant la religion.

Év <i>Années</i>	Népesség <i>Population</i>	E b b ó l — D o n t					
		róm. kat. <i>catholiques rom.</i>	reform. <i>calvinistes</i>	evang. <i>luthériens</i>	gör. kel. <i>gréco-orient.</i>	izraelita <i>israélites</i>	egyéb <i>autres</i>
a) Abszolút számban — <i>Nombres absolus</i>							
1775	1) 9.745	5.550	4.195			—	—
1825	18.673	11.159	6.843		256	415	—
1830	18.229	11.048	6.095	448	241	397	—
1840	18.229	10.962	5.975	416	84	792	—
1850	1) 11.214	5.788	3.849	377	51	1.149	—
1857	1) 2) 11.986	6.232	4.149	425	52	1.123	5
1869	1) 13.595	7.731	3.842	444	43	1.532	3
1880	3) 14.510	8.038	4.042	416	27	1.960	27
1890	3) 14.876	8.373	4.035	418	23	2.018	9
1900	19.996	12.336	4.488	728	41	2.296	107
1910	22.337	13.999	4.892	817	44	2.380	205
1920	23.678	15.408	4.740	674	61	2.406	389
1930	28.720	19.341	5.273	958	100	2.193	855
1938	1) 3) 17.465	10.866	4.247	397	33	1.821	101
b) S z á z a l é k o k b a n — %							
1775	100·0	57·0	43·0			—	—
1825	100·0	59·7	36·7		1·4	2·2	—
1830	100·0	60·6	33·4	2·5	1·3	2·2	—
1840	100·0	60·0	32·8	2·3	0·5	4·4	—
1850	100·0	51·6	34·3	3·4	0·5	10·2	—
1857	100·0	52·0	34·6	3·5	0·5	9·4	—
1869	100·0	56·9	28·3	3·2	0·3	11·3	0·0
1880	100·0	55·4	27·9	2·9	0·2	13·5	0·1
1890	100·0	56·3	27·1	2·8	0·2	13·6	0·0
1900	100·0	61·7	22·4	3·7	0·2	11·5	0·5
1910	100·0	62·7	21·9	3·6	0·2	10·7	0·9
1920	100·0	65·1	20·0	2·8	0·3	10·2	1·6
1930	100·0	67·3	18·4	3·3	0·3	7·7	3·0
1938	100·0	62·2	24·3	2·3	0·2	10·4	0·6

1) Csak a balpart. — *Seulement la rive gauche.* 2) Honos népesség. — *Population originaire de Hongrie.*
3) Polgári népesség. — *Population civile.*

szerint a magyarság aránya e számítás alapján is, — amely bizonyára nem kedvezett a magyarságnak, mert hiszen az idegen nevéek között akkor is lehettek magyarok — majdnem 90%-ra becsülhető, és még az 1850. évi osztrák népszámlálás is 96%-os magyarságot volt kénytelen kimutatni. Ez az arányszám később az idegen nyelvű katonaság beszámításával némileg lejjebb szállt, de magában a polgári népességben a magyarság arányszáma mindig meghaladta a 90%-ot.

Erősen megváltozott a város nemzetiségi képe — legalább is papiroson — a cseh-szlovák éra alatt. A cseh adatok természetesen csak az elcsatolt balparti részre vonatkoznak, de össze vannak öntve a magyar uralom alatt maradt Komárom-Újváros adataival. Az 1919. évi hevenyészett népszámlálás, amelyet az akkori szlovák autonóm kor-

mány hajtott végre, 2.441 tótot és csehet talált a városban, holott 1910-ben a magyar népszámlálás szerint ugyanezen a területen a tótok száma csak 756 volt, ezek is úgyszólván kizárólag katonák voltak. A polgári tót lakosság 1910-ben az egész városban nem tett többet 84 léleknél. Még a több mint egy évvel később, 1921 elején tartott cseh népszámlálás is csak 2.434-ben állapította meg a csehek és tótok számát. Ellenben 10 év múlva, 1930-ban már 5.365 csehet és szlovákot állapítottak meg a színmagyar Komáromban (a balparton!) 13.505 magyarral szemben, tehát ebben az időben a cseh statisztika szerint a magyarok száma csak két és félszeresen multa volna felül a tótokét és a csehekét. A németek száma viszont csak kevésbé változott, mert a katonaság révén Komáromban mindig volt bizonyos számú, az utolsó két magyar népszámlálás szerint

7. A népesség megoszlása anyanyelv, nemzeti- ség szerint.

Population suivant la langue maternelle et la nationalité ethnique.

Év — Années	Népesség Population	E b b ő l — D o n t				
		magyar Hon- grois	német Alle- mands	tót, szlo- vák ³⁾ Slova- ques ³⁾	zsidó — Juifs	egyéb és ismeretl. autres, y compr. les habitants pour les- quels il n'y avait pas de données
a) Abszolút számban — Nombres absolus						
1720	1) 8.321	6.940	832	383	—	166
1850	1) 11.214	10.817	299	93	—	5
1880	2) 14.510	13.041	889	361	—	219
1890	2) 14.876	13.815	607	265	—	189
1900	19.996	17.092	1.234	1.369	—	301
1910	22.337	19.924	1.248	768	—	397
1920	23.678	19.789	1.056	2.475	132	226
1930	28.720	20.870	1.279	5.384	738	449
1938	1) 17.465	16.755	232	339	—	139
b) Százalékokban — %						
1720	100.0	83.4	10.0	4.6	—	2.0
1850	100.0	96.4	2.7	0.8	—	0.1
1880	100.0	89.9	6.1	2.5	—	1.5
1890	100.0	92.9	4.1	1.8	—	1.2
1900	100.0	85.5	6.1	6.8	—	1.6
1910	100.0	89.2	5.6	3.5	—	1.7
1920	100.0	83.5	4.5	10.4	0.6	1.0
1930	100.0	72.6	4.5	18.7	2.6	1.6
1938	100.0	95.9	1.3	2.0	—	0.8

1) Csak a balpart. — *Seulement la rive gauche.* —

2) Polgári népesség. — *Population civile.* — 3) 1920-ban és 1930-ban a balparti részen cseh is. — *En 1920 et 1930, y compr. les Tchèques de la rive gauche.*

az ezret is meghaladó létszámú németység, amelynek azonban csak valamivel több, mint fele volt polgári lakos. Egyébként a csehek is a cseh-szlovák éra alatt hasonló számú német katonaságot is tartottak Komáromban a szudétanémet vidékekről.

Hogy a cseh népszámlálás adatai mennyire nem felelhettek meg a valóságnak, ami a cseh-szlovákok számát illeti, azt legjobban igazolhatjuk azzal, hogy 1910-ben a polgári lakosságból sokkal kevesebben tudtak egyáltalán tótul, mint ahány cseh-szlovákot a cseh statisztika kimutat már az első népszámlálás alkalmával; 1930-ban pedig számukat több, mint megkétszerezte. Kétségtelenül sokan bevándorolhattak csehek és szlovákok a városba, de ezek számát a cseh népszámlálás részben a tótul is tudó magyarok beszámításával, részint névelemzés útján erősen megnöveltek. A visszacsatolás után termé-

zetesen ezeknek a bevándoroltaknak legnagyobb része kivonult Komáromból, úgyhogy az 1938. évvégi magyar népszámlálás már ismét majdnem ugyanolyan nemzetiségi megoszlást talált, mint a világháború előtti. A magyarság aránya (a polgári lakosságban) újra a valóságnak megfelelő 96%-ra emelkedett.

Komárom városnak úgyszólván tiszta magyar jellegéből következik, hogy az egyes vallásfelekezetek hívei között is a magyarok voltak és vannak igen nagy többségben. Az arányszámokat legfeljebb csak az idegen nyelvű katonák rontották némileg. De még így is 1910-ben a róm. katolikusoknak 86.3, az ágostai evangélikusoknak 76.5, az izraelitáknak 94.0%-a vallotta magát magyarnak, nem szólva a reformátusokról, akik közül csak egy félszázalék nem volt magyar. A törzsökös keresztény lakosság a cseh éra alatt is megőrizte magyarságát, kivéve azokat, akiket a már említett módszerekkel sikerült a cseheknek a magyarok rovatából átvinni a csehek vagy szlovákok rovatába. Nem egészen így áll a helyzet azonban a zsidókkal, akik a magyar uralom alatt szintén majdnem teljes egészükben magyaroknak vallották magukat, a sorsfordulat után azonban elég tekintélyes részük megtagadta magyarságát még ebben a színmagyar városban is. A cseh népszámlálás tudvalevőleg megengedte a zsidóknak, illetőleg valósággal ösztönözte őket arra, hogy magukat nem magyaroknak vagy németeknek, hanem zsidó nemzetiségűeknek vallják. Ezzel éltek is a komáromi zsidók, de míg 1921-ben a balparti városban a 2.253 izraelita vallású közül csak 132 vallotta magát zsidó nemzetiségűnek, addig 1930-ban a 2.001 lelket tevő izraelita lakosságból már 738, tehát 37% volt zsidó, vagy jiddis nyelvű. Hogy a többiek közül azután hány vallotta magát magyarnak, az nem tűnik ki a cseh népszámlálásból, de az országos adatok ismeretében bizvást állíthatjuk, hogy még Komáromban is szép számmal voltak zsidók, akik az új érában felfedezték magukban a tót vagy cseh nemzetiséget, holott 1910-ben egész Komárom városában csak 9 zsidó férfi akadt, aki magát tót anyanyelvűnek mondta.

A város majdnem teljes egészében magyar lévén, természetesen a magyar nyelv ismerete a polgári népességben úgyszólván százszázalékos volt, de még az idegennyelvű katonaságnak is rendszeren nagy része bírta a magyar nyelvet. 1910-ben még a katoná-

ság beszámításával is a lakosság 95·4%-a beszélt magyarul, ha pedig a katonákat nem számítjuk, a polgári népességben 98·7% volt a magyarul tudók aránya. A legújabb adatok szerint a jobbparti részen 1930-ban a 99 százalékot meghaladta a magyarul tudók aránya, a visszacsatolt balparton pedig 1938 végén ugyancsak kerekén 99% volt a magyarul tudó. Komárom város tiszta magyarságához tehát nem fér kétség. Természetesen a német nyelv ismerete is elég jelentékeny volt a világháború előtt, ami részben az általános műveltség, részben a katonaság német nyelve és a kereskedelemben a német nyelvet nem nélkülözhető zsidóság elég nagy száma magyaráz meg; úgyhogy 1910-ben Komárom egész lakosságából 5.474-en, vagyis a népesség 24·5%-a tudott németül, a tótul tudók száma pedig 2.067-re, vagyis csak 9·3%-ra rúgott. Magában a polgári lakosságban azonban e két nyelv sokkal kevésbé volt elterjedve. 1938-ban a visszakerült városrészben már csak 15·2%-a a népességnek beszélt a német nyelvet, a tótul tudók aránya pedig természetesen növekedett, de még így is csak 13·7%-ot ért el (l. a 8. táblát).

Komárom lakosságának műveltségi viszonyairól elsősorban az írni-olvasni tudásra vonatkozó adatok tájékoztatnak. A város egész mai területéről ma még pontosan nem tudjuk megállapítani az írni-olvasni tudás adatait, mert a jobbparti részről 1930-ból, a balparti részről pedig 1938-ból vannak meg az idevonatkozó adatok. Az írni-olvasni tudás erős fejlődésére minden esetre meggyőzően mutat a 9. sz. tábla. 1880-ban az összes népességnek még csak 59·4, a 6 éven felülieknek pedig 68·6%-a tudott írni-olvasni. Ez a két arányszám 1938-ig a balparti városban 88·6, illetőleg 95·0-re emelkedett, sőt a 6 éven felüliekre eső általános műveltségi arányszám a jobbparton 8 évvel előbb még valamivel magasabb (96·8%) is volt, mint a balparti részen, holott ugyanakkor az összes népességben kisebb volt az írni-olvasni tudók aránya, mint az utolsó összeírás szerint a visszacsatolt városban. Ennek az a matematikai magyarázata, hogy Újvárosban több lévén aránylag a gyermek, az analfabéták aránya ezért nagyobb. Mindenesetre meg lehet állapítani, hogy Komárom az általános műveltség tekintetében az országos átlaghoz képest magas fokon áll s a törvényhatósági jogú városok nagyobb részének átlagát is meghaladja. Az analfabetizmus fokozatos eltűnése a mindig intenzí-

8. A főbb nemzetiségek kölcsönös nyelvismerete és a főnyelvek elterjedtsége.

Pénétration réciproque des langues des principales nationalités ethniques.

Nyelvismeret <i>Connaissance de langues</i>	1910		1938	
	sz. sz. nombr. abs.	‰	Duna balparti rész <i>Rive gauche du Danube</i>	
			sz. sz. nombr. abs.	‰
Magyar — Hongrois . . .	19.924	—	16.755	—
Ebből: — <i>Dont:</i>				
németül tud — <i>sachant l'allemand . . . . .</i>	4.007	20·1	2.312	13·8
tótul tud — <i>sachant le slovaque . . . . .</i>	1.110	5·6	1.946	11·6
Német — Allemands . . .	1.248	—	232	—
Ebből: — <i>Dont:</i>				
magyarul tud — <i>sachant le hongrois . . .</i>	745	59·7	176	75·9
tótul tud — <i>sachant le slovaque . . . . .</i>	162	13·0	70	30·2
Tót — Slovaques	768	—	339	—
Ebből: — <i>Dont:</i>				
magyarul tud — <i>sachant le hongrois . . .</i>	425	55·3	273	80·5
németül tud — <i>sachant l'allemand . . . . .</i>	54	7·0	64	18·9
Összes népesség — Dans la population totale . . .	22.337	—	17.465	—
Ebből: — <i>Habitants:</i>				
magyarul tud — <i>sachant le hongrois . . .</i>	21.309	95·4	17.293	99·0
németül tud — <i>sachant l'allemand . . . . .</i>	5.474	24·5	2.651	15·2
tótul tud — <i>sachant le slovaque . . . . .</i>	2.067	9·3	2.385	13·7

9. Az írni-olvasni tudás fejlődése 1880-tól 1938-ig.

Développement, de 1880 à 1938, de la proportion des habitants sachant lire et écrire.

Év — <i>Années</i>	Írni-olvasni tud <i>Proportion des habitants sachant lire et écrire</i>	
	az összes népességből <i>dans la population totale</i>	a 6 éven felüliek közül <i>parmi les habitants de plus de 6 ans</i>
	százalék — ‰	
1880 (polg. népesség — <i>population civile</i>)	59·4	68·6
1890 (polg. népesség — <i>population civile</i>)	6·5	76·6
1900 (összes népesség — <i>population totale</i>)	75·9	85·9
1910 (összes népesség — <i>population totale</i>)	80·3	89·9
1930 (jobbpart — <i>rive droite</i>)	84·9	96·8
1938 (balpart — <i>rive gauche</i>)	88·6	95·0

vebbé váló népiskolai oktatás folytán az írni-olvasni tudók korcsoportok szerint részletezett adataiban jut kifejezésre. Erre vonatkozólag a két városrész adatait külön adjuk:

10. Az írni-olvasni tudók aránya korcsoportonként.
Proportion, par groupes d'âge, des habitants sachant lire et écrire.

Korcsoport Groupes d'âge	Írni-olvasni tudók aránya %-ban <i>Proportion, des habitants sachant lire et écrire, %</i>	
	1930	1938
	Duna jobbpartja <i>Rive droite du Danube</i>	Duna balpartja <i>Rive gauche du Danube</i>
6—9	89·0	66·7
10—11	99·6	98·6
12—14	99·6	99·3
15—19	98·7	99·3
20—29	98·1	98·5
30—39	98·4	98·0
40—49	97·6	96·3
50—59	93·3	96·1
60—69	} 82·1	92·7
70—79		82·0
80—		81·4
6 éven felüli népesség általában — <i>Habitants de plus de 6 ans</i>	96·1	95·0

Látjuk, hogy a legidősebb korcsoporttól a fiatalabbak felé haladva mennyire növekszik az írni-olvasni tudók arányszáma s a legmagasabb fokát az ismétlő tanköteles korúaknál, a 12—14 éveseknél éri el. A 6—9 évesek arányszáma azért alacsonyabb, mert ezek között még sok van első osztályos, aki még nem tanulhatott meg írni-olvasni. Egyébként ebben a korcsoportban éles különbség mutatkozik a jobb- és balpart arányszámai között, amennyiben a visszatartott városrészben feltűnően alacsony még a 6—9 évesek közt az írni-olvasni tudók aránya. Talán nem csalódunk, ha azt sejtjük, hogy ennek az oka itt az idegennyelvű

tanítás volt. A régebbi tízéves korcsoportok az illető évtized iskolázási viszonyait tükröztetik, a mai nemzedék már majdnem 100 százalékosan elsajátította a műveltségnek ezt a legegység fokát.

Ami a magasabb műveltséget illeti, tehát a főiskolát és középiskolát végzettek számát és arányát, erre nézve is külön kell közölnünk a jobb- és balpart adatait (11. tábla).

A város balparti részén e szerint, a lakosság 22·2%-a, tehát majdnem egynegyed része a középiskola négy osztályának megfelelő iskolai végzettséggel bír. Ez az arányszám a jobbparti részen csak 16·6%, igaz, hogy a szóbanforgó adatok 8 évvel előbből származnak s azóta bizonyára az újravárosi arányszám is közelebb került a régi városéhoz. Ugyancsak kisebb a jobbparti részen a középiskola 6 osztályának megfelelő arány is, t. i. 6·0% a balparti 7·5%-hoz képest. Már a középiskola 8 osztályát végzettek arányában nem mutatkozik különbség, az egyaránt 5%, de viszont érdekes, hogy a főiskolát végzettek aránylag többen vannak a jobbparti városrészben, amit azzal lehet magyarázni, hogy a magasabb intelligenciájú emberek nagyobb számmal költöztek át a megmaradt területre, vagy azzal, hogy az elcsatolás után a megmaradt város megveszék hely lett és ide a kisszámú lakossághoz aránylag sok tisztviselő költözött be. Érdekes ezenkívül, hogy a férfiak arányszámai az egész vonalon, de különösen a főiskolát végzettekénél sokkal magasabbak, mint a nőkéi. Egyébként a komáromi arányszámok nagyjából megfelelnek azoknak az arányszámoknak, amelyeket a vidéki törvényhatóságok átlagosan mutatnak, sőt az Óvárosban a középiskolai 6 és 4 osztályt végzettek arányszáma még magasabbnak is mutatkozik a vidéki városok arányszámainál.

11. A főiskolát és középiskolát végzettek százalékos aránya nemek szerint.
Pourcentage, par sexe, des habitants ayant fait des études supérieures ou secondaires.

Nem Sexes	1930 Duna jobbparti rész <i>Rive droite du Danube</i>				1938 Duna balparti rész <i>Rive gauche du Danube</i>			
	A főiskolát <i>Proportion des habitants ayant fait des études supérieures</i>	A középiskola <i>Proportion des habit. ayant fait</i>			A főiskolát <i>Proportion des habitants ayant fait des études supérieures</i>	A középiskola <i>Proportion des habit. ayant fait</i>		
		8	6	4		8	6	4
		osztályát <i>classes dans un établissement d'enseignem. secondaire</i>				osztályát <i>classes dans un établissement d'enseignem. secondaire</i>		
végzettek aránya %-ban								
Fi — <i>Population masculine</i>	3·2	7·5	8·6	18·9	2·7	7·9	10·8	24·0
Nő — <i>Population féminine</i>	0·2	2·0	2·8	13·7	0·2	2·3	4·4	20·6
Együtt — <i>Ensemble</i>	1·8	5·0	6·0	16·6	1·4	5·0	7·5	22·2

12. A fő- és középiskolát végzettek megoszlása főbb vallásfelekezetek és nemzetiségek szerint.
Répartition, suivant les principales religions et nationalités ethniques, des habitants ayant fait des études supérieures ou secondaires.

Iskolai végzettség Degré d'instruction		1938. Duna balparti rész — Rive gauche du Danube										
		Összes — Total	E b b ő l — D o n t									
			róm. kat. catholiques	gör. kat. uniates	református calv.	evangélikus luth.	izraelita israélites	egyéb autres	magyar Hongrois	német Allemands	szlovák Slovaques	egyéb autres
		Abszolút számban — Nombres absolus										
Habitants ayant fait A középiskola	Főiskolát végzett — des études supérieures	247	130	2	44	28	39	4	237	3	2	5
	8 osztályát — classes	880	492	4	146	56	175	7	835	22	12	11
	6 " " végezte	1.317	731	5	246	79	247	9	1.247	35	20	15
	4 " " végezte	3.889	2.179	10	765	140	778	17	3.691	96	60	42
		S z á z a l é k á b a n — %										
Habitants ayant fait A középiskola	Főiskolát végzett — des études supérieures	100.0	52.6	0.8	17.8	11.4	15.8	1.6	96.0	1.2	0.8	2.0
	8 osztályát — classes	100.0	55.9	0.4	16.6	6.4	19.9	0.8	94.9	2.5	1.4	1.2
	6 " " végezte	100.0	55.5	0.4	18.7	6.0	18.7	0.7	94.7	2.7	1.5	1.1
	4 " " végezte	100.0	56.0	0.3	19.7	3.6	20.0	0.4	94.9	2.5	1.5	1.1
Az egyes vallásfelekezetek és nemzetiségek a népesség %-ában — Par rapport à la population totale, % .		100.0	62.2	0.4	24.3	2.3	10.4	0.4	95.9	1.3	2.0	0.8

Érdeklődésre tarthat számot, hogy az egyes vallásfelekezetek és nemzetiségek milyen mértékben végzik el a középiskolát vagy a főiskolát. Erre nézve a 12. sz. tábla tájékoztat, amelyet azonban csak a balparti részről tudunk ezúttal közölni. A táblázat az egyes végzettségek, illetőleg műveltségi fokozatok számainak részletezését adja vallás és anyanyelv szerint, a tábla alján pedig az illető vallásfelekezetek és nemzetiségek arányszáma van összehasonlításként közölve. A népességi arányokhoz képest, mint mindenütt, úgy itt is feltűnően magas az evangélikusok és izraeliták aránya az egyes műveltségi fokozatokban. Különösen az evangélikusoké, amely kétszer-háromszor, sőt a főiskolát végzettek között ötszörösen nagyobb népességi arányuknál. Az evangélikusok arányszáma fokozatosan nő a magasabb műveltségi viszonylatokban, az izraelitáké fordítva lefelé mutat, ha nem is fokozatos emelkedést és a négy középosztályt végzettek között a legmagasabb: 20.0%, ami mögött alig marad el az az arány, amit a középiskola 8 osztályát elvégzettek között mutatnak (19.9%).

Ami az egyes nemzetiségek magasabb műveltségét illeti, a magyaroké kb. az átlagon áll, a németeké a legtöbb fokozatban magasabb népességi arányuknál, a szlovákok aránya pedig alacsonyabb és fölfelé fokozatosan csökken, úgyhogy a főiskolát végzettek között már csak 0.8% a 2%-os népességi arányukkal szemben.

A népesség foglalkozás szerint való megoszlása teljesen városi képet mutatott a múltban is és a legújabb adatok szerint is. A 13. sz. táblán teljesen egyöntetű rendszer szerint adjuk az egész városról az 1900. és 1910. évi adatokat, továbbá 1930-ról a jobbpart és 1938-ról a balparti Óváros adatait. A közbeeső évek adatai, amikor a város cseh megszállás alatt volt, nem kutathatók fel, mert a cseh népszámlálás azokat külön nem közölte. Az egyes évek adataiból így is megállapítható az iparosodás folyamata. 1910-ben az egész város népességének 52.2%-a tartozott az iparforgalomhoz, östermelési foglalkozása 6.6%-nak volt. A közszolgálat és szabadfoglalkozáshoz tartozott 8.3%, napszámos volt 2.8, házicseléd 4.8%. Legfeltűnőbb azonban a

13. A népesség megoszlása foglalkozási főosztályok szerint.

Population suivant les grandes catégories de professions.

Foglalkozási főcsoportok <i>Grandes catégories de professions</i>	1900		1910		1930		1938	
	Duna jobbpart <i>Rive droite du Danube</i>		Duna balpart <i>Rive gauche du Danube</i>		Duna jobbpart <i>Rive droite du Danube</i>		Duna balpart <i>Rive gauche du Danube</i>	
	absz. szám <i>nombres abs.</i>	%	absz. szám <i>nombres abs.</i>	%	absz. szám <i>nombres abs.</i>	%	absz. szám <i>nombres abs.</i>	%
I. Őstermelés — <i>Production du sol</i>	1.622	8.1	1.471	6.6	654	8.6	1 520	8.7
II. Bányászat, ipar és forgalom — <i>Mines, industrie et „circulation“</i>								
a) Bányászat és kohászat — <i>Mines et hauts fourneaux</i>	—		7	0.0	1	0.0	13	0.1
b) Ipar — <i>Industrie</i>	6.114	30.6	7.479	33.5	2.210	29.2	6.478	37.1
c) Kereskedelem és hitel — <i>Commerce et crédit</i>	1.636	8.2	1.845	8.3	292	3.9	2.138	12.2
d) Közlekedés — <i>Voies de comm. et trans- ports</i>	1.592	7.9	2.325	10.4	1.118	14.8	1.287	7.4
II. Bányászat, ipar és forgalom együtt — <i>Mines, industrie et „circulation“, au total</i>	9.342	46.7	11.656	52.2	3.621	47.9	9.916	56.8
III. Közszolgálat és szabadfoglalkozások — <i>Services publics et professions libérales</i>	1.654	8.3	1.853	8.3	693	9.2	1.876	10.7
IV. Véderő — <i>Défense nationale</i>	3.551	17.8	3.907	17.5	1.199	15.9	13	0.1
V. Napszámosok k. m. n. — <i>Journaliers s. a. i.</i>	847	4.2	634	2.8	312	4.1	1.326	7.6
VI. Nyugdíjasok, tőkepénzesek stb. — <i>Retraités et rentiers</i>	875	4.4	822	3.7	830	11.0	1.264	7.2
VII. Házi cselédek — <i>Domestiques</i>	1.099	5.5	1.061	4.8	160	2.1	591	3.4
VIII. Egyéb és ismeretlen foglalkozások — <i>Autres professions et personnes de prof. inconnue</i>	1.006	5.0	933	4.1	93	1.2	959	5.5
Összesen — Total	19.997	100.0	22.337	100.0	7.562	100.0	17.465	100.0

katonaság és azok hozzátartozóinak rendkívül magas aránya: 17.5%, amelyhez hasonló akkor Nagy-Magyarország egyetlen városi törvényhatóságában sem volt. Legtöbb katona volt akkor az anyaországban Kassán 10.3%, Horvát-Szlavonországban pedig Varasdon és Eszéken 10.8, illetőleg 10.5%, de ezek még sem közelítik a komáromi arányt. Az újabb helyzetet az 1930. és az 1938. évi adatok mutatják, ezek szerint a foglalkozási arányokban lényeges változás nem tapasztalható. Az összehasonlítás nem lehet tökéletes, mert a két rész adatai nem egy évre vonatkoznak, továbbá, mert az Óváros adatai csak a polgári népességről szólnak, de így is megállapítható, hogy az iparosodás folyamata nem akadt meg, bár az őstermelő népesség mintha megnövekedett volna. Feltűnő a házicselédek számának nagy apadása, 1910-ben még az egész város területén 1.061 házicseléd volt az eltartottakkal együtt, 1938-ban az Óvárosban csak 591, a jobbparti részen pedig mindössze 160, ami együttesen is csak 751-et tesz a világháború előtti 1.061-gyel szemben. Ez a csökkenés semmiesetre sem mutat a jólét

és vagyonosodás fokozódására. A nyugdíjasok és tőkepénzesek stb. csoportja ugyan feltűnően nagyobb lett, de tudjuk, hogy ezek közt nem a tőkepénzesek, háztulajdonosok, hanem a nyugdíjasok dominálnak.

A foglalkozások további részletezését adja a 14. sz. tábla, amely a keresőket részletezi az ipari, kereskedelmi és közlekedési főcsoportok szerint. Ezt a táblát is csak külön lehet közölni a jobb és balparti városrészről, bár nem sokban térnénk el a valóságtól, ha a két nem messze időből származó adatot összeadnók; viszont így érdekes különbségeket látunk a jobb- és balparti népesség foglalkozási viszonyai között. Pl. az őstermelésnél a jobbparton úgyszólván csak a mezőgazdaság és kertészet szerepel, míg az Óvárosban ezen kívül az őstermelés egyéb ágai is elég jelentékeny számban fordulnak elő. Az ipari főcsoportok közül a jobb parton a fonó- és szövőipar van legtöbb keresővel képviselve, azután következik a ruházati ipar, építő ipar, továbbá a fa- és csontipar, a balparton pedig a ruházati ipar lép előtérbe és nagy számokkal szerepelnek még az építő ipar, a gépgyártás stb. (hajó-

14. Keresők száma foglalkozási főosztályok és főcsoportok szerint a férfiak és nők megkülönböztetésével.

Population active, suivant les principales catégories de professions et le sexe.

M e g n e v e z é s S p é c i f i c a t i o n	A keresők száma Nombre de la population active			A keresők száma Nombre de la population active		
	férfi sexe masc.	nő sexe fémin.	együtt en- semble	férfi sexe masc.	nő sexe fémin.	együtt en- semble
	1930			1938		
	Duna jobbparti rész Rive droite du Danube			Duna balparti rész Rive gauche du Danube		
I. Őstermelés — Production du sol.						
a) Mezőgazdaság és kertészet — <i>Agriculture et horticulture</i>	235	32	267	409	116	525
b) Erdészet, vadászat, szénégetés — <i>Exploitation forestière, chasse, carbonisation du bois</i>	1	—	1	126	6	132
c) Méhészet, selyem- és haltenyésztés — <i>Apiculture, séricicult., piscicult.</i>	—	—	—			
d) Halászat — <i>Pêche</i>	1	—	1			
I. Őstermelés összesen — <i>Total</i>	237	32	269	535	122	657
II. Bányászat, ipar és forgalom — Mines, industrie et „circulation“.						
A) Bányászat és kohászat — <i>Mines et hauts fourneaux</i>	—	—	—	6	—	6
B) Ipar — <i>Industrie</i> :						
I. Vas- és fémpipar — <i>sidérurgique et métallurgique</i>	74	—	74	254	1	255
II. Gépgyártás és közlekedési eszközök gyártása stb. — <i>de la construction mécanique et fabricat. de moyens de transport, etc.</i>	70	2	72	466	13	479
III. Kő-, föld-, agyag-, aszbeszt- és üvegipar — <i>de la pierre, poterie, ind. de l'asbeste, verrerie</i>	5	—	5	22	1	23
IV. Fa- és csontipar — <i>du bois et de l'os</i>	108	2	110	170	3	173
V. Bőr-, sörte-, szőr-, toll-, stb. ipar — <i>du cuir, du crin, du poil, de la plume, etc.</i>	6	—	6	10	1	11
VI. Fonó- és szövőipar — <i>textile</i>	207	144	351	45	32	77
VII. Ruházati ipar — <i>de l'habillement</i>	93	73	166	510	254	764
VIII. Papirosipar — <i>du papier</i>	1	—	1	14	—	14
IX. Élelmezés és élvezeti cikkek gyártása — <i>de l'alimentation, de la boisson, etc.</i>	91	6	97	330	146	476
X. Vegyészeti ipar — <i>chimique</i>	10	—	10	16	1	17
XI. Építőipar — <i>du bâtiment</i>	138	1	139	559	2	561
XII. Sokszorosító- és műipar — <i>polygraphique</i>	5	—	5	61	24	85
XIII. Szállodás-, vendéglős- és kávéipar stb. — <i>hôtels, restaurants, cafés, etc.</i>	32	35	67	104	102	206
XIV. Egyéb és ismeretlen ipari foglalkozások — <i>autres professions industr. et personnes de profession industr. inconn.</i>	5	—	5	22	12	34
a) Tuladonképpeni ipar összesen — <i>Total de l'industrie proprement dite</i>	845	263	1.108	2.583	592	3.175
b) Házi- és népipar — <i>Industrie à domicile et ind. dite du peuple</i>	1	1	2	1	—	1
c) Vándoripar — <i>Industrie ambulante</i>	—	—	—	1	—	1
B) Ipar összesen — <i>Total pour l'industrie</i>	846	264	1.110	2.585	592	3.177
C) Kereskedelem és hitel: — <i>Commerce et crédit</i> :						
a) Tuladonképpeni kereskedés: — <i>proprement dit</i> :						
I. Állatokkal stb. való kereskedés — <i>des animaux, etc.</i>	11	2	13	45	11	56
II. Fával és egyéb erdei term. stb. való kereskedés — <i>du bois et des autres produits forest. etc.</i>	19	1	20	79	5	84
III. Vas- és fémárukkal való kereskedés — <i>des articles en fer et en d'autres métaux</i>	7	1	8	34	6	40
IV. Agyag- és üvegipar stb. készítm. való kereskedés — <i>des poteries et des verreries, etc.</i>	2	—	2	9	7	16
V. Fa- és faragott árukkal való kereskedés — <i>des articles en bois et des ouvrages sculptés</i>	3	2	5	22	10	32
VI. Fonó- és szövőipari árukkal való kereskedés — <i>textile</i>	7	4	11	109	50	159
VII. Élelmezési és élvezeti cikkekkel való kereskedés — <i>des objets d'alimentation, des boissons, etc.</i>	32	12	44	191	59	250
VIII. Gyógy- és vegyészeti árukkal való kereskedés — <i>des articles pharmaceut. et chimiques</i>	1	—	1	11	3	14

M e g n e v e z é s S p é c i f i c a t i o n	A keresők száma Nombre de la po- pulation active			A keresők száma Nombre de la po- pulation active		
	férfi sexe masc.	nő sexe femin.	együtt en- semble	férfi sexe masc.	nő sexe femin.	együtt en- semble
	1930			1938		
	Duna jobbparti rész Rive droite du Danube			Duna balparti rész Rive gauche du Danube		
IX. Könyv- és műkereskedés — <i>des livres et des ouvrages d'art</i>	—	—	—	13	12	25
X—XVIII. Egyéb kereskedelmi főcsoportok — <i>Autres catégories de professions commerc.</i>	15	8	23	113	32	146
a) Tulajdonképeni keresk. összesen — <i>Commerce proprement dit au total</i>	97	30	127	626	196	822
b) Kofák és egyéb piaci és utcai árusok — <i>March. des quatre saisons, autres débitants des marchés et des rues</i>	10	6	16	31	18	49
c) Házalókereskedők — <i>Marchands ambulants</i>	—	1	1	6	1	7
d) Ügynökök és alkuszok — <i>Placiers, représentants, courtiers</i>	—	—	—	22	1	23
e) Pénz-, hitel- és biztosításügy — <i>Monnaie, crédit, assurance</i>	2	2	4	82	13	95
C) Kereskedelem és hitel összesen — <i>Commerce et crédit au total.</i>	109	39	148	767	229	996
D) Közlekedés — <i>Transports et voies de communication:</i>						
I. Közutak — <i>Routes</i>	36	—	36	88	—	88
II. Vasutak — <i>Chemins de fer</i>	266	7	273	84	1	85
III. Kikötő- és folyamszolgálat hajózás, stb. — <i>Services de ports, services fluviaux, navigation, etc.</i>	7	—	7	246	2	248
IV—VI. Egyéb közlekedési főcsoportok — <i>Autres catégories de professions, de transports et voies de communic.</i>	22	4	26	58	17	75
D) Közlekedés összesen — <i>Transports et voies de communicat. au total.</i>	331	11	342	476	20	496
II. Bányászat, ipar és forgalom összesen — <i>Total pour les mines, l'industrie et la „circulation“</i>	1.286	314	1.600	3.834	841	4.675
III. Polgári és egyházi közszolgálat, stb. — <i>Services publics et ecclésiast., etc.</i>	244	51	295	637	296	933
IV. Véderő — <i>Défense nationale</i>	842	—	842	2	—	2
V. Különböző gazd. és k. m. n. napszámosok — <i>Journaliers, agricoles et autres</i>	130	15	145	450	114	564
VI. Nyugdíjasok, tőkepénzesek, stb. — <i>Retraités, rentiers, etc.</i>	185	107	292	321	322	643
VII—VIII. Egyéb és ism. foglalkozásúak — <i>Autres professions et personnes de prof. inconnue</i>	16	21	37	136	159	295
Házicselédek — <i>Domestiques</i>	6	147	153	7	551	558
Komárom tjv. összesen — Total général pour la ville auton. de Komárom:	2.946	687	3.633	5.922	2.405	8.327

gyártás), végül az élelmezési és élvezeti cikkek gyártása. A kereskedelmi ágak között mint mindenütt, úgy itt is legnépesebb az élelmezési és élvezeti cikkekkel való kereskedés, amely közel 300 embert foglalkoztat, azután a textilárakkal való kereskedés következik ugyancsak a két városrészben együtt 170 kereskedővel; a régen annyira híres fakereskedés ma már csak 104 embert foglalkoztat. A város kikötői jellege erősen megnyilvánul a közlekedés csoportjának alakulásában, amennyiben a hajózással és kikötői szolgálattal foglalkozók száma (255) nem nagyon marad el a másutt sokkal számosabb vasutasok száma (358) mögött (mindig a két városrészt összefoglalva).

A női keresők száma meghaladja az egész városban a 3 ezret, akik főképp a fonó-

és szövőiparban, a ruházati iparban, az élelmezési és élvezeti cikkek gyártásánál és a vendéglős iparban foglalkoznak. Elég sokan vannak a polgári és egyházi közszolgálatban (300-on fölül), azután a nyugdíjasok között (400-on fölül), végül a házicselédek sorában (kb. 700).

Az egyes foglalkozási csoportoknak valószínűleg szerinte való megoszlását, minthogy azok sok érdekes különbségre mutatnak rá, szintén bemutatjuk (l. 15. tábla), de csupán a város balparti részére vonatkozólag, minthogy az 1930. évi népszámlálás alkalmával Komárom megmaradt része ilyen összevetés szerint nem dolgozott fel külön. Legelőször is feltűnik, hogy míg a legnépesebb foglalkozási főcsoport, az ipar-forgalom, az evangélikusoknak csak

15. A népesség foglalkozása a vallással egybevetve.
Professions exercées, par religions.

Foglalkozási csoport Catégories de professions	Összes népesség Population totale	E b b ő l — D o n t																	
		róm. kat. cath. rom.	gör. kat. uniates	református calv.	evang. luth.	izraelita israélites	egyéb autres	róm. kat. cath. rom.	gör. kat. uniates	református calv.	evang. luth.	izraelita israélites	egyéb autres	róm. kat. cath. rom.	gör. kat. uniates	református calv.	evang. luth.	izraelita israélites	egyéb autres
		szám szerint — nombres abs.						százalékban — %						az egyes foglalkozások %ában — par rapport aux professions, %					
1938.																			
Duna balparti rész — Rive gauche du Danube.																			
I. Őstermelés — Production du sol	1.520	819	12	626	19	41	3	7.6	19.4	14.7	4.8	2.3	4.2	53.9	0.8	41.2	1.2	2.7	0.2
II. Bányászat, ipar, forgalom Mines, industrie et „cir- -culation“																			
A) Bányászat és kohászat Mines et hauts fourneaux	13	10	—	2	1	—	—	0.1	—	0.0	0.3	—	—	76.9	—	15.4	7.7	—	—
B) Ipar — Industrie	6.478	4.124	22	1.707	124	473	28	37.9	35.5	40.2	31.2	26.0	38.9	63.7	0.4	26.3	1.9	7.3	0.4
C) Kereskedelem, hitel Commerce et crédit	2.138	882	1	295	48	904	8	8.1	1.6	7.0	12.1	49.6	11.1	41.3	0.0	13.8	2.2	42.3	0.4
D) Közlekedés — Voies de comm. et transports	1.287	910	5	288	29	36	19	8.4	8.1	6.8	7.3	2.0	26.4	70.7	0.4	22.4	2.2	2.8	1.5
II. Bányászat, ipar, forg. össz. Mines, industrie et „cir- -culation“, au total	9.916	5.926	28	2.292	202	1.413	55	54.5	45.2	54.0	50.9	77.6	76.4	59.8	0.3	23.1	2.0	14.2	0.6
III. Közszolgálat és szab. fog. Services publics et pro- fessions libérales	1.876	1.236	8	393	92	144	3	11.4	12.9	9.3	23.2	7.9	4.2	65.9	0.4	20.9	4.9	7.7	0.2
IV. Véderő — Défense nat.	13	11	—	1	1	—	—	0.1	—	0.0	0.3	—	—	84.6	—	7.7	7.7	—	—
V. Különb. ág. és k. m. n. napszámosok — Jour- naliers s. a. i.	1.326	970	9	306	22	18	1	8.9	14.5	7.2	5.5	1.0	1.4	73.1	0.7	23.1	1.7	1.3	0.1
VI. Nyugd., tőkepénzesek stb. Retraités et rentiers	1.264	751	1	306	43	155	8	6.9	1.6	7.2	10.8	8.5	11.1	59.4	0.1	24.2	3.4	12.3	0.6
VII—VIII. Egyéb és ism. fogl. Autres professions et per- sonnes de prof. inconnue	959	739	1	165	10	44	—	6.8	1.6	3.9	2.5	2.4	—	77.1	0.1	17.2	1.0	4.6	—
XI. Házi cselédek — Domes- tiques	591	414	3	158	8	6	2	3.8	4.8	3.7	2.0	0.3	2.7	70.1	0.5	26.7	1.4	1.0	0.3
Összesen — Total	17.465	10.866	62	4.247	397	1.821	72	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	62.2	0.4	24.3	2.3	10.4	0.4

50.9%-át foglalkoztatja, a reformátusoknak és a katolikusoknak is (figyelmen kívül hagyva a kisszámú gör. katolikusokat), csak 54.0, illetőleg 54.5%-át, addig az izraeliták 77.6%-ban az iparforgalmi foglalkozásokhoz tartoznak és majdnem fele részük, 49.6%, a kereskedelem és hitel csoportjában szerepel; magában az iparban csak 26.0%. Ezzel ellentétben a reformátusoknak pl. 40.2%-a iparos és csak 7.0%-a kereskedő. A rendkívül sok érdekes különbség közül, ami az egyes vallásfelekezetek foglalkozás szerinti megoszlásában mutatkozik, még csak azt emeljük ki, hogy az értelmiségi főcsoportban az evangélikusoknak 23.2%-a foglalkozik, ugyanott a reformátusok aránya csak 9.3%.

A táblázat másik része azt mutatja, hogy az egyes foglalkozási csoportokon belül hogyan alakul a vallásfelekezetek arányszáma. Itt is a zsidóság mutatja a legnagyobb szélsőségeket. Míg a házcselédek és napszámosok között az izraeliták arányszáma csak 1.0, illetőleg 1.3%, addig a kereskedelemmel foglalkozók között még min-

díg 42.3% magas arányt foglalnak el. A keresztény vallásfelekezetek arányszámai sokkal egyöntetűbb képet mutatnak.

További részleteket is adunk az őstermelés és ipar-forgalom egyes alcsoportjainak vallásfelekezeti megoszlásáról, de már csak a keresőkről (I. 16. sz. tábla). A kisebb abszolút számokat nem tekintve, itt is az izraeliták igen különböző részesedése kötheti le figyelmünket és különösen az a körülmény, hogy a zsidóknak az ipar és kereskedelem társadalmi osztályaiban is mennyire előnyösebb helyzetük van. Mindenütt jóval többen vannak a tisztviselők és önállók között, mint a munkások soraiban. Így az önálló kereskedőknek 54.2%-a zsidó, a kereskedelmi tisztviselőknek 37.6%-a, de már a kereskedősegédek között csak 20.8%-kal szerepelnek. Az önálló iparosok között 16.0% a zsidó, de az ipari munkások között csak 5.1, viszont az ipari tisztviselők között 28.3%. Igen jellemző még az a kép, amit a kisbirtokosok kisebb nagyobb kategóriáinak vallásfelekezeti képe nyújt. Itt tűnik ki legjobban, hogy a földbirtok Komáromban meny-

16. Az őstermelés és ipari forgalom egyes alcsoportjainak keresői vallásfelekezetek szerint.
Population active de certaines catégories de la production du sol et de „l'industrie-circulation”, avec indication de la religion.

Foglalkozási alcsoport <i>Catégories de professions</i>	Keresők száma <i>Personnes dites actives</i>	Róm. kat. <i>Cath. rom.</i>	Gör. kat. <i>Uniates</i>	Református <i>Calv.</i>	Evang. <i>Luth.</i>	Izraelita <i>Israélites</i>	Egyéb <i>Autres</i>	Róm. kat. <i>Cath. rom.</i>	Gör. kat. <i>Uniates</i>	Református <i>Calv.</i>	Evang. <i>Luth.</i>	Izraelita <i>Israélites</i>	Egyéb <i>Autres</i>
		szám szerint <i>nombres absolus</i>						%o-ban <i>pourcentage</i>					
1938													
Duna balparti része — Rive gauche du Danube													
Birtokosok 100 kat. holdon felül — <i>Propriétaires ayant plus de 100 arp. c.</i>	13	2	—	4	—	6	115·4	—	30·8	—	46·1	7·7	—
Kisbirtokosok (kisbérő) — <i>Petits propriétaires (et petits fermiers) ayant</i>	Kisbirtokos (kisbérő) 50—100 kat. holdig — 50 à 100 arp. c.	4	2	—	—	2	50·0	—	—	—	50·0	—	—
	Kisbirtokos (kisbérő) 10—50 kat. holdig — 10 à 50 arp. c.	84	17	—	63	1	20·2	—	75·0	1·2	3·6	—	—
	Kisbirtokos (kisbérő) 5—10 kat. holdig — 5 à 10 arp. c.	45	4	—	40	—	1	8·9	—	88·9	—	2·2	—
	Kisbirtokos (kisbérő) 5 kat. holdig — moins de 5 arp. c.	121	60	—	60	—	1	49·6	—	49·6	—	0·8	—
	Gazdasági tisztviselők — <i>Employés agricoles</i>	9	4	1	—	1	3	44·5	11·1	—	11·1	33·3	—
Gazdasági cselédek — <i>Valets et domestiques agricoles</i>	64	48	—	15	—	1	75·0	—	23·4	—	1·6	—	—
Mezőgazdasági munkások — <i>Ouvriers agricoles</i>	185	136	1	46	1	1	73·4	0·6	24·8	0·6	0·6	—	—
Önálló iparosok — <i>Industriels et artisans indépendants</i>	750	420	4	177	20	120	956·0	0·5	23·6	2·7	16·0	1·2	—
Ipari tisztviselők — <i>Employés d'industrie</i>	67	36	1	5	5	19	153·7	1·5	7·5	7·5	28·3	1·5	—
Ipar körében alk. egyéb segédszemélyzet. — <i>Autre personnel auxil. d'industrie</i>	2.360	1.566	11	596	54	121	1266·3	0·5	25·3	2·3	5·1	0·5	—
Önállók a keresk. és hitel körében — <i>Personnes indépendantes dans le commerce et dans les établis. de crédit</i>	373	133	—	31	6	202	135·6	—	8·3	1·6	54·2	0·3	—
Keresk. és hitel körében alk. tiszt. — <i>Employés de commerce et d'établis. de crédit</i>	210	98	—	27	6	79	46·7	—	12·9	2·8	37·6	—	—
Keresk. és hitel körében alk. egyéb segédsz. — <i>Autre personnel auxil. de commerce et d'établissements de crédit</i>	413	216	—	98	10	86	352·3	—	23·8	2·4	20·8	0·7	—
Voies de com- munic. et transp.	Közlekedés körében önállók — <i>indépendants</i>	57	27	—	19	—	11	47·4	—	33·3	—	19·3	—
	Közlekedés körében alk. tisztviselők — <i>employés</i>	94	68	—	13	11	172·3	—	13·8	11·7	1·1	1·1	—
	Közlekedés körében alkalmazott egyéb segédszemélyzet — <i>autre personnel auxil.</i>	345	256	1	68	7	5	874·2	0·3	19·7	2·0	1·5	2·3

nyire a régi törzsökös reformátusok kezében van. A 10—50 kat. holdas földbirtokosok között 75%, az 5—10 holdas kisbirtokosok között pedig már 88·9% a református. Még az 5 holdon aluli birtokosok között is egyenlő az arányuk a katolikusokéval: 49·6%. Ezzel szemben a gazdasági cselédek és munkások között csak 23—25%-kal szerepelnek, tehát kb. azzal az aránnyal, amellyel a népességben helyet foglalnak.

Befejezésül még a közszolgálat és szabadfoglalkozások fontosabb alcsoportjait mutatjuk be vallásfelekezeti megoszlás szerint (l. 17. tábla). Bár itt az abszolút számok meglehetősen kicsinyek, mégis bizonyos jellegzetességet kifejeznek. Itt is az izraeli-

ták arányszáma érdekelhet elsősorban, különösen ami a szabadfoglalkozásokat illeti, mert hiszen a közszolgálatban bizonyos korlátozások régebben is voltak a zsidókkal szemben. Annyi kétségtelen, hogy a régebbi adatokhoz képest a zsidók arányszáma a szabadfoglalkozások körében is erősen leszállott. Minthogy a jobbparti városrész adatai aligha módosítják lényegesen a nagyobb óvárosi rész arányszámait, az összehasonlítást bizvást megtehetjük az egész város 1910. évi adataival. Akkor Komáromban az ügyvédeknek 33·3, az orvosoknak meg éppen 60·0%-a volt zsidó, és ezek az arányszámok 1900 óta jelentékeny mértékben növekedtek is. 1938-ban a balparti részen már

17. A közszolgálat és szabadfoglalkozások fontosabb alcsoportjainak keresői vallásfelekezeteik szerint.

Population active par religions, dans les principales catégories des services publics et des professions libérales.

Foglalkozási alcsoport <i>Catégories de professions</i>	Keresők száma <i>Personnes dites actives</i>	Ebből — Dont											
		szám szerint <i>nombres absolus</i>						% -ban — <i>pourcentage</i>					
		róm. kat. <i>cath. rom.</i>	gör. kat. <i>uniates</i>	református <i>calv.</i>	evangélikus <i>luth.</i>	izraelita <i>israélites</i>	egyéb <i>autres</i>	róm. kat. <i>cath. rom.</i>	gör. kat. <i>uniates</i>	református <i>calv.</i>	evangélikus <i>luth.</i>	izraelita <i>israélites</i>	egyéb <i>autres</i>
1938													
Duna balparti rész — Rive gauche du Danube													
Állami tisztviselők — <i>Fonctionnaires de l'Etat</i>	63	41	2	14	5	1	—	65.1	3.2	22.2	7.9	1.6	—
Vármegyei tisztviselők — <i>Fonctionnaires de comitat</i>	12	9	—	3	—	—	—	75.0	—	25.0	—	—	—
Városi (tjv) tisztviselők — <i>Fonctionnaires de villes autonomes</i>	9	5	—	4	—	—	—	55.6	—	44.4	—	—	—
Városi (mv) tisztviselők — <i>Fonctionnaires de villes départementales</i>	42	30	—	11	—	1	—	71.4	—	26.2	—	2.4	—
Bírák és ügyészek — <i>Juges et procureurs</i>	16	11	—	2	2	—	1	68.8	—	12.5	12.5	—	6.2
Bírósági ügyészek, tisztviselők — <i>Fonctionnaires des Tribunaux et du Parquet</i>	32	28	—	3	1	—	—	87.5	—	9.4	3.1	—	—
Ügyvédek — <i>Avocats</i>	25	13	1	3	3	5	—	52.0	4.0	12.0	12.0	20.0	—
Elemi iskolai tanítók, tanítónők — <i>Instituteurs et institutrices primaires</i>	42	24	—	14	2	2	—	57.1	—	33.3	4.8	4.8	—
Polgári iskolai tanárok — <i>Professeurs d'école bourgeoise (primaire supér.)</i>	13	7	—	3	1	2	—	53.8	—	23.1	7.7	15.4	—
Középiskolai tanárok — <i>Professeurs d'école secondaire</i>	12	10	—	2	—	—	—	83.3	—	16.7	—	—	—
Orvosok — <i>Médecins</i>	31	15	—	4	1	11	—	48.4	—	12.9	3.2	35.5	—
Szülésznők — <i>Sages femmes</i>	5	3	—	2	—	—	—	60.0	—	40.0	—	—	—

csak 20% zsidót találtunk az ügyvédek és 35.5%-ot az orvosok között. Az arányszám tehát mindenestre jelentékenyen alászállott. Ugyancsak erősen csökkent 1910 óta a zsidók részesedése a kereskedelmi tisztviselők között: 55.4%-ról 37.6%-ra; ellenben az ipari tisztviselőknek 1910-ben csak 17.9, 1938-ban már 28.3%-a volt zsidó. Annyi bizonyos, hogy Komáromban a zsidóságnak az a nagy megszaporodása és egyes foglalkozási ágakban való jelentékeny térfoglalása, amit a cseh uralom évei alatt Kassán lehetett megállapítani, Komáromban nem következett be. Ezt a színmagyar várost, amely a magyar határhoz is igen közel esett, a csehek sokkal kevésbé iparkodtak fejleszteni, sőt mondhatni háttérbe szorították.

A zsidóság természete szerint oda húzódik, ahol nagyobb kereskedelmi és vagyonszerzési lehetőségeket talál s minthogy ezeket a lehetőségeket a cseh uralom alatt Komáromban kevésbé találta meg, innen visszahúzódott, ami abszolút számának erős csökkenésében is kifejezésre jut.

A foglalkozási csoportoknak anyanyelvi, illetőleg nemzetiség szerinti részletezésére nem terjeszkedünk ki, minthogy Komáromban — amint láttuk — a nem magyar nemzetiségek olyan kis számmal vannak, hogy a foglalkozás szerinti megoszlásukból említésre méltó következtetéseket levonni nem lehet.

Ezekben a mozaikszerű statisztikai képekben akartuk a statisztikai tudomány örömét és tiszteletét kifejezni Komárom ősi városa iránt abból az ünnepélyes alkalmából, hogy a Magyar Statisztikai Társaság ünnepi ülését itt tartja a felszabadult Komáromban. Hiányos és szaggatott volt ez a leírás, éppen az ideiglenes szétszakítás következtében, de a magyar statisztika örömmel és lelkesedéssel fogja ezt a hiányt a legközelebbi népszámlálás alkalmával pótolni, hogy most már majd az újra egyesített és anyaországtól soha többé el nem szakítható Nagy-Komáromról adjon tiszta és világos statisztikai képet.

Kovács Alajos dr.

Komárom város és vármegye népessége II. József korában.

La population de la ville de Komárom et du comitat de même nom au temps de Joseph II.

Résumé. Les plus vieux documents qui permettent d'étudier la situation démographique de la ville de Komárom et du comitat de même nom sont les chiffres fournis par le recensement exécuté entre 1784 et 1787 sous Joseph II. Pour Komárom, il y a des données de 1784—85 et de 1787; pour le comitat de Komárom, seulement de 1784—85, car on n'a plus le relevé fait en 1787 sur les communes.

Au XVIIIe siècle, où nos villes n'étaient pas trop peuplées, Komárom occupait, avec une population présente de 12.154 âmes (chiffre de 1787), le 18e rang parmi les villes hongroises. Depuis, sa population augmentait moins que celle de la plupart de nos villes, qui ont fait de grands progrès sous ce rapport. Aujourd'hui, elle a environ trois fois plus d'habitants qu'il y a un siècle et demi. — En 1784—85, la population „ayant des droits“ y était de 11.733 âmes; le nombre des maisons habitées, de 1422; celui des familles, de 2.736. Donc, il y avait à peine 2 familles pour 1 maison; mais la répartition par sexe des habitants était d'un caractère plus urbain: le nombre des femmes dépassait de 511 celui des hommes, de sorte qu'il y avait 1.091 femmes pour 1.000 hommes. — Quant à la répartition par religion de la population, on n'a des chiffres que pour les Juifs, selon lesquels en 1784—85 il y avait à Komárom 3 familles juives et dès 1787, 2 ans après, 13. — D'après les données, fort intéressantes, qui indiquent la profession et la position sociale des hommes (pour les femmes, on n'a pas de chiffres), il y avait en 1784—85, à Komárom, 61 ministres de Dieu (en 1787, seulement 47) et 21 fonctionnaires. Le nombre des nobles était grand (797, soit 14,2% de la population masculine); il y avait en outre 664 bourgeois (propriétaires de maison, artisans) et 1.657 zsellérs.

Dans le comitat de Komárom, l'enquête de 1784—85 a noté 5 „villes (= gros bourgs) de campagne“, 91 villages et 23 pusztas. Les 109 lieux habités alors comprenaient 13.023 maisons où vivaient 19.051 familles, dont 279 juives. Il y avait au total, y compris les enfants, 46.293 hommes et 45.387 femmes. Dans la population masculine, on comptait 115 ministres de Dieu, 27 fonctionnaires et „honorations“, 765 artisans et 3.892 nobles; le nombre de ces derniers était, là aussi, élevé (plus de 6% de la population totale). — Dans notre tableau 2, on trouvera des renseignements permettant de se rendre compte de la situation des communes.

Városaink és vármegyéink népesedési fejlődésének tanulmányozására az első, statisztikailag értékesíthető forrásanyagot azok a népszámlálások szolgáltatták, amelyeket II. József az 1784. és 1787. évek között végrehajtatott. Ezeknek a népszámlálásoknak főbb eredményei a M. Tudományos Akadémia kiadásában megjelent „Magyarország népessége II. József korában“ (Budapest 1937) című munkámban jelentek meg, ahol is a szabad királyi városokra és vármegyékre vonatkozó végösszegek megtalálhatók. Komárom városára vonatkozólag ezek az adatok az 1784/5. és 1787. évre vonatkozólag állnak rendelkezésre és ezeket a mellékelt 1. számú táblázatban összefoglaltam. A vármegyék egyes községeire vonatkozó részletes adatok eddig sehol sem tétettek közzé, amidőn tehát ezúttal a Komárom vármegye egyes községeire vonatkozó részletes adatokat nyilvánosságra hozom, ezzel első ízben nyílik alkalom és lehetőség a községi adatok részleteivel való megismerkedésre. (A községi adatokat feltüntető összesítő táblázatban, mely az 1784/5. évről áll rendelkezésre, minden egyes községnek egy-egy sora van és abban a felvétel minden egyes szempontjára vonatkozó községi végadatokat találjuk meg.) A rendelkezésre álló terünk korlátolt-sága miatt azonban e helyen csak a legfontosabb adatokat közölhetjük, míg a kevésbé fontosakat és a községekre nézve kevésbé jellegzeteseket kénytelen voltam mellőzni. Az 1787. évből a községeket részletező összesítés nem maradt fenn, mint-hogy pedig ebben az esztendőben Komárom és Esztergom vármegyének időközben végrehajtott egyesítése következtében az országos főösszesítés is csak a két vármegye összesített adatait mutatja ki, ezért 1787. évről nincsenek Komárom vármegyére magára vonatkozó adataink. Az 1. számú táblázatban tehát ez okból csak az 1784/5. évi adatok közzétételére kellett szorítkoznunk.

II. József népszámlálásai a népesség felvételének alapjául a jogi népességet fogadták el és a különböző szempontok részletezését is ezen alapon eszközölték. Mivel azonban az összeírás az ideiglenesen távollévőket, továbbá a jelenlevő idegeneket is számba vette, ezen alapon megállapítható a tényleg jelen lévő népesség is, melyet a modern népszámlálások minden felvétel

1. Komárom sz. kir. város és Komárom vármegye népessége az 1784/5. és 1787. években.
Population de la ville libre royale de Komárom et du comitat de Komárom en 1784—85 et 1787.

M e g n e v e z é s — S p é c i f i c a t i o n	Komárom sz. kir. város <i>Komárom, ville libre royale</i>		Komárom vármegye <i>Comitat de Komárom</i>
	1784/5	1787	1784/5
Lakóhelyek. — Lieux où l'on habitait.			
Szabad kir. város — <i>Ville libre royale</i>	1	1	—
Mezővárosok — <i>Villes dites de campagne (gros bourgs)</i>	—	—	5
Faluk — <i>Villages</i>	—	—	91
Puszták — <i>Pusztas</i>	—	—	23
Házak — Maisons	1.422	1.436	13.023
Családok. — Familles.			
Keresztény — <i>Chrétiennes</i>	2.733	2.795	18.772
Zsidó — <i>Juives</i>	3	13	279
Összesen — <i>Ensemble</i>	2.736	2.808	19.051
Összlakosság (jogi). — Population totale (ayant des droits).			
Férfi — <i>Hommes et garçons</i>	5.611	5.743	46.293
Nő — <i>Femmes et enfants de sexe féminin</i>	6.122	6.324	45.387
Együtt — <i>Ensemble</i>	11.733	12.067	91.680
Keresztény lakosság. — Population chrétienne.			
Férfi — <i>Hommes et garçons</i>	5.604	5.716	45.645
Nő — <i>Femmes et enfants de sexe féminin</i>	6.112	6.290	44.734
Együtt — <i>Ensemble</i>	11.716	12.006	90.379
Zsidó lakosság. — Population juive.			
Férfi — <i>Hommes et garçons</i>	7	27	648
Nő — <i>Femmes et enfants de sexe féminin</i>	10	34	653
Együtt — <i>Ensemble</i>	17	61	1.301
Férfiak családi állapota. — Etat matrimonial des hommes			
Keresztény — de religion chrétienne			
házas — <i>mariés</i>	2.123	2.206	17.733
nem házas, özvegy — <i>célibataires ou veufs</i>	3.481	3.510	27.912
Zsidó — de religion juive			
házas — <i>mariés</i>	3	13	267
nem házas, özvegy — <i>célibataires ou veufs</i>	4	14	381
Együtt { házas — <i>mariés</i>	2.126	2.219	18.000
Ensemble { nem házas, özvegy — <i>célibataires ou veufs</i>	3.485	3.524	28.293
Keresztény férfiak részletezése. — Détails sur la populat. masculine chrétienne.			
Pap — <i>Ministres de Dieu</i>	61	47	115
Nemes — <i>Nobles</i>	797	829	3.892
Tisztviselő és honoratior — <i>Fonctionnaires et „honoratior”</i>	21	22	27
Polgár és mesterember — <i>Bourgeois et artisans</i>	664	653	765
Paraszt — <i>Paysans</i>	1	1	5.528
Polgár és paraszt örököse — <i>Héritiers de bourgeois ou de paysans</i>	474	488	5.596
Zsellér — <i>Zsellérs</i>	1.657	1.789	11.704
Szabadságolt katona { ezredektől — <i>de régiments</i>	11	6	99
Soldats permissionnaires { szekerészekből — <i>du train des équipages</i>	—	—	2
Egyéb — <i>Autres</i>	273	212	2.237
Sarjadék { 1—12 éves — <i>ans</i>	1.236	1.199	11.936
Enfants et adolescents { 13—17 éves — <i>ans</i>	409	470	3.744
Távollevők. — Absents			
Az országon belül — <i>à l'intérieur du pays</i>	173	129	1.430
Az országon kívül — <i>en dehors du pays</i>	9	16	7
Ismeretlen helyen — <i>en lieu inconnu</i>	60	46	241
Együtt — <i>Ensemble</i>	242	191	1.678
Jelenlévő idegenek. — Etrangers présents			
Az országból — <i>venus des autres parties du pays</i>	373	175	1.519
Osztrák örökös tartományokból { férfi — <i>sexe masc.</i>	66	51	171
de provinces hérédit. autrichiennes { nő — <i>sexe féminin.</i>	2	1	13
Egyéb külföldről { férfi — <i>sexe masc.</i>	38	50	48
d'autres pays { nő — <i>sexe féminin.</i>	—	1	3
Együtt — <i>Ensemble</i>	479	278	1.754
Tényleges népesség — Population effective	11.970	12.154	91.756

2. Komárom vármegye községeinek főbb adatai 1784/85. évről.
Renseignements généraux sur les communes du comitat de Komárom en 1784-85.

Folyószám — Numéros d'ordre	Községek és puszták neve (az 1784/5. évi népszámlálás eredeti megnevezése szerint) Noms des communes et des pusztas (d'après le Recensement de 1784-85)	Családok Familles		Népesség száma Nombre des habitants			Population				A keresztény férfiak között volt							
		Házak — Maisons	Keresztény chrétiens	Zsidó — juifs	Keresztény chrétiens	Zsidó — juifs	Együtt au total	között volt				pap Ministres de Dieu	nemes — Nobles	honoratior Honoratior	mesterember Artisans	paraszt — Paysans	paraszt első utóda Premiers successeurs de paysans	zsellér — Zsellérs
								A keresztények chrétienne	A zsidók juive	fi de sexe masc.	nő de sexe féminin.							
		dans la population masculine chrétienne																
1	Komárom sz. k. város*)																	
2	Nemes Örs p.**)	9	44	—	173	—	173	77	96	—	—	—	3	—	—	—	47	
3	Újfalu és Sz. Pál p.	21	51	—	232	—	232	115	117	—	—	—	—	—	25	19	30	
4	Nagy Lél p.	16	32	—	147	—	147	80	67	—	—	1	—	1	3	4	30	
5	Érsek Lél p.	7	15	—	66	—	66	34	32	—	—	2	—	—	—	—	15	
6	Aranyos	104	167	7	804	33	837	410	394	18	15	1	255	—	3	2	5	70
7	Ekel és Nagy Lögör p.	78	144	1	655	6	661	327	328	3	3	1	133	—	4	2	6	95
8	Nemesolcsa és Kis Lögör p.	104	168	—	748	—	748	387	361	—	—	1	193	—	2	4	6	90
9	N. és Vár Bogya	50	76	1	365	6	371	183	182	2	4	—	92	—	1	7	5	34
10	Obergellér	25	39	1	163	3	166	74	89	2	1	1	45	—	—	—	—	16
11	Untergellér	37	55	1	251	4	255	138	113	3	1	—	96	—	—	—	—	15
12	Tany és Márkháza p.	50	60	1	315	4	319	156	159	2	2	—	33	—	2	28	24	27
13	Grosz Keszi	47	60	—	336	—	336	170	166	—	—	1	56	—	5	18	17	31
14	Klein Keszi	30	34	—	186	—	186	102	84	—	—	—	34	—	1	10	10	16
15	Néma Keszi	93	143	—	649	—	649	329	320	—	—	1	37	—	25	27	43	83
16	Füs és Ronka p.	42	77	—	358	—	358	198	160	—	—	—	33	—	5	—	4	59
17	Csitsó	110	132	2	703	11	714	359	344	8	3	2	35	—	4	69	56	76
18	Isáp	42	59	1	252	2	254	133	119	1	1	—	103	—	—	7	5	12
19	Grosz Megyer	219	345	10	1540	49	1589	804	736	26	23	2	414	—	8	38	35	133
20	Lak	42	58	1	322	2	324	168	154	1	1	—	99	—	1	5	5	27
21	Thuri Szakálos	32	39	1	236	7	243	125	111	3	4	1	79	—	1	—	1	20
22	Szilás	33	47	1	242	5	247	130	112	1	4	—	66	—	1	3	4	21
23	Ekets és Aszód p.	101	143	—	753	—	753	382	371	—	—	—	32	—	8	62	60	92
24	Apácz Szakálos	87	112	—	657	—	657	341	316	—	—	1	185	—	5	18	18	48
25	Guta és Bálvány Szakálos p.	449	690	—	3455	—	3455	1732	1723	—	—	1	32	—	20	338	309	421
26	Szimő és Gay p.	115	216	—	1049	—	1049	531	518	—	—	1	4	—	7	98	90	138
27	Kamótsa	95	177	—	850	—	850	436	414	—	—	2	69	—	3	87	82	68
28	Keszegfalva	32	83	1	373	8	381	183	190	4	4	1	6	—	—	—	—	83
29	Vízvár p. és Kava p.	8	4	—	20	—	20	8	12	—	—	—	2	—	—	—	—	5
30	Megyeres és Foll. Aranyos p.	79	106	2	493	9	502	255	238	5	4	1	94	—	1	19	18	49
31	Új Gyalla	51	112	2	536	11	547	272	264	5	6	—	4	—	—	30	36	70
32	Sz. Péter	223	352	—	1779	—	1779	896	883	—	—	2	15	—	—	139	143	219
33	Hetény	93	172	—	919	—	919	468	451	—	—	1	4	—	—	100	99	71
34	Isa	91	169	—	823	—	823	429	394	—	—	1	9	—	1	51	79	101
35	Pathina p.	23	29	—	121	—	121	63	58	—	—	—	—	—	—	—	—	33
36	Kurta Keszi	91	126	6	631	28	659	322	309	13	15	1	9	—	—	32	31	106
37	Marcelháza	94	152	1	708	4	712	390	318	2	2	—	12	1	—	63	58	82
38	Virts	5	36	—	161	—	161	85	76	—	—	—	18	1	—	—	—	31
39	Zsitva Tő p.	8	9	—	46	—	46	21	25	—	—	—	—	—	—	—	—	10
40	Radvány	41	62	1	295	3	298	142	153	2	1	1	4	—	—	12	11	51
41	Madár	164	217	1	1093	4	1097	564	529	1	3	1	5	—	—	118	121	133
42	Perbete	204	367	—	1897	—	1897	964	933	—	—	2	31	—	2	154	162	213
43	Kürth	262	302	—	1582	—	1582	788	794	—	—	1	—	—	5	137	130	190
44	Főőr	88	132	1	650	4	654	336	314	1	3	—	6	—	—	40	38	96
45	Csíz	160	234	38	1014	179	1193	512	502	82	97	1	23	1	—	36	32	207
46	Jászfalu	105	152	7	752	27	779	394	358	15	12	1	2	—	4	52	43	117
47	Kolta	115	230	18	943	77	1020	439	504	37	40	1	83	1	1	5	5	177
48	Csehi	55	78	2	336	8	344	175	161	4	4	—	6	—	—	28	27	44
49	Szemere	50	131	12	534	51	585	285	249	26	25	1	5	—	2	25	21	99
50	Baromlak	38	78	3	327	15	342	161	166	10	5	—	11	—	—	5	4	79
51	Udvard	380	519	—	2543	—	2543	1324	1219	—	—	2	33	1	17	205	203	303
52	Naszvad	227	308	—	1525	—	1525	767	758	—	—	1	23	—	5	151	137	147
53	Imöl	129	156	—	867	—	867	456	411	—	—	—	1	1	5	82	88	74

*) Sz. k. város = ville libre royale. **) P. = puszta.

Folyószám — Numéros d'ordre	Községek és puszták neve (az 1784/5. évi népszámlálás eredeti megnevezése szerint) Noms des communes et des pusztas (d'après le Recensement de 1784-85)	Házak — Maisons		Családok Familles			Népesség száma Nombre des habitants		Population				A keresztény férfiak között volt					
		Keresztény chrétiens	Zsidó — juives	Keresztény chrétiens	Zsidó — juifs	Együtt au total	A keresztények chrétienne		A zsidók juive		pap Ministres de Dieu	nemes — Nobles honoratior Honoratior	mesterember Artisans	paraszt — Paysans	paraszt első utóda Premiers successeurs de paysans	zséllér — Zsellérs		
							fi de sexe masc.	nő de sexe féminin.	fi de sexe masc.	nő de sexe féminin.								
		között volt																
dans la population masculine chrétienne																		
54	Mártos	94	114	—	630	—	630	319	311	—	—	1	8	—	—	84	87	32
55	Ógyalla	140	244	31	1219	141	1360	605	614	71	70	—	64	1	4	—	—	240
56	Bagota	84	128	18	628	91	719	324	304	47	44	—	16	—	3	27	24	96
57	Bana	143	192	3	850	14	864	423	427	10	4	2	49	—	8	40	33	116
58	Bábolna	31	60	—	261	—	261	137	124	—	—	1	20	—	1	—	—	48
59	Tárkány	136	205	—	1164	—	1164	597	567	—	—	1	3	—	10	80	86	131
	{ Csanak p.	2	4	—	18	—	18	10	8	—	—	—	—	—	1	—	1	5
59	{ Tömörd p.	6	13	—	74	—	74	31	43	—	—	—	3	—	—	—	—	15
	60	Klein Ber	206	313	1	1431	4	1435	725	706	2	2	2	—	1	26	65	82
61	Aszár	122	166	—	863	—	863	448	415	—	—	—	7	—	13	59	70	119
62	Elten	166	227	—	1109	—	1109	559	550	—	—	1	21	—	5	112	109	112
63	Csép p.	35	84	1	419	5	424	208	211	3	2	—	41	—	5	—	4	73
64	Kéthely	102	142	2	674	8	682	350	324	4	4	—	23	—	8	50	53	71
65	Császár	232	327	—	1607	—	1607	798	809	—	—	2	37	—	16	133	131	178
66	Szend	128	186	—	961	—	961	502	459	—	—	2	128	—	14	44	51	105
67	Szár	109	145	—	675	—	675	344	331	—	—	1	5	—	10	58	58	84
68	Bokod	225	332	1	1560	2	1562	802	758	1	1	1	9	—	24	126	131	193
69	Dád	157	196	1	1002	8	1010	497	505	5	3	3	95	1	8	83	75	84
70	Kömlöd	112	197	—	862	—	862	459	403	—	—	1	141	—	11	—	8	131
71	Kócs	363	510	—	2356	—	2356	1206	1150	—	—	3	102	—	21	189	196	289
72	Mócsa	298	511	—	2465	—	2465	1228	1237	—	—	3	4	1	31	148	152	339
73	{ Szöny	266	339	—	1651	—	1651	819	832	—	—	2	122	—	17	91	100	188
	{ Füzítő p.	13	8	—	29	—	29	13	16	—	—	—	—	—	—	—	—	7
74	Új Szöny p.	116	107	—	423	—	423	206	217	—	—	—	15	1	23	—	12	65
75	Ács	674	652	18	2896	89	2985	1473	1423	42	47	5	129	1	39	148	156	408
76	Klein Igmánd p.	31	96	1	428	3	431	209	219	1	2	—	55	—	—	—	—	70
77	Gross Igmánd	214	303	1	1387	4	1391	683	704	2	2	2	20	3	12	111	104	162
78	Sz. Miklós	52	80	—	355	—	355	175	180	—	—	—	—	—	—	27	25	43
79	Augusztin	74	96	1	462	5	467	235	227	1	4	—	—	—	1	49	38	40
80	Szomod	160	193	1	1033	10	1043	548	485	5	5	2	21	—	1	110	98	94
81	Bay	134	155	—	745	—	745	372	373	—	—	—	—	—	—	42	34	117
82	Szóllós	97	119	1	665	8	673	314	351	2	6	—	—	—	2	56	52	73
83	Bánhida	156	206	1	1137	7	1144	567	570	3	4	1	—	—	6	77	79	136
84	Környe	133	159	1	811	7	818	409	402	4	3	1	2	1	7	79	72	85
85	Gross és Klein Tagyos	15	49	—	252	—	252	124	128	—	—	—	8	—	1	—	1	51
86	Kécskéd	96	111	—	592	—	592	289	303	—	—	1	—	1	5	52	47	60
87	Maik p.	12	17	—	85	—	85	45	40	—	—	—	—	—	1	—	1	17
88	Oroszlány	199	250	1	1426	8	1434	712	714	5	3	1	—	—	—	115	106	161
89	Gesztes	23	51	—	257	—	257	127	130	—	—	—	—	—	—	31	27	21
90	Zsömle	84	108	1	531	8	539	273	258	7	1	—	—	—	3	46	40	65
91	Ober Galla	106	153	1	839	3	842	431	408	2	1	1	—	1	4	41	40	123
92	Unter Galla	76	112	—	580	—	580	298	282	—	—	—	—	—	—	41	36	66
93	Tolnau	77	94	1	513	5	518	250	263	2	3	1	—	—	1	35	29	58
94	Tardos	118	154	—	862	—	862	431	431	—	—	1	—	—	—	52	50	123
95	Tariány	241	316	1	1548	8	1556	797	751	6	2	1	1	—	3	91	79	239
96	Szomor	97	127	—	649	—	649	333	316	—	—	1	—	—	1	56	47	81
97	Gyermely	163	202	—	967	—	967	472	495	—	—	1	6	—	—	46	39	161
98	Gyarmat	23	31	—	120	—	120	63	57	—	—	—	1	1	1	—	—	30
99	Héregh	148	229	—	1112	—	1112	571	541	—	—	1	5	—	1	58	49	182
100	Lábatlan	139	195	2	860	7	867	431	429	3	4	1	5	—	—	35	29	157
101	Piszke	55	88	2	360	7	367	168	192	4	3	—	—	—	—	—	—	92
102	Neszmély	189	278	—	1249	—	1249	612	637	—	—	1	23	—	1	94	88	163
103	Almás	112	152	—	701	—	701	357	344	—	—	2	33	—	1	47	45	77
104	Naszál	108	141	—	701	—	701	348	353	—	—	1	21	—	—	74	65	52
105	Tóó Város	421	700	12	2873	56	2929	1377	1496	26	30	18	19	2	126	—	91	541
106	Várallya	83	121	7	541	26	567	256	285	11	15	—	8	2	16	—	14	110
107	Tata	543	785	45	3436	207	3643	1665	1771	102	105	11	85	4	123	185	258	392

alapjául fogadnak el. A két népességi fogalom közti különbség nem nagyon jelentékeny, de a jelen lévő népesség mindenütt néhány száz lélekkel magasabb, mint a jogi népesség. Ebben a különbségben nyer kifejezést a városoknak a vidék népességére már a 18. században is gyakorolt vonzása. Komárom városában pl. a tényleg jelen lévő népesség 1787-ben 12.154 volt, míg a jogi népesség 12.067, de az 1784/5. évben csak 11.733 volt.

Magyarország városai a 18. század végén általában nem voltak nagyon népeseek, hiszen a legnépesebb városnak, Debrecennek népessége sem érte el a harmincezret és Pestnek és Budának népszáma is csak 24—26.000 körül volt. Komárom akkor a városok között (beleszámítva a mezővárosokat is) a 18-ik helyet foglalta el, pusztán a szabad királyi városok között pedig a 14-ik helyen állott. Hogyha figyelembe vesszük, hogy azok a városok, amelyek II. József korában Komáromot népességüknek száma tekintetében megelőzték, azóta mily óriási mértékben gyarapodtak, úgy tagadhatatlan, hogy Komárom a városok versenyében erősen hátra maradt, mert még ma is körülbelül csak két és félszer annyi lakosa van, mint másfél századdal ezelőtt.

Komárom lakossága 1.422 házban helyezkedett el és ezeknek száma három év alatt 14-gyel emelkedett. Ezekben a házakban összesen 2.736 család élt, egy-egy házra tehát átlag alig két család jutott és így a komáromi házállománynak igen kevés volt városi jellege. A városi jelleg inkább a lakosság nemi összetételében jutott kifejezésre, amennyiben a nők száma 511-gyel haladta meg a férfiakét. 1.000 férfira 1.091 nő jutott.

A népszámlálás a férfi lakosságot családi állapot szerint is kimutatta. Komárom város férfi lakosságából 1784/5-ben 2.126 volt házas és 3.485 nem házas és özvegy; száz férfi közül tehát 37·9 volt házas, míg a vármegyében 38·9. A városi lakosság kisebb házassági aránya tehát e számokban is kifejezésre jut.

A József-féle népszámlálás a lakosságot felekezetek szerint nem részletezte, pusztán csak a zsidóságot mutatta ki külön. 1784-ben csak 3 zsidó család élt a városban, de négy évre reá már 13 zsidó családot írtak össze. Ennek megfelelően a zsidók lélekszáma is növekedett 17-ről 61-re, közöttük 27 volt a férfi és 34 a nő, a férfiak közül 13 volt házas és 14 nőtlen.

Igen érdekesek azok az adatok, amelyek a lakosságnak foglalkozás, illetve társadalmi állás szerinti megoszlását világítják meg. Ezek az adatok, sajnos, csak a férfiakról állnak rendelkezésre, s miután ez a felvétel elsősorban katonai szempontok figyelembe vételével eszközöltetett, az így nyert adatok csak megközelítő értékeket nyújthatnak, de így is figyelmet érdemelnek. 1784/5-ben 61 papot írtak össze, de ez a szám 1787-ig — nyilván II. József egyházellenes rendelkezései következtében — 47-re apadt le. Feltűnően csekély (21) a tisztviselők és honoratiorok száma, de ennek megértésére figyelembe kell venni, hogy a nagyobb számú tanítóság nem ebben a rovatban került kimutatásra. Feltűnő magas volt Komáromban a nemesség száma; a férfiak között ugyanis 1784/5-ben 797, három évre rá 829 nemeset írtak össze és így a férfi lakosságnak 14·5 százaléka volt nemes, a legmagasabb arányszám, amely a városok között egyáltalában észleltetett. A lakosságnak tekintélyes részét a polgárság alkotta, amely magába foglalta a háztulajdonosokat és a mesterembereket; ezeknek száma 1787-ben 653 volt, legközelebbi örököseik száma pedig 488 volt. A népszámlálás utasításai szerint a városokban parasztságot nem lehetett kimutatni és így tisztán csak felvételi hibának kell tekinteni a kimutatásban mégis szereplő egyetlen egy parasztot. Igen tekintélyes volt a zsellérek száma, kik között nagyobb számmal voltak föld- és szőlőműves munkások és kapások is; 1784/5-ben 1.657, három évre reá 1.789 egyént soroltak a zsellérek rovatába. Ezekon kívül 273, illetve 212 egyéb foglalkozású egyént mutatott ki az összeírás. Külön rovatba szerepeltek a „sarjadék“ neve alatt összefoglalt legfiatalabb korú fiúk, mégpedig 1784/5-ben 1.236 fiú az első életévtől a 12.-ig és 409 a 13-ik évtől a 17.-ig.

A városi élet fejlődését jellemzik azok az adatok, amelyek a lakosságnak be- és kiköltözése okozta hullámozásban nyerne kifejezést. A népszámlálás szerint a városnak 242 lakója volt ideiglenesen távol, legnagyobb részük az országon belül, vagy ismeretlen helyen; ellenben nem kevesebb, mint 479 idegent írtak össze és ezek között elég nagy számmal voltak az osztrák örökös tartományokból valók, sőt akadt 38 férfi, aki más külföldi országokból származott ide. Komárom tehát már ebben az időben meglehetősen nagy vonzóerőt gyakorolt nemcsak közelebbi környékére, de a távolabbi

országokra is, és ezt a városnak jelentékeny vízi közlekedése eléggé megmagyarázza.

*

Komárom vármegyének 1784/5. évre vonatkozó községi összesítése 5 mezővárost, 91 falut és 23 pusztát sorol fel, mivel azonban a puszták egy része a faluval együtt közösen van kimutatva, az ezekre vonatkozó adatok nem választhatók szét. Az összesítés eszerint 109 lakott helyet mutat ki, amelyek közül 12 magában álló pusztá. A 109 lakott hely népességének száma szerint ekként oszlik meg: száznál kevesebb lakója volt 7-nek (mind pusztá), 100—200 lakója 7-nek, 500 lakóig 23-nak, 500-tól 1000-ig 41-nek. Ezernél több lakója mindössze harmincegy községnek volt, ezek közül 24-nek lakossága a kétezen alul maradt, az ennél népesebb 7 község pedig volt: Kócs 2.356, Mócsa 2.465, Udvard 2.543, Tóváros 2.929, Ács 2.985, Guta 3.455 és Tata 3.643 lakossal. A községek közül Tata, Tóváros, Guta, Várallya és Nagymegyer mezővárosok voltak.

A vármegye összes községeiben és pusztáin 13.023 ház volt, ezekben 19.051 család élt, közöttük 279 zsidó család. A lakosok között 46.293 férfi és 45.387 nő volt. A férfiak így tehát némi túlsúlyban voltak a zsidó lakosság körében, ellenben a zsidók között a két nem aránya majdnem teljesen egyenlő volt.

A zsidók összes száma 1301 volt, ezek 52 községben és pusztán éltek, legnagyobb számmal a következő községekben: Tata 207, Csiz 179, Ógyalla 141, Bagota 91, Ács 89, Kolta 77, Tóváros 56 és Szemere 51 lélekkel. Az összlakossághoz viszonyítva a zsidóság helyenként igen magas arányban találtatott, így Csizen a lakosságnak több mint 15 százaléka, Bagotán 13% és Ógyallán több mint 10% volt zsidó és néhány más községben is 5—8 százalékra (Tatán 5%) rúgott a zsidók arányszáma.

A népszámlálás eredményei szerint volt a vármegyében a keresztény férfilakosság között: 115 pap, 3.892 nemes, 27 tisztviselő és honoratior, 765 mesterember, 5.528 paraszt és 5.596 mesterember és paraszt örököse, 11.704 zsellér, 2.237 egyéb foglalkozású férfi; végül 11.936 fiú tizenkét éven alul és 3.744 fiú a 13—17-ik életévig.

Az egyes foglalkozási ágak és társadalmi osztályok topografiai megoszlása tekintetében kiemelhetjük, hogy csak 64 községben találtak papot, tisztviselő mindössze csak 20 községben működött, mesterembert 73 községben írtak össze, zsellér ellenben valamennyi községben élt. Nagyon természetes, hogy a parasztnépesség mindenütt túlnyomó volt, de akadt 4 lakott hely, amely parasztság híján tiszta zsellér-község volt. Ezek voltak: Piszke, Pathina, Zsitvató és Füzitő.

Igen nagyszámú volt a vármegyében a nemesség, amely a lakosságnak több mint 6 százalékát tette. E tekintetben az egyes községek között nagy eltérések mutatkoznak és vannak községek, melyekben a nemesség a lakosságnak nagyobbik felét teszi. Így, hogy csak pár példát említsünk, Aranyos községben 410 keresztény férfi közül 255 volt nemes, Nagymegyeren 804 közül 414, Apáca-Szakállosban 341 közül 185 stb. A 2. számú táblázat községi adatai e tekintetben bő anyagot nyújtanak a helyi viszonyok tanulmányozására és a községek társadalmi összetételének tüzetesebb megvilágítására.

Azok az adatok, amelyek a községekből távollevő egyénekre, valamint a községekben jelenlévő idegenekre vonatkoznak, általában véve csekély fluktuációról tesznek tanúságot. A jelenlévő idegenek számára csak kevéssel haladja meg az ideiglenesen távollévők számát, ami a túlnyomólag mezőgazdasággal foglalkozó községek erősen földhöz kötött lakosságának természetes hajlamából eléggé kimagyarázható.

Thirring Gusztáv dr.

Komárom közegészségügye.

La situation sanitaire de Komárom.

Résumé. Komárom étant une ville bien civilisée, la situation sanitaire y est favorable.

Il y a là un hôpital municipal célèbre, la Charité, où on vient même des contrées lointaines pour guérir. Cet hôpital a 330 lits, ce qui représente une proportion de 1.270 pour cent mille habitants. Cette proportion dépasse non seulement la moyenne correspondante du pays entier (540), mais aussi celles de plusieurs villes autonomes plus grandes que Komárom, qui n'a que 26.400 habitants. Sous ce rapport, la proportion de Komárom est supérieure à celle de Hódmezővásárhely, de Kecskemét, de Sopron, et même de Szeged, qui est une ville universitaire.

Pour le nombre des malades traités et des jours de traitement, les chiffres proportionnels de cet hôpital sont extrêmement bons, dépassant toutes les autres villes autonomes. — Parmi les sections de l'hôpital de Komárom, c'est celle des maladies internes qui a, d'après les dernières statistiques, le plus de malades (2.720). — La section de chirurgie n'en a pas beaucoup moins (2.316); ce n'est que pour la proportion des jours de traitement (39 mille pour 100.000 habitants) qu'elle est fort devancée par la section des maladies internes (51 mille pour 100.000 habitants). — Quant à la section pour femmes en couches, la proportion des naissances, rapportée à celles dues dans la ville entière à des mères y résidentes, est moins de 50%. Elle est donc très inférieure à celle de Budapest (ces dernières années, 90%). Dans les classes instruites, on voit grandir de plus en plus le nombre des femmes qui, conscientes de la valeur des médecins accoucheurs et des soins donnés à des femmes en couches dans les hôpitaux, Homes spéciaux et autres maisons de santé, mettent leur enfant au monde dans ces établissements.

Parmi les malades de l'hôpital de Komárom, la proportion de l'élément masculin (55,2%) dépasse celle de l'élément féminin; il en est de même des autres hôpitaux de Hongrie; cela est attribué surtout à ce fait que parmi les hommes il y en a plus qui travaillent pour vivre que parmi les femmes et qu'en général, l'homme a une vie moins tranquille que la femme. Dans l'hôpital de Komárom, c'est la section de chirurgie qui a le plus de malades hommes (62%).

En ce qui concerne les maladies traitées dans cet hôpital, ce sont celles de l'appareil digestif qui avaient ces derniers temps la plus forte proportion (17,7%). La tuberculose était représentée par une proportion notable (11,9%, attribuée à l'humidité du sol et à ce que Komárom est dans un pays

plat). Il en est de même des cas d'accidents et d'autres maux arrivés dans les fabriques locales (9,1%).

A Komárom, le personnel sanitaire est satisfaisant. Bien que l'enquête de novembre 1938 n'ait trouvé que 25 médecins (dont 15 israélites), les médecins tchèques, moraves et slovaques étant partis avant l'arrivée des troupes hongroises, il y avait là dès la fin de l'année suivante 39 médecins (147,7 pour 100.000 habitants). Pour les sages-femmes, Komárom a une très bonne proportion (41,7 pour 100.000 habitants), qui n'est dépassée que par 3 autres villes autonomes; et il y a là 8 pharmaciens. — Quoique le nombre des assurés sociaux soit tombé à 14.813 en novembre 1938, en diminuant de 3.832 par suite du départ des ouvriers tchèques ou moraves, il est bien probable que, les établissements industriels et commerciaux de Komárom ayant besoin de bien des travailleurs, il dépassera bientôt ce qu'il était en 1937, où la statistique tchèque a compté 18 mille personnes inscrites comme membres à l'établissement d'assurances sociales de cette ville.

*

Még nincs egy esztendeje, hogy Komárom szabad királyi és akkor csak megyei város újból törvényhatósági jogú várossá lépett elő, egyesült a trianoni területen maradt dunajobbsparti része a húsz esztendő idegen uralom alól felszabadult másik parti városrészsel. Mult évi június 27-én jelent meg ugyanis a Budapesti Közlönyben a 6.220/1929. M. E. sz. kormányrendelet, amely Komáromot és Ungvárt a törvényhatóságú jogú városok közé sorozza, a törvényhozás által a Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területnek az országgal való egyesítéséről szóló 1938. évi XXXIV. t. c. 4. §-ában foglalt felhatalmazás alapján. E rendelkezés azután 1939 július 15-én lépett életbe. Ugyanez a rendelet egyesítette Komárom szabad királyi város dunabalsparti és dunajobbsparti részét, megszüntetvén azok különállását. Ilyképen az új Komárom az egyik legfiatalabb magyar törvényhatóságú jogú város csak igen rövid ideje lépett a külön egészségügyi statisztikával is számbavett magyar városok sorába. De máris rendelkezünk a tj. városokra vonatkozó különleges adatgyűjtések komáromi eredményeivel is s így közegészségügyének megvilágításához ez idő szerint három statisztikai forrás áll már rendelkezésünkre. Ezek: a cseh-szlovák uralom alatt

egybegyűlt kórházi és egészségügyi statisztikák¹⁾, 2. az 1938. év novemberében esz- közölt különleges magyar statisztikai fel- vétel vonatkozó eredményei, végül 3. pedig a legújabban megindított rendes magyar egészségügyi adatgyűjtések komáromi ered- ményei, amelyek a többi magyar törvény- hatósági jogú város megfelelő statisztikai adataival is egybevehetők.

A vonatkozó egészségügyi statisztikák egybehangzó tanulsága: a város kórház- ügyének, orvosokkal és egyéb egészségügyi személyzettel való ellátottságának kedvező alakulása, járványoktól megkímélt volta, közegészségügye egyéb jelzőszámainak ja- vuló irányzata. Népeiségre nézve egyike a legkisebb törvényhatósági városoknak, csak kultúrájának színvonala emelkedett. Nép- számban mindig kis város volt s ma is az, lakóinak száma a két parti várost egvűtt számítva most is csak 26 ezer lélek. Mai tj. városaink közül csak Ungvár kisebb nála (23 ezer lakosú). Komárom népének műveltsége, városá- nak kedvező közegészségügye, messze vi- dék népét gondozó fejlett kórháza, így a csekély lélekszámra tekintettel még inkább értékelendők és becsülendők. Komárom kis város. E városnak csak a fiai voltak na- gyok, csak multja nagy. Sokat, mondhatat- lanul sokat szenvedett e város népe, de talán éppen a létért való folytonos küzde- lem és szakadatlan szenvedés acélozta meg a szíveket s a lelkeket. Talán éppen ezek- nek köszönhetjük, hogy a Gondviselés Komáromnak annyi nagy fiat adott. Való- ban nincs és nem is volt ez országban olyan nemzeti, politikai és irodalmi mozgalom, amelyből e város népe a maga részét ki ne vette volna. Ezeréves multunk nagy küz- delmeiben Komárom mindig előljárt s nem ritkán vezető szerepet játszott. Innét van, hogy aki e város multját végiglapozza, egy- ben egész Magyarország történelmének minden küzdelmét, szenvedését és dicsősé- gét megismerheti.

Komárom közegészségügyének történel- mében is kimagaslanak a török idők szen- vedései. Komárom vára a török időkben kb. 68 éven át 1526-tól az 1594. évi ostromig a legfontosabb végvárként szerepelt s népe állandóan harcban áll a Budát és

Esztergomot akkor elfoglalva tartó török- kel. A város végül Pálffy Miklósnak kö- szönhette, hogy az 1593—94. évi ezen ostrom alól felszabadult s akkor sem került török kézre. A szabadságharcban a német, ill. labanc őrség által őrzött vár ostroma következett be. Háborús s a háborúkat kísérő járványok, különösen a dögvész s a kolera e város népét is többször megtize- delték. A középkorban e rendkívül ragadós, hevenyfertőző betegségek tudvalevőleg ép- pen a városokban terjedtek, azok sűrű népes- ségét tizedelték leginkább meg. Akkor a fal- vakban szétszórtan lakó nép volt a járvá- nyok tekintetében kedvezőbb helyzetben — különösen a tanyák, puszták, izolált, különálló házaiban, — ellentétben a mai állapottal, amikor is az óvintézkedések: fertőtlenítés, elkülönítés, a fertőzőbetegsé- gek bejelentési kötelezettsége, a védőoltások s a modern gyógyeljárások éppen a váro- sok népét védik jobban. A mult században, a 48-as forradalom után is többször volt Komáromban himlőjárvány, majd a het- venes évek elején a kolerajárvány tette a város szaporodásának évi mérlegét ismét negatívvá. A világháború kitöréséig már a Kisalföld egészségügyi kultúrközpontjává, a Dunántúl és a Felvidék összekötő kap- csává fejlődött. Komáromnak további fej- lődését a világháború elvesztése törli meg. Az 1918. évi nagy influenzajárványtól tize- delt s nagyszámú hősi halottai révén férfi- lakosságának jelentékeny részétől megfosz- tott Komárom dunabalparti fő részét a csehek foglalták el, elszakítva húsz eszten- dőre a város két részét egymástól. A fog- lalásra pontot tett Trianon s a húszéves idegen uralom után 18 ezer lakosú város- részként tér vissza Komárom elszakított fele, a kb. 10 ezer lakosú másik parti résszel egyesülve, Szent István ezeréves birodal- mához.

Az így visszatért Komárom közegész- ségügye új fejlődésnek indult, egészség- ügyi intézményei most már ismét a jobb- parti városrészre is támaszkodva erősöd- nek tovább. A város hírneves nagy kór- háza, a jelenleg 330 ágyas „Emberszere- tet“ nevű, azelőtt vármegyei, most városi közkórház, most ismét kiterjesztheti áldá- sos működését a város mindkét dunaparti részére. Annál inkább, mert az idegen ura- lom alatt a jobbparti városrészben nem volt kórház; itt az egykori népjóléti minisztérium által létesített szociális gondozó intézetben ágyak nem voltak. Itt fekvő beteget nem

¹⁾ L. Zprávy státniho uradu statistického republiky Československé 1935. évi 74. sz. 531. és köv. l. 1936. évi XVII. évf. 99—100. sz. 749. l. és 1937. évi XVIII. évf. 146—147. s. z. l. 123. l.

ápoltak. A mindössze 4 ágyas Selye dr.-féle komáromi kis magánkórház működése az elmúlt évben meg is szűnt, legalább is statisztikával az már nem szolgált. A komáromi nagy kórház százezer lélekre eső ágylétszáma csak a balparti lakossághoz viszonyítva 1832, de a jobbpartot is tekintetbe véve még 1250, úgyhogy nemcsak az 504-es vonatkozó országos átlagot (a trianoni területen: 540) mulja igen lényegesen felül, hanem e város kórházügye még többi tj. városaink kórházügyeivel egybevetve, — hozzájuk viszonyítva is — igen kedvező színben tűnik fel. Vessünk egy pillantást az 1938. év végéről egybeült magyar kórházstatisztikai adatgyűj-

tés segélyével jelenlegi tj. városaink kórházstatisztikai eredményeire. A komáromi kórház nagyságát — ágylétszámát és betegforgalmát — a hozzá jelenleg hasonló közigazgatási rangon lévő többi (tj.) magyar városi gyógyintézeteinek hasonló statisztikájával egybevetve az 1. táblázat tárja elénk.

Tekintettel arra, hogy Komárom nagy közkórháza elsősorban csak a dunabalparti városrész lakosságának ápolásával foglalkozik, — a húszéves idegen uralom alatt Komáromból csakis innen származó betegségi kórházi esetek felvétele volt lehetséges — nagy jelentőséget kell tulajdonítanunk a kórházi ágyszám e városrész

1. A törvényhatósági joggal felruházott magyar városok kórházügyének összehasonlítása.

Comparaison concernant les hôpitaux des villes autonomes de Hongrie.

Közigazgatási terület <i>Villes autonomes et comitats</i>	N o m b r e				Ágyak <i>Lits</i>	Ápoltak <i>Malades traités</i>	Ápolási napok <i>Jours de traitement</i>	
	Kór- házak <i>des hôpitaux</i>	Ágyak <i>des lits</i>	Ápoltak <i>des malades traités</i>	Ápolási napok <i>des jours de traitement</i>				
	szám szerint							százezer lélekre eső arányban <i>pour 100.000 habitants</i>
Baja tjv.	4	523	5.197	148.879	1.661·9	16.546	473.082	
Budapest szfv.	93	18.634	259.384	5.347.815	1.753·1	24.392	502.942	
Debrecen tjv.	7	2.368	24.682	558.932	1.859·9	19.395	439.007	
Győr tjv.	3	814	12.443	254.944	1.593·4	24.358	499.072	
Hódmezővásárhely tjv.	3	540	5.615	118.826	913·1	9.495	200.944	
Kassa tjv.	7	1.422	2.189	28.888	2.447·9	3.768	49.730	
Kecskemét tjv.	3	388	5.228	117.093	405·8	6.277	140.593	
Komárom tjv. ¹⁾	1	330	5.334	119.993	1.832·1	30.550	687.100	
"	"	"	"	"	¹⁾ 1.250·2	¹⁾ 20.207	¹⁾ 454.580	
Miskolc tjv.	4	1.056	21.402	333.229	1.572·5	31.839	496.193	
Pécs tjv.	13	1.394	19.453	363.787	1.922·2	26.825	501.651	
Sopron tjv.	1	327	4.562	82.683	937·4	12.691	230.400	
Szeged tjv.	16	1.532	19.246	378.420	1.089·3	13.687	269.100	
Székesfehérvár tjv.	4	560	11.997	172.075	1.329·2	28.479	408.450	
Ungvár tjv.	2	784	15.008	269.523	3.470·0	66.337	1.191.400	
Összesen — <i>Ensemble des villes autonomes</i>	161	30.672	461.740	8.294.587	1.598·6	24.547	441.000	
Comitats {	Vármegyék a trianoni területen — <i>dans la Hongrie de Trianon</i>	153	20.762	246.357	5.938.976	285·0	3.381	81.520
	Vármegyék a visszacsatolt felvidéki ²⁾ területen — <i>dans la zone nord recouvrée ²⁾</i>	13	2.545	36.490	897.001	272·4	3.960	96.020
	Kárpátalja ²⁾ Ungvár tjv. nélkül — <i>en Subcarpathie ²⁾</i>	3	287	6.378	121.256	36·7	816	15.503
Vármegyék összesen — <i>Ensemble des comitats</i>	169	23.594	289.225	6.957.233	265·5	3.255	78.360	
Magyarország összesen — <i>Hongrie entière</i> .	330	54.266	750.965	15.251.820	504·0	6.974	141.650	

¹⁾ A Komáromra vonatkozó felső sor arányszámait csak a dunabalparti városrész népességéhez (17.465), míg az alsó soréi egész Komáromhoz (26.400) vannak viszonyítva. — *Les nombres proportionnels de la première ligne ne se rapportent qu'à la population de la rive gauche du Danube (17.465), tandis que ceux de la seconde ligne se rapportent à la population entière de Komárom (26.400).* — ²⁾ A visszacsatolt felvidéki terület megyéinek s Kárpátaljának adatai az 1936. évi utolsó rendelkezésünkre álló cseh statisztikából valók, míg az egész táblázat egyébként az 1938. évvégi állapotot tünteti fel. — *Pour les comitats de la zone nord et de la Subcarpathie recouvrées, chiffres des dernières statistiques tchèques, relatives à 1936; pour les autres parties du tableau, chiffres relatifs à la fin de 1938.*

lélekszámához való viszonyításának is. Az e viszonyításból származó (1832·1-es) arány pedig a trianoni terület tj. városai közül az egyetemmel is bíró Debrecen (1859·9) arányával egyezik s csak alig kedvezőbb nála az egyetemmel szintén bíró Pécs vonatkozó adata (1922·2), de Szegedé, nemkülönben az összes többi magyar tj. városok kórházellátottsági arányai — 1. az 1. táblázatot — Komároménál alacsonyabbak, vagyis kedvezőtlenebbek. Ám ha az eddig a trianoni terület más dunántúli városainak kórházai által ellátott dunajobbparti városrész népét is tekintetbe vesszük, az így számítható 1250-es komáromi teljes kórházi ellátottsági arány is kedvezőbb számos nála nagyobb tj. városénál. Magasabb mint Hódmezővásárhely, Kecskemét, Sopron, és Szeged vonatkozó adata, pedig műtetre szoruló, vagy más különleges kórházi vizsgálatokat, vagy kezelést igénylő betegsége esetén a Komárom dunajobbparti részének népe eddig nem is kereste a balparton lévő kórházat és ily ügyekben, Esztergom s a székesfő-

város intézeteihez fordult. Igen figyelemre méltó az is, hogy Komárom többi kórházstatisztikai arányszámai, így pl. az ápoltak és az ápolási napok százezer lélekre eső viszonzyszámai is kimagaslóan kedvezők, csak a dunabalparti városrész népének lélekszámához viszonyítva bármely más tj. város vonatkozó adatainál jobbak. Ha pedig ismét a Duna másik partjának lakosságát is tekintetbe vesszük, az így számított komáromi arányok is még mindig számos más városunk megfelelő arányánál maradnak magasabbak. (L. ugyancsak az 1. táblázatot.)

Azt, hogy az „Emberszeretet“ nevű nagy komáromi kórház működése az orvostudomány egyes szakisméi szerint miképpen tagozódik, illetve, hogy az minő kórházi osztályokra oszlik s azokon a betegforgalom a betegek neme szerint is részletezve minő képet mutat, a 2. táblázat tárja elénk.

A komáromi kórháznak legnagyobb forgalmú osztálya a belgyógyászati, de vetekedik véle a sebészeti osztály for-

2. A komáromi kórház 1939. évi statisztikája kórházi osztályok s az ápoltak neme szerint is részletezve.
Statistique de l'hôpital de Komárom pour 1939, suivant les sections de cet hôpital et le sexe des malades.

A kórházi osztály megnevezése <i>Sections de l'hôpital de Komárom</i>	Ápolás alatt volt összesen <i>Total des malades traités</i>		Az év folyamán — <i>Malades</i>										Az év végén a kórházban visszamaradt <i>Malades restés à l'hôpital à la fin de l'année</i>	Az ápolási napok összes száma <i>Nombre total des jours de traitement</i>		
			elbocsáttatott — <i>sortis</i>				meghalt ¹⁾ <i>morts¹⁾</i>									
	gyógyulva <i>guéris</i>		javultan pas tout à fait guéris		gyógyulatlanul <i>non guéris</i>											
	fi <i>sexe masc.</i>	nő <i>sexe féminin.</i>	fi <i>sexe masc.</i>	nő <i>sexe féminin.</i>	fi <i>sexe masc.</i>	nő <i>sexe féminin.</i>	fi <i>sexe masc.</i>	nő <i>sexe féminin.</i>	fi <i>sexe masc.</i>	nő <i>sexe féminin.</i>	fi <i>sexe masc.</i>	nő <i>sexe féminin.</i>				
Section { Belosztály - <i>des mal. intern.</i> Sebészet — <i>de chirurgie</i> . . . Szülészeti és nőgyógyászat <i>pour femmes en couches et pour les maladies de la femme</i> Bőr- és nemi kórtan — <i>pour les maladies de la peau et les maladies sexuelles</i> . . .	1.645	1.075	901	607	526	312	77	48	82	56	59	52	51.000			
	1.426	890	877	561	392	220	54	19	53	48	50	42		39.000		
	—	361	—	287	—	51	—	14	—	2	—	7			7.200	
	555	620	447	500	79	92	11	17	—	—	18	11				15.500
Összesen szám szerint <i>Nombre total</i> . . .		3.626	2.946	2.225	1.955	997	675	142	98	135	106	127	112			
Összesen százalékos megoszlásban — <i>Pourcentage</i> . . .		55·2	44·8	53·3	46·7	59·7	40·3	59·2	40·8	56·0	44·0	53·1	46·9	—		
Mindkét nembeli összesen <i>Total pour les malades des 2 sexes</i>		6.572		4.180		1.672		240		241		239			112.700	
Mindkét nembeli százezer lélekre — <i>Malades des 2 sexes, pour 100.000 habitants</i> . . .		24.900		15.830		6.333		909		913		905				427.224

¹⁾ Az ápoltak százalékában kifejezve, meghalt a férfibetegek 3·7, a nőknek 3·6, a mindkét nembelieket egybefoglalva pedig ugyancsak az ápoltak 3·7%-a. — *Il est mort 3·7% des malades de sexe masculin, 3·6% des malades de sexe féminin, 3·7% des malades des 2 sexes.*

galma. A sebészeti kezelést igénylő betegek száma ugyanis csak kevéssel kisebb (2316) a belosztálybeliekénél (2720) s csak a sebészeti okokból szükséges ápolás időtartamának a belosztálybelinél rendszerint rövidebb volta miatt kisebb sokkal az ez osztályon mutatkozó ápolási napok száma (39 ezer) a belosztálybelinél (51 ezer). A bőr- és nemikórtan-osztály forgalma is eléri a sebészetnek közel felét. A szülészeti és nőgyógyászati osztályé azonban viszonylag elmaradt. A komáromi anyák sokkal kisebb arányban szülnek kórházban, mint pl. a székesfővárosiak. Míg a budapesti lakosú nők szülei ma $\frac{9}{10}$ része nem otthon, hanem szülészorvosi szaktudás és a szakszerű kórházi ápolás helyes megbecsülését mutatva szülőotthonokban, kórházakban és egyéb gyógyintézetekben folyik le, addig a komáromi kórház a komáromi szüléseknek alig felét vezeti le. A 361-es szám — a 2. táblázaton — ugyanis még a nőgyógyászati egyéb betegeket s nem születeket és a nem-komáromi, hanem Komárom környékén lakó anyák itt történt vetéléseit és születeit is magában foglalja.

Nem szerint való részletezésben a komáromi kórház ápoltsjai is férfiféltet (55·2% a fi) mutatnak. Ez természetes is, mert hiszen a férfi családfői rangjánál, a nőknél nagyobb arányban kereső voltánál s a nőknél nagyobb önállóságánál fogva az ország bármely kórházában a másik nemnél nagyobb arányban szerepel. A komáromi kórházi osztályok közül a férfiféltet a sebészetben volt (62%) a legmagasabb. Az ápoltsk százalékában kifejezve a komáromi közkórházban 3·7%-os halálozás mutatkozott, ami az ez évi (1938) országos közkórházi halálozási aránynál (4·0%) jobb.

Sajnos, a visszacsatolást közvetlen megelőző hetekben, 1938 novemberének legelőjén eltávozott cseh-morva kórházi vezetőség Komárom kórházainak gépeit és műszereit elmenetelkor megrongálta; felszerelésének értékesebb részeit (pl. Röntgeneszközeit, rádium anyagát, mikroszkópjait, sebészeti és laboratóriumi eszközöket) magával vitte, úgyhogy az ez évi novemberi magyar statisztika, mely a bevonuló magyar hadsereget nyomon követve iparkodott hű képet festeni a visszacsatolt felvidéki részek népességéről és gazdasági helyzetéről, a komáromi kórház fel-

szerelése tekintetében nagy hiányokat talált. E tekintetben e kórház egészségügyi központi igazgatásunk segélyére szorult; pótlásokra volt szüksége, amelyek azóta jórészt már meg is történtek. Az 1938. év novemberi magyar felvétel e kórházra vonatkozó megállapításai közül felemlítjük, hogy eszerint a komáromi kórházban akkor csak 304 ágy volt. Ebből 180 a bel-, 79 a sebészeti és 45 más osztályokon. A különleges felszerelések között hiányos és megrongált állapotban 2 Röntgen-laboratórium került vissza. A kórházi orvosi tisztikar 11 orvosból állott. Közülük 2 igazgató, 3 osztályos főorvos, 2 al- és 3 segédorvos volt. A kórház kezelési személyzete ekkor 3 gondnokból és ellenőrből, 1 élelmezési, 3 számtisztból és 2 díjnokból tevődött össze. Az orvosok közül sebészeti szakképzettsége 2-nek, belgyógyászati, sebészeti és gyermekorvosi szakképzettsége pedig csak egynek-egynek volt. Ez az állapot a személyzeti részben még keveset változott, 1939 végén a kórháznak csak 11 orvosa volt, 29 nő és 4 férfi betegápolója, irodai ügyeit 6 tisztviselő férfi és 1 nő intézte.

A komáromi kórházban ápolts betegek betegségük szerint, az erre vonatkozó rendelkezésünkre álló 1934. évi cseh statisztika alapján, a következőképen oszlottak meg. A komáromi kórházban ez évben meghalt és kezelésből kikerült ill. elbocsátott összes betegek között a következő betegségek fordultak elő:

	Szám	%
Gümőkór	383	11·9
Nemi betegségek	188	5·9
Egyéb járványos és elősködők okozta b.	191	5·9
Rák és egyéb rosszindulatú daganat	80	2·5
Jóindulatú daganat	67	2·1
Egyéb általános betegség	128	4·0
Idegrendszeri betegség	112	3·5
Szem- és fülbetegség	129	4·3
Szív- és vérkeringési betegség	126	3·4
Légzőszervi betegség	143	4·5
Emésztőszervi betegség	567	17·7
A nemzőszervek nem nemi betegségei	56	1·7
Normális szülés	93	2·9
Vetélés	142	4·5
A terhesség, szülés és gyermekágy egyéb betegségei	141	4·5
Húgyszervi betegség	143	4·5
A bőr és a bőr alatti kötőszövet betegségei	130	4·2
A csontok és a többi mozgatószervek b.	68	2·2
Balesetek, sérülések	293	9·1
Egyéb betegségek	24	0·7
Összes elbocsátott ill. elhalt beteg	3.204	100·0

A komáromi kórház ápoltsjai között eszerint az emésztőszervi betegségek aránya volt a legmagasabb, (17·7%). Szomorú jelentősége van aztán e sík és nedves dunamenti tájon a tuberkulózisnak (11·9%); gyakoriak e gyárvárosban a gyári balesetek, egyéb sérülések és szerencsétlenségek (9·1%) is.

Ezekben a betegségi adatokban azonban csak a kórház fekvő betegei szerepelnek, az ambulánsan kezelték nélkül. Ezek méreteire közöljük a komáromi kórház 1939. évi statisztikájából, hogy ez évben e kórházban 1439 ambuláns beteget kezelték. Ebből 619 férfit és 820 nőt. A kórházi rendelések száma ez évben 4348 volt, a műtéteké 1814, a kórházban történt szüléseké pedig 265.

Komárom egészségügyi személyzetének adatai is újból kedvező képet mutatnak. A cseh-morva orvosok elmenekülése után, az 1938. évi magyar felvétel, a városban csak 31 orvost talált: magyar anyanyelvűeket s a magyar tisztviselők előtt magukat magyarnak valló izraelitákat. Utóbb azonban az 1939 dec. 31-én történt tj. városi legújabb egészségügyi személyzeti statisztika időpontjáig, a komáromi orvosok száma már ismét 39-re szaporodott. Ezek közül szakorvosi szakmák szerint részletezve: 9 fogorvost, 4 sebészt, 2 gyermekorvost, 1—1 szülész, szemészt, bőr-, tüdő- és belorvost találtunk. A tiszt és hatósági orvosok száma ugyanekkor Komáromban négy volt; közülük egy m. kir. tisztiorvos, a többi három városi orvos. Ez utóbbiak végzik a halottkémlést, tj. városokban ma már nem működik nem orvos halottkém. Azt, hogy Komárom tj. város orvosainak a város lélekszámához viszonyított aránya a többi tj. városéval egybevetve ma minő képet mutat, a 3. táblázat tárja elénk, amely egyben a bábák s a gyógyszerterek számának és arányának hasonló összehasonlításával is foglalkozik. (L. a 3. táblázatot.)

Az orvosellátottság tekintetében Komárom aránya eszerint jobb Hódmezővásárhely, Kecskemét és Baja vonatkozó arányszámánál. Ugyanez év végén — l. a 3. táblázatot — Komáromban 11 baba folytatott gyakorlatot, közülük kettő volt a város hivatalos alkalmazottja. A bábák aránya eszerint Komáromban magas volt; alig van város, talán csak Kecskemét és Hódmezővásárhely, ahol az ma-

3. Komárom egészségügyi személyzete a többi törvényhatósági jogú magyar városéval egybevetve.

Personnel sanitaire de Komárom, comparé avec les autres villes autonomes de Hongrie.

Tj. városok: Villes autonomes	Nombre des			százezer lélekre eső arányban pour 100.000 habitants		
	Orvosok ¹⁾ médecins ¹⁾	Bábák ¹⁾ sages-femmes ¹⁾	Gyógyszert. ²⁾ pharmacies ²⁾	Orvosok ¹⁾ Médecins ¹⁾	Bábák ¹⁾ Sages-femmes ¹⁾	Gyógyszertárak ²⁾ Pharmacies ²⁾
Baja	41	9	5	132·1	29·0	16·1
Budapest	4.820	95	201	453·5	8·9	18·9
Debrecen	337	42	23	261·7	32·7	18·1
Győr	115	18	12	224·9	35·2	23·5
Hódmezővásárhely	74	30	18	125·6	51·0	30·4
Kassa	173	20	14	297·7	34·4	24·1
Kecskemét	78	36	13	89·7	42·6	15·6
Komárom	39	11	5	147·7	41·7	18·9
Miskolc	144	20	13	212·5	29·7	19·4
Pécs	218	24	16	292·1	32·2	22·2
Sopron	75	10	10	208·7	28·0	28·0
Szeged	309	37	32	218·5	26·3	22·7
Székesfehérvár	79	14	8	186·1	33·2	19·0
Ungvár	73	13	7	308·0	55·0	31·0
Tj. városok összesen <i>Ensemble des villes auto-</i> <i>nomes . . . . .</i>	6.573	379	377	348·1	20·1	20·0

¹⁾ 1939 XII. 31.-i állapot; Budapestet kivéve, melynek adatai 1938 évvégiek. — *Situation au 31 décembre 1939, sauf Budapest, pour laquelle les chiffres se rapportent à la fin de 1938.*
²⁾ Az 1938 XII. 31.-i állapot. — *31 déc. 1938.* ³⁾ E 14-en kívül van 1 önálló gyógyszerész által vezetett drogéria. — *Il y avait, en outre, 1 droguerie tenue par un pharmacien diplômé.*

gasabb lett volna. A gyógyszertereknek a lélekszámhoz viszonyított aránya tekintetében viszont e város tj. városaink sorában eléggé a középhelyen áll; ennek színvonal (19·0) tekintetében tj. városaink fele előtte, másik fele pedig utána sorakozik.

Érdekes még egy pillantást vetni a komáromi orvosok vallására is. Az 1938. évi novemberi magyar felvétel időpontjában a magukat magyarnak vallók közül 15 volt izraelita, de ezek közül csak 5-nek volt budapesti oklevele, ezek is mind 1918 előttiak. A zsidók új oklevelei 2 pozsonyi és 2 pécsi kivételével Prágából származtak. Komárom gyógyszerészei közül 5 volt önálló és 3 alkalmazott; felük zsidó, de a magukat most szintén magyar anyanyelvűnek valló komáromi gyógyszerészek oklevelei is kivétel nélkül mind nem a budapesti, hanem a prágai egyetemről valók.

Komáromban a cseh uralom alatt működött társadalombiztosító intézet 1937.

évi statisztikájából *Bikkal*¹⁾ megállapítja, hogy a komáromi ezévi taglétszám 18.645 volt. Tekintettel arra, hogy az egyes betegségi biztosító intézetek működési körüket, bár különböző mértékben, de a környékbeli falvakra is kiterjesztik, az egyes városokban lakó népességhez való viszonyítás nem tekinthető a városi népesség bebiztosítottági fokának megítélésére alkalmas és annak szabatos elbírálására használható arányszámnak. Már a fentemlített 18 ezret meghaladó, csak a dunabalparti Komáromra vonatkozó taglétszám is magasabb, mint e résznek 1938. évi lélekszáma, ami csak 17.465 lélek volt. Az bizonyos, hogy Komáromban a cseh uralom alatt nagyszámmal telepedtek meg cseh iparosok is s hogy a bécsi döntés után ezek száma, hirtelen elköltözésük révén, megcsappant. A bevonuló magyar katonaságot nyomon követő magyar statisztika a társadalombiztosító intézeti tagok számát Komáromban, 1938 novemberében csak 14.813-nak állapította meg,

¹⁾ L. Bikkal D.: „Társadalombiztosítás a Felvidéken“. Munkaügyi Szemle 1938. évi nov. 11. sz. 553. lap.

ami 3.832-vel kevesebb a csehek 1937. évi hivatalos közleményeiben, tehát egy évvel megelőző időben szereplő taglétszámnál. Bizonyos azonban, hogy a taglétszámnak a bécsi döntés után mutatkozott ez a megtörése is csak átmeneti jellegű s hogy Komárom társadalombiztosító intézménye is új fejlődésnek fog indulni, párhuzamosan a város iparának, kereskedelmének s egész népének fejlődésével.

A magyar egészségügyi központi igazgatásnak egyébként is messzemenő tervei vannak a Duna mindkét partján elterülő Komárommal, a Dunántúl s a Felvidék e régi kultúrközpontjával és összekötőkapcsával. A székesfővárosi egészségügyi intézmények fiókok létesítése, s az orvosi, egészségügyi s egyéb személyzet kiegészítése útján, a helyi hatóságokkal együtt fáradoznak azon, hogy a város a környék egészségügyi gondozásában és irányításában újból elfoglalja azt a helyet, amelyre e kis város nagy fiai s régi, dicső multja révén hivatott s amelyet a magyar történelem tanúsága szerint ezelőtt is betöltött.

Szél Tivadar dr.

MEZŐGAZDASÁG

Komárom vármegye és Komárom tj. város területe, mivvelési ágmegeoszlása, földbirtokviszonyai és mezőgazdasági termelési adatai.

Territoire, branches de culture, propriétés foncières et production agricole du comitat de Komárom et de la ville autonome de même nom.

Résumé. Aujourd'hui, le comitat de Komárom et la ville de même nom ont ensemble une superficie de 611.221 arpents cadastraux, soit 3% de la superficie de la Hongrie (y compris la Subcarpathie naguère recouvrée).

D'après le traité de Trianon, ils avaient ensemble une superficie de 250.672 arp. c. Avec l'agrandissement du territoire de la Hongrie, celui du comitat de Komárom a augmenté de 367.333 arp. c.; ajoutons que du fait d'une nouvelle division administrative, on y a annexé les arrondissements de Dunaszerdahely et de Somorja, qui faisaient partie autrefois du comitat de Pozsony. — Komárom a aujourd'hui un territoire de 6.784 arp. c.; elle est la plus petite de nos villes autonomes.

Dans le comitat de Komárom, la proportion des terres labourables est supérieure au nombre proportionnel correspondant de la Hongrie entière (+ 15.5%), et il en est de même des prairies (+ 1.3%). On y voit le contraire pour les jardins (— 15.4%), les vignes (— 42.1%), les pâturages (— 27.9%), les bois et forêts (— 34.7%).

Dans ce comitat, la répartition de la propriété foncière est favorable, l'étendue moyenne d'une propriété y étant de 10.1 arp. c. Sous ce rapport, la situation est très bonne pour les petites propriétés de 5 à 50 arp. c., dont la superficie est en moyenne de 13.7 arp. c. Il faut faire remarquer que dans le comitat de Komárom, il n'y a pas de très grandes propriétés: celles de plus de 3.000 arp. c. n'y ont en moyenne qu'une superficie de 4.307 arp. c.

évi statisztikájából *Bikkal*¹⁾ megállapítja, hogy a komáromi ezévi taglétszám 18.645 volt. Tekintettel arra, hogy az egyes betegségi biztosító intézetek működési körüket, bár különböző mértékben, de a környékbeli falvakra is kiterjesztik, az egyes városokban lakó népességhez való viszonyítás nem tekinthető a városi népesség bebiztosítotttsági fokának megítélésére alkalmas és annak szabatos elbírálására használható arányszámnak. Már a fentemlített 18 ezret meghaladó, csak a dunabalparti Komáromra vonatkozó taglétszám is magasabb, mint e résznek 1938. évi lélekszáma, ami csak 17.465 lélek volt. Az bizonyos, hogy Komáromban a cseh uralom alatt nagyszámmal telepedtek meg cseh iparosok is s hogy a bécsi döntés után ezek száma, hirtelen elköltözésük révén, megcsappant. A bevonuló magyar katonaságot nyomon követő magyar statisztika a társadalombiztosító intézeti tagok számát Komáromban, 1938 novemberében csak 14.813-nak állapította meg,

¹⁾ L. Bikkal D.: „Társadalombiztosítás a Felvidéken“. Munkaügyi Szemle 1938. évi nov. 11. sz. 553. lap.

ami 3.832-vel kevesebb a csehek 1937. évi hivatalos közleményeiben, tehát egy évvel megelőző időben szereplő taglétszámnál. Bizonyos azonban, hogy a taglétszámnak a bécsi döntés után mutatkozott ez a megtörése is csak átmeneti jellegű s hogy Komárom társadalombiztosító intézménye is új fejlődésnek fog indulni, párhuzamosan a város iparának, kereskedelmének s egész népének fejlődésével.

A magyar egészségügyi központi igazgatásnak egyébként is messzemenő tervei vannak a Duna mindkét partján elterülő Komárommal, a Dunántúl s a Felvidék e régi kultúrközpontjával és összekötőkapcsával. A székesfővárosi egészségügyi intézmények fiókok létesítése, s az orvosi, egészségügyi s egyéb személyzet kiegészítése útján, a helyi hatóságokkal együtt fáradoznak azon, hogy a város a környék egészségügyi gondozásában és irányításában újból elfoglalja azt a helyet, amelyre e kis város nagy fiai s régi, dicső multja révén hivatott s amelyet a magyar történelem tanúsága szerint ezelőtt is betöltött.

Szél Tivadar dr.

MEZŐGAZDASÁG

Komárom vármegye és Komárom tj. város területe, mivvelési ágmegeoszlása, földbirtokviszonyai és mezőgazdasági termelési adatai.

Territoire, branches de culture, propriétés foncières et production agricole du comitat de Komárom et de la ville autonome de même nom.

Résumé. Aujourd'hui, le comitat de Komárom et la ville de même nom ont ensemble une superficie de 611.221 arpents cadastraux, soit 3% de la superficie de la Hongrie (y compris la Subcarpathie naguère recouvrée).

D'après le traité de Trianon, ils avaient ensemble une superficie de 250.672 arp. c. Avec l'agrandissement du territoire de la Hongrie, celui du comitat de Komárom a augmenté de 367.333 arp. c.; ajoutons que du fait d'une nouvelle division administrative, on y a annexé les arrondissements de Dunaszerdahely et de Somorja, qui faisaient partie autrefois du comitat de Pozsony. — Komárom a aujourd'hui un territoire de 6.784 arp. c.; elle est la plus petite de nos villes autonomes.

Dans le comitat de Komárom, la proportion des terres labourables est supérieure au nombre proportionnel correspondant de la Hongrie entière (+ 15.5%), et il en est de même des prairies (+ 1.3%). On y voit le contraire pour les jardins (— 15.4%), les vignes (— 42.1%), les pâturages (— 27.9%), les bois et forêts (— 34.7%).

Dans ce comitat, la répartition de la propriété foncière est favorable, l'étendue moyenne d'une propriété y étant de 10.1 arp. c. Sous ce rapport, la situation est très bonne pour les petites propriétés de 5 à 50 arp. c., dont la superficie est en moyenne de 13.7 arp. c. Il faut faire remarquer que dans le comitat de Komárom, il n'y a pas de très grandes propriétés: celles de plus de 3.000 arp. c. n'y ont en moyenne qu'une superficie de 4.307 arp. c.

Ce fait est à souligner, car on connaît les inconvénients que causent, à certains égards, les trop grandes propriétés.

Dans ce comitat, la proportion des jachères est, par rapport aux terres labourables, de 0·6% seulement, chiffre inférieur à la proportion correspondante de la Hongrie (1·8%). En ce qui concerne les sinistres, ils ont entièrement ravagé 1% (3.858 arp. c.) des terres labourées ensemencées. Ce sont les inondations, et les eaux infiltrées à cause d'elles dans les terres, qui y ont causé la plupart (92·5%) des dommages dus aux calamités agricoles de la dernière campagne.

Dans le comitat de Komárom, la superficie des terres à froment est inférieure de 9·2% à la proportion correspondante de la Hongrie entière. Mais la superficie des terres à seigle y est de 14·2% supérieure à la proportion du pays entier; et la superficie des terres à orge dépasse encore plus — de 46% — la proportion correspondante de la Hongrie. On y voit le contraire pour les champs de maïs et de pommes de terres récoltées (—25·5% et —10%). — Pendant la campagne de 1938—39, dans le comitat de Komárom, la production de froment a représenté 3·7% de la production du froment de la Hongrie. Cette proportion y a représenté 4·8% pour la production de seigle; 5·9% pour celle d'orge; 4·1% pour celle d'avoine; 3% pour celle de maïs; 4·1%, respectivement 4%, pour celles de pommes de terres et de betterave à sucre. Pendant cette campagne-là, le rendement moyen du comitat de Komárom a, pour les sept produits agricoles principaux, dépassé considérablement la proportion correspondante de la Hongrie entière.

Les vignes de ce comitat, représentant 5.832 arp. c., ont donné en 1939 45.624 hectolitres de moût. En novembre dernier, les viticulteurs y avaient ensemble 2.107 hl de vins vieux seulement. Également dans la même année, on y a vendu 5.289 q de raisins de table. — Pour ce qui est des arbres fruitiers, d'après le recensement agricole de 1935, le comitat de Komárom n'en avait que 1.443·8 pour 1.000 arp. c. Cette proportion était bien inférieure à celle de la Hongrie (2.136·8).

En ce qui concerne le cheptel, soulignons que depuis 1911; dans le comitat de Komárom il a assez bien augmenté pour les bêtes à cornes, baissant énormément pour les moutons. — L'élevage de la volaille y est bien considérable. Il y a là 2.093·6 volailles pour 1.000 arp. c.; cette proportion dépasse de 54·4% celle de la Hongrie entière (1.356·1).

*

A felvidéki részek visszakerülése óta a közel húsz évig Esztergom vármegye töredékével csonka vármegye gyanánt szereplő Komá-

rom vármegye visszanyerte eredeti területét és ismét mint önálló törvényhatóság szerepel, sőt ideiglenes intézkedés alapján ehhez a törvényhatósághoz tartozik a volt Pozsony vármegye dunaszerdahelyi és somorjai járás visszakerült területe is.

A vonatkozó statisztikai adatok természetesen különféle összeírásokból származnak, az egyes felvételek eredetét és időpontját azonban a táblázatokban mindig feltüntettük.

1. Terület, művelési ágak, földbirtokmegoszlás.

Komárom vármegye mai területe 611.221 kat. hold, Komárom tj. város területe 6.784 kat. hold, a kettő együtt 618.005 kat. hold, az ország összes területének (Kárpátaljával együtt) 3%-a. A vármegye területe — mint említettük — két járás területével ideiglenesen megszorodott, a dunaszerdahelyi járás 117.068 kat. hold, a somorjai járás 58.154 kat. hold területű.

Komárom vármegye nagyság szempontjából a közepes nagyságú törvényhatóságok közé tartozik. Pest vármegye területénél ugyan 70·3%-kal kisebb, de viszont Sopron vármegye területénél 93·2%-kal nagyobb. A trianoni Komárom vármegye (két járás) területe Komárom akkor még megyei város területével együtt 250.672 kat. hold volt, tehát az ország megnagyobbodása következtében 367.333 kat. holddal nőtt meg. Komárom tj. város területe az alföldi nagy mezőgazdasági jellegű városok óriási területe mellett egészen eltörpül, sőt valamennyi törvényhatósági jogú városunk területénél kisebb.

Komárom vármegye művelési ágmegoszlása (l. 1. sz. tábla) erősen eltér az ország átlagos művelési ágmegoszlásától. Kárpátalját is beleszámítva Magyarország szántóföldterületének aránya 55·6%, Komárom vármegyében ez az arány 64·2%, tehát az elég magas országos aránynál még 15·5%-kal nagyobb. A kismagyaralföld egy jelentékeny része tudvalevőleg ennek a törvényhatóságnak területéhez tartozik, főleg ez okozza a szántóföldterületnek ezt az erősen magas arányát. Ez a ki-magaslóan nagy szántóföldarány adja meg különben Komárom vármegye kifejezett mezőgazdasági jellegét.

1. Komárom vármegye és Komárom tj. város területe művelési ágak szerint.

Répartition des genres de culture dans le comitat de Komárom et dans la ville autonome de Komárom.

Művelési ág Genres de culture	Territoire			
	A trianoni selon le traité de Trianon	A vissza- csatolt réincorporé	Az összes total	
	terület			%
	kat. hold — arp. c.			
Komárom vármegye — Comitat de Komárom				
Szántó föld — Terres labourables	148.180	244.211	392.391	64·2
Kert — Jardins	2.124	4.820	6.944	1·1
Rét — Prairies	11.696	36.330	48.026	7·9
Szőlő — Vignobles	4.171	2.586	6.757	1·1
Legelő — Pâturages	18.251	27.835	46.086	7·5
Erdő — Forêts	50.047	16.758	66.805	10·9
Nádas — Roselières	429	2.679	3.108	0·5
Földadó alá nem eső terület Terrains non assujettis à l'im- pôt foncier	13.584	27.520	41.104	6·8
Összesen — Totaux	248.482	362.739	611.221	100·0
Komárom tjv. — Ville autonome de Komárom				
Szántó föld — Terres labourables	672	1.232	1.904	28·1
Kert — Jardins	202	233	435	6·4
Rét — Prairies	34	389	423	6·2
Szőlő — Vignobles	87	15	102	1·5
Legelő — Pâturages	399	1.045	1.444	21·3
Erdő — Forêts	52	208	260	3·8
Nádas — Roselières	18	—	18	0·3
Földadó alá nem eső terület Terrains non assujettis à l'im- pôt foncier	726	1.472	2.198	32·4
Összesen — Totaux	2.190	4.594	6.784	100·0

A kert aránya 15·4%-kal, tehát jelenté-
kenyen kisebb, mint az országos arányszám.
A rétterület aránya körülbelül egyezik az
országos aránnyal, azt az 1·3%-os kü-
lönbséget, amelyik a vármegye rétará-
nyánál mutatkozik, nyugodtan mondhat-
juk jelentőség nélkülinek. A szőlőművelés
Komárom vármegyében nem játszik külö-
nöbbséget, a szőlővel beültetett te-
rület aránya ebben a törvényhatóságban
42·1%-kal kisebb, mint az országos arány.
Egyedüli elismert márkás bora a Neszmély
és környékén termelt úgynevezett
neszmélyi bor, a többi szőlő termése nagy-
részen a helyi igények kielégítésére szolgáló
asztali bor.

Feltűnően kicsiny Komárom vármegye-
gének legelőaránya; 27·9%-kal kisebb,
mint az országos arány. A rét kedvező
aránya ezt a nagy csökkenést nem igen
pótolhatja. Ugyancsak gyengén áll Komárom
vármegye erdőterületi aránya is, az
országos aránynál ugyanis 34·7%-kal
kisebb. Az erdős rész főleg az úgyneve-
zett trianoni Komárom vármegyében van,
a 66.805 kat. holdat kitevő összes erdő-
területből 50.047 kat. hold ezen a részen
fekszik. A visszakerült dunáninneri rész

majdnem teljesen alföldi jellegű, itt ter-
mészetesen az erdőterület minimális. A
nádasnak és a földadó alá nem eső terü-
letnek az országos aránynál jelentékenyen
magasabb arányból különlegesebb követ-
keztetéseket nem vonhatunk.

Komárom tj. városban természetesen
a kert és a földadó alá nem eső terület
kimagasló arányú, a szőlőterület és a le-
gelőterület nagysága is eléggé kedvező, a
szántóföldterület, a rétterület és az erdő-
terület aránya a vármegye megfelelő ará-
nyánál lényegesen kisebb.

Komárom vármegye földbirtokmegosz-
lása (2. sz. tábla) elég szerencsés, az itt
levő összes földbirtokok átlagos területe
10·1 kat. hold, ez nem nagyon tér el pél-
dál Abaúj-Torna vármegye 11·2 kat. hol-
das igen kedvező átlagától. Természetesen
ebben a mezőgazdasági jellegű vármegyé-
ben is van bőven proletár törpe- és kisbir-
tokos, de az egyes földbirtok-nagyságkate-
góriák területi átlagai mégis eléggé ke-
vezők. Így a szántófölddel rendelkező, de
egy kat. holdnál kisebb földbirtokok te-
rületi átlaga ebben a törvényhatóságban
0·60 kat. hold, az 1—5 kat. holdas kate-
gória átlaga 2·55 kat. hold, az 5—50 kat. hol-
das nagyságcsoportban pedig ez az átlag
13·71 kat. hold. De a szerencsés földbir-
tokmegoszlás szempontjából fontos és
még kedvezőbb jelenség az, hogy a vármegye-
t nem nyomják határozottan nagy,
úgynevezett mammut földbirtokok. Kife-
jezeten nagybirtok, 1000—3000 kat. hol-
das területtel, mindössze 38 darab van
ebben a törvényhatóságban, átlagos terü-
letük 1.686 kat. hold, 3000 kat. holdnál
nagyobb földbirtok is csak 18 darab van,
ezeknek szintén elég kedvező átlagos terü-
letük 4.307 kat. hold. Ennek a törvényha-
tóságnak területén van tudvalevőleg a
tatai gróf Eszterházy-féle hitbizomány, ki-
terjedése 23.646 kat. hold, ez a földbirtok
egymagában elég nagy ahhoz, hogy a 3000
kat. holdnál nagyobb nagybirtokok átlag-
át 4.307 kat. holdra emelje.

2. Mezőgazdasági termelés.

Komárom vármegyében a mezőgazda-
sági termelés eléggé belterjes. Ezt a meg-
állapítást teljes mértékben alátámasztja
az a körülmény, hogy az ugarnak hagyott
terület 1·8%-os országos arányával szem-
ben ebben a törvényhatóságban az ugar

2. Komárom vármegye és Komárom tj. város földbirtokmegoszlása.¹⁾Répartition des propriétés foncières dans le comitat de Komárom et à Komárom, ville autonome.¹⁾

Birtoknagyságcsoport <i>Catégories de grandeur</i>	A földbirtokok megoszlása <i>Répartition des propriétés f. sur le territoire</i>						
	Komárom vármegye			Komárom tj. város			
	trianoni <i>selon le traité de Trianon</i>	vissza- csatolt <i>réin- corporé</i>	összes <i>total</i>	trianoni <i>selon le traité de Trianon</i>	vissza- csatolt <i>réin- corporé</i>	összes <i>total</i>	
	<i>du comitat de Komárom</i>			<i>de la ville autonome de Komárom</i>			
	t e r ü l e t é n						
A földbirtokok száma. <i>Nombre des propriétés foncières.</i>							
1 kat. holdnál kisebb szántóföld nélküli <i>moins de 1 arp. c., n'ayant pas de . . .</i>	} <i>terres laboura- bles</i>	3.236	5.288	8.524	719	603	1.322
1 kat. holdnál kisebb szántóföldes <i>moins de 1 arp. c., ayant des . . . . .</i>		4.868	6.553	11.421	74	178	252
1— 5 kat. holdas — <i>arp. c.</i>		7.177	14.586	21.763	180	190	370
5— 50 " " " "		5.609	11.746	17.355	23	97	120
50— 100 " " " "		180	432	612	3	4	7
100— 500 " " " "		113	309	422	2	2	4
500—1000 " " " "		18	33	51	1	1	2
1000—3000 " " " "		27	11	38	—	1	1
3000 kat. holdnál nagyobb — <i>plus de 3000 arp. c.</i>		12	6	18	—	—	—
Összesen — <i>Totaux</i>		21.240	38.964	60.204	1.002	1.076	2.078
A földbirtokok területe kat. hold. <i>Superficie des propriétés f., en arp. c.</i>							
1 kat. holdnál kisebb szántóföld nélküli <i>moins de 1 arp. c., n'ayant pas de . . .</i>	} <i>terres laboura- bles</i>	795	1.442	2.237	156	118	274
1 kat. holdnál kisebb szántóföldes <i>moins de 1 arp. c., ayant des . . . . .</i>		2.605	4.254	6.859	49	117	166
1— 5 kat. holdas — <i>arp. c.</i>		17.252	38.311	55.563	368	560	928
5— 50 " " " "		77.963	159.936	237.899	265	1.299	1.564
50— 100 " " " "		12.382	29.848	42.230	195	259	454
100— 500 " " " "		23.338	65.394	88.732	290	222	512
500—1000 " " " "		12.587	22.127	34.714	558	953	1.511
1000—3000 " " " "		45.915	18.149	64.064	—	1.066	1.066
3000 kat. holdnál nagyobb — <i>plus de 3000 arp. c.</i>		54.249	23.278	77.527	—	—	—
Összesen — <i>Totaux</i>		247.086	362.739	609.825	1.881	4.594	6.475

¹⁾ A trianoni területre vonatkozó adatok az 1935. évi üzemi összeírás, a visszaesatolt területre vonatkozó adatok az 1938. évi összeírás eredményei. — *Pour le territoire selon le traité de Trianon, chiffres d'une enquête de 1935 sur les exploitations agric.; pour le territoire réincorporé, chiffres de 1938.* ²⁾ Azok a földbirtokok, amelyek kizárólag terméketlen (földadó alá nem eső) területből állanak, az adatokban nem szerepelnek. — *Non compr. les propriétés comprenant uniquement des terres improductives (non assujetties à l'impôt fonc.)*

aránya mindössze 0,6%. Az összehasonlítás szempontjából megemlítjük, hogy például Abaúj-Torna vármegyében az ugar aránya 5,5%; viszont a még sokkal belteresebben mívelt kitűnő talajú Csanád, Arad és Torontál vármegyében az ugarterület hihetetlenül kicsiny, az összes szántóföldterületnek mindössze 0,01%-a. Komárom vármegye gazdái tehát szántóföldjeiket rendszeresen szokták trágyázni, így nem kényeszerülnek évről-évre elég jelentékeny szántóterületeket ugar címén pihentetni. Még azt is megemlítjük, hogy a Komárom tj. város területén fekvő földbirtokok ugart a szóban-

forgó gazdasági évben egyáltalában nem hagytak.

Az elemi csapások kártételei az 1938/9-es gazdasági évben Komárom vármegyét eléggé megkímélték, vetésterületének csak 1%-át semmisítették meg. Az elemi csapások országos kártétele ugyan 0,8%-os volt, Komárom vármegye helyzete tehát ebből a szempontból valamivel hátrányosabb. A vármegyében a fő károkozó az árvíz (talajvíz) volt, a teljesen megsemmisített 3.858 kat. hold vetésterületből 92,5% ennek a terhére írható. Az országos eredményeknél az árvíz csak 36,7%-os arányban szerepel, mint károkozó.

A termelési adatok ismertetésénél nem terjeszkedhetünk ki a szántóföldön termelt valamennyi gazdasági növény vetésterületi és termelési adatainak tárgyalására, itt csak a hét főtermény vonatkozó adatait mutatjuk be.

Komárom vármegye szántóföldterületének magas arányát ismerve, azt lehetett gondolni, hogy a búzaterület erősen meghaladja a 30·3%-os országos arányt; ezzel szemben — mint az a 3. sz. tábla adataiból is kitűnik — ebben a törvényhatóság-

3. Komárom vármegye és Komárom tj. város learatott területe 1939.

Superficies récoltées dans le comitat de Komárom et dans la ville autonome de Komárom en 1939.

A termény neve <i>Produits</i>	Learatott terület Komárom vármegye <i>Superficies récoltées dans le comitat de Komárom</i>		Komárom vármegye learatott területi aránya több (+) v. kevesebb (–) mint az országos arány %-ban <i>Pour les superficies récoltées, les proportions du comitat de Komárom ont-elles été supér. (+) ou infér. (–) à celles de la Hongrie? %</i>	Learatott terület Komárom tj. város <i>Superficies récoltées à Komárom, ville autonome</i>	
	t e r ü l e t é n			t e r ü l e t é n	
	kat. hold — arp. c.	%		kat. hold — arp. c.	%
Learatott terület összesen — <i>Ensemble des superficies récoltées</i>	394.234	100·0	—	1.915	100·0
Ebből: <i>Dont champs de</i>					
búza — <i>froment</i>	108.495	27·5	— 9·2	473	24·7
rozs — <i>seigle</i>	50.953	12·9	+ 14·2	367	19·2
árpa — <i>orge</i>	50.186	12·7	+ 46·0	242	12·6
zab — <i>avoine</i>	17.255	4·4	+ 7·3	77	4·0
kukorica — <i>maïs</i>	59.901	15·2	— 25·5	411	21·5
burgonya — <i>pommes de terre</i>	17.590	4·5	— 10·0	61	3·2
cukorrépa — <i>betteraves à sucre</i>	3.540	0·9	—	28	1·5

ban a búza learatott területének aránya 9·2%-kal kisebb, mint az országos arány. Itt az alföldi jelleg nem a búza kimagasló arányú termelésében mutatkozik, hanem a rozs- és főleg az árpatermelés igen nagyarányú elterjedésében. A rozs learatott területe Komárom vármegyében aránylag 14·2%-kal, az árpa learatott területe pedig teljes 46%-kal nagyobb, mint az országos arány. A főtermények között szereplő kapásnö-

vények termelése már nem ilyen elterjedt, a kukorica learatott területe ugyanis 25·5%-kal, a burgonyáé 10%-kal az országos arány alatt maradt. Érdekes jelenség, hogy a cukorrépa learatott területének aránya teljesen egyezik az országos aránnyal.

A terméseredményekre vonatkozó adatok (4. sz. tábla) közül felemlítjük, hogy Komárom vármegye szántóföldjei az 1938/9-es

4. Komárom vármegye és Komárom tj. város termésmennyisége és termésátlagai 1939.

Quantité de la production agricole et rendement agricole moyen en 1939 dans le comitat de Komárom et à Komárom, ville autonome.

A termény neve <i>Produits</i>	Komárom vármegye <i>Comitat de Komárom</i>		Komárom vármegye átlagtermése több (+) v. kevesebb (–) mint az országos átlag %-ban <i>Dans le comitat de Komárom, le rendement moyen a-t-il été supérieur (+) ou inférieur (–) à celui de la Hongrie? %</i>	Komárom tj. város <i>Ville autonome de Komárom</i>	
	Termésmennyiség <i>Production</i>	Átlagtermés kat. holdankint <i>Rendement moyen par arp.c.</i>		Termésmennyiség <i>Production</i>	Átlagtermés kat. holdankint <i>Rendement moyen par arp.c.</i>
	m é t e r m á z s a — q			m é t e r m á z s a — q	
Búza — <i>Froment</i>	1,141.478	10·5	+ 10·5	5.866	12·4
Rozs — <i>Seigle</i>	418.835	8·2	+ 15·5	3.083	8·4
Árpa — <i>Orge</i>	467.635	9·3	+ 8·1	2.410	10·0
Zab — <i>Avoine</i>	151.118	8·8	+ 7·3	726	9·4
Kukorica — <i>Maïs</i>	696.512	11·6	+ 8·4	4.358	10·6
Burgonya — <i>Pommes de terre</i>	943.349	53·6	+ 25·8	2.980	48·5
Cukorrépa — <i>Betterave à sucre</i>	463.323	131·0	+ 2·8	4.310	154·0

gazdasági évben az ország búzatermésének 3·7%-át, rozstermésének 4·8%-át, árpatermésének 5·9%-át, zabtermésének 4·1%-át, kukoricatermésének 3%-át, burgonyatermésének 4·1%-át és cukorrépa-termésének 4%-át produkálták. Feltűnő az árparészesedés magas aránya, köztudomású, hogy a Kisalföld mindig híres volt kiváló minőségű és elég nagyarányú sör-árpatermeléséről.

Komárom vármegye szántóföldi termelésének magas színvonala az eddig ismert adatok közül csak igen alacsony ugararányából tűnt ki. Sokkal jobban kiderül ez a magas gazdasági kultúra, ha a főterményeknek egy kat. holdra kiszámított átlagait vesszük szemügyre. *Mind a hét főtermény termésátlaga Komárom vármegyében ugyanis magasan túlhaladja az országos átlagokat.* A most tárgyalt gazdasági évben Komárom vármegye búzatermésátlaga 10·5%-kal, a rozsé 15·5%-kal, az árpáé 8·1%-kal, a zabé 7·3%-kal, a kukoricáé 8·4%-kal, a burgonyáé 25·8%-kal, a cukorrépaé 2·8%-kal magasabb volt, mint az országos átlag. Olyan kimagaslóan jó ez az eredmény, amelyet igazán csak egészen kivételesen lehet megállapítani; ez az eredmény a legvilágosabb bizonyítéka a Komárom vármegyei gazdálkodók szorgalmának és kiváló szakértelmének.

3. Szőlőművelés, gyümölcsfaállomány.

Komárom vármegye jobbminőségű hegyi szőlői — mint már említettük — a neszélyi borvidékhez tartoznak. Ezek a szőlők Neszély, Nyergesújfalu, Süttő, Dunaalmás, Ászár, Bokod, Vérteskethely, Baj, Tárkány és Szomód községek határában terülnek el. Egy község — Császár — az ugyancsak kitűnő borokat termelő móri borvidékhez tartozik.

A vármegye területén fekvő művelés alatt álló szőlők összkiterjedése 5.832 kat. hold volt. Az 1939. évi szüreten itt 45.624 hektoliter mustot szüreteltek. A szőlőgazdák 1939 november havi óborkészlete igen csekély, mindössze 2.107 hl. volt. Gyümölcs gyanánt a szőlőgazdák az elmúlt évben 5.289 métermázsa szőlőt értékesítettek.

A gyümölcsfaállomány nagysága szempontjából Komárom vármegye — északi része alföldi jellegű lévén — általában nem mondható kielégítő helyzetűnek. Az 1935. évi felvétel szerint országos átlagban 1000 kat. holdra 2.136·8 darab gyümölcsfa esett, ezzel szemben Komárom vármegyében (magyar és cseh adatok l. 5. sz. tábla) ez az arányszám csak 1.443·8. Abaúj-Torna vármegyében például 1000 kat. holdra még ennél is valamivel kevesebb — 1.343·8 darab — gyümölcsfa esik, ennek a vármegyének nincs alföldi jellege,

5. Komárom vármegye gyümölcsfaállománya.¹⁾

Effectif des arbres fruitiers dans le comitat de Komárom.¹⁾

A gyümölcsfa neve <i>Arbres fruitiers</i>	Gyümölcsfák — <i>Arbres fruitiers sur le territoire</i>					
	A trianoni <i>selon le traité de Trianon¹⁾</i>	A vissza- csatolt <i>réincorporé</i>	Az összes <i>total</i>	A trianoni <i>selon le traité de Trianon¹⁾</i>	A vissza- csatolt <i>réincorporé</i>	Az összes <i>total</i>
	t e r r i t o r i u m			t e r r i t o r i u m		
	szám szerint <i>nombres abs.</i>			1000 kat. hold területre esik drb. <i>pour 1.000 arp. c.</i>		
Almafa — <i>Pommiers</i>	42.137	86.397	128.534	168·1	235·2	208·0
Körtefa — <i>Poiriers</i>	38.909	53.669	92.578	155·2	146·1	149·8
Cseresznyefa — <i>Cerisiers</i>	25.189	39.921	65.110	100·5	108·7	105·4
Meggyfa — <i>Griottiers</i>	25.350	29.102	54.452	101·1	79·2	88·1
Szilvafa — <i>Pruniers</i>	76.684	85.546	162.230	305·9	232·9	262·5
Ringlófa — <i>Reine-Claude</i>	4.871	48.106	52.977	19·4	131·0	85·7
Kajszi barackfa — <i>Abricotiers</i>	43.104	115.012	158.116	172·0	313·1	255·8
Őszi barackfa — <i>Pêchers</i>	66.798	27.308	94.106	266·5	74·3	152·3
Diófa — <i>Noyers</i>	24.538	41.585	66.123	97·9	113·2	107·0
Egyéb gyümölcsfa — <i>Autres</i>	18.053	—	18.053	72·0	—	29·2
Összesen — <i>Totaux</i>	365.633	526.646	892.279	1.458·6	1.433·7	1.443·8

¹⁾ A trianoni területre vonatkozó adatok az 1935. évi üzemi, a visszacsatolt területre pedig az 1937. évi cseh összeírás eredményei. Az adatokban Komárom tj. város adatai is bennfoglaltatnak. — *Pour le territoire selon le traité de Trianon, chiffres d'une enquête de 1935 faite sur les exploitations agric.; pour le territoire réincorporé, chiffres d'une enquête tchèque de 1937. Y compris la ville autonome de Komárom.*

átlagára mégis valamivel rosszabb, mint Komárom vármegye gyenge aránya.

4. Állatállomány.

Komárom vármegye haszonállatlétszáma ha a 6. sz. összeállítás számadatait nézzük, látszólag igen nagy előrehaladást árul el. Ez a kedvező fejlődés azonban csak a területnövekedésnek a következménye. A dunaszerdahelyi és somorjai járás hozzácsatolása az oka annak, hogy Komárom vármegyében a haszonállatok létszáma 1939-ben olyan nagy arányban múlta felül az 1911. évben megállapított létszámot, azonban akár az 1000 kat.

6. Komárom vármegye és Komárom tj. város haszonállatlétszáma¹⁾

Bétail dans le comitat de Komárom et à Komárom, ville autonome.¹⁾

Év — Années	Szarvasmarha <i>Bêtes à cornes</i>	Ló <i>Chevaux</i>	Sertés <i>Porcs</i>	Juh <i>Moutons</i>
	állomány — têtes			
Komárom vm. Comitat de Komárom				
	Szám szerint <i>Nombres abs.</i>			
1911	58.750	23.592	80.022	69.371
1939	92.590	30.302	119.954	34.568
Komárom tjv. Komárom, ville autonome				
1911	617	2.105	1.517	204
1939	622	740	1.281	—
Komárom vm. Comitat de Komárom				
	1000 kat. hold területre számítva — <i>Pour 1000 arp. c.</i>			
1911	120·3	48·3	163·9	142·1
1939	151·5	49·6	196·3	56·6
Komárom tjv. Komárom, ville autonome				
1911	110·9	378·3	272·6	36·7
1939	91·7	109·1	188·8	—
Komárom vm. Comitat de Komárom				
	1000 lakosra számítva <i>Pour 1000 habitants</i>			
1911	327·3	131·4	445·8	386·4
1939	353·3	115·6	457·7	131·9
Komárom tjv. Komárom, ville autonome				
1911	27·6	94·2	67·9	9·1
1939	23·7	28·2	48·8	—

¹⁾ Az adatok az 1911. évi állatszámolás és az 1939. évi tavaszi állatösszeírás eredményei. — *Chiffres du recensement de 1911 et de l'enquête du printemps de 1939, faits sur le bétail.*

7. Komárom vármegye baromfiállománya.¹⁾

Volaille dans le comitat de Komárom.¹⁾

Megnevezés <i>Spécification</i>	A baromfiétszám <i>Volaille sur le territoire</i>		
	a trianoni selon le traité de Trianon	a vissza- csatolt réincor- poré	az összes total
	területen drb - <i>nombres abs.</i>		
Tyúkféle — <i>Poules</i> . . .	219.618	274.480	494.098
Liba — <i>Oies</i>	41.478	31.813	73.291
Kacsa — <i>Canards</i>	24.377	9.978	34.355
Pulyka — <i>Dindes et din- dons</i>	1.087	854	1.941
Összesen — <i>Totaux</i> . . .	286.560	317.125	603.685
1000 kat. hold területre számítva — <i>Pour 1000 arp. c.</i>			
Tyúkféle — <i>Poules</i> . . .	876·1	747·2	799·5
Liba — <i>Oies</i>	165·5	86·6	118·6
Kacsa — <i>Canards</i>	97·2	27·2	55·6
Pulyka — <i>Dindes et din- dons</i>	4·3	2·3	3·1
Összesen — <i>Totaux</i> . . .	1.143·1	863·3	976·8
1000 lakosra számítva — <i>Pour 1000 habitants</i>			
Tyúkféle — <i>Poules</i> . . .	1.790·3	1.656·7	1.713·6
Liba — <i>Oies</i>	338·1	192·0	254·2
Kacsa — <i>Canards</i>	198·7	60·2	119·1
Pulyka — <i>Dindes et din- dons</i>	8·9	5·2	6·7
Összesen — <i>Totaux</i> . . .	2.336·0	1.914·1	2.093·6

¹⁾ A trianoni területre vonatkozó adatok az 1935. évi üzemi, a visszacsatolt területre vonatkozó adatok 1937. évi eseh összeírás eredményei. Az adatokban Komárom tj. város adatai is bennfoglaltatnak. — *Pour le territoire selon le traité de Trianon, chiffres d'une enquête de 1935, faite sur les exploitations agric.; pour le territoire réincorporé, chiffres d'une enquête tchèque de 1937. Y compris la ville autonome de Komárom.*

holdra számított adatokat, akár az 1000 lakosra számított adatokat nézzük, az 1939. év látszólagos nagy fölénye rögtön eltűnik és csak két határozott eredményt állapíthatunk meg, az egyik a szarvasmarhalétszám elég kedvező alakulása, a másik a juhállomány katasztrófális csökkenése. A vármegye mezőgazdasági nagy fejlődése hozta magával, hogy a legelők egyrészt valószínűleg az utóbbi évtizedekben szántófölddé törték fel, a gyengébb juhiegelő fokozatosan eltűnt, ezzel a juhok tartásának lehetősége is erősen alászállott. A lovaknak és a sertéseknek száma a tárgyalt viszonylatban az utolsó 50 év alatt lényegesen nem változott.

A baromfitenyésztés Komárom vármegyében (l. 7. sz. tábla) igen jelentős gazdasági ág, ennek oka valószínűleg az, hogy nincsen messze a vármegye déli részéhez a budapesti piac, a többi rész pedig a fő külföldi baromfivásárló szomszédunk Németország területéhez egész közel fekszik. Országos arányban Magyarországon 1000 kat. holdra 1.356·1 db baromfi jut, Komárom vármegyében 2.093·6 db, tehát a megyei arány 54·4%-kal nagyobb az országosnál. Hogy milyen magas Komárom vármegye 1000 kat. holdra kiszámított baromfiátalaga, azt legjobban bizonyítja az, hogy például Abaúj-Torna vármegyében 1000 kat. holdra ugyanebben az időpont-

ban mindössze csak 692·9 darab baromfi jutott.

*

Mindent összevetve, végeredményben Komárom vármegye mezőgazdasági helyzetéről a bemutatott adatok alapján megállapíthatjuk, hogy szántóföldi termelési viszonyai kimagaslóan jók, természetlagai kiválóak. Legelői nem teljesen megfelelőek, így állattenyésztése az utóbbi évtizedekben nem haladhatott megfelelően, szőlőművelése és gyümölcsstermelése azonban jobb konjunktúra esetében remélhetőleg jelentős mérvben fejlődni fog.

Sajóhelyi István.

A kárpátaljai kincstári erdők faállományainak korviszonyai.

L'âge des arbres des forêts domaniales de Subcarpathie.

Résumé. Des forêts domaniales de Subcarpathie, 99·9% sont des futaies où la révolution culturale varie de 80 à 120 ans. Des classes d'âge des futaies, dont chacune comprend 20 ans (division conforme à ces forêts), nous donnons un tableau synthétique.

En ce qui concerne les clairières, les relevés les indiquent à part quant aux endroits pour lesquels on a des chiffres sous ce rapport; dans les cas où il n'y a pas de données, les clairières sont comprises dans la Ire classe d'âge. Pour laisser de côté la révolution culturale, on a mis les forêts de plus de 80 ans dans une même classe d'âge, sans égard à ce que ladite révolution soit de 80, 100 ou de 120 ans. Mais comme en Subcarpathie, les forêts où la révolution culturale est de 80 ans sont moins nombreuses que celles où elle est de 120 ans, la classe d'âge de plus de 80 ans n'a pas une importance égale à celle des autres classes. Afin d'éliminer cette faute, on a calculé selon les révolutions culturales la superficie dite théorique pour toutes les classes d'âge, donc aussi pour celle de plus de 80 ans, et la superficie effective a été mise en rapport avec la superficie théorique.

Pour les classes d'âge, on a des chiffres à partir de 1878, sauf les Directions forestières de Bustyaháza et de Rahó (auparavant, de Máramarossziget), pour lesquelles on en a à partir de 1870. On a encore des chiffres fournis par les enquêtes, faites en vue du réaménagement de l'exploitation forestière, en 1885, 1896, 1904—16 et 1939. Des chiffres recueillis par les enquêtes de 1904—16, on a calculé pour 1910 la moyenne.

On voit, par notre tableau 1, qu'en 1878, dans les forêts domaniales d'Ungvár, comprenant 79·9% de forêts de hêtres ou d'autres arbres feuillus, il y avait 71·8% (presque $\frac{3}{4}$) de forêts vierges de 81 ans ou plus.

Dans les années 1870, c'est le service des forêts domaniales, créé au sein du ministère de l'Agriculture, de l'Industrie et du Commerce, qui prit en main la gestion des forêts de l'Etat, gérées auparavant par le service forestier du Régime autrichien dit absolu. A partir de cette époque, l'exploitation des forêts domaniales hongroises a pris un grand essor, et on a mis en exploitation en Subcarpathie les forêts d'Etat, créant des moyens de transport par eau pour expédier les bois coupés. Dans cette région, les forêts trop vieilles ont pu être exploitées rapidement (voir notre tableau 1).

De 1878 jusqu'à nos jours, dans le Domaine d'Ungvár, la proportion des forêts de 81 ans ou de plus de 81 ans est tombée de 71·8% à 39·9%. — Dans les forêts appartenant au Domaine de Bustyaháza, il y eut pour les différentes cultures sylvicoles de plus grands changements, sur lesquels les chiffres disponibles n'offrent cependant pas une base de comparaison assez suffisante. Les plus vieilles classes n'y représentaient en moyenne qu'à peu près la moitié de la superficie forestière. — Dans les forêts de la Direction forestière de Rahó (auparavant, de Máramarossziget), la classe d'âge le plus élevé, bien que prédominant parmi les autres classes d'âge, ne représentait même pas la moitié de la superficie forestière, et elle avait une proportion inférieure par rapport aux forêts gérées par les services forestiers d'Ungvár et de Bustyaháza. Parmi

A baromfitenyésztés Komárom vármegyében (l. 7. sz. tábla) igen jelentős gazdasági ág, ennek oka valószínűleg az, hogy nincsen messze a vármegye déli részéhez a budapesti piac, a többi rész pedig a fő külföldi baromfivásárló szomszédunk Németország területéhez egész közel fekszik. Országos arányban Magyarországon 1000 kat. holdra 1.356·1 db baromfi jut, Komárom vármegyében 2.093·6 db, tehát a megyei arány 54·4%-kal nagyobb az országosnál. Hogy milyen magas Komárom vármegye 1000 kat. holdra kiszámított baromfiátlaga, azt legjobban bizonyítja az, hogy például Abaúj-Torna vármegyében 1000 kat. holdra ugyanebben az időpont-

ban mindössze csak 692·9 darab baromfi jutott.

*

Mindent összevetve, végeredményben Komárom vármegye mezőgazdasági helyzetéről a bemutatott adatok alapján megállapíthatjuk, hogy szántóföldi termelési viszonyai kimagaslóan jók, természetlagai kiválóak. Legelői nem teljesen megfelelőek, így állattenyésztése az utóbbi évtizedekben nem haladhatott megfelelően, szőlőművelése és gyümölcsstermelése azonban jobb konjunktúra esetében remélhetőleg jelentős mérvben fejlődni fog.

Sajóhelyi István.

A kárpátaljai kincstári erdők faállományainak korviszonyai.

L'âge des arbres des forêts domaniales de Subcarpathie.

Résumé. Des forêts domaniales de Subcarpathie, 99·9% sont des futaies où la révolution culturale varie de 80 à 120 ans. Des classes d'âge des futaies, dont chacune comprend 20 ans (division conforme à ces forêts), nous donnons un tableau synthétique.

En ce qui concerne les clairières, les relevés les indiquent à part quant aux endroits pour lesquels on a des chiffres sous ce rapport; dans les cas où il n'y a pas de données, les clairières sont comprises dans la Ire classe d'âge. Pour laisser de côté la révolution culturale, on a mis les forêts de plus de 80 ans dans une même classe d'âge, sans égard à ce que ladite révolution soit de 80, 100 ou de 120 ans. Mais comme en Subcarpathie, les forêts où la révolution culturale est de 80 ans sont moins nombreuses que celles où elle est de 120 ans, la classe d'âge de plus de 80 ans n'a pas une importance égale à celle des autres classes. Afin d'éliminer cette faute, on a calculé selon les révolutions culturales la superficie dite théorique pour toutes les classes d'âge, donc aussi pour celle de plus de 80 ans, et la superficie effective a été mise en rapport avec la superficie théorique.

Pour les classes d'âge, on a des chiffres à partir de 1878, sauf les Directions forestières de Bustyaháza et de Rahó (auparavant, de Máramarossziget), pour lesquelles on en a à partir de 1870. On a encore des chiffres fournis par les enquêtes, faites en vue du réaménagement de l'exploitation forestière, en 1885, 1896, 1904—16 et 1939. Des chiffres recueillis par les enquêtes de 1904—16, on a calculé pour 1910 la moyenne.

On voit, par notre tableau 1, qu'en 1878, dans les forêts domaniales d'Ungvár, comprenant 79·9% de forêts de hêtres ou d'autres arbres feuillus, il y avait 71·8% (presque $\frac{3}{4}$) de forêts vierges de 81 ans ou plus.

Dans les années 1870, c'est le service des forêts domaniales, créé au sein du ministère de l'Agriculture, de l'Industrie et du Commerce, qui prit en main la gestion des forêts de l'Etat, gérées auparavant par le service forestier du Régime autrichien dit absolu. A partir de cette époque, l'exploitation des forêts domaniales hongroises a pris un grand essor, et on a mis en exploitation en Subcarpathie les forêts d'Etat, créant des moyens de transport par eau pour expédier les bois coupés. Dans cette région, les forêts trop vieilles ont pu être exploitées rapidement (voir notre tableau 1).

De 1878 jusqu'à nos jours, dans le Domaine d'Ungvár, la proportion des forêts de 81 ans ou de plus de 81 ans est tombée de 71·8% à 39·9%. — Dans les forêts appartenant au Domaine de Bustyaháza, il y eut pour les différentes cultures sylvicoles de plus grands changements, sur lesquels les chiffres disponibles n'offrent cependant pas une base de comparaison assez suffisante. Les plus vieilles classes n'y représentaient en moyenne qu'à peu près la moitié de la superficie forestière. — Dans les forêts de la Direction forestière de Rahó (auparavant, de Máramarossziget), la classe d'âge le plus élevé, bien que prédominant parmi les autres classes d'âge, ne représentait même pas la moitié de la superficie forestière, et elle avait une proportion inférieure par rapport aux forêts gérées par les services forestiers d'Ungvár et de Bustyaháza. Parmi

les forêts de la Direction de Máramarossziget, et dont les deux tiers étaient des sapinières, la superficie occupée par la classe d'âge le plus élevé n'avait diminué que dans les forêts de hêtres.

L'aperçu hongrois ci-dessous, indiquant largement les résultats des enquêtes de 1904—16, faites pour le réaménagement de l'exploitation forestière, souligne qu'en Subcarpathie, les forêts vierges de plus de 80 ans prédominaient parmi les forêts de défense des montagnes alpestres. Là, il en était de même pour les autres forêts dites de défense, ainsi que pour les forêts qui n'étaient plus exploitées, pour les forêts réservées au pâturage et pour les parcs nationaux.

Parlant ensuite des forêts à exploitation ordinaire et indiquant les forêts comprenant au moins 50% de chênes ou de hêtres ou de sapins, l'aperçu ci-dessous souligne qu'il n'y avait qu'une catégorie (classe) sylvicole (comprenant 1.976 arpents cad.) où cette proportion ne fût atteinte par aucune espèce d'arbre.

En ce qui concerne les classes sylvicoles des chênaies, la superficie occupée par la classe d'âge le plus jeune avait, par rapport à la répartition par âge théorique, un surplus considérable (142.6%). Sous ce rapport, la classe d'âge le plus élevé accusait, elle aussi, un surplus (+5.7%); pour les autres classes d'âge, c'était le contraire. — Sous le même rapport, dans les classes des hêtraies, la classe d'âge le plus élevé et la classe d'âge le plus jeune avaient un surplus dépassant (la première de plus de 2 fois, la seconde de 28.2%) la superficie théorique; et c'était le contraire pour les 3 autres classes d'âge. — Parmi les classes sylvicoles des sapinières, on ne trouvait un surplus que pour la superficie occupée par les deux classes d'âge inférieures (73.4% et 63.4%).

Au moment de la chute du régime tchéco-slovaque, la superficie forestière subcarpathique (comparée à celle de 1918) montrait pour les forêts de l'Etat les changements suivants:

L'étendue des clairières s'est élevée à 8.7% (contre 1.9% en 1918). Cette augmentation a été due d'une part aux défrichements faits par le gouvernement de Prague pour la réforme agraire et d'autre part au fait qu'il ne se souciait pas assez du boisement. Pour cette dernière raison, et à cause de la réduction sous le régime tchéco-slovaque de l'exploitation des arbres, la superficie occupée par la classe la plus jeune a diminué de 22.9% à 10.8%; celle de la classe de 21 à 40 ans a peu changé. Celle de la classe de 41 à 60 ans a fort grandi, montant de 6.3% à 15.2% (les forêts créées par la Hongrie en 1880—1900, où la sylviculture prit chez nous un vif élan, étant entrées dans cette classe sous le régime tchéco-slovaque). — La superficie des forêts de 61 à 80 ans avait un peu

grandi. Celle des forêts de 81 ans et de plus de 81 ans, qui avait une proportion trop forte autrefois, avait diminué (de 47.0% à 42.5%); cela était dû au fait que l'étendue des forêts où le régime tchéco-slovaque faisait des coupes, ainsi que celle des forêts totalement supprimées à cause de la réforme agraire tchéco-slovaque, étaient supérieures à ce que cette classe d'âge avait gagné par les forêts qui ont dépassé l'âge de 61 à 80 ans. — Tous ces changements avaient eu lieu dans les forêts à exploitation ordinaire. Les autres forêts (forêts à exploitation spéciale, celles dites de défense, parcs nationaux, forêts où l'exploitation avait cessé, etc.) offraient, pour la plupart, lors de la libération de la région, le même tableau qu'avant le régime tchéco-slovaque.

Sous ce régime-là, la superficie totale des classes sylvicoles des chênaies a, surtout du fait de la réforme agraire, diminué de plus de trois quarts. La répartition par âge y est devenue tout à fait défavorable: la classe d'âge le plus élevé n'y représente plus que 4.7%, les forêts de 21 à 40 ans, plus de la moitié, de la superficie totale. — La superficie des classes sylvicoles des hêtraies a grandi surtout du fait d'achats. La répartition des espèces d'arbres y a peu changé. La superficie occupée par la classe d'âge le plus jeune y a diminué considérablement; celle occupée par les classes II et III a fort grandi, les superficies plantées avant la guerre mondiale étant entrées dans ces classes-là. — C'est pour la superficie des classes sylvicoles des sapinières qu'on constate le moins de changement. Dans cette catégorie, la superficie occupée par la classe d'âge le plus élevé a moins augmenté que celle des classes III et IV. La superficie occupée par ces dernières a considérablement augmenté au dépens des deux classes inférieures.

*

I.

A Szemle márciusi számában¹⁾ alkalom volt áttekintést szerezní a kárpátaljai kincstári erdők faállományainak egyik alkotó eleme, a *fafajmegoszlás* kérdése fölött. A faállományviszonyok másik lényeges meghatározó tényezője, jellemző vonása a *kormegoszlás*, kell, hogy ennek taglalása is statisztikus tollára kívánkozzék. Ebben mutatkozik be nekünk együtt a múlt a jellel, láttatja meg legigazibb arculatát az évszázados magyar — és veti le álarcát az azt húsz évig nyomon követett cseh-szlovák erdőgazdálkodás.

¹⁾ L. Földvály László dr.: A kárpátaljai kincstári erdők fafajmegoszlása. Magyar Statisztikai Szemle 1940. évf. 184—201. lapokon.

1. A korosztályok alakulása 1878-tól (a bustyaházi és máramarosszigeti [rahói] kerületben 1870-től) 1939-ig.

Variations dans les classes d'âge de 1878 à 1939 (dans les secteurs de Bustyaháza et de Máramarossziget [Rahó], à partir de 1870).

Év Années	Tisztás Clairières	F o r ê t s d e					Összes erdő Ensemble des forêts
		1-20	21-40	41-60	61-80	81 és több 81 ans ou plus	
é v e s e r d ő — a n s							
t e r ü l e t							
I. Ungvári főerdőhivatal (erdőigazgatóság). — Office forestier supérieur d'Ungvár (Direction forestière).							
A) <i>Kataszteri holdakban. — Arp. cad.</i>							
1878 ⁶⁾	3.260·0	25.016·0	8.126·0	8.972·0	4.701·0	¹⁾ 127.390·0	¹⁾ 177.465·0
1885 ⁷⁾	4.070·0	26.746·0	8.426·0	9.272·0	5.001·0	103.485·0	157.000·0
1896 ⁸⁾	21.470·4	42.169·5	19.910·0	6.311·9	5.239·1	72.611·1	167.712·0
1904-1916 ¹⁰⁾	5.601·0	47.706·9	18.920·6	8.407·0	9.044·3	75.712·6	165.392·4
1939 ¹¹⁾	12.326·0	19.098·2	34.755·6	19.709·3	9.032·8	63.042·6	157.964·5
B) <i>Százalékban. — %</i>							
1878	1·8	14·1	4·6	5·1	2·6	71·8	100·0
1885	2·6	17·0	5·4	5·9	3·2	65·9	100·0
1896	12·8	25·1	11·9	3·8	3·1	43·3	100·0
1904-1916	3·5	28·8	11·4	5·1	5·5	45·7	100·0
1939	7·8	12·1	22·0	12·5	5·7	39·9	100·0
II. Bustyaházi erdőhivatal (erdőigazgatóság). — Office forest. de Bustyaháza (Direction forestière).							
A) <i>Kataszteri holdakban. — Arp. cad.</i>							
1870 ⁵⁾	20.655·0		15.341·0	12.618·0	10.651·0	63.659·0	122.924·0
1878 ⁶⁾	10.481·0	8.185·0	5.918·0	9.698·0	10.941·0	²⁾ 49.671·0	²⁾ 94.894·0
1885 ⁷⁾	11.471·0	12.821·0	9.694·0	8.287·0	10.160·0	42.461·0	94.894·0
1896 ⁸⁾	15.625·0	21.443·0	10.282·0	8.348·0	12.279·0	³⁾ 89.194·0	³⁾ 157.171·0
1904-1916 ¹⁰⁾	1.811·6	38.749·3	18.044·1	9.248·9	12.507·4	100.388·7	180.750·0
1939 ¹¹⁾	6.416·4	17.993·1	18.541·1	38.366·4	12.319·9	116.736·6	210·373·5
B) <i>Százalékban. — %</i>							
1870	16·8		12·5	10·2	8·7	51·8	100·0
1878	11·0	8·6	6·2	10·2	11·6	52·4	100·0
1885	12·1	13·5	10·2	8·7	10·7	44·8	100·0
1896	9·9	13·7	6·5	5·3	7·8	56·8	100·0
1904-1916	1·0	21·5	10·0	5·1	6·9	55·5	100·0
1939	3·1	8·6	8·8	18·2	5·8	55·5	100·0
III. Máramarosszigeti (rahói) erdőigazgatóság. — Direction forest. de Máramarossziget (Rahó).							
A) <i>Kataszteri holdakban. — Arp. cad.</i>							
1870 ⁵⁾	55.383·0		25.911·0	29.500·0	31.301·0	141.600·0	283.695·0
1878 ⁶⁾	27.558·0	34.448·0	26.504·0	18.720·0	29.858·0	⁴⁾ 127.742·0	⁴⁾ 264.830·0
1885 ⁷⁾	40.398·0	49.356·3	26.504·0	18.712·0	29.843·0	103.224·0	268.037·3
1896 ⁸⁾	6.694·4	64.592·1	23.208·2	24.194·4	18.604·2	110.378·4	247.671·7
1904-1916 ¹⁰⁾	2.621·7	36.091·4	46.636·9	15.793·2	12.244·8	74.796·9	188.184·9
1939 ¹¹⁾	1.674·7	27.134·2	29.290·9	29.121·4	26.985·1	70.911·7	185.118·0
B) <i>Százalékban. — %</i>							
1870	19·5		9·1	10·4	11·1	49·9	100·0
1878	10·4	13·0	10·0	7·1	11·3	48·2	100·0
1885	15·1	18·4	9·9	7·0	11·1	38·5	100·0
1896	2·7	26·1	9·4	9·8	7·5	44·5	100·0
1904-1916	1·4	19·2	24·8	8·4	6·5	39·7	100·0
1939	0·9	14·7	15·8	15·7	14·6	38·3	100·0

⁴⁾ 1.200 kat. hold véderdővel. — *Il y avait 1200 arp. c. de forêts protégées (forêts de défense).* — ²⁾ 10.140 kat. hold véderdővel. — *Il y avait 10.140 arp. c. de forêts protégées.* — ³⁾ 18.517 kat. hold üzemén kívül helyezett erdővel. — *Il y avait 18.517 arp. c. de forêts qu'on n'exploitait plus.* — ⁴⁾ 15.668 kat. hold véderdővel. — *Il y avait 15.668 arp. c. de forêts protégées.* — ⁵⁾ Divald Adolf jelentése Máramaros-Ung- és Liptó megye kincstári erdőségeiről. 1870. a 9. és 10. oldalakon. — *Voir Rapport sur les forêts doman. des comitats de Máramaros-Ung et de Liptó, par Adolphe Divald, 1870, pages 9 et 10.* — ⁶⁾ Bedő Albert: — *Voir: „A magyar kir. államerdők gazdasági és kereskedelmi leírása”, par Albert Bedő, 1878. a 32-35, 62-63., 68-71. oldalakon. — pages 32-35, 62-63, 68-71.* — ⁷⁾ Bedő Albert — *Voir: „A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása”, par Albert Bedő, 1885 III. kötet 80-83. oldalakon. — IIIe volume, pages 80-83.* — ⁸⁾ Bedő Albert — *Voir: „A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása”, par Albert Bedő, II. kiadás. 1896. III. kötet 70-71. és 80-83. lapokon. — IIe édition, 1896; IIIe volume, pages 70-71 et 80-83.* — ⁹⁾ Az uradalmak akkor volt egész erdőterületének feltüntetésével. — *Les données se rapportent à la superficie d'alors des forêts domaniales.* — ¹⁰⁾ A trianoni békeszerződés által Romániába bekebelezett területek nélkül. — *Non compr. les zones annexées à la Roumanie du fait du traité de Trianon.* — ¹¹⁾ A mai területadatok. — *Les chiffres se rapportent à la superficie d'aujourd'hui.*

Év Années	Tisztás Clairières	F o r ê t s d e					Összes erdő Ensemble des forêts
		1—20	21—40	41—60	61—80	81 és több 81 ans ou plus	
		éves erdő — ans					
t e r ü l e t							
Kárpátalján (Északkeleti Kárpátokban) összesen: — Dans la Subcarpathie entière (dans les Carpathes du Nord-Est)							
A) <i>Kataszteri holdakban. — Arp. cad.</i>							
1878 ⁹⁾	41.299·0	67.649·0	40.548·0	37.390·0	45.500·0	¹⁾²⁾⁴⁾ 304.803·0	¹⁾²⁾⁴⁾ 537.189·0
1885 ⁹⁾	55.939·0	88.923·3	44.624·0	36.271·0	45.004·0	249.170·0	519.931·3
1896 ⁹⁾	43.789·8	128.204·6	53.400·2	38.854·3	36.122·3	³⁾ 272.183·5	³⁾ 572.554·7
1904—1916 ¹⁰⁾	10.034·3	122.547·6	83.601·6	33.449·1	33.796·5	250.898·2	534.327·3
1939 ¹¹⁾	20.417·1	64.225·5	82.587·6	87.197·1	48.337·8	250.690·9	553.456·0
B) <i>százalékban. — %</i>							
1878	7·7	12·6	7·5	7·0	8·5	56·7	100·0
1885	10·8	17·1	8·6	7·0	8·6	47·9	100·0
1896	7·7	22·4	9·3	6·8	6·3	47·5	100·0
1904—1916	1·9	22·9	15·6	6·3	6·3	47·0	100·0
1939	3·7	11·6	14·9	15·8	8·7	45·3	100·0

Jegyzeteket lásd az előző oldalon. — Pour les notes, voyez la page précédente.

A faállományok korviszonyainak, mászóval a korosztályviszonyoknak történeti fejlődését az erdészeti statisztikai szakirodalomból az ungvári erdőigazgatósághoz tartozó részekre nézve 1878-tól, a többi ősi kárpátaljai kinestári erdőre vonatkozóan pedig már 1870-től kísérhetjük figyelemmel.

Az 1. számú táblában *Divald Adolf*¹⁾ és *Bedő Albert*²⁾ munkáiból összeállítottuk a bennünket érdeklő történeti számsorokat, miután a forrásművekben szereplő statisztikai adatokat célunknak megfelelő egységes elv szerint átcsoportosítottuk s a szükséges összevonásokat és %-számításokat elvégeztük. A táblához fűzött jegyzetek a forráshelyeket részletesen megadják s az adatokhoz a szükséges mértékben magyarázatokkal szolgálnak. Kiegészítésül annyit fűzünk e jegyzetekhez, hogy ahol a megfelelő adat rendelkezésre állott, a tisztások területét külön választottuk, egyébként ezeket az 1—20 éves erdőkkel egybefoglaltan tárgyaljuk. Az erdősült területben az újabb adatokkal összehasonlíthatóság végett a 80 éves korfokig 20—20 éves korosztályokat alakítottunk, az ennél idősebb korosztályokat pedig kényszerűségből összevontuk, bár emiatt az így kapott korosztály nem egyenlő súlyú a többivel. A sorokat egyébként eredeti alakjukban nyújtjuk, minden kerek évtizedre interpolálás és extrapolálás nélkül. Sorainknak részben oscilláló jellege

és egyes tagjainak eltérő területi alapja, (bár az utóbbi körülmény az arányszámok sorában nem érvényesül) ilyen átszámítást nem tett lehetővé.

Az ungvári birtoknak a táblán feltüntetett 1878. évi, első ismert korosztálymegoszlása az erdőterület 71·8%-át még a 80 évesnél idősebb túlkoros erdők közé sorozta: azok közé az erdők közé, amelyekhez, 79·9%-ban bükkösökről lévén szó (ez ugyancsak 1878. évi adat), az ezekre leggyakrabban alkalmazott 80 éves vágásforduló¹⁾ figyelembevételével szabályos állapotot elért erdőgazdaságban már nem tartozna az erdőnek egy holdja sem.

A lépcsőzetesen lefelé haladó korosztály-sorban a bükkösöknek ugyancsak értékes korosztályai következnek a 80 évesnél idősebbek után és ezekbe a 61., 41. és 21. évvel kezdődő korosztályokba az ungvári birtoknak csupán 2·6, 5·1 és 4·6%-át örököltette át a régmúlt időknek kiskorú erdőgazdálkodása.

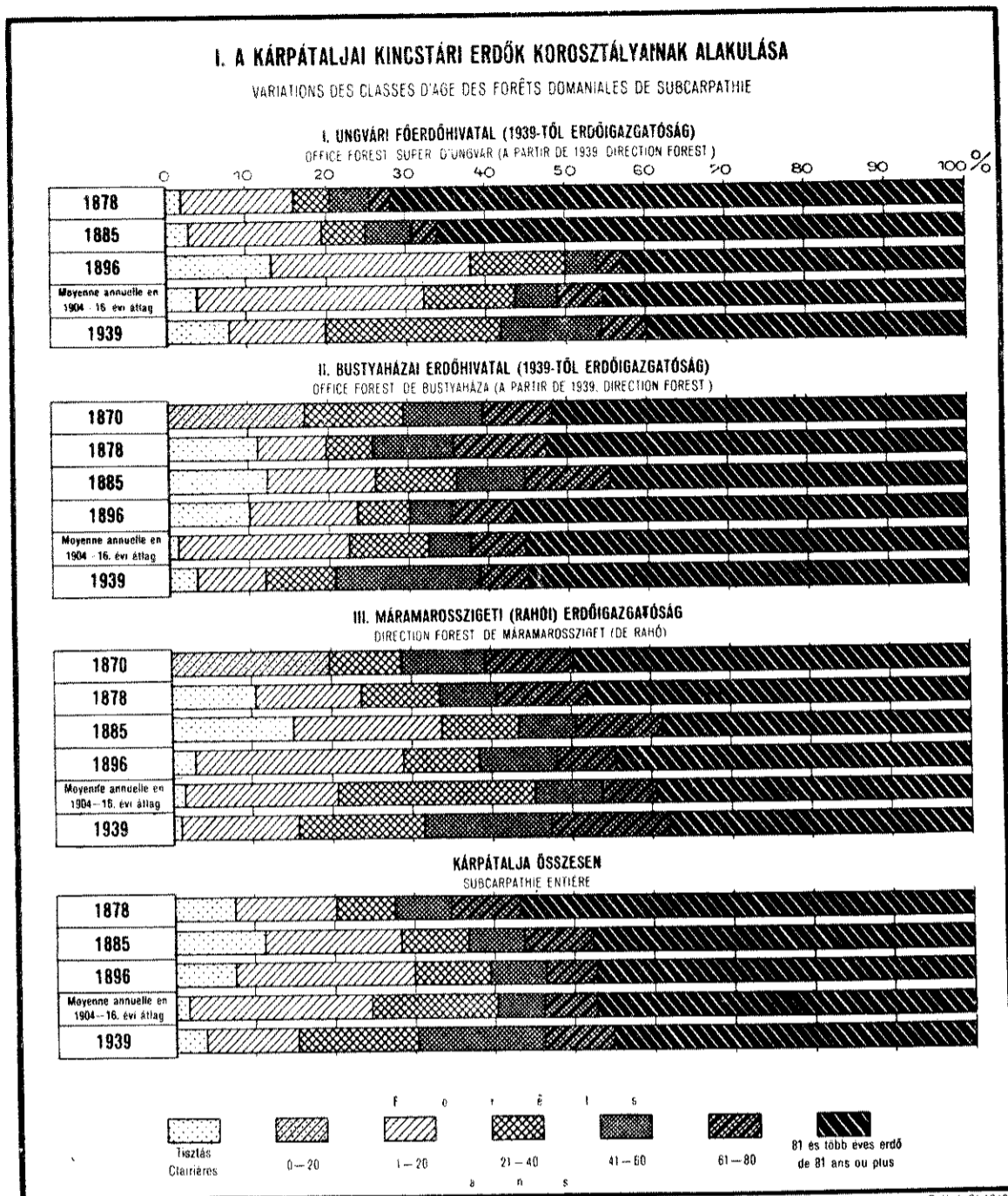
A legfiatalabb korosztály (1—20 év) (14·1%) a tisztásokkal együtt csak 15·9%-át adja az erdőnek. A 80 éves vágásforduló alapján egy-egy korosztálynak az idők során önmagától kialakuló szabályos 25·0%-os térfoglalásához viszonyítva ez az arány még mindig csaknem 10%-kal kisebb területhányadot jelent. De, ha 100 éves vágásfordulót is veszünk alapul (az ungvári

¹⁾ L. a 7. számú forrásművet.

²⁾ L. az 1. és 2. számú forrásművet.

¹⁾ Vágásforduló az az idő, amely alatt évi egyenlő részletekben eszközölt fahasználatokkal az erdő egyízben egészen kitermelésre kerül.

volt ekkor, itt is csak újabban, hála a kiegyezést követően a kincstári erdőgazdálkodásban megindult szép lendületnek. Mivel pedig a felvirágoztatás kezdeti idejétől 1878-ig csak egy évtized telhetett el, semmi rendkívüli sincsen abban, hogy az első korosztály területe, amelynek kialakításához szálerdőben még a szabályos állapot feltételezésével is két évtizedre van szükség, a szabályosnál kisebb területet eredményezett.

Az 1878. évben elkészített első korosztálytáblázatot az évek múlásával ahogy felváltotta a táblánkba iktatott 2., 3. és 4. számsor, úgy morzsolódott le az időközben mindinkább kitermelt túlkoros erdők területe az ungvári birtokon 71,8%-ról a Trianon előtti utolsó magyar éveknek 45,7%-áig. Nem ez jelentette ugyan a mélypontot, hanem az 1896. évi adat, amelyet követően a 61—80 éves erdőknek zárt rendjei na-

bükkösök területe közvetlen Trianon előtt megoszlott az átmeneti 80 és a végleges 100 éves vágásfordulóban kezelt gazdasági osztályok között), akkor is nagyobb, 20%-nyi lenne a szabályos terület.

A kiegyezésig¹⁾ az uradalomnak csupán tölgyesei és fenyvesei voltak rendes üzem alatt, a bükkösökben a helyi tűzifaszükséglet kielégítésén fölül csak hamujáért égették el az erdőn szerte-szét szálanként kidöntött, vagy még ki sem döntött, hanem odujában taplóval meggyújtott s ezáltal belsőjében lassú elhamvadásra ítélt százados bükköket. Alig-alig vett ki hát eladdig a bükkösökből emberi kéz anyagi értéket és adott cserébe felújításokban jelentkező munkaértéket. A három középső korosztálynak 1878-ban kimutatott területei még a maguk jelentéktelenségében sem a bükkösökből sorakoztak papirunkon elő, hanem a tölgyesekből és a fenyvesekből. Bükkös az öreg erdőn kívül csak az első korosztályban

¹⁾ L. Divald Adolf idézett munkáját.

gyobb területtel léptek át a 81 éves korhatáron annál, mint amekkorát az ilyen korú és ennél idősebb erdőkből kitermelt területek tettek ki. És amilyen mértékben fogyott a legidősebb korosztály területe, úgy gyarapodott a legfiatalabbé, majd ezeknek felcseperedésével a II. és napjainkra már a III. korosztályé is. Még vagy 30 évet kell számításba vennünk ahhoz, hogy a IV. korosztály is kialakulván, közel szabályos állapotban levőnek mondhassuk az ungvári erdőgazdaság hatalmas területét.

Az erdőgazdaságban a szabályos kor megoszlásra kell törekedni, hogy ezáltal optimális életkorú fákból származó s így a legkedvezőbb felhasználási lehetőséget nyújtó faanyagból évről-évre mindig egyenlő mennyiséget és minőséget lehessen kitermelni s az erdő jövedelmezőségét a piaci áraktól és az értékesítési lehetőségekben jelentkező kisebb ingadozásoktól eltekintve egyenletessé tenni

Az egyenletes és szabályos kormegoszlásnak természetesen nem csupán az ungvári uradalom egész területén belül, hanem az erdőgazdálkodás minden egységén, minden gazdasági osztályon belül külön-külön is ki kell alakulnia.

Amilyen könnyű volt az eddigiekben az ungvári korosztálymegoszlás fejlődését nyomon követni, olyannyira nehéz a bustyaházait, annak ellenére, hogy itt statisztikai adataink ablakán keresztül csaknem egy évtizeddel régibb multba nyílik alkalmunk a visszatekintésre. Míg ugyanis az ungvári birtokon kismértékűek voltak a beállott időközi területváltozások s inkább csak az úrbéri birtokrendezések fokozatos végrehajtásával felmerült erdőterületapadásból állottak, addig Bustyaházán az ugyancsak lefolytatott birtokrendezésekből származott területcsökkenések ellenére az összes terület az újabb szerzések folyományaképpen annyira felszaporodott, hogy ma már kétszeresénél is nagyobb annál, amekkora az 1878—1885. években volt. Mivel pedig a csak újabban kincstári erdővé vált területekről nem áll rendelkezésre a kincstári tulajdont megelőző időkből korosztálytáblázat, és mert az újabb adatokat nem tudjuk a régi és az új kincstári területek között megosztani, nincsen olyan biztos támpontunk, amely az időbeli összehasonlítást, a fejlődés nyomon követését lehetővé tenné.

Annyit lehet mégis, mint leginkább szembeszökő jelenséget, a bustyaházai erdőkről táblánk alapján lerögzíteni, hogy a 80 évesnél idősebb faállományok itt is elfoglalták és az ismert multban mindvégig megtartották a feltétlen túlsúlyt a korosztályok között s mi több, az 1885. évi adatot kivéve az összes erdőterületnek felét is meghaladó kiterjedésüket.

A máramarosszigeti (ma rahói) erdőbirtokon hasonló a helyzet, azzal az eltéréssel, hogy az itteni fenyveseknek még uralkodóbb szerepe s emiatt a régmultban mindenkor nagyobb arányban eszközölt igénybevétele következtében ennek a birtoknak 80 évesnél idősebb két korosztálya 1870-ig visszamenőleg egy esetben sem érte el a fél erdőterületet. Két korosztályt írtunk, ez nem tollhiba, a rahói birtokot az üzemterveknek a mult évszázad hatvanas éveiben kezdetét vett új összeállításától kezdve fenyvesei miatt túlnyomóan 120 éves vágásfordulóban kezelték s ezeknek 80 évesnél idősebb területéből szabályos állapotban két korosztálynak, a 81—100 és a 101 és több éves

korosztálynak kell kikerülnie. Így van ez a bustyaházai fenyvesekkel is, de azok a bustyaházai összes erdőterületnek viszonylag kisebb részét foglalják el, ezt a fafajmegoszlásról írt tanulmányban¹⁾ kimutattuk.

A szabályos állapot elérése után a 80 évesnél idősebb erdőkre vonatkozó százalékszámok a fenyvesek ide számító két — s ugyanakkor a bükkösöknek legfeljebb egy korosztálya következtében úgy fognak kialakulni a három erdőbirtokon, hogy a rahói szám adatok lesznek a legnagyobbak, az ungváriak pedig a legkisebbek. Hogy ezek a számok 1. számú táblázatunkon 1878-ban mégis éppen megfordítva adódtak, jellemző tünete annak, hogy a kárpátaljai fenyveseket a régmult időkben nagyobb arányban termelték ki és a bükkösökben ugyanakkor alig, hogy vágtak valamit. A legidősebb korosztály százalékszámának továbbapadása az 1878. évtől az 1904—1916. évekig viszont már a bükkösök megkezdett és mind fokozottabb kitermelésének eredménye. Az 1879 : XXXI. t.-c. alapján összeállított üzemtervekben, de már előbb is a fenyvesekre megállapított magas, 120 éves vágásforduló nagy erdőterületek kitermelését s ezzel a fenyvesek idős állományainak további fogyását már nem engedte meg. A finomabb részletek azonban az 1. számú táblázat történeti számsoraiban nem rajzolódnak ki.

A kincstári erdőterületben beállott időközi területváltozások felette nagyarányúak voltak (ezt az 1880—1896. évekről határozottan mutatja a 2. számú összeállítás), emellett az 1. számú tábla adatforrásai a területet fafajok és vágásforduló szerint nem részletezik. Ezek mind együtt az okai annak, hogy az adatokból csak durvább megfigyelésre nyílt számunkra alkalom. A részletárnyalatokat olyan adatoknak kell megmutatniok, amelyekben előjöhetnek az egyes fafajok kormegoszlásának eltérő szinei és körvonalai.

Ennek a célnak érdekében feltártuk a földművelésügyi minisztériumban őrzött üzemtervi kivonati lapok adathalmazát, amelyekből eddigi eredményeink aláfestésére, de a cseh-szlovák uralmat közvetlenül megelőző állapot megismerésére is alkalmas, legutolsó, még magyar időkből származó korosztálymegoszlás volt megszerkeszthető. Az integer Magyarország üzem-

¹⁾ Lásd az 1. alatt idézett munkát.

2. Az Északkeleti Felvidéken volt három kincstári erdőbirtok területében beállott változások 1880-1896-ig, a változások okainak részletezésével.¹⁾

Changements de 1880 à 1896 dans la superficie des 3 domaines forestiers de l'Etat dans le Nord-Est de la Hongrie, avec indication des causes des changements.¹⁾

A területváltozás oka <i>Indication des causes des changements</i>	Terület- szapo- rodás <i>Aug- men- tation</i>	Terület- apadás <i>Dimi- nution</i>
	kataszteri hol- dakban <i>en arp. cad.</i>	
Úrbéri birtokrendezés — <i>Arrangement relatif à des anciennes propriétés seigneuriales</i>	—	45.419
Arányosítás és telekkönyvi kiigazítás — <i>Réaménagements et rectifications cadastr.</i>	22.954	5 145
Új felmérés és területszámítás — <i>Nouveaux arpentages</i>	5.351	—
Kincstári jószágigazgatóságnak mezőgazdasági célokra és parcelálásra átadott terület — <i>Superficies forest. cédées à l'Intendance des propriétés de l'Etat pour y faire de l'agriculture ou des lotissements</i>	—	9.108
Nagybányai főerdőhivatalnak átadott terület — <i>Superficie forest. annexée à celles gérées par l'Office forest. supér. de Nagybánya</i>	—	8.281
Nem erdő művelési ágba sorozott területek beerdősítése — <i>Boisement de terres n'appartenant pas auparavant à la sylviculture</i>	6.337	—
Vétel — <i>Achat</i>	59.568	—
Összesen — Total	94.210	67.953

¹⁾ L.: Bedő Albert: — *Voir* — „A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása“ I. kiadás 1885. III. kötet 186—191. l. és II. kiadás 1896. III. kötet 192—197. l. — *par Albert Bedő, Ire édition, 1885, IIIe volume, pages 186—191; IIe édition, 1896, IIIe volume, pages 192—197.*

terv szerint kezelt erdeire s így minden kincstári erdőre is kiállított összesen több, mint 13.000 drb. üzemtervi kivonati lap vonatkozó részének adattömegét már a fafajmegoszlásról írt tanulmányban¹⁾ is hasznosítottuk, adatainkról és felhasználási módjukról ott részletes ismertetés foglaltatik, ismétlések elkerülése végett ehelyütt csak utalunk az abban már mondottakra.

Vajjon volt-e hát fatőke és milyen magas fatőke volt a kárpátaljai kincstári erdőkben akkor, amikor a mohó cseh ujjak kinyultak értük? Azt a körülményt, hogy (l. a 3. számú táblázatot) a *havasi véderdő-*

ket, a természeti és történelmi emlékerdőket, legelőerdőket és az egyéb célból üzemen kívül helyezett erdőket a legnagyobb részben 80 évesnél idősebb faállományok borították Trianon előtt, még nem tekinthetjük a magyar erdőgazdálkodás bűnének, sem külön érdemének, ez csak a dolog természetéből következik: abból, hogy ezek az erdők nem voltak fatermelésre berendezve.

A *rendes erdőgazdasági üzemre berendezett erdőkben* (haszonerdőkben) kell az erdőgazdálkodás konzervatív, avagy pazarló, a későbbi nemzedékekre gondoló, vagy a jövőt nem néző s „utánam a vízözön“-elveket valló gondolkozásának, esetleg az Isten-adta vagyon kellő hasznosítását, megfelelő kamatoztatását el nem érő, azt parlagon hevertető tehetetlenségnek igazából megmutatkoznia. A *rendes erdőgazdasági üzemre berendezett erdők* kormegoszlása pedig már első tekintetre sem mondható egyenletesnek, mert 7·1—39·7%-a tartozott az egyes korosztályokba. Ez arra vall, hogy állandósult erdőgazdasági elveknek változatlan és egyenletes betartása mellett is még számos évtizednek kellett volna lepergnie az idő homokóráján az erdők szabályos állapotának eléréséig.

Kiterjedésével a legidősebb (81 és többéves) korosztály a legszámottevőbb, — csaknem 40%-át teszi az erdőterületnek, — ám-bár az erdők szabályos állapotában is a többinél nagyobbak kellene lennie, mert a 120 éves vágásfordulóban kezelt erdőknek a választott csoportosítás szerint, mint már említve volt, két korosztályát foglalja magában. Igaz, hogy ezzel szemben a 80 éves vágásfordulóban kezelt, bár együttvéve kisebb kiterjedésű erdők közül a legidősebb, 80 éven fölül korosztályunkba szabályos állapotban már semmi sem tartozik.

Hogy tisztán lássunk, a különböző vágásfordulók, mint eltérő alap miatt a területet szét kellene vetnünk az alkalmazott vágásfordulók szerint. Ez ismét szükségessé tenné a vágásfordulók részletes taglalását, holott ez igen terjedelmessé tenné munkánkat s egyébként sem a faállomány leírása, hanem az alkalmazott üzemrendezési elveknek tárgykörébe tartozik. Mivel azonban közbevetően megállapíthatjuk, hogy a kárpátaljai kincstári erdőknek 99·9%-át szálerdőként 80—120 éves vágásfordulóban kezelték: olyan mértékű, gyökeres eltérés a vágásfordulóban nem volt, hogy különös érdeklődésünkre tartson számot az a tárgy-

¹⁾ Lásd az 1. alatt id. m.

3. A korosztályok alakulása a rendes és különleges üzemű erdők 1918. évi területén az 1904—1916. évi felvételek szerint.

Variations concernant les classes d'âge des forêts à exploitation ordinaire ou spéciale; relevé prenant pour base la superficie forestière de 1918 et les enquêtes de 1904—16.

A gazdasági osztály rendeltetése <i>Catégories sylvicoles</i>	Tisztás <i>Clairières</i>	F o r ê t s a y a n t					Összesen <i>Total</i>
		1—20 <i>ans</i>	21—40 <i>ans</i>	41—60 <i>ans</i>	61—80 <i>ans</i>	81 és több <i>81 ans ou plus</i>	
é v e s							
A) Katasteri holdakban — Arp. cad.							
Havasi véderdők - <i>Forêts protégées des montagnes dites alpestres</i>	10·6	77·9	68·8	—	139·2	38.367·2	38.663·7
Egyéb véderdők — <i>Autres forêts protégées</i>	—	13·7	—	—	—	192·0	205·7
Természeti és történelmi emlékerdők — <i>Parcs nationaux</i>	—	1·2	—	—	176·8	875·0	1.053·0
Legelőerdők - <i>Forêts pour pâturage</i>	—	63·7	64·7	—	172·2	1.651·5	1.952·1
Üzemen kívüli erdők — <i>Forêts qui n'étaient plus exploitées</i>	—	—	—	—	—	24.426·7	24.426·7
Rendes üzemű erdők — <i>Forêts à exploitation ordinaire</i>	10.023·7	122.391·1	83.468·1	33.449·1	33.308·3	185.385·8	468.026·1
Összesen — Totaux	10.034·3	122.547·6	83.601·6	33.449·1	33.796·5	250.898·2	534.327·3
B) Százalékban — %							
Havasi véderdők - <i>Forêts protégées des montagnes dites alpestres</i>	—	0·2	0·2	—	0·4	99·2	100·0
Egyéb véderdők — <i>Autres forêts protégées</i>	—	6·7	—	—	—	93·3	100·0
Természeti és történelmi emlékerdők — <i>Parcs nationaux</i>	—	0·1	—	—	16·8	83·1	100·0
Legelőerdők - <i>Forêts pour pâturage</i>	—	3·3	3·3	—	8·8	84·6	100·0
Üzemen kívüli erdők — <i>Forêts qui n'étaient plus exploitées</i>	—	—	—	—	—	100·0	100·0
Rendes üzemű erdők — <i>Forêts à exploitation ordinaire</i>	2·1	26·2	17·8	7·1	7·1	39·7	100·0
Összesen — Totaux	1·9	22·9	15·6	6·3	6·3	47·0	100·0

kör, amely a korosztályviszonyokat a különböző vágásfordulók szerint tagolva tárgyalja.

Ezért alkalmas módszert kerestünk — és találtunk is — a kérdésnek olyan tárgyalására, amely lehetővé teszi a korosztályviszonyoknak a vágásforduló tényezőjének kikapcsolásával való szemlélését. Kiszámítottuk minden korosztályunk szabályos területét, amely egészen egyenletes kor-megoszlás esetén alakul ki s amelynek elérésére törekszik minden szakszerűen kezelt erdőgazdaság és minden hatóságilag jóváhagyott üzemterv. Ehhez felállítottuk a következő képleteket:

$$K_I = T_{10} + \frac{T_{80}}{4} + \frac{T_{100}}{5} + \frac{T_{120}}{6}$$

$$K_{II} = K_{III} = K_{IV} = \frac{T_{80}}{4} + \frac{T_{100}}{5} + \frac{T_{120}}{6}$$

$$K_V = \frac{T_{100}}{5} + \frac{2 T_{120}}{6}$$

ahol K_I , K_{II} , K_{III} , K_{IV} és K_V az 1—20, 21—40, 41—60, 61—80 és 81— és több éves korosztályok szabályos területével egyenlő. T_{10} , T_{80} , T_{100} , T_{120} , pedig a 10, a 80, a 100 és a 120 éves vágásfordulóban kezelt gazdasági osztályok összesített erdőterületével, míg $K_I + K_{II} + K_{III} + K_{IV} + K_V = T_{10} + T_{80} + T_{100} + T_{120} =$ a kárpátaljai kincstári erdők összes területével.

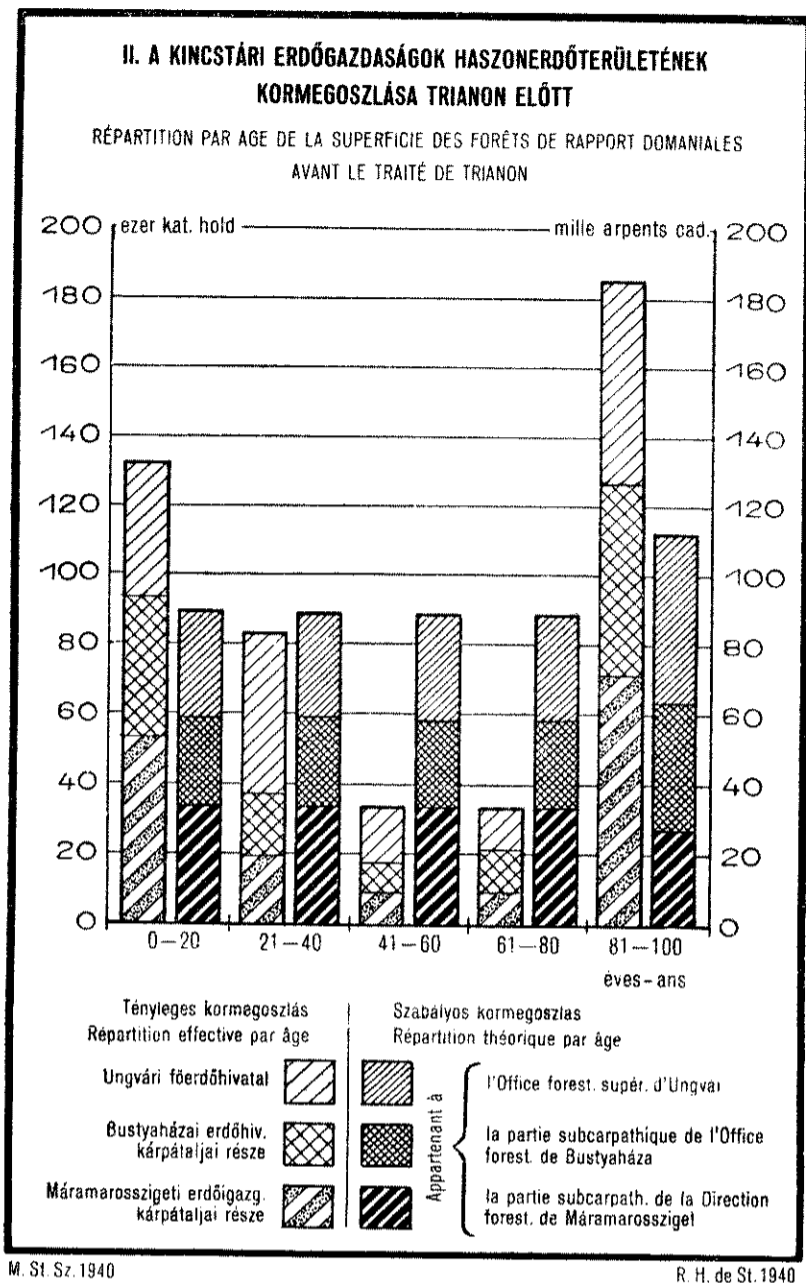
A korosztályok szabályos és valódi területének egybevetése által már teljes képet nyerhetünk a korosztályviszonyok alakulásáról, amelyet 4. számú táblázatunk szemléltet. Feltűnik, hogy a felvételek időpontjában a 80 évesnél idősebb korosztályok valódi területe csaknem kétharmadával meghaladta azt a területet, amelyet az alkalmazott vágásfordulók figyelembevételével szabályos állapotban el kellett volna foglalnia. Ez már föltétlen bizonyíték amellett, hogy a kárpátaljai kincstári erdőkben a rendesnél jelentékenyen nagyobb idős fa-tőke állott lábon Trianon előtt.

4. A rendes üzemű erdők (haszonerdők) korosztályai által az 1904—1916. évi felvételek szerint elfoglalt területnek egybevetése a szabályos területtel.

Superficie occupée, selon les relevés de 1904—1916, par les classes d'âge des forêts à exploitation ordinaire (forêts de rapport), comparée avec la superficie „régulière” (théorique).

A korosztály Indication des superficies		Classes d'âge							
		0—20 ans	21—40 ans	41—60 ans	61—80 ans	81 és több 81 ans ou plus			
é v e s									
I. Ungvári főerdőhivatal — Office forest. supérieur d'Ungvár									
elfoglalt területe kat. hold — <i>Superficies effectivement occupées, en arp. cad.</i>		53.299·3	18.920·6	8.407·0	9.021·8	71.621·7			
szabályos területe kat. hold — <i>Superficies théoriques, en arp. c.</i>		33.611·4	33.611·4	33.611·4	33.611·4	26.824·7			
elfoglalt területe a szabályosnál — <i>Les superficies occupées par les classes d'âge indiquées étaient</i>	több — <i>supérieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		19.687·9	—	—	—	44.797·0
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		55·6	—	—	—	167·0
	kevesebb — <i>inférieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		—	14.690·8	25.204·4	24.589·6	—
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		—	43·7	75·0	73·2	—
II. Bustyaházi erdőhivatal kárpátaljai része Partie subcarpathique de l'Office forest. de Bustyaháza.									
elfoglalt területe kat. hold — <i>Superficies effectivement occupées, en arp. cad.</i>		40.491·0	17.979·4	9.248·9	12.278·2	55.085·7			
szabályos területe kat. hold — <i>Superficies théoriques, en arp. c.</i>		24.905·2	24.435·2	24.435·2	24.435·2	36.872·4			
elfoglalt területe a szabályosnál — <i>Les superficies occupées par les classes d'âge indiquées étaient</i>	több — <i>supérieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		15.585·8	—	—	—	18.213·3
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		62·6	—	—	—	49·4
	kevesebb — <i>inférieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		—	6.455·8	15.186·3	12.157·0	—
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		—	35·9	62·1	49·8	—
III. Máramarosszigeti erdőigazgatóság kárpátaljai része Partie subcarpathique de la Direction forest. de Máramarossziget.									
elfoglalt területe kat. hold — <i>Superficies effectivement occupées, en arp. cad.</i>		38.644·6	46.568·1	15.793·2	12.008·3	58.678·4			
szabályos területe kat. hold — <i>Superficies théoriques, en arp. c.</i>		30.848·6	30.848·6	30.848·6	30.848·6	48.278·2			
elfoglalt területe a szabályosnál — <i>Les superficies occupées par les classes d'âge indiquées étaient</i>	több — <i>supérieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		7.796·0	15.719·5	—	—	10.400·2
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		25·3	51·0	—	—	21·5
	kevesebb — <i>inférieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		—	—	15.055·4	18.840·3	—
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		—	—	48·8	61·1	—
Kárpátalján összesen — Subcarpathie entière.									
elfoglalt területe kat. hold — <i>Superficies effectivement occupées, en arp. cad.</i>		132.414·8	83.468·1	33.449·1	33.308·3	185.385·8			
szabályos területe kat. hold — <i>Superficies théoriques, en arp. c.</i>		89.365·2	88.895·2	88.895·2	88.895·2	111.975·4			
elfoglalt területe a szabályosnál — <i>Les superficies occupées par les classes d'âge indiquées étaient</i>	több — <i>supérieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		43.049·6	—	—	—	73.410·4
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		48·2	—	—	—	65·9
	kevesebb — <i>inférieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		—	5.427·1	55.446·1	55.586·8	—
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		—	6·1	62·4	62·5	—

Ennek hatását csökkenti, az üzemrendezést viszont nyilván megkönnyítette annak idején az a körülmény, hogy a legidősebb korosztály területtöbbletének visszahatása, *a hiány a közvetlen ezután következő 61—80 és tovább a 41—60 éves korosztályokban jelentkezik, amelyekben egyenként véve is alig $\frac{1}{3}$ annyi erdőterület tömörült, mint amennyi szabályos állapotban sorakozott volna.*

A 21—40 éves korosztály alig tért el a szabályostól, a legfiatalabb korosztály viszont ismét nagy területével köti le a figyelmet s csaknem 50%-kal meghaladja szabályos területét. Uradalmankint a korosztályok alakulásában jelentős eltéréseket láthatunk.

A túlnyomóan bükkös erdőkkel rendelkező *ungvári főerdőhivatalnál* (ma erdőigazgatóság) voltak legnagyobbak a szélsőségek. A legidősebb korosztály valódi területe itt több, mint harmadfél szabályos korosztálynak felelt meg, akkora volt! Hogy miért, arra a 61—80, a 41—60 és a 21—40 éves korosztályok területének alakulása adja meg a választ. Az előbbi kettő alig ne-

gyedrészre, az utóbbi sem sokkal több, mint fele az illető korosztály szabályos területének.

Az idős állományok nagy területfölöslegének s a középkorúak területhiányának egyidejű jelentkezése az uradalom gazdaságtörténetének az 1. számú tábla alapján levezettnél hosszabb korszakára, távolabbi multba enged visszapillantunk. Meglátatja velünk az 1830-as évek előtti erdőgazdálkodást, amikor az erdőhasználat nem indult még meg rendszeresen s inkább csak szálalásból állott. Az ezután a kiegyezésig s a magyar kincstári erdészeti megszervezéséig nyomon következett közel 40 esztendőnek jellemzője már bizonyos terv szerinti gazdálkodás és használat volt, ez azonban még mindig vajmi kismértékű volt s a mai elvek szerint 400 éves vágásforduló alkalmazásának felelne meg.

Gyökeres változást — egyben haladást — hozott a magyar felelős minisztérium erdészete. Az erdőket nagyszabású befektetésekkel feltárta, az üzemrendezéseket lefolytatta, a fahasználatokat kiterjesztette, az erdősítéseket elvégezte s első húsz éve után nagyobb erdőgazdasági tevékenysége eredményeként több, mint kétszer akkora olyan erdőterületet hagyott reánk, amelyet azokban az években újíttak fel, mint amennyit az előző húsz éves abszolutisztikus korszak erdészettől örököltünk.

A századfordulókor még rohamosabb volt a fejlődés, a törvény alapján jóváhagyott üzemtervek egyre-másra léptek hatályba, újabb és újabb értékesítési lehetőségeket nyitottak meg s egyes gazdasági osztályokban mindezek alapján a túlkoros állományok gyorsított kitermelése is kezdetét vehette; ugyanakkor az erdősítési munkában is nagy volt a tevékenység s innen van az, hogy az ungvári uradalomban volt állapotot mutató táblázatunkban az 1—20 éves állományok nagymértékben előretörték, 47.698 kat. holdat tesznek ki s a korosztály szabályos területét 41,9%-kal haladták meg. Ugyanígy lehetne levezetni a faállományviszonyokból a másik két uradalom történetének vázlatát.

A *bustyaházai uradalom* 80 évesnél idősebb korosztályának területtöbblete csak mintegy 50%-os s a többlet a máramaroszigeti (rahói) uradalomban még lejjebb morzsolódik: a korosztály szabályos területével egybevetve itt már csupán 21,5%. Egyformán jelentős, 50—60%-os területhiány

adódott felvételeink idején e két utóbbemlített erdőbirtok III. és IV. korosztályának területében, a helyzet tehát ebben is az ungvárihoz hasonlatos kisebb arányokkal. Az ungvári szerint alakult továbbá a bustyaházai birtokon a 21—40 éves II. korosztály, a szabályos területhez képest mintegy $\frac{1}{3}$ résznyi hiánnyal s mind a bustyaházai, mind a rahói birtokon az első korosztály is, mely ennél fogva területtöbbletet mutat: a bustyaházai részeken 62·6%-os, a rahóiakon pedig 25·3%-os kifejlődéssel.

Tudva már a *fafajmegoszlás* alakulásáról mondottakból is¹⁾ azt, hogy a távolabbi múltban a fenyvesek és a tölgyesek kitermelésére inkább volt meg a hajlandóság, mint a bükkösökére, ez az irányzat a korosztályok alakulására nyilván rá kellett, hogy nyomja bélyegét. Már ezzel magyarázható, hogy a csekélyebb értékű bükkösökkel 78·7%-ban borított ungmegyei rendes erdőgazdasági üzemre berendezett erdők között területileg 167·0%-kal több 80 évesnél idősebb faállományrész konzerválódott, mint amennyinek szabályos állapot szerint fenn kellett volna állania. És ez volt az oka annak, hogy a csak 40·1%-ban bükk- és más lombfával fedett bustyaházai uradalom területén már jóval alacsonyabb: 49·4%-os volt a fejsze után kiáltó korosztály területtöbblete, a még kevésbé, csak 33·0%-ban bükkös rahóinak területén pedig, mint mondtuk, mindössze 21·5%.

Olyan szorosnak látszik már ebből is az összefüggés a két jelenség között, hogy mindenképen meg kellett keresnünk a módját annak, hogy a korosztályokat fafajonként részletezve is boncolókés alá vegyük. Az ebből a szempontból való teljes részletezést kizárja, hogy nem állanak rendelkezésünkre az erdők elemi részeit jelentő erdőrésztelenként a faállományviszonyokat jellemző számadatok. Ezért azt az eljárást választottuk, hogy vizsgálatainkkal lementünk a kezünk ügyébe esett legkisebb erdőgazdasági egységeikig, a gazdasági osztályokig s ezeket csoportosítottuk aszerint, hogy legalábbis 50%-ban tölgyesekkel, bükk- és lomberdőkkel, avagy fenyvesekkel voltak-e borítva? Negyedik csoportnak külön választottuk az olyan gazdasági osztályokat, amelyekben egyik fafaj térfoglalása sem érte el az 50%-ot. Ezután mind a négy csoportnak területét tovább részleteztük korosztályok szerint.

¹⁾ Lásd az 1. alatt id. m.

A szétvetés után legelső s igen lényeges megfigyelés az volt, amelyet tehattunk, hogy *vegyesnek mondható faállományú gazdasági osztály, amelyben egyik fafaj sem jutott legalább 50%-ban uralomra, Kárpátalja összes kincstári erdeiben a 49 rendes erdőgazdasági üzemre berendezett gazdasági osztály között mindössze egy akadt 1.976 kat. hold területtel. Ez azt bizonyítja, hogy a gazdasági osztályokat a fafajok szerint alakították ki, alkottak elsősorban tölgyes-, fenyves és bükkös gazdasági osztályokat. Természetesen egyetlen fafajú gazdasági osztály nincs az elegendő állományok és idegen fajú zárványok miatt.*

Az elsősorban (legalább 50%-ban) tölgyes gazdasági osztályokban a tölgy térfoglalása 74·2%-os (L. az 5. számú táblázatot), az elsősorban bükkös gazdasági osztályokban a bükk és más lombfa 82·6%-ban van jelen, a fenyőre, mint uralkodó fafajra berendezett gazdasági osztályokban pedig a fenyő aránya 86·1%. Ez ismét arra utal, hogy az

5. A túlnyomórészt — (legalább 50%-ban) — tölgyes, bükkös, illetőleg fenyves rendes erdőgazdasági üzemre berendezett gazdasági osztályok (haszonerdők) fafajmegoszlása az 1904—1916. évi felvételek szerint.

Répartition des espèces d'arbre dans les forêts de rapport comprenant au moins 50% de chênes ou de hêtres ou de sapins, d'après les enquêtes de 1904—16.

Megnevezés Spécification	De la superficie des forêts de rapport			
	Tölgyes de chênes	Bükkös de hêtres	Fenyves de sapins	
	gazdasági osztályok területéből			
a) Kataszteri holdakban — En arp. cad.				
occupée	A tölgyfajok által elfoglalt terület — par des espèces de chêne	11.921·3	10.838·2	—
	A bükk és más lombfajok által elfoglalt terület — par des hêtres ou par d'autres arbres feuillus	3.416·6	207.682·9	25.696·6
	A fenyőfajok által elfoglalt terület — par des espèces de sapin	163·8	25.454·4	170.852·4
	A tisztások által elfoglalt terület — clairières	562·5	7.420·4	2.040·8
	Összesen — Totaux	16.064·2	251.395·9	198.589·8
b) %-okban — %				
occupée	A tölgyfajok által elfoglalt terület — par des espèces de chêne	74·2	4·3	—
	A bükk és más lombfajok által elfoglalt terület — par des hêtres ou par d'autres arbres feuillus	21·3	82·6	12·9
	A fenyőfajok által elfoglalt terület — par des espèces de sapin	1·0	10·1	86·1
	A tisztások által elfoglalt terület — clairières	3·5	3·0	1·0
	Összesen — Totaux	100·0	100·0	100·0

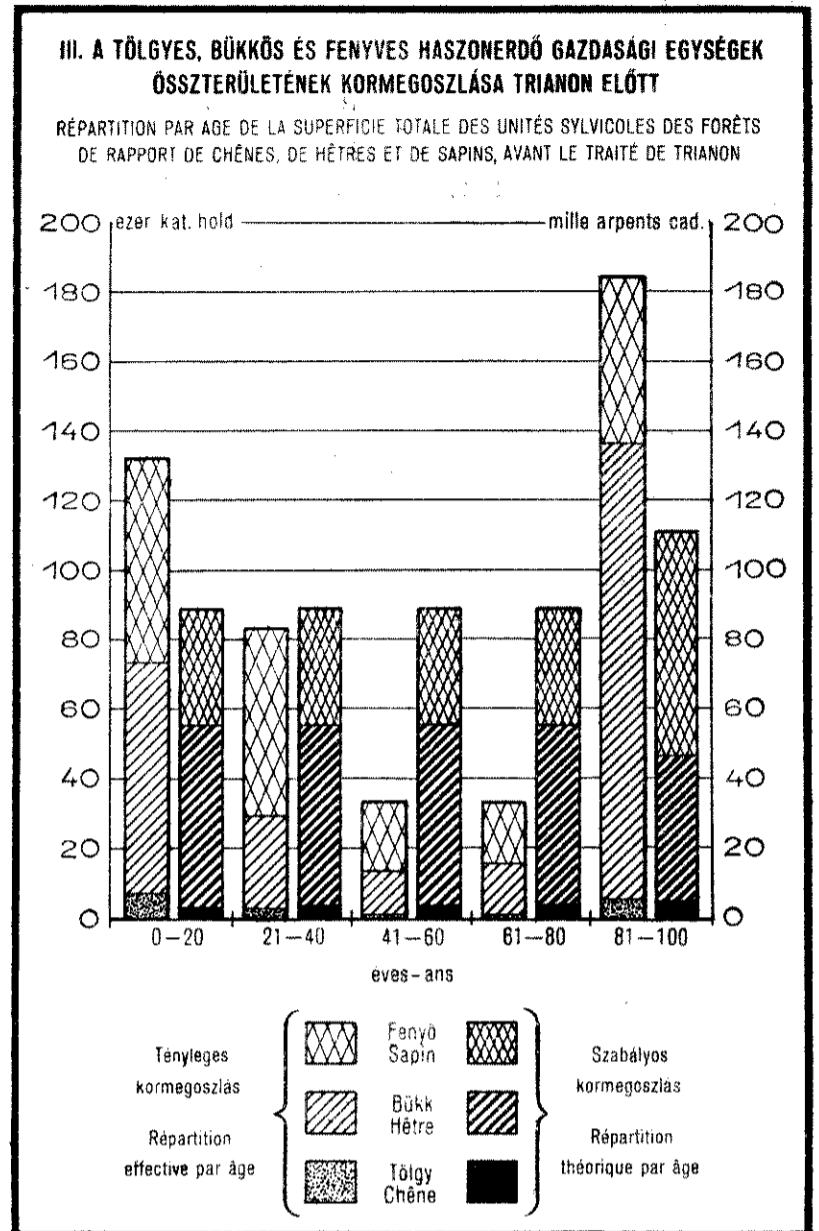
elsősorban tölgyesek elegyesebbek, mint az elsősorban bükkösök és fenyvesek s amazokat éppen elegyes előfordulásuk miatt nem lehetett olyan mértékben külön gazdasági osztályokba elkülöníteni, mint emezeket. De a tölgy szétszórtabb települését az is bizonyítja, hogy összes területének 47,6%-a nem a tölgyes, hanem a bükkös gazdasági osztályokba tartozik.

Mindezek ellenére, — mint láttuk, — a három gazdasági osztály-csoportunknak mindegyikében, — még az elsősorban tölgyesre berendezettekben is, — a főfaj olyan nagy mértékben uralkodik, hogy a kihasított gazdasági osztálycsoportok korosztályviszonyaiból a három főfafaj korosztályainak alakulását is nagyjából megismerhetjük. A 6. számú tábla e munkánk eredménye s benne mindjárt más színek tarkítják a képet, mint a szétvetés előtti korosztálytáblázaton és rajta eddig nem látott meglepő vonalak ütköznek elő; mindjárt az imént még nem vélt rendszerben kristályosodik ki a fafajok elhanyagolásakor még amorph tömeg.

A bükkös gazdasági osztályokban a legidősebb korosztály a szabályosnál jóval nagyobb kell, hogy legyen, ezt az eddig mondottak alapján teljes biztonsággal meg fogja mindenki állapítani. De a tábla adata talán még a képzeletet is felülmúlja, mert tényleges területéből a korosztály szabályos területe csakhogynem háromszor kerülne ki.

A tölgyesre, mint főfafajra berendezett gazdasági osztályokban sajnos lemorzsolódik a legidősebb (81 és többéves) korosztály területtöbblete. Ezekben a fenséges tölgyerdő-óriásokban a vágásforduló szerinti fölös mennyiség, a megtakarítás mindössze 261 kat. holdra rúg: a szabályoshoz képest 5,7%-ra.

Még kevésbé előnyös jelenség, hogy a fenyveseknek legidősebbjeiben a területtöbbletet már a hiány váltotta fel, habár ez nem volt aggasztó mértékű s alig haladta meg a 25%-ot. Ez az alakulás mégis könnyen azt a látszatot keltheti, mintha a csehek előtti magyar erdőgazdálkodás könnyelmű utakra tévedt volna el és nem riadt volna vissza attól, hogy hébe-hóba hozzá ne nyuljon pillanatnyi kecségtető sikerek reményében a kincstári erdők legértékesebbjeinek, a fenyveseknek álló fatőkéhez. A csalóka látszat miatt nem szabad szó nélkül elmennünk a jelenség előtt. De nyomban magyarázatot és a magyar erdőszet számára egyben felmentvényt is kapunk, ha mélyére nézünk a rész-

leteknek és különösen, ha egy pillantást a fenyvesre berendezett gazdasági osztályokban alkalmazott vágásfordulóknak is szentelünk.

A fenyves gazdasági osztályokat a kárpátaljai kincstári erdőkben terület szerint számítva 94,7%-ban 120 éves vágásfordulóban rendezték be az 1879 : XXXI. t.-c. alapján lefolytatott üzemrendezések során s a cseheknek történt átadásig ebben is kezelték. Az alkalmazott magas vágásforduló rávilágít a kincstári erdőgazdálkodás nagymértékben konzervatív felfogására s éppen nem a pazarlás, hanem a tökegyűjtés célzatról beszél. Különösen, ha hozzátesszük ehhez, hogy a rendkívüli fahasználat ismeretlen fogalom volt ezekben az erdőkben az elemi károk-parancsolta mértéken fölül.

Nem szabad továbbá felednünk, hogy olyan erdőkre állapították meg a magas vágásfordulót, amelyek között jelentékeny területet képviselt a kincstár által csak a kilencszázas években megvásárolt felsőszinevéri birtok, idős állományokat hiányló végnélküli vágásterületeivel és fiatalosaival, továbbá, hogy az olyanokra is megállapított-

6. A legalább 50%-ban tölgyes, bükkös vagy fenyves rendes erdőgazdasági üzemre berendezett gazdasági osztályok (haszonerdők) által az 1904—1916. évi felvételek szerint az egyes korosztályokban elfoglalt területek és egybevetésük a szabályos területtel.

Superficies occupées, par classes d'âge et d'après les relevés de 1904—16, par les forêts de rapport comprenant au moins 50% de chênes ou de hêtres ou de sapins, et leur comparaison avec la superficie théorique.

A k o r o s z t á l y Indication des superficies		C l a s s e s d' â g e							
		0—20 ans	21—40 ans	41—60 ans	61—80 ans	81 és több 81 ans ou plus			
		é v e s							
I. A tölgyes gazdasági osztályokban — Catégories (classes) sylvic. de forêts de chênes.									
elfoglalt területe kat. hold — <i>Superficie effectivement occupée, en arp. cad.</i>		6.990·4	2.412·3	927·2	938·1	4.796·2			
szabályos területe kat. hold — <i>Superficie théorique, en arp. cad.</i>		2.882·2	2.882·2	2.882·2	2.882·1	4.535·5			
elfoglalt területe a szabályosnál — <i>Les superficies occupées par les classes d'âge indiquées étaient</i>	több — <i>supérieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		4.108·2	—	—	260·7	
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		142·6	—	—	5·7	
	kevesebb — <i>inférieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		—	469·9	1.955·0	1.944·0	—
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		—	16·3	67·9	67·4	—
II. A bükkös gazdasági osztályokban — Catégories sylv. de forêts de hêtres.									
elfoglalt területe kat. hold — <i>Superficie effectivement occupée, en arp. cad.</i>		66.927·3	26.195·0	12.384·7	14.375·1	131.513·8			
szabályos területe kat. hold — <i>Superficie théorique, en arp. cad.</i>		52.200·2	52.200·2	52.200·2	52.200·2	42.595·1			
elfoglalt területe a szabályosnál — <i>Les superficies occupées par les classes d'âge indiquées étaient</i>	több — <i>supérieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		14.727·1	—	—	88.918·7	
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		28·2	—	—	208·8	
	kevesebb — <i>inférieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		—	26.005·2	39.815·5	37.825·1	—
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		—	49·8	76·3	72·4	—
III. A fenyves gazdasági osztályokban — Catégories sylv. de sapinières.									
elfoglalt területe kat. hold — <i>Superficie effectivement occupée, en arp. cad.</i>		57.997·1	54.660·8	20.137·2	17.995·1	47.799·6			
szabályos területe kat. hold — <i>Superficie théorique, en arp. cad.</i>		33.449·0	33.449·0	33.449·0	33.449·0	64.793·8			
elfoglalt területe a szabályosnál — <i>Les superficies occupées par les classes d'âge indiquées étaient</i>	több — <i>supérieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		24.548·1	21.211·8	—	—	
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		73·4	63·4	—	—	
	kevesebb — <i>inférieures aux</i>	superficies théoriques	kat. holddal — <i>la différence en arp. cad.</i>		—	—	13.311·8	15.453·9	16.994·2
			%o-kal — <i>la différence en %</i>		—	—	39·8	46·2	26·2

ták ezt a fordulót, amelyekben a sószállító tutajozás végett évszázadokig úgyszólván csak a fenyőre szorított minden fahasználat. A fenyvesek idős állományainak részleges hiánya ezek szerint arra a hármaskra vezethető vissza, amely régmúlt idők fahasználati módjából, a fenyveseknek az üzemrendezések során külön gazdasági osztályokba elkülönítéséből és a nem kedvező korosztályviszonyok ellenére magas vágásfordulónak bevezetéséből tevődik ösz-

sze. Ha 120 éves helyett történetesen általában 100 éves vágásfordulót állapítottak volna meg, akkor 47.800 kat. hold helyett 39.718 kat. hold lenne a fenyvesre berendezett gazdasági osztályokban a 80 évesnél idősebb állományok szabályos területe. A valódi terület ebben az esetben 8.082 kat. holddal, 20·3%-kal már meghaladná a szabályos területet. Százéves vágásfordulóval ezek szerint valóban igen kedvezően alakult volna a legidősebb korosztály területe.

A magyar kincstári erdőgazdálkodás azonban magasabb célokat tűzött maga elé s habár az egyénre, a gazdálkodó alanyra talán nagyobb személyes sikereket jelentett volna, ha az alacsonyabb vágásforduló-nyújtotta lehetőségek között több jövedelmet mutathat fel, ezt soha nem nézte s a legnagyobb mértékű önmegtartóztatással csak arra törekedett, hogy a mult időkből gyengébb korosztályviszonyokkal örökölt fenyvesekben tőkét gyűjtsön, hogy a későbbi nemzedékek javára nagyobb értékeket halmozzon össze s nem utolsó sorban arra, hogy az alacsonyabb 61—80 és 41—60 éves korosztályok területében ugyancsak mutatózó hiányokat a legidősebb korosztály kitermelésének hosszabb időre beosztásával kiegyensúlyozza. A vágásforduló keretei között a rendes fahasználatokat azonban mindig igénybe vette, hogy munkaalkalmakat nyújtson és hogy a szabályos korosztály-megoszlás felé fokról-fokra haladjon előre.

A IV. (61—80 éves) és a III. (41—60 éves) korosztályban egyformán feltűnően nagy volt a szabályos állapothoz képest a területhiány s általában alig $\frac{1}{3}$ — $\frac{2}{3}$ annyi ilyen korú erdő volt, mint amennyinek kellett volna lennie. De a III. és IV. korosztálynak nem csupán összesített területe alakult egymáshoz képest ilyen csaknem hajszára egyformán, — ez az egyenlő viselkedés mindhárom fafajcsoporton belül is megállapítható. Ez a megállapítás egyszersmind annyit is jelent, hogy az 1830-as évektől a kiegyezésig eltelt idő alatt, amikor ez a két korosztály létrejött, a fahasználatok és felújítások mértéke a fafajokon belül is 40 évig közel egyforma volt. Egyformán kevés volt a *bükkösökben*, ahol ezek miatt e két korosztályban levő ür a később megállapított üzemtervek szerinti szabályos területnek $\frac{3}{4}$ — $\frac{3}{4}$ részét tette ki. Már valamivel több volt az erdőgazdasági tevékenység a *tölgyesekben*, ahol a hiány így csak $\frac{2}{3}$ — $\frac{2}{3}$ részt eredményezett. De legnagyobb mértékű volt, — habár a szabályosnak még itt is alatta maradt, — a fahasználat és a felújítás abban a régmult időben a *fenyvesekben* s a nagyobb tevékenység következtében a csehek bejövetele előtti évlizedre a fenyvesre berendezett gazdasági osztályokban a IV. korosztály területe elérte a szabályos területnek 54·0, a III. korosztályé pedig 60·0%-át. A hiány így az előbbinél a területnek alig felére, az utóbbinál $\frac{2}{5}$ -ére rúgott.

A II. korosztályra áttérve emlékeztetünk arra a már levont megállapításunkra, hogy

ennek a korosztálynak területe a kárpát-aljai kincstári erdőkben alig tért el a szabályostól s csak 6%-kal maradt alatta. Ebben a korosztályban azonban egymástól eltérően alakultak az egyes fafajok.

A *tölgyes* gazdasági osztályokban kevesebb a II. korosztály területe, mint a szabályos terület, — a hiány 16%; kevesebb a *bükkös* gazdasági osztályokban is, a szabályosnak alig, hogy a felét teszi; a *fenyves* gazdasági osztályokban annál nagyobb mértékben fordul meg a helyzet s a 33.449 kat. holdat tevő szabályos területnél ebbe a korosztályba $\frac{2}{3}$ -dal több, 54.661 kat. hold erdő tartozott. Ilyen nagy mértékben tudta megnövelni a kiegyezés után telepített fenyveserdők területét a magasra lángolt új eszmének az életbe átültetéseként a kitermelt *bükkösöknek* minden módon eszközölt fenyvessé átalakítása s az újonnan szerzett birtokokon pedig az átvett vágásterületeknek fenyővel nagyléptekben véghezvitt felújítása.

A *legfiatalabb korosztály* már mind a három fafajcsoportban nagyobb területtel jelentkezik, mint amekkora szabályos területe lenne. A *bükkös* gazdasági osztályokban még csak 14%-kal nagyobb ez a terület, de a *bükkellenes irányzat* ismeretében még ez a többlet is meglepő s csak a *bükkösökre* igen kedvező kárpátaljai termőhelyi viszonyok között magról nagymértékben fellépő természetes felújulás adhatja meg ennek magyarázatát. A *tölgyesre* berendezett gazdasági osztályokban az első korosztály a szabályos területnek több, mint kétszeresére terjed. Az alacsonyabb fekvésű vidékeken a serényen kitermelt *bükkösökből* — tudjuk — igen nagy mértékben alakítottak a kilencszázas években *tölgyeseket*. A *fenyves* gazdasági osztályok I. korosztálya II. korosztályukhoz egészen hasonlatos. A kiegyezéssel kezdetét vett s fentebb már ismertetett fenyősítő irányzat tehát a kilencszázas években tovább folytatódott s a magasfekvésű kitermelt *bükkösöket*, a kihasznált *fenyveseket*, nemkevésbé a tisztásokat továbbra is évről-évre a lehetőséghez képest és szerfelett nagymértékben az értékes és keresett fenyőfajokkal újították fel. Így lett $\frac{2}{3}$ -dal nagyobb területű ez a korosztály, mint amekkora szabályos állapotában lenne.

Végezetül még megjegyezzük, hogy a *tölgyes* gazdasági osztályokhoz félezer, a *bükkösökhöz* hét és félezer, a *fenyvesekhez* pedig kétezer kataszteri hold *tisztás* tartozott.

II.

A mult ismertetése után lássuk, minő faállományokat hordoznak ma a kárpátaljai kincstári erdőterületek. A cseh-szlovák időszak alatt súlyosbodott-e, értékeesebbé vált-e terhük; halmozódott-e fel újabb faállománytőke, illetve folytatódott-e tovább a fenyvesekben az 1870-es évektől a világháborúig lezajlott, fentebb már ismertetett folyamat, a tőkegyűjtés, a faállományban rejlő vagyon növelésének szépen megindult folyamata, avagy visszaesés állott-e be? És tartott-e tovább a bükösök túlkoros állományainak olyannyira szükséges gyorsított kitermelése s ezzel az összes területben volt túlzott részesedésük csökkenése?

Már az 1. számú tábla átvezet a multból a jelenbe 1939. évi adatsorával, amely ugyanazon évi adatgyűjtés eredménye. A mai erdőterületen, (ez, mint mondtuk, lényegesen eltér az 1904—1916. évitől) a 81 és több éves erdők térfoglalása még mindig 45·3 %-os, csak 3·6 %-kal kisebb, mint Trianon előtti aránya az akkori erdőterületen volt. Az öreg erdőknek kat. holdakban kifejezett területe még kevesebbet változott, mint a %-os viszonyszám: 250.898 kat. holddal szemben 250.691 kat. hold áll, a két szám csak 0·1 %-kal tér el egymástól. Megelégedéssel kell megállapítanunk, hogy a túlkoros, általában *a vágható korú erdők-ből csaknem annyit kaptunk vissza, amennyit húsz éve átadtunk.*

Az ellenpólus, a fátlan tisztás terület már nem nyújt ilyen megnyugtató képet, Trianon előtti területének több, mint a kétszeresére dagadt. Aránylag keveset termeltek ki a csehek a kincstári tulajdonban megmaradt erdőkből, — a termelést inkább a földreform-területeken végezték, — de még kevesebbet újíttak fel.

Ez a tétel az 1—20 éves erdők területéből is kiviláglik. Csaknem kétszerannyi ilyen erdő lépett át a magasabb korosztályba, mint amennyi új keletkezett s a korosztály területe ma 64 ezer kat. hold, szemben a Trianon előtti 123 ezer kat. holddal.

A 21—40 éves erdők kiterjedése alig változott. Ezek utánpótlása megfelelt a magasabb korosztályba átléptekkel elszenvedett veszteségnek.

A 41—60 éves III. korosztály területileg igen nagy mértékben, (több, mint megkétszereződve) a IV. korosztály pedig ki-

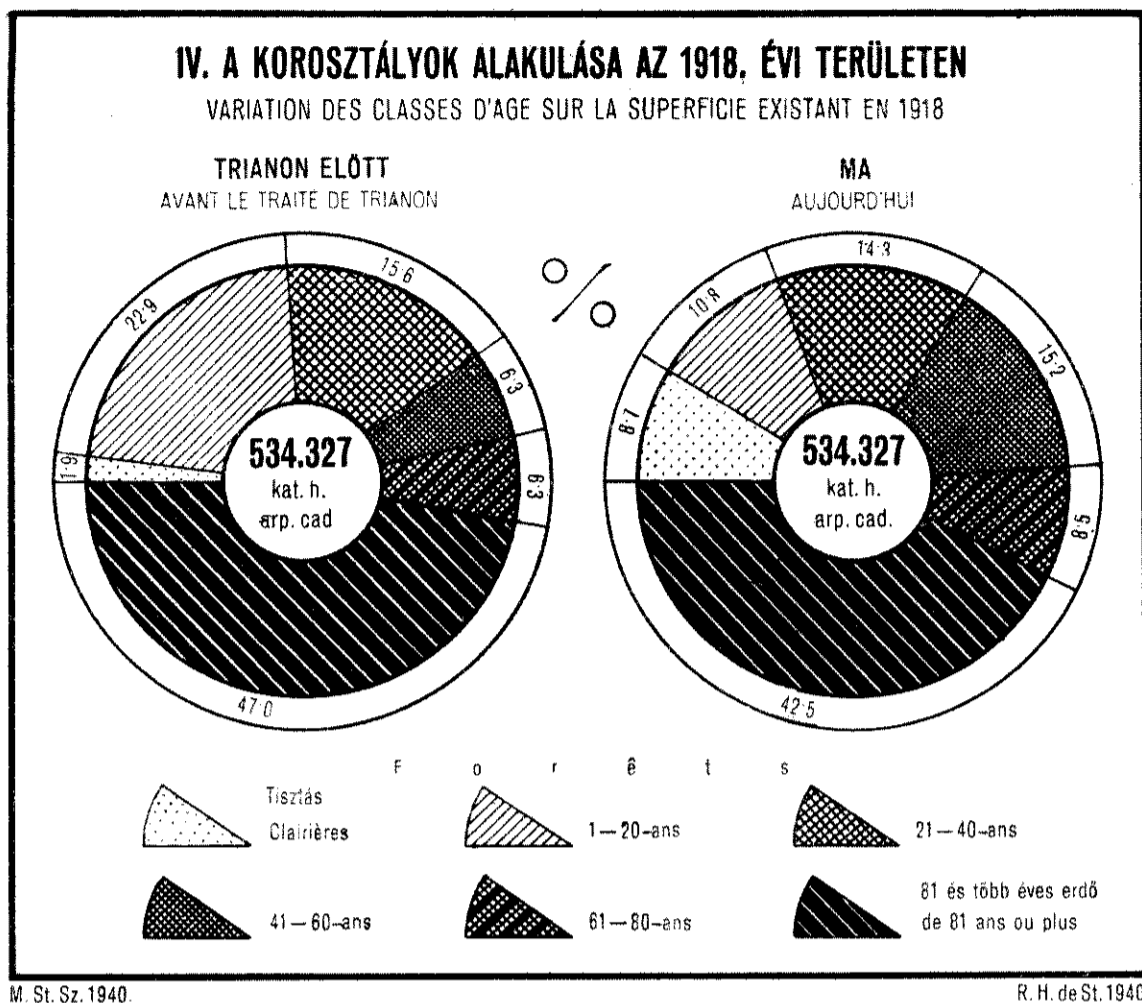
7. Az 1918. évi kárpátaljai kincstári erdőterület korosztálymegoszlásának változása az 1904—1916. évi felvételektől az 1939. évi felvételekig.

Changements de la répartition par âge des forêts domaniales de Subcarpathie, en prenant pour base la superficie forestière de 1918; d'après les enquêtes de 1904—16 et de 1939.

Korosztály Classes d'âge	D'après les chiffres				Az 1939. évi terület a Trianon előtti %-a — Superficie de 1939 par rapport à celle d'avant le traité de Trianon (%)
	Az 1904—1916. des enquêtes de 1904—16		Az 1939. de l'enquête de 1939		
	évi felvételek szerint volt :				
kat. hold en arp. cad.	%	kat. hold en arp. cad.	%		
Tisztás Clairières. . .	10.034·3	1·9	46.513·0	8·7	463·5
1—20 éves ans	122.547·6	22·9	57.782·9	10·8	47·2
21—40 „	83.601·6	15·6	76.308·5	14·3	91·3
41—60 „	33.449·1	6·3	81.278·6	15·2	243·0
61—80 „	33.796·5	6·3	45.483·7	8·5	134·6
81 és több éves — 81 ans ou plus . . .	250.898·2	47·0	226.960·6	42·5	90·5
Összesen Totaux	534.327·3	100·0	534.327·3	100·0	100·0

sebb arányban, mindazonáltal 30·1 %-kal meggyarapodott. Általánosságban áll az, hogy a mai korosztálytáblázat már sokkal közelebb van a szabályoshoz, mint a Trianon előtti volt. Ebben a mai korosztálytáblázatban van azonban egy el nem hanyagolható olyan tényező, amely a multtal való párhuzam kifogástalan megvonását kétségessé, de legalábbis kérdésessé teszi: az időközben beállott erdőterületváltozásoknak jelentékeny mértéke. Minden bizonnyal hálás feladat lenne, ha ezt a tényezőt számainkból ki tudnók küszöbölni s a belső lényegét, magot takaró ezt a burkot módunkban állana lefejtteni.

Erre irányuló kutatásaink eredményét, a Trianon előtti erdőterület faállományainak mai korosztályviszonyait a 7. számú összeállítás tükrözi vissza. Az ebben megjelent kép körvonalai élesek és határozottak. A tisztások és földreform-irtványok együttesen hajszálnyira maradnak el attól, hogy elérjék a Trianon előtti tisztás-területnek négy és félszeres területét: ez az adat a legélénkebb szín a tükörképen s még rikítóbbá teszi az, hogy közvetlenül mellette az ellenkező árnyalatba csap át

a számadat: az 1—20 éves fiatalos erdők, amelyek a csehek 20 éves felújítási tevékenységének eredményei, 47·2%-át teszik csupán az 1904—1916. évi felvételeket megelőző két évtized alatt létesített fiatalosok területének.

A II., III. és IV. korosztály változásai már nem állhatnak annyira érdeklődésünk központjában, legyenek bármilyen mértékűek is. Kialakításukban az ember régen befejezte már működését, szárnyaira bocsátotta a kész erdőt s abban, hogy ezek az erdők fiatalabb, vagy idősebb korosztályba tartoznak-e, már csak az idő örlőmalmának van beleszólása. Amint idősül az erdő és közeledik vágásra érettsége életkorához, hogy a fejsze csapásaitól porbahulljon, úgy lép át önmagától, minden emberi közreműködés nélkül az egyik korosztályból a másiknak körülhatárolt évjáratába. Hogy tehát a 21—40 éves erdők mai területe csupán 91·3%-a az ilyen korú erdők Trianon előtti területének, a 41—60 éves erdők ellenben már közel két és félszeresét, 243·0%-át teszik ki a Trianon előtti ugyanilyen korú erdőkének s hogy végezetül a 61—80 éves erdők területváltozása 134·6%-ával a két előbb leírt korosztályhoz képest a középarányost foglalja el, az mind a számok puszta játéka csak s mindaz csupán az egyes korosztályok területbeli nagy eltéréseinek s az egyik korosztály másik helyébe átlépésének terhére

írható. A korosztályok százalékos megoszlásából legfeljebb az állapítható meg, mint a három közbülső korosztály változására lényeges adat, hogy a 21—40 éves korosztály már a világháború előtti időkben megközelítette szabályos területét, a 41—60 éves korosztály ezt a szabályos állapotot a cseh-szlovák időkben érte el az 1870—1890-es években telepített erdőknek ilyen korúvá fejlődése által s már a 61—80 éves korosztálynak gyarapodása is megindult a szabályos állapothoz kiteljesedés felé.

Jobban érdekel bennünket a legidősebb korosztály; a főhasználatok ennek sorában ütik a réseket, hogy helyüket az ifjabb nemzedék felsorakozása tömje be. Amikor Trianon után az új gazdának tisztviselői megjelentek Kárpátalján s átvették a kincstári erdőket, volt miben vágni, gond nem örökhette az új vezetőket, hogy miből mutassanak fel szép sikereket. Különösen a bükkösökben nem volt szükség takarékosagra s még arra sem, hogy csak annyit vágjanak, amennyi az egész erdő növedékéből kipótólódik. Bátran lehetett, illetve lehetett volna folytatni a magyar erdőgazdálkodásnak fél-évszázados ultra visszatekintő gyakorlatát s a legidősebb korosztálynak még mindig túlnagy területét a szabályos kormegoszlás megközelítése végett tetemesen tovább apasztani. Ennek azonban Kárpátaljának fogyasztó piacától elszakítottasága miatt nem volt meg az előfeltétele a cseh-szlovák államban. A tölgy-, a fenyőműfát lehetett ugyan még értékesíteni, ennek magasabb értéke a nagyobb szállítási távolságot, a távolabbi értékesítést lehetővé tette; a bükkfa értékesítése azonban nagyon nehéz volt és sokszor leküzdhetetlen akadályokba ütközött.

Mindent egybevetve meg lehet ugyan állapítanunk, hogy csökkent a 81 s többéves erdők területe a csehek uralma alatt 22 ezer s egynéhány kataszteri holddal, különösen a földreform céljaira történt igénybevitelük, de a rendes főhasználatok gyakorlása következtében is. S bár ezzel az ilyen idős erdőknek 47·0%-os térfoglalása 42·5%-ra szállt alá, ez az arányszám még mindig olyan

8. A fontosabb különleges üzemre berendezett és a rendes üzemű erdők korosztálymegoszlása az 1904—1916. években, valamint az 1939. évben végzett felvételek szerint.

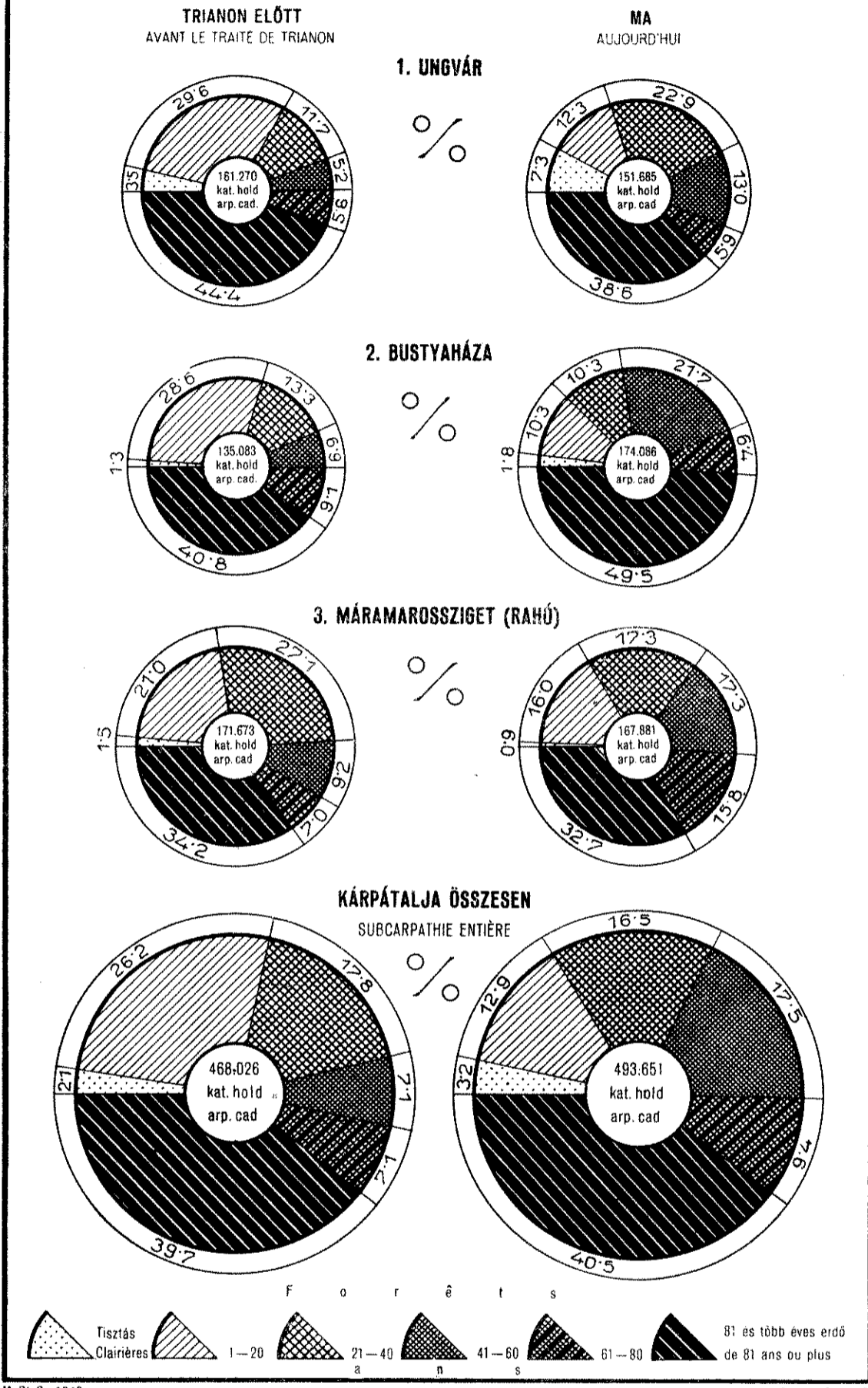
Répartition par classes d'âge des principales forêts à exploitation spéciale et des forêts à exploitation ordinaire, d'après les enquêtes de 1904-16 et de 1939.

A gazdasági osztály rendeltetése <i>Catégories sylvicoles</i>		Tisztás <i>Clairières</i>	F o r e s t s a y a n t					Összesen <i>Total</i>		
			1—20 <i>ans</i>	21—40 <i>ans</i>	41—60 <i>ans</i>	61—80 <i>ans</i>	81 és több <i>81 ans ou plus</i>			
		é v e s								
		A) K a t. h o l d a k b a n — A r p. c a d.								
En ce qui concerne les	Havasi véderdőköl — <i>forêts protégées des montagnes dites alpestres</i>	1904—1916-ban en 1904—16	10·6	77·9	68·8	—	139·2	38.367·2	38.663·7	
		1939-ben - en 1939	134·5	349·2	415·1	290·6	749·3	35.831·4	37.770·1	
	Természeti és történelmi emlékerdőköl — <i>parcs nationaux</i>	1904—1916-ban en 1904—16	—	1·2	—	—	176·8	875·0	1.053·0	
		1939-ben - en 1939	4·8	30·4	8·4	236·2	4·1	5.945·8	6.229·7	
	Földreform céljaira fenntartott erdőköl — <i>forêts réservées en vue de la réforme agraire</i>	1904—1916-ban en 1904—16	—	—	—	—	—	—	—	
		1939-ben - en 1939	3.620·0	249·6	452·5	222·1	853·8	3.229·0	8.627·0	
	Rendes erdőgazdasági üzemre berendezett erdőköl — <i>forêts à exploitation ordinaire</i>	Ungvári eig. — <i>appartenant à la Direction forest. d'Ungvár</i>	1904—1916-ban en 1904—16	5.601·0	47.698·2	18.920·6	8.407·0	9.021·8	71.621·7	161.270·3
		1939-ben - en 1939	11.019·9	18.714·7	34.739·2	19.709·3	8.942·5	58.559·2	151.684·8	
	Bustyaházai eig. — <i>appartenant à la Direction forest. de Bustyaháza</i>	1904—1916-ban en 1904—16	1.811·6	38.679·4	17.979·4	9.248·9	12.278·2	55.085·7	135.083·2	
		1939-ben - en 1939	3.096·5	17.901·8	17.907·3	37.722·2	11.207·4	86.250·3	174.085·5	
Rahói eig. — <i>appartenant à la Direction forest. de Rahó</i>	1904—1916-ban en 1904—16	2.611·1	36.013·5	46.568·1	15.793·2	12.008·3	58.678·4	171.672·6		
	1939-ben - en 1939	1.584·4	26.822·4	29.057·1	29.016·7	26.490·4	54.909·5	167.880·5		
Kárpátalján — <i>en Subcarpathie</i>	1904—1916-ban en 1904—16	10.023·7	122.391·1	83.468·1	33.449·1	33.308·3	185.385·8	468.026·1		
	1939-ben - en 1939	15.700·8	63.438·9	81.703·6	86.448·2	46.640·3	199.719·0	493.650·8		
		B) S z á z a l é k b a n — %								
En ce qui concerne les	Havasi véderdőköl — <i>forêts protégées des montagnes dites alpestres</i>	1904—1916-ban en 1904—16	—	0·2	0·2	—	0·4	99·2	100·0	
		1939-ben - en 1939	0·4	0·9	1·1	0·8	2·0	94·8	100·0	
	Természeti és történelmi emlékerdőköl — <i>parcs nationaux</i>	1904—1916-ban en 1904—16	—	0·1	—	—	16·8	83·1	100·0	
		1939-ben - en 1939	0·1	0·5	0·1	3·8	0·1	95·4	100·0	
	Földreform céljaira fenntartott erdőköl — <i>forêts réservées en vue de la réforme agraire</i>	1904—1916-ban en 1904—16	—	—	—	—	—	—	—	
		1939-ben - en 1939	42·0	2·9	5·2	2·6	9·9	37·4	100·0	
	Rendes erdőgazdasági üzemre berendezett erdőköl — <i>forêts à exploitation ordinaire</i>	Ungvári eig. — <i>appartenant à la Direction forest. d'Ungvár</i>	1904—1916-ban en 1904—16	3·5	29·6	11·7	5·2	5·6	44·4	100·0
		1939-ben - en 1939	7·3	12·3	22·9	13·0	5·9	38·6	100·0	
	Bustyaházai eig. — <i>appartenant à la Direction forest. de Bustyaháza</i>	1904—1916-ban en 1904—16	1·3	28·6	13·3	6·9	9·1	40·8	100·0	
		1939-ben - en 1939	1·8	10·3	10·3	21·7	6·4	49·5	100·0	
Rahói eig. — <i>appartenant à la Direction forest. de Rahó</i>	1904—1916-ban en 1904—16	1·5	21·0	27·1	9·2	7·0	34·2	100·0		
	1939-ben - en 1939	0·9	16·0	17·3	17·3	15·8	32·7	100·0		
Kárpátalján — <i>en Subcarpathie</i>	1904—1916-ban en 1904—16	2·1	26·2	17·8	7·1	7·1	39·7	100·0		
	1939-ben - en 1939	3·2	12·9	16·5	17·5	9·4	40·5	100·0		

magas a többi korosztályok alakulásához képest, hogy a jövőben bátran lehet az erdők kitermelését az egyes gazdasági osztályok korosztályviszonyainak megfelelően megállapított üzemtervi előírások

szerint s minden további különös korlátozás nélkül gyakorolnunk. Amely gazdasági osztály a szabályos fatőkét lényegesen meghaladó lábon álló faanyagot tárol, — és ilyen gazdasági osztály szép számmal akad, —

V. A HASZONERDŐK KORMEGOSZLÁSA TRIANON ELŐTT ÉS MA
RÉPARTITION PAR AGE DES FORÊTS DE RAPPORT AVANT LE TRAITÉ DE TRIANON ET AUJOURD'HUI

M. St. Sz. 1940

R. H. de St. 1940

ezen túlmenően és minden káros következmény nélkül lehet még az öregebb korosztályok gyorsított kitermelését is előírniuk s ehhez mérten a vágásfordulót, ahol ez a mai viszonyokhoz képest túlon túl magas, leszállítanunk.

Végző elemzés gyanánt a 7. számú táblából elegendő, ha annyi rögződik meg emlékezetünkben, hogy az 1918. évi kinestári erdőterületen ma sok az öreg erdő, a csehek a földreform-irtások mértéktelen értékrom-

holása ellenére és ezek be- számításával is aránylag kevés erdőt termeltek ki. Az erdőgazdálkodás pangása miatt nem tudtak elegendő munkát adni a jobb sorsra érdemes rutén népnek s ennek káros hatását a következményeiben pedig még károsabban lefolytatott földreformmal igyekeztek ellensúlyozni. Emellett sok a tisztás, még a földreformirtványokon fölül is felette sok, a csehek még azt a kevés erdőterületet, sem tudták kielégítő sikerrel felújítani, pedig ezzel is sok munkaalkalmat teremthettek volna. E kettős ok közös eredőjeképpen a kelle- ténél kisebb kiterjedésű az 1—20 éves korosztály te- rülete.

A rendes erdőgazdasági üzemre berendezett erdőkben, amelyekben a tulajdonképeni erdőgazdálkodás folyik, a korosztályok alakulása némileg eltérő arányszámokkal az összes erdőkről leírttal egészen azonos irányzatot mutat, (l. a 8. számú összeállítást) s ez teljes értékűvé teszi az összes erdők adatai alapján levont következtetéseinket, míg a jelentékenyebb különleges üzemre berendezett erdők, — a havasi véd- erdők és a természeti emlékek fenntartott őserdők a csehek által is elismert és méltányolt rendelteté- süknek megfelelően kereken 95—95%-ban meg-

tartották ősállományukat. A rendes erdőgazdasági üzemre berendezett erdők korosztályai közül már csupán a 61—80 éves IV. korosztály hiányos jelentős mértékben, de az ennél is idősebb s táblázatainkban egybefoglalt V. és VI. korosztálybeli erdők területtöbblete a hiányt bőségesen pótolja.

További fontos részletek kideríthetése végett szükséges, hogy a korosztályokat a fölgyre, bükkre és fenyőre, mint főfajokra berendezett gazdasági osztályok szerint is

részletezzük, miként ezt tanulmányunknak a múltat ismertető I. részében tettük. Erre irányuló munkánk eredménye a 9. számú tábla, amelynek összeállításakor ugyanolyan elvek szerint jártunk el, mint a 6. számú táblázat szerkesztésekor.

A legalább 50%-ban tölgyes gazdasági osztályok Trianon előtti területüknek ma alig negyedét foglalják el. Egymással vetélkedve tizedelte soraikat a földreform s az ezután megmaradt, önálló gazdálkodásra

már nem alkalmas csökevényeknek egyesítése a szomszédos bükkös gazdasági osztályokkal. A tölgyes gazdasági osztályok területe ma már csupán 3.785 kat hold, alig-alig érdemes arra, hogy önálló vizsgálódásunk tárgya legyen. Még ennek a maradéknak korosztálymegoszlása is olyan kedvezőtlené vált az idős tölgyesek szertelen irtása miatt, hogy a legalább 50%-ban tölgyes gazdasági osztályok 80 évesnél idősebb mai faállományai a Trianon előtti ugyanilyenek-

9. A legalább 50%-ban tölgyes, bükkös és fenyves rendes erdőgazdasági üzemre berendezett gazdasági osztályok (haszonerdők) 1904—1916. évi és 1939. évi területének egybevetése korosztályok szerint.

Comparaison pour 1904—16 et 1939, par classes d'âge, des superficies des forêts de rapport comprenant au moins 50% de chênes ou de hêtres ou de sapins.

É v — A n n é e s	C l a s s e s d' â g e					Összesen Total
	0—20 ans	21—40 ans	41—60 ans	61—80 ans	81 és több 81 ans ou plus	
	é v e s					
I. A tölgyes gazdasági osztályokban. — Catégories sylv. de forêts de chênes.						
A) <i>Kataszteri holdakban. — En arpents cadastraux.</i>						
1904—1916.	6.990·4	2.412·3	927·2	938·1	4.796·2	16.064·2
1939.	427·0	1.943·6	663·1	526·1	225·0	3.784·8
B) <i>%-okban. — %</i>						
1904—1916.	43·5	15·0	5·8	5·8	29·9	100·0
1939.	11·3	51·4	17·5	13·9	5·9	100·0
C) <i>1939. évi indexszám az 1904—1916. évi adatokhoz, mint 100-hoz viszonyítva. — L'indice de 1939 comparé aux chiffres de 1904—16, en supposant que ces derniers soient égaux à 100. . . . .</i>						
	6·1	80·6	71·5	56·0	4·7	23·6
II. A bükkös gazdasági osztályokban. — Catégories sylv. de forêts de hêtres.						
A) <i>Kataszteri holdakban. — En arpents cadastraux.</i>						
1904—1916.	66.927·3	26.195·0	12.384·7	14.375·1	131.513·8	251.395·9
1939.	49.394·6	51.812·2	29.895·7	14.892·5	139.407·3	285.402·3
B) <i>%-okban. — %</i>						
1904—1916.	26·6	10·4	4·9	5·7	52·4	100·0
1939.	17·3	18·2	10·5	5·2	48·8	100·0
C) <i>1939. évi indexszám az 1914—1916. évi adatokhoz, mint 100-hoz viszonyítva. — L'indice de 1939 comparé aux chiffres de 1904—16, en supposant que ces derniers soient égaux à 100. . . . .</i>						
	73·8	197·8	241·4	103·6	106·0	113·5
III. A fenyves gazdasági osztályokban. — Catégories sylv. de sapinières.						
A) <i>Kataszteri holdakban. — En arpents cadastraux.</i>						
1904—1916.	57.997·1	54.660·8	20.137·2	17.995·1	47.799·6	198.589·8
1939.	29.318·1	27.947·8	55.889·4	31.221·7	60.086·7	204.463·7
B) <i>%-okban. — %</i>						
1904—1916.	29·2	27·5	10·1	9·1	24·1	100·0
1939.	14·3	13·7	27·3	15·3	29·4	100·0
C) <i>1939. évi indexszám az 1904—1916. évi adatokhoz, mint 100-hoz viszonyítva. — L'indice de 1939 comparé aux chiffres de 1904—16, en supposant que ces derniers soient égaux à 100. . . . .</i>						
	50·6	51·1	277·5	173·5	125·7	103·0

nek $\frac{1}{20}$ -ánál kisebb töredékére, 47%-ára rúgnak, s az összes területnek több, mint felét a 21—40 éves erdők foglalják el.

A legalább 50%-ban *bükkös* gazdasági osztályok összes területében a Trianon előttihez képest az egyik oldalról változást hozott a földreform s egyes kisebb *bükkös* gazdasági osztályoknak beolvasztása a szomszédos fenyves gazdasági osztályok területébe, mint *területcsökkentő*, másfelől pedig a szántónak kiosztott tölgyes gazdasági osztályok maradványainak idecsatolása s új birtokszerzések, mint *területgyarapító* tényezők. A pozitív előjelű változások kiadósabbak voltak, a *bükkös* gazdasági osztályok összes területe végeredményben 251.396 kat. holdról 285.402 kat. holdra nőtt s ezáltal — az 1904—1916. évi, átlagosan 1910. évi adatot 100-al téve egyenlővé — az 1939. évi index 113,5-re emelkedett.

Állítsuk párhuzamba az egyes korosztályok új és régi területének hasonlóan képzett viszonyszámát ezzel a 113,5-el. (L. a 9. sz. táblát.) Jelentékenyen kisebb a viszonyszám a tisztásokkal ezúttal egybefoglalt I. korosztályban, 73,8 s ez már jelzi az abszolút számokból számszerűen is levezethető azt a változást, hogy a 20 éves és ennél fiatalabb *bükkös*-erdők és tisztások nemcsak viszonylag, hanem ténylegesen is jelentékenyen megapadtak.

Örvendetes gyarapodást ért el az erre leginkább ráutalt s még a magyar időkben keletkezett II. és III. korosztály, sőt a II. ezáltal kiterjedésében a lecsökkent I. korosztállyal helyet is cserélt.

A IV. korosztály területének nagyságában ugyancsak fejlődött valami egészen keveset, amelynek mértéke azonban még a *bükkös* gazdasági osztályok összes területének viszonylagos gyarapodását sem érte el.

V. korosztályba sorozott erdőnk ma a rendes erdőgazdasági üzemre berendezett *bükkös* gazdasági osztályokban 139.407 kat. hold van, 7.893 kat. holddal több, mint Trianon előtt. Habár maga ez a szaporulat az újabb birtokszerzésekkel következett be: a cseh-szlovák uralom idején kincstári tulajdonba került birtokrészek *bükkös* gazdasági osztályaiban 21.025 kat. hold volt az 1939. évi felvételek idején a 80 évesnél idősebb erdők területe, az ilyen gazdasági osztályok összes erdőterületének 57,7%-a, mégsem mulaszthatjuk el annak megállapítását, hogy a régi kincstári erdőkben megközelítően sem csökkent a rendes erdőgazdasági üzemre berendezett *bükkös* gazdasági osztályok idős és túl-

koros erdőrészeinek összes területe olyan mértékben, ahogy minden káros következmény nélkül, sőt szükségképpen csökkenthető lett volna. A már Trianon előtt is kincstári tulajdonban volt erdőkből ma rendes erdőgazdasági üzemre berendezett *bükkös* gazdasági osztályokba sorozott részek területében (248.992 kat. hold) 118.380 kat. hold, 47,5% a 81- és több éves erdők területe, hála a cseh-szlovákiai értékesítési nehézségeknek s az ebből eredt csökkentett erdőgazdasági tevékenységnek.

Az ungvári uradalom több rendes erdőgazdasági üzemre berendezett *bükkös* gazdasági osztályában azelőtt alkalmazott 80 éves átmeneti vágásfordulót a cseh-szlovák időszak alatt kivétel nélkül 100 évesre emelték fel akkor, amikor a fejlődésükben már régen megállott roskatag *bükkösök* gyorsított kitermelése s evégett a vágásforduló leszállítása, vagy legalább a régi-*nek* fenntartása lett volna a hozamszabályozás szakszemponjtjából megokolt.

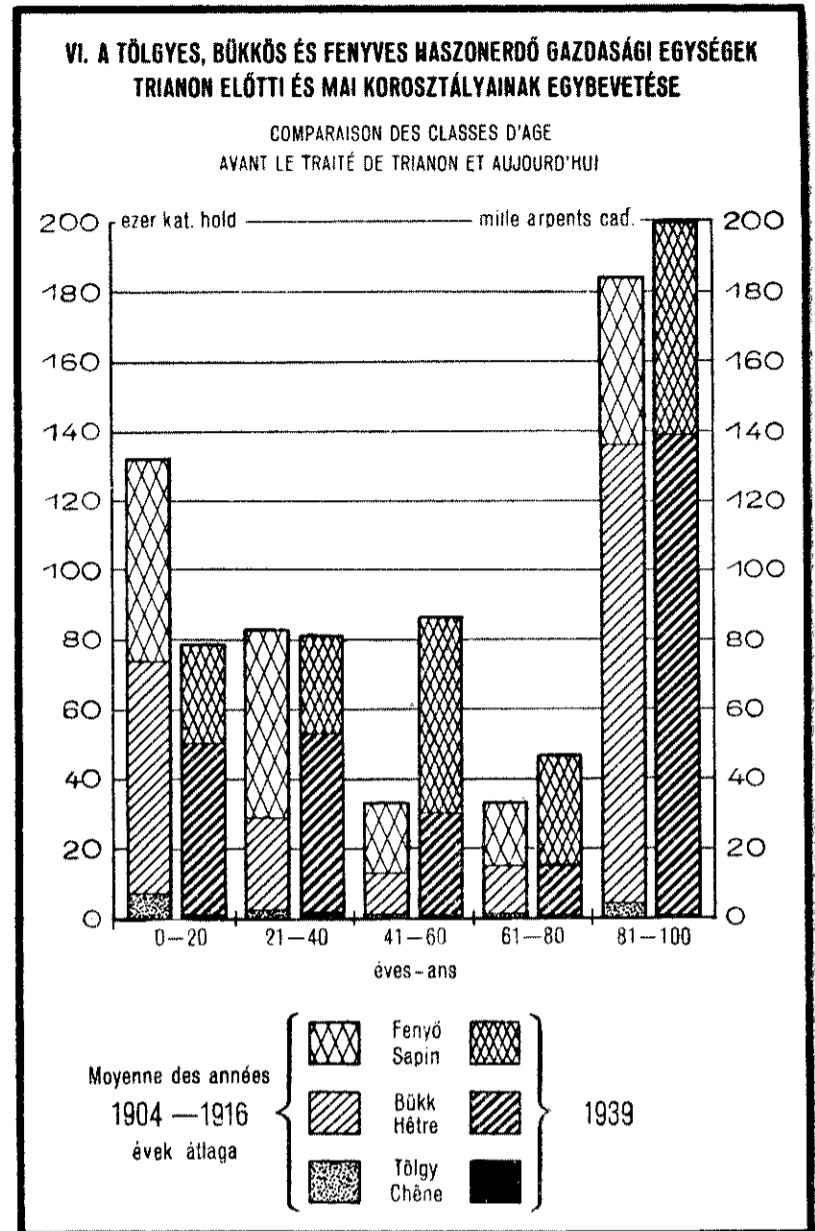
Utolsóknak tekintsük még át a *fenyves* gazdasági osztályokat, amelyeknek kiterjedését kiváltképpen az újabb birtokszerzések és egyes *bükkös* gazdasági osztályok idecsatolása 198.590 kat. holdról 204.464 kat. holdra növelt. A 81- és több éves korosztályok egybefoglalt területe itt 12.287 kat. holddal nagyobb, mint az 1904—1916. évi felvételek idején volt s ezzel az összes területben elfoglalt együttes arányuk 24,1%-ról 29,4%-ra emelkedett. Hozzájárult ehhez az örvendetes alakuláshoz az átsorozott *bükkös* gazdasági osztályok túlnyomórészt idős erdőkből álló magas faállománytökéje, hozzá a Trianon előtti üzemrendezési felvételeket követő, átlagban még 10 éves magyar időszak gyakorlata, amely a fenyvesek faállománytökéjének gyarapítását tekintette vezérlő elvének. De ezenfelül hozzá kellett, hogy járjon a cseh-szlovákok erdőgazdaságpolitikája is, mert a gyarapodás az észlelt mértékben csak így állhatott elő. Hogy azonban az utóbbi körülmény aránylag a legkevesebbé játszott szerepet a fenyves gazdasági osztályok 80 éven fölüli faállománytökéjének gyarapításában, arra élénk bizonyíték, hogy az 1929—1938. években összeállított új üzemtervek előírásai szerint csak 23.304 kat. holdon, a fenyves gazdasági osztályok 11,4%-án tartották meg a csehek a 120 éves vágásfordulót, 47.636 kat. holdon, 23,3%-on 110 éveset állapítottak meg, a többi 133.524 kat. holdat, 65,3%-ot pedig 100 éves vágásfor-

dulóra rendezték be. Mi igazolná ennél s a bükkösökre megállapított vágásfordulóról fentebb mondottnál kézzelfoghatóbban azt a kényszerhelyzetet, amelybe a bükkfaértékesítés nehézségei miatt kerültek. A szakszemponntal ellentétben a túl magas faállománytökéjű bükkösökben emelték fel s a szabályoshoz képest némileg még hiányos fenyvesekben szállították le a vágásfordulót, hogy kevesebb bükkfát kelljen s ennek ellensúlyául több fenyőt lehessen kitermelniök!

Mindez arra mutat, hogy a fenyvesek faállománytökéjének növelésére irányuló s a magyar erdőgazdaságpolitikában annakidején uralkodott elvet a csehek kezdetben átvették s mindaddig követték, amíg a magyar üzemtervek le nem jártak. A maguk-készítette üzemtervekben azonban már eltértek tőle s amint fokozatosan léptek hatályba az egyes gazdasági osztályokra vonatkozóan üzemterveik, úgy szállították le fokról-fokra a fenyvesekben a vágásfordulót. Ennek az irányzatnak azonban a fenyvesek idős faállománytökéjére még nem volt jelentékeny kihatása, mert kevés idő állott rendelkezésükre új elveik végrehajtásához.

Az új leszállított vágásfordulók szerint 47.468 kataszteri hold a 81- és több éves korosztály szabályos területe a fenyves gazdasági osztályokban s így e vágásforduló-leszállítások következtében már valóban tekintélyes, 12.619 kat. holdas többletünk van ebben a legidősebb korosztályban. De ez a látszat-többlet csak azért jelentkezik, mert a vágásforduló-leszállítások miatt a 80 éven fölüli korosztályok *szabályos* területe lett kevesebb. A többletből 8.030 kat. holdra azonban a 61—80 éves korosztály hiányának kiegyenlítése végett nagy szükség van.

Ha értek is el bizonyos területgyarapítást a csehek a 81- és több éves fenyves-erdők kiterjedésében első évtizedi gazdálkodásuk következményeként, eredményeiket részben lerontja az a másik gyakorlat, amely az alantabbekvő s hozzáférhetőbb bükk-fenyő elegyes faállományokból az értékesebb fenyőállományrész kitermelésére vezetett s ezáltal helyrehozhatatlan károkat okozott, továbbá az a rendszerük, hogy ahol kiközelítési lehetőségek kínálkoztak, ahol nem kellett a fahasználathoz újabb költséges beruházást létesíteni, ott a használatoknak idehelyezésével a kitermelési lehetőségeket és jogcímet nagy leleményességgel mindig megtalálták, mintha

csak érezték volna, hogy uralmuk nem állandósul.

Az erdei szállítóberendezések karbantartásának elmulasztása s újak létesítésének sokhelyütt a szükségesnél kisebb mértéke az inséges rutén nép kárára természetesen ismét csak a munkaalkalmak további csökkenésére vezetett. A csehek a mi nagy fáradsággal és költséggel kiépített vízi szállítóberendezéseinket elhanyagolták, sőt hozzánemértésből nagyrészt az enyészetnek adták át. Helyettük egyes helyeken erdei vasutakat építettek, ezek azonban az erdőknek lényegesen kisebb részét tárták fel, mint régi vízi szállítóberendezéseink.

A kárpátaljai cseh-szlovák kincstári erdőgazdálkodás végső mérlege: általános pangás az erdőgazdasági üzemvitelben minden vonalon, kevés fahasználat, az erdőgazdasági berendezéseknek sokesetben elhanyagolása és nem kielégítő ütemben véghezvitt beruházások, még kevesebb erdősítés és felújítás s mindezek ellensúlyozására szertelen földreform, amelyben a területeknek gyakran alkalmatlansága miatt még a juttatottak részéről sem volt köszönet; emellett a feltárt fővölgyekben soron nem is volt faállományoknak s az

elegyes állományokból a fenyőnek kitermelése, mindez együttvéve erdőgazdasági cselekvéssorozatnak igazán nem volt nagy és dicső. És ami javukra írható, mint a fenyősítés, mértéktartó gazdálkodás az idős fenyvesekben és egyes vasútvonalak kiépítése, abban is alatta maradtak a régi magyar, illetve az utóbbit tekintve a trianoni időszak alatti csonkamagyarországi kincstári erdőgazdálkodásnak. Mindezeket a kérdéseket azonban csak érintettük, ezekre a gyakorolt fahasználatok és végzett beruházások részletes feldolgozása fogja megadni a végleges feleletet.

Ezzel végére jutottunk fejtegetéseinknek. Búcsúzzunk el a multtól, még a legutolsó húsz évtől s annak lidércálmától is. Kárpátalja visszakerült abba az államkeretbe, amelybe a természeti erők és a megmászhatatlan gazdasági adottságok utalják és amelyből az isteni rendeléssel dacolni akaró — de látnivaló, hogy mennyire véges — emberi önkény ideig-óráig kiragadta. A felszabadult rutén nép ma ámulva nézi azt a pezsgő életet, amelyet a magyar erdőszet hozott vissza magával s amelynek következtében ma már kifejezetten munkáshiány van a kárpátaljai kincstári erdők környékén, pedig még alig volt időnk arra, hogy teljesen legyőzzük a kezdeti nehézségeket. Mivel azonban az erdőgazdaság céljainknak megfelelő még további nagyvárányú fellendítéséhez sokmillió beruházásokra, szállító-, közelitőberendezések építésére is szükség van s ezekhez a tervek serényen készülnek, a megkezdett lendületnek még további fokozódása várható.

Felhasznált forrásmunkák:

1. *Bedő Albert:* A magyar királyi államerdők gazdasági és kereskedelmi leírása, 1878. egy kötetben, a m. kir. pénzügyminiszter kiadása.
2. *Bedő Albert:* A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása, I. kiadás 1885. 4 kötetben, a földművelés- ipar- és kereskedelemügyi miniszter kiadása. Ugyanaz II. kiadás 1896. 5 kötetben, a m. kir. földművelésügyi miniszter kiadása.
3. *Bikkal Nándor:* Miként lehetne Máramarosban a nagykiterjedésű kincstári és magán erdőuralmak jövedelmét fokozni? Erdészeti Lapok 1882. évf. 801. l.
4. *Biró Zoltán:* Néhány szó a máramarosszigeti m. kir. erdőigazgatóság gazdálkodásáról. Magyar Erdész 1910. évf. 188. l.
5. *Biró Zoltán:* Adatok a máramarosszigeti erdőigazgatóság 1911. évi gazdálkodásáról. Erdészeti Lapok 1912. évf. 553. lap.
6. *Biró Zoltán:* A máramarosszigeti m. kir. erdőigazgatóság kerületének gazdasági viszonyai. 1904. Sichermann Mór kiadása, Máramarosszigeten.
7. *Divald Adolf:* Jelentés Máramaros-, Ungh- és Liptómege kincstári erdőségeiről. 1870. A m. kir. pénzügyminiszter kiadása.
8. *Fekete Lajos:* Ung vármegye erdőtenyésztési viszonyai. Erdészeti Lapok 1890. évf. 159. l.
9. *Fekete Lajos:* Tanulmány az ungmegyei bükköserdők faállományának szerkezetéről. Erdészeti Kísérletek 1906. évf. 105. l.
10. *Fekete Lajos és Blattny Tibor:* Az erdőszeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén. 2 kötetben. Joerges Ágost özvegye és fia kiadása Selmechányán, 1913-ban.
11. *Gabnay Ferenc:* A máramarosi tutajozás jelentősége. Erdészeti Lapok 1897. évf. 449. l.
12. *Kabina János:* A máramarosmegyei közbirtokossági és községi erdőkről. Erdészeti Lapok 1882. évf. 921. l.
13. *Kellner Valér:* A faanyagok vizen való szállításának rendszere Máramarosban. Erdészeti Lapok 1883. évf. 902. l.
14. *Nagy Károly:* Az ungmegyei erdei vasutakról. Erdészeti Lapok 1900. évf. 904. lap.
15. *Polgárdi Béla:* Máramaros vármegye erdőgazdasága. Magyar Erdész 1910. évf. 133. lap.
16. *Roxer Vilmos:* A máramarosi erdők pusztításáról és ennek ellenszeréről. Erdészeti Lapok 1863. évf. 385. lap.
17. *Ruttner Antal:* Tutajozás az Ung vizének alsó részén s a Labore, Latorca, Bodrog vizeken. Erdészeti Lapok 1875. évf. 332. lap.

Földváry László dr.

A szántóföldi termelés értéke az 1938/39-es gazdasági évben.

La valeur des produits des terres labourées en Hongrie pendant la campagne de 1938—39.

Résumé. Pendant la campagne de 1938—39, la valeur globale des produits de nos terres labourées a été de 2.259 millions de pengős. De cette somme, — qui a dépassé de 22·3% le chiffre correspondant de la campagne précédente où notre territoire était d'ailleurs plus petit, — il revenait 26·4% au froment et 18·6% au maïs.

En ce qui concerne la valeur moyenne des produits, pour le froment elle a été par quintal légèrement inférieure (—14 fillérs) au chiffre de la campagne précédente. Sous ce rapport, la valeur moyenne du seigle et de l'avoine a également baissé

(—6·4% et —8·9%). Mais pour la valeur moyenne de l'orge, du maïs, des pommes de terre et de la betterave à sucre, on constate des augmentations (+6·1%, +32·4%, +41·4%, +4·3%) par rapport aux chiffres, pourtant assez élevés, de la campagne précédente.

*

A szántóföldi termés értékének pontos kiszámítása az áruk állandó ingadozása miatt majdnem lehetetlen feladat, meg kell tehát elégednünk azzal, ha a termelői áruk

elegyes állományokból a fenyőnek kitermelése, mindez együttvéve erdőgazdasági cselekvéssorozatnak igazán nem volt nagy és dicső. És ami javukra írható, mint a fenyősítés, mértéktartó gazdálkodás az idős fenyvesekben és egyes vasútvonalak kiépítése, abban is alatta maradtak a régi magyar, illetve az utóbbit tekintve a trianoni időszak alatti csonkamagyarországi kincstári erdőgazdálkodásnak. Mindezeket a kérdéseket azonban csak érintettük, ezekre a gyakorolt fahasználatok és végzett beruházások részletes feldolgozása fogja megadni a végleges feleletet.

Ezzel végére jutottunk fejtegetéseinknek. Búcsúzzunk el a multtól, még a legutolsó húsz évtől s annak lidércálmától is. Kárpátalja visszakerült abba az államkeretbe, amelybe a természeti erők és a megmászhatatlan gazdasági adottságok utalják és amelyből az isteni rendeléssel dacolni akaró — de látnivaló, hogy mennyire véges — emberi önkény ideig-óráig kiragadta. A felszabadult rutén nép ma ámulva nézi azt a pezsgő életet, amelyet a magyar erdőszet hozott vissza magával s amelynek következtében ma már kifejezetten munkáshiány van a kárpátaljai kincstári erdők környékén, pedig még alig volt időnk arra, hogy teljesen legyőzzük a kezdeti nehézségeket. Mivel azonban az erdőgazdaság céljainknak megfelelő még további nagyvárányú fellendítéséhez sokmillió beruházásokra, szállító-, közelítőberendezések építésére is szükség van s ezekhez a tervek serényen készülnek, a megkezdett lendületnek még további fokozódása várható.

Felhasznált forrásmunkák :

1. *Bedő Albert*: A magyar királyi államerdők gazdasági és kereskedelmi leírása, 1878. egy kötetben, a m. kir. pénzügyminiszter kiadása.
2. *Bedő Albert*: A magyar állam erdőségeinek gazdasági és kereskedelmi leírása, I. kiadás 1885. 4 kötetben, a földművelés- ipar- és kereskedelemügyi miniszter kiadása. Ugyanaz II. kiadás 1896. 5 kötetben, a m. kir. földművelésügyi miniszter kiadása.
3. *Bikkal Nándor*: Miként lehetne Máramarosban a nagyterjedésű kincstári és magán erdőuralmak jövedelmét fokozni? Erdészeti Lapok 1882. évf. 801. l.
4. *Biró Zoltán*: Néhány szó a máramarosszigeti m. kir. erdőigazgatóság gazdálkodásáról. Magyar Erdész 1910. évf. 188. l.
5. *Biró Zoltán*: Adatok a máramarosszigeti erdőigazgatóság 1911. évi gazdálkodásáról. Erdészeti Lapok 1912. évf. 553. lap.
6. *Biró Zoltán*: A máramarosszigeti m. kir. erdőigazgatóság kerületének gazdasági viszonyai. 1904. Sichermann Mór kiadása, Máramarosszigeten.
7. *Divald Adolf*: Jelentés Máramaros-, Ungh- és Liptómege kincstári erdőségeiről. 1870. A m. kir. pénzügyminiszter kiadása.
8. *Fekete Lajos*: Ung vármegye erdőtenyésztési viszonyai. Erdészeti Lapok 1890. évf. 159. l.
9. *Fekete Lajos*: Tanulmány az ungmegyei bükköserdők faállományának szerkezetéről. Erdészeti Kísérletek 1906. évf. 105. l.
10. *Fekete Lajos és Blattny Tibor*: Az erdőszeti jelentőségű fák és cserjék elterjedése a magyar állam területén. 2 kötetben. Joerges Ágost özvegye és fia kiadása Selmechányán, 1913-ban.
11. *Gabnay Ferenc*: A máramarosi tutajozás jelentősége. Erdészeti Lapok 1897. évf. 449. l.
12. *Kabina János*: A máramarosmegyei közbirtokossági és községi erdőkről. Erdészeti Lapok 1882. évf. 921. l.
13. *Kellner Valér*: A faanyagok vizen való szállításának rendszere Máramarosban. Erdészeti Lapok 1883. évf. 902. l.
14. *Nagy Károly*: Az ungmegyei erdei vasutakról. Erdészeti Lapok 1900. évf. 904. lap.
15. *Polgárdi Béla*: Máramaros vármegye erdőgazdasága. Magyar Erdész 1910. évf. 133. lap.
16. *Roxer Vilmos*: A máramarosi erdők pusztításáról és ennek ellenszeréről. Erdészeti Lapok 1863. évf. 385. lap.
17. *Ruttner Antal*: Tutajozás az Ung vizének alsó részén s a Labore, Latorca, Bodrog vizeken. Erdészeti Lapok 1875. évf. 332. lap.

Földváry László dr.

A szántóföldi termelés értéke az 1938/39-es gazdasági évben.

La valeur des produits des terres labourées en Hongrie pendant la campagne de 1938—39.

Résumé. Pendant la campagne de 1938—39, la valeur globale des produits de nos terres labourées a été de 2.259 millions de pengős. De cette somme, — qui a dépassé de 22·3% le chiffre correspondant de la campagne précédente où notre territoire était d'ailleurs plus petit, — il revenait 26·4% au froment et 18·6% au maïs.

En ce qui concerne la valeur moyenne des produits, pour le froment elle a été par quintal légèrement inférieure (—14 fillérs) au chiffre de la campagne précédente. Sous ce rapport, la valeur moyenne du seigle et de l'avoine a également baissé

(—6·4% et —8·9%). Mais pour la valeur moyenne de l'orge, du maïs, des pommes de terre et de la betterave à sucre, on constate des augmentations (+6·1%, +32·4%, +41·4%, +4·3%) par rapport aux chiffres, pourtant assez élevés, de la campagne précédente.

*

A szántóföldi termés értékének pontos kiszámítása az áruk állandó ingadozása miatt majdnem lehetetlen feladat, meg kell tehát elégednünk azzal, ha a termelői áruk

A szóbanforgó gazdasági és szántóföldi termésnek összértéke hatalmas összeg, 2.259 millió pengő, 22·3%-kal nagyobb, mint a kisebb területre vonatkozó előző évi érték. Ez az értékszaporulat körülbelül kétszerese a területnövekedés arányának. Az érték jelentékeny hányada, 26·4% természetesen a búzára esik, igen jelentős még a kukorica (18·6%), az árpa (5·9%), a rozs (5·4%) és a burgonya (6·8%) értékrészesedése is.

Az érték állandó hullámzását legjobban mutatja az egy métermázsára vonatkozó átlagos érték adata. A búza átlagértéke ebben az évben 19·36 pengő volt, alig valamivel maradt az előző évi 19·50 pengőt kitevő átlagérték alatt. Az utóbbi években

legnagyobb volt a búza termelői árának átlaga 1928-ban, amikor az átlagérték 24·50 pengő volt, a mélypontot az 1933. évi 7·10 pengős átlagérték jelentette, akkor volt köztudomásulag a mezőgazdaság válsága a legsúlyosabb.

A búzán kívül az átlagérték csökkent még a rozsnál (6·4%), továbbá a zabnál (8·9%) is. Ezzel szemben a kapásoknál szép emelkedést állapíthatunk meg, így a kukoricánál 32·4%-kal, a burgonyánál 41·4%-kal és a cukorrépánál 4·3%-kal nagyobb volt most az átlagérték, mint a megelőző gazdasági évben. A kalászosok közül egyedül az árpánál mutatkozik egy 6·1%-os átlagértékemelkedés.

S. I.

A takarmánymagvak és egyéb magvak termelési és kiviteli eredményei.

Résultats de la production et de l'exportation des graines de fourrage et de certaines autres graines en Hongrie.

Résumé. Pour la campagne de 1938—39, le rendement moyen en graines de fourrage est à peu près pareil à celui de la campagne précédente; c'est pour les mélanges de fourrages d'automne qu'on constate la différence la plus forte (en 1938, 4·8 q par arpent cadastral; en 1939, 4·4 q). En ce qui concerne les prix moyens à la production, ils dépassaient de beaucoup ceux de la campagne précédente, sauf pour le trèfle incarnat.

A cause de la guerre, notre exportation de graines de fourrage a fort diminué en 1939. Toutefois, elle a été assez considérable sous certains rapports. Nous avons exporté en Allemagne 105.326 q de graines de fourrage (contre 72.192 l'année précédente), et aux Etats-Unis, 40.983 q. Quant à l'Italie, elle nous a acheté surtout des graines de trèfle incarnat, représentant 10.094 q, soit la plupart de nos exportations de graines de fourrage en Italie (12.159 q).

Il faut faire remarquer encore que nos exportations de graines de moha, qui ont été en 1938 de 4.278 q (dont la plupart à destination de la France), sont tombées l'année dernière à un quintal.

*

Gazdaközönségünk a külföldnek a takarmánymagvak iránt mindinkább megnyilvánuló érdeklődését gyors iramban igyekezett kihasználni. A takarmánymag termelésére hagyott terület évről-évre növekedett, sőt a szálastakarmánymagvak ter-

melésén kívül már a cukorrépamag, takarmányrépamag és a csillagfürtmag termelése is olyan elterjedt, hogy ezekből is tekintélyes mennyiség — mint felesleg — került külföldre.

A most tárgyalt gazdasági évben a takarmánymagvak termésátlagai (1. sz. tábla) körülbelül az ezt megelőző év átlagai körül mozogtak, még legnagyobb volt az eltérés az őszi takarmánykeveréknél, az 1938. évi 4·8 métermázsás magátlagterméssel szemben mostan csak 4·4 métermázsás volt ez az átlag. Az átlagárak ezzel szemben az idén sokkal kedvezőbbek voltak, a biborherét kivéve minden egyes szálastakarmányféleségnél a termelői átlagérték jóval magasabb, mint az előző évben.

A magyar takarmánymagvak a hasonló éghajlatú külállamokban nagyon keresettek, mindenütt jól tudják, hogy az élm-zárral ellátott és hatóságilag szigorúan ellenőrzött magyar takarmánymagvaink minőségében nem csalódnak. A világpolitikai helyzet már az 1939. évben sem kedvezett a kereskedelmi forgalomnak, takarmánymagvakból mégis eléggé tekintélyes

A szóbanforgó gazdasági és szántóföldi termésnek összértéke hatalmas összeg, 2.259 millió pengő, 22·3%-kal nagyobb, mint a kisebb területre vonatkozó előző évi érték. Ez az értékszaporulat körülbelül kétszerese a területnövekedés arányának. Az érték jelentékeny hányada, 26·4% természetesen a búzára esik, igen jelentős még a kukorica (18·6%), az árpa (5·9%), a rozs (5·4%) és a burgonya (6·8%) értékrészesedése is.

Az érték állandó hullámzását legjobban mutatja az egy métermázsára vonatkozó átlagos érték adata. A búza átlagértéke ebben az évben 19·36 pengő volt, alig valamivel maradt az előző évi 19·50 pengőt kitevő átlagérték alatt. Az utóbbi években

legnagyobb volt a búza termelői árának átlaga 1928-ban, amikor az átlagérték 24·50 pengő volt, a mélypontot az 1933. évi 7·10 pengős átlagérték jelentette, akkor volt köztudomásulag a mezőgazdaság válsága a legsúlyosabb.

A búzán kívül az átlagérték csökkent még a rozsnál (6·4%), továbbá a zabnál (8·9%) is. Ezzel szemben a kapásoknál szép emelkedést állapíthatunk meg, így a kukoricánál 32·4%-kal, a burgonyánál 41·4%-kal és a cukorrépánál 4·3%-kal nagyobb volt most az átlagérték, mint a megelőző gazdasági évben. A kalászosok közül egyedül az árpánál mutatkozik egy 6·1%-os átlagértékemelkedés.

S. I.

A takarmánymagvak és egyéb magvak termelési és kiviteli eredményei.

Résultats de la production et de l'exportation des graines de fourrage et de certaines autres graines en Hongrie.

Résumé. Pour la campagne de 1938—39, le rendement moyen en graines de fourrage est à peu près pareil à celui de la campagne précédente; c'est pour les mélanges de fourrages d'automne qu'on constate la différence la plus forte (en 1938, 4·8 q par arpent cadastral; en 1939, 4·4 q). En ce qui concerne les prix moyens à la production, ils dépassaient de beaucoup ceux de la campagne précédente, sauf pour le trèfle incarnat.

A cause de la guerre, notre exportation de graines de fourrage a fort diminué en 1939. Toutefois, elle a été assez considérable sous certains rapports. Nous avons exporté en Allemagne 105.326 q de graines de fourrage (contre 72.192 l'année précédente), et aux Etats-Unis, 40.983 q. Quant à l'Italie, elle nous a acheté surtout des graines de trèfle incarnat, représentant 10.094 q, soit la plupart de nos exportations de graines de fourrage en Italie (12.159 q).

Il faut faire remarquer encore que nos exportations de graines de moha, qui ont été en 1938 de 4.278 q (dont la plupart à destination de la France), sont tombées l'année dernière à un quintal.

*

Gazdaközönségünk a külföldnek a takarmánymagvak iránt mindinkább megnyilvánuló érdeklődését gyors iramban igyekezett kihasználni. A takarmánymag termelésére hagyott terület évről-évre növekedett, sőt a szálastakarmánymagvak ter-

melésén kívül már a cukorrépamag, takarmányrépamag és a csillagfürtmag termelése is olyan elterjedt, hogy ezekből is tekintélyes mennyiség — mint felesleg — került külföldre.

A most tárgyalt gazdasági évben a takarmánymagvak termésátlagai (1. sz. tábla) körülbelül az ezt megelőző év átlagai körül mozogtak, még legnagyobb volt az eltérés az őszi takarmánykeveréknél, az 1938. évi 4·8 métermázsás magátlagterméssel szemben mostan csak 4·4 métermázsás volt ez az átlag. Az átlagárak ezzel szemben az idén sokkal kedvezőbbek voltak, a biborherét kivéve minden egyes szálastakarmányféleségnél a termelői átlagérték jóval magasabb, mint az előző évben.

A magyar takarmánymagvak a hasonló éghajlatú külállamokban nagyon keresettek, mindenütt jól tudják, hogy az élm-zárral ellátott és hatóságilag szigorúan ellenőrzött magyar takarmánymagvaink minőségében nem csalódnak. A világpolitikai helyzet már az 1939. évben sem kedvezett a kereskedelmi forgalomnak, takarmánymagvakból mégis eléggé tekintélyes

1. A takarmánymagvak termelési viszonyai 1939-ben.
Conditions de la production des graines de fourrage en 1939.

A termény neve — <i>Produits</i>	Terület kat. hold <i>Superficie, arp. c.</i>	Termésátlag kat. holdankint <i>Rendement moyen par arp. c.</i>	Termésmennyi- ség <i>Production</i>	Átlagérték méter- mázsánként <i>Valeur moyenne par q</i>	Termésérték ezer <i>Valeur de la production, en milliers de</i>
		métermázsa — q		pengő — pengős	
Graines { Lucernamag — <i>de luzerne</i> . . . . . Vörösheremag (lóhere) — <i>de trèfle</i> Bíborheremag — <i>de trèfle incarnat</i> Nyúlszapukamag — <i>d'anthyllide</i> (<i>vulnéruire</i>) . . . . . Baltacimmag — <i>de sainfoin</i> . . . . . Moharmag — <i>de moha</i> . . . . . Őszi takarmánykeverékmag — <i>de</i> <i>mélanges de fourrages d'automne</i> Zabos bükkönymag — <i>de vesce</i> <i>mélée d'avoine</i>	54.597	1.4	75.178	234.2	17.613
	33.737	1.1	38.703	130.4	5.046
	24.584	3.1	76.767	58.9	4.520
	1.003	2.7	2.680	113.1	303
	8.740	3.7	32.242	42.6	1.373
	7.020	4.3	30.123	24.3	733
	8.307	4.4	36.681	38.6	1.415
	32.539	4.6	148.514	28.2	4.184

mennyiség ment külföldre. (2. sz. tábla.) Az természetes, hogy a kivitel a háború következtében lényegesen csökkent, de megállapíthatjuk, hogy a szóbanforgó évben takar-

mánymagvakból nemcsak legnagyobb vásárlónk, Németország, hanem még Svédország, Dánia, Németalföld, Olaszország, Amerikai Egyesült Államok, Románia,

2. A takarmány- és egyéb magvak kivitele.
Exportation de graines de fourrage et de quelques autres graines.

A termény és a kiviteli ország neve <i>Produits et pays de destination</i>	Mennyiség q <i>Quantité q</i>	Érték 1000 P <i>Valeur, 1000 pengős</i>	A termény és a kiviteli ország neve <i>Produits et pays de destination</i>	Mennyiség q <i>Quantité q</i>	Érték 100 P <i>Valeur 1000 pengős</i>
Lucernamag összesen — <i>Graines de luzerne</i>	22.754	6.152	Őszi és tavaszi bükkönymag összesen — <i>Graines de vesces d'automne et de printemps</i>	60.546	2.373
Ebből — <i>Dont:</i>			Ebből — <i>Dont:</i>		
Németország — <i>Allemagne</i>	18.501	5.344	Németország — <i>Allemagne</i>	34.576	1.618
Svédország — <i>Suède</i>	1.567	278	Amerikai Egyes. Államok — <i>Etats-Unis</i>	23.069	697
Dánia — <i>Danemark</i>	943	160	Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	2.901	58
Németalföld — <i>Pays-Bas</i>	856	164	Csillagfürtmag összesen — <i>Graines de lupin</i>	22.904	365
Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	887	206	Ebből — <i>Dont:</i>		
Vörösheremag összesen — <i>Graines de trèfle</i>	24.630	2.885	Németország — <i>Allemagne</i>	4.959	169
Ebből — <i>Dont:</i>			Németalföld — <i>Pays-Bas</i>	5.347	68
Németország — <i>Allemagne</i>	19.720	2.424	Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	12.598	128
Németalföld — <i>Pays-Bas</i>	2.803	256	Cukorrépmag összesen — <i>Graines de betterave à sucre</i>	11.617	526
Olaszország — <i>Italie</i>	1.866	187	Ebből — <i>Dont:</i>		
Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	241	18	Amerikai Egyes. Államok — <i>Etats-Unis</i>	6.678	192
Bíborheremag összesen — <i>Graines de trèfle incarnat</i>	51.352	3.444	Románia — <i>Roumanie</i>	2.943	232
Ebből — <i>Dont:</i>			Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	1.996	102
Németország — <i>Allemagne</i>	27.570	2.117	Takarmányrépmag összesen — <i>Graines de betteraves fourragères</i>	4.481	150
Amerikai Egyes. Államok — <i>Etats-Unis</i>	11.236	527	Ebből — <i>Dont:</i>		
Olaszország — <i>Italie</i>	10.094	676	Jugoszlávia — <i>Yougoslavie</i>	2.067	67
Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	2.452	124	Franciaország — <i>France</i>	1.142	32
Baltacimmag összesen — <i>Graines de sainfoin</i>	297	16	Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	1.272	51
Ebből — <i>Dont:</i>					
Olaszország — <i>Italie</i>	199	11			
Egyéb ország — <i>Autres pays</i>	98	5			

Jugoszlávia és Franciaország is jelentékeny tételeket vásárolt nálunk. Sajnos, ezeknek a külállamoknak legnagyobb része 1940-ben nem sokat vesz tőlünk, takarmánymagfeleslegünk jóformán egyetlen komoly vásárlója előreláthatóan Németország lesz.

Németország 1937-ben 193.058 métermázsa takarmánymagvat vett tőlünk, 1938-ban ez a vásárlás 72.192 métermázására zuhant, a visszaesés 62·6%-os volt. A most tárgyalt évben az előzőleg nem szerepelt 4.959 métermázsa csillagfürt vásárlással együtt Németország 105.326 métermázsa magot vett tőlünk, tehát az előző évi eredménnyel szemben 45·9%-os növekedést állapíthatunk meg. Tekintélyes mennyiség ment ki ezekből a magfeleslegekből az Amerikai Egyesült Államokba (40.983 métermázsa), az Unió főleg bíborheremagot,

bükkönymagot és cukorrépmagot vásárolt tőlünk. Olaszország 12.159 métermázsa takarmánymagvat (legnagyobb részben bíborheremagot) vett hazánkban. Az egyes takarmányfeleslegek külforgalmi adataiból még csak azt említjük fel, hogy moharmagból az 1938. év folyamán 4.278 métermázst szállítottunk külföldre (főleg Franciaországba), 1939-ben ezzel szemben összes moharmagexportunk mindössze csak egy métermázsa volt.

A most dúló háború természetesen minden téren érezteti káros hatását, remélhetőleg szépen fellendült takarmánytermelésünk a háború befejezése után ismét rendes kerékvágásba kerül és iparkodó gazdáinknak takarmánymagvaink külföldi kereslete megint tisztességes hasznot fog biztosítani.

S. I.

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

A vasutak és hajózási vállalatok közötti átrakóforgalom az 1939. évben.

Transbordements entre les chemins de fer et les entreprises de navigation en Hongrie dans l'année 1939.

Résumé. En 1939, la quantité des marchandises transbordées de trains en bateaux ou vice versa dépassait de 7·7% celle de l'année d'avant. De ces marchandises, 71·3% furent transbordés de trains en bateaux; 28·7%, de bateaux en trains. Les marchandises expédiées à l'étranger ont représenté 69·1%; celles venues de l'étranger, 26·9%; celles qui n'ont pas franchi la frontière, 4·0% seulement. Par rapport à l'année précédente, on constate pour la quantité des marchandises transbordées de trains en bateaux, une augmentation de 23·2%; pour celle des marchandises transbordées de bateaux en trains, une régression de 17·9%.

85·7% des transbordements eurent lieu dans les ports du Danube, surtout à Komárom (43·8% des transbordements danubiens), après lequel venaient, sous ce rapport, les ports de Budapest (36·0%) et le port de Győr (avec une proportion également considérable).

Parmi les chalands ayant transporté des marchandises transbordées, les chalands allemands

ont figuré pour 37·1%; les chalands hongrois, pour 33·4%. Par rapport à l'année précédente, le trafic a augmenté de 8·5% pour les chalands hongrois, baissant de 5·7% pour les chalands allemands.

*

A vasútról hajóra, illetve hajóról vasútra átrakott áruk mennyisége az 1939. évben 7·7%-kal haladta meg az előző évi mennyiséget. Az átrakásra került áruk 71·3%-a vasúton érkezett és hajón folytatta útját, 28·7%-a pedig hajón jött és vasútra rakták át. Az átrakott áruknak 69·1%-a külföldre ment, 26·9%-a pedig külföldről érkezett, a belforgalomban az áruknak csak 4·0%-a maradt. A vasútról hajóra átrakott áruk súlya 361.951 tonna volt, ami 23·2%-kal több az előző évi mennyiségnél. Ezzel szemben a hajóról vasútra átrakott áruk mennyisége 145.430 tonnát tett, s így 17·9%-kal maradt alatta az előző évi mennyiségnek.

Az átrakott áruknak több mint fele ásvány, érc és bauxit volt, jelentékeny mennyiségű gabona,

Jugoszlávia és Franciaország is jelentékeny tételeket vásárolt nálunk. Sajnos, ezeknek a külállamoknak legnagyobb része 1940-ben nem sokat vesz tőlünk, takarmánymagfeleslegünk jóformán egyetlen komoly vásárlója előreláthatóan Németország lesz.

Németország 1937-ben 193.058 métermázsa takarmánymagvat vett tőlünk, 1938-ban ez a vásárlás 72.192 métermázására zuhant, a visszaesés 62·6%-os volt. A most tárgyalt évben az előzőleg nem szerepelt 4.959 métermázás csillagfürt vásárlással együtt Németország 105.326 métermázsa magot vett tőlünk, tehát az előző évi eredménnyel szemben 45·9%-os növekedést állapíthatunk meg. Tekintélyes mennyiség ment ki ezekből a magfeleslegekből az Amerikai Egyesült Államokba (40.983 métermázsa), az Unió főleg bíborheremagot,

bükkönymagot és cukorrépmagot vásárolt tőlünk. Olaszország 12.159 métermázsa takarmánymagvat (legnagyobb részben bíborheremagot) vett hazánkban. Az egyes takarmányfeleslegek külforgalmi adataiból még csak azt említjük fel, hogy moharmagból az 1938. év folyamán 4.278 métermázst szállítottunk külföldre (főleg Franciaországba), 1939-ben ezzel szemben összes moharmagexportunk mindössze csak egy métermázsa volt.

A most dúló háború természetesen minden téren érezteti káros hatását, remélhetőleg szépen fellendült takarmánytermelésünk a háború befejezése után ismét rendes kerékvágásba kerül és iparkodó gazdáinknak takarmánymagvaink külföldi kereslete megint tisztességes hasznot fog biztosítani.

S. I.

KERESKEDELEM, KÖZLEKEDÉS

A vasutak és hajózási vállalatok közötti átrakóforgalom az 1939. évben.

Transbordements entre les chemins de fer et les entreprises de navigation en Hongrie dans l'année 1939.

Résumé. En 1939, la quantité des marchandises transbordées de trains en bateaux ou vice versa dépassait de 7·7% celle de l'année d'avant. De ces marchandises, 71·3% furent transbordés de trains en bateaux; 28·7%, de bateaux en trains. Les marchandises expédiées à l'étranger ont représenté 69·1%; celles venues de l'étranger, 26·9%; celles qui n'ont pas franchi la frontière, 4·0% seulement. Par rapport à l'année précédente, on constate pour la quantité des marchandises transbordées de trains en bateaux, une augmentation de 23·2%; pour celle des marchandises transbordées de bateaux en trains, une régression de 17·9%.

85·7% des transbordements eurent lieu dans les ports du Danube, surtout à Komárom (43·8% des transbordements danubiens), après lequel venaient, sous ce rapport, les ports de Budapest (36·0%) et le port de Győr (avec une proportion également considérable).

Parmi les chalands ayant transporté des marchandises transbordées, les chalands allemands

ont figuré pour 37·1%; les chalands hongrois, pour 33·4%. Par rapport à l'année précédente, le trafic a augmenté de 8·5% pour les chalands hongrois, baissant de 5·7% pour les chalands allemands.

*

A vasútról hajóra, illetve hajóról vasútra átrakott áruk mennyisége az 1939. évben 7·7%-kal haladta meg az előző évi mennyiséget. Az átrakásra került áruk 71·3%-a vasúton érkezett és hajón folytatta útját, 28·7%-a pedig hajón jött és vasútra rakták át. Az átrakott áruknak 69·1%-a külföldre ment, 26·9%-a pedig külföldről érkezett, a belforgalomban az áruknak csak 4·0%-a maradt. A vasútról hajóra átrakott áruk súlya 361.951 tonna volt, ami 23·2%-kal több az előző évi mennyiségnél. Ezzel szemben a hajóról vasútra átrakott áruk mennyisége 145.430 tonnát tett, s így 17·9%-kal maradt alatta az előző évi mennyiségnek.

Az átrakott áruknak több mint fele ásvány, érc és bauxit volt, jelentékeny mennyiségű gabona,

1. Átrakóforgalom az 1939. évben. — *Transbordements en 1939.*

A vizi útvonal, vasúti állomás, az áruk neve, uszályok nemzetisége <i>Voies navigables, stations de chem. de fer, marchandises, nationalité des chalands</i>	Az átrakott — <i>Quantité des marchandises transbordées</i>							
	összes <i>au total</i>	a vasútról hajóra <i>de trains en bateaux</i>	a hajóról vasútra <i>de bateaux en trains</i>	a belforgalomban maradt transports intérieurs	a külföldre irányított — <i>expédiées à l'étranger</i>	a külföldről érkezett <i>venues de l'étranger</i>	az átment — <i>en transit</i>	
		á t r a k o t t						
	áruk mennyisége tonnában — <i>en tonnes</i>							
1938	1939							
1. Duna — Danube.	A) Kikötők szerint — <i>Par ports.</i>							
Adony	2.979	3.163	3.163	—	63	3.100	—	—
Baja	2.285	2.621	1.765	856	1.967	369	285	—
Budapest-Dunapart — <i>quai du Danube</i>	29.993	22.636	9.496	13.140	—	9.496	13.140	—
Budapest-Kikötő — <i>port</i>	151.442	133.601	46.914	86.687	802	43.031	89.498	270
Budapest-Soroksári-út — <i>route de Soroksár</i>	3.619	62	—	62	—	—	62	—
Győr	52.293	78.092	67.808	10.284	31	67.807	10.254	—
Komárom	134.124	146.634	145.218	1.416	—	144.823	1.811	—
Komárom-Kikötő — <i>port</i>	—	43.662	31.605	12.057	37	26.276	17.097	252
Mohács	9.385	4.123	1	4.122	—	—	4.123	—
Együtt — <i>Ensemble</i>	386.120	434.594	305.970	128.624	2.900	294.902	136.270	522
2. Tisza								
Szeged	33.974	33.054	33.054	—	—	33.054	—	—
Szolnok	26.615	22.542	22.542	—	—	22.542	—	—
Tokaj	—	385	385	—	385	—	—	—
Együtt — <i>Ensemble</i>	60.589	55.981	55.981	—	385	55.596	—	—
3. Balaton								
Fonyód	24.243	16.806	—	16.806	16.806	—	—	—
A) Összesen — <i>Total</i>	470.952	507.381	361.951	145.430	20.091	350.498	136.270	522
B) Árunemek szerint. — <i>Par marchandises.</i>								
Gabona — <i>Céréales</i>	65.831	97.010	97.010	—	226	96.784	—	—
Őrlemény — <i>Produits moulus</i>	9.761	18.664	18.510	154	1.061	17.440	163	—
Só — <i>Sel</i>	43.225	23.486	—	23.486	—	—	23.486	—
Erdőgazdaság termékei — <i>Produits forestiers</i>	5.940	3.179	548	2.631	522	—	2.594	63
Kavics, kő és egyéb építőanyagok — <i>Cailloux, pierres et autres matériaux de construct.</i>	25.921	18.125	1.035	17.090	17.397	620	108	—
Szén — <i>Charbon</i>	11.784	3.325	2.750	575	—	—	3.325	—
Ásványok, ércek, bauxit — <i>Minéraux et minerais; bauxite</i>	234.805	288.646	211.961	76.685	—	209.295	79.312	39
Nyersolaj, benzin, petróleum — <i>Huile brute, benzine (essence) et pétrole</i>	92	253	—	253	—	—	75	178
Vas- és fémipar termékei — <i>Produits sidéurg. et métallurg.</i>	31.259	14.634	10.805	3.829	305	9.060	5.259	10
Gyári termékek — <i>Objets fabriqués</i>	16.491	16.957	1.075	15.882	44	900	15.979	34
Egyéb áruk — <i>Autres produits</i>	25.843	23.102	18.257	4.845	536	16.399	5.969	198
B) Összesen — <i>Total</i>	470.952	507.381	361.951	145.430	20.091	350.498	136.270	522
C) A szállító járóművek nemzetisége szerint. <i>Suivant la nationalité des bateaux.</i>								
Belga — <i>Belges</i>	—	270	270	—	—	270	—	—
Bolgár — <i>Bulgares</i>	547	1.228	237	991	—	237	991	—
Francia — <i>Français</i>	7.348	16.235	11.419	4.816	—	11.419	4.816	—
Görög — <i>Grecs</i>	3.563	9.321	3.021	6.300	—	3.021	6.300	—
Holland — <i>Néerlandais</i>	11.742	12.093	11.141	952	16	10.922	1.155	—
Jugoszláv — <i>Yougoslaves</i>	43.606	35.249	13.804	21.445	—	13.292	21.916	41
Magyar — <i>Hongrois</i>	156.018	169.281	128.146	41.135	20.044	122.604	26.495	138
Német — <i>Allemands</i>	199.556	188.266	148.870	39.396	31	144.785	43.317	133
Szlovák — <i>Slovaques</i>	15.890	17.562	14.124	3.438	—	14.124	3.406	32
Román — <i>Roumains</i>	32.682	57.876	30.919	26.957	—	29.824	27.874	178
C) Összesen — <i>Total</i>	470.952	507.381	361.951	145.430	20.091	350.498	136.270	522

2. Az átrakóforgalom alakulása havonkint.
Transbordements par mois.

A vizi útvonal megnevezése <i>Voies navigables</i>	Poids des marchandises transbordées												Egész évben <i>pendant l'année</i>
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
	hónapban — <i>aux mois ci-dessus</i>												
átrakott áruk súlya ezer métermázsában — <i>en milliers de q métr.</i>													
Duna — <i>Danube</i>	51	321	277	537	483	463	602	555	336	270	290	161	4.346
Tisza	11	33	37	46	71	68	109	129	25	8	15	8	560
Balaton — <i>Lac Balaton</i>	—	—	—	55	44	40	2	—	—	8	13	6	168
Együtt — <i>Ensemble</i>	62	354	314	638	598	571	713	684	361	286	318	175	5.074

só és őrlemény is került átrakásra. Az egyes áruk mennyisége az előző évvel szemben emelkedést mutat. Különösen az őrlemények mennyisége növekedett nagy mértékben, amiből 91·2%-kal több került átrakásra, gabonából pedig 47·4%-kal többet raktak át. Ezzel szemben a sóból 45·7%-kal, szénből 71·8%-kal kevesebb került átrakásra. Az ásványok, ércek, bauxit, a gabona és az őrlemények legnagyobb részét külföldre szállították, a só, a szén és a gyári termékek külföldről érkeztek, viszont a kavics-, kő- és építőanyagszállítmányok a belforgalomban maradtak.

Vizutankint tekintve az átrakott áruk mennyiségét, megállapítható, hogy azoknak 85·7%-a a Duna kikötőiben került átrakásra. A dunai kikötők közül a legtöbb átrakást a komáromi kikötőkben bonyolították le, itt rakták át a dunai átrakások 43·8%-át, a második helyen a budapesti kikötők állanak, ahol a dunai átrakások 36·0%-át végezték. Jelentékeny átrakás volt ezenkívül még a győri kikötőben is. Az átrakott áruk mennyisége Komáromban és Győrben emelkedett, ezzel szemben a budapesti kikötőkben kevesebb árut raktak át, mint az előző évben.

A Tisza folyó kikötői közül a legtöbb árut Szegeden és Szolnokon rakták át, az átrakások mennyisége azonban mindkét kikötőben kevesebb volt, mint az előző évben. A Dráva kikötőiben az

év folyamán átrakás nem volt. A Balaton kikötői közül átrakás csak Fonyód kikötőjében fordult elő, azonban az itt átrakott áruk mennyisége szintén visszaesett.

Az átrakott áruk szállításában résztvevő uszályok nemzetiségét tekintve megállapítható, hogy azok 37·1%-a német, 33·4%-a pedig magyar volt. A harmadik helyen a román uszályok következnek 11·4%-os részesedéssel. A jugoszláv uszályok a forgalom 6·9%-át, a szlovák uszályok pedig a forgalom 3·5%-át bonyolították le. Az adatok azt mutatják, hogy a magyar uszályok az 1939. évben 8·5%-kal nagyobb forgalmat végeztek, mint az előző évben, ezzel szemben a német uszályok által szállított áruk mennyisége 5·7%-kal maradt alatta az előző évi mennyiségnek. Ezenkívül emelkedett a román és szlovák uszályok által szállított áruk mennyisége is, míg a jugoszláv uszályok kevesebb árut szállítottak, mint az előző évben.

Az átrakott áruk mennyiségét havonkint részletezve a 2. számú tábla tartalmazza. A dunai kikötőkben a legtöbb átrakás július és augusztus hónapokban történt, a tiszai kikötőkben átrakott áruk mennyisége szintén július és augusztus hónapokban volt a legnagyobb, a Balaton kikötőjében pedig április és május hónapokban rakták át a legtöbb árut.

P.-H. M. br. dr.

ÁRAK, PÉNZÜGY

Adatok biztosításügyünk újabb fejlődéséhez.

Documents sur l'évolution des assurances en Hongrie pendant les derniers temps.

Résumé. Les efforts que firent nos établissements d'assurance pour sortir aussi vite que possible de la crise économique, ont eu de beaux résultats. Grâce aussi à la rigoureuse surveillance de l'Etat, les établissements peu viables ont disparu, de sorte que le nombre des établissements d'assurance a diminué chaque année. L'enquête de 1937 ne portait plus que sur 44 établissements d'assurance, contre 63 en 1927. Ajoutons que l'Etat a interdit de créer de nouveaux établissements de ce genre. Dans ces conditions, les assurances sont faites maintenant par des établissements solides.

En 1935, nos établissements d'assurance ont eu un coup dur du fait de la déconfiture du Phoenix, laquelle s'est fait sentir sensiblement dans les résultats enregistrés pour le pays entier par la Statistique. Mais les établissements ont surmonté en quelques années les difficultés nées de la chute du Phoenix, et ensuite leurs affaires ont pris un nouvel élan.

Les tableaux ci-dessous montrent largement les efforts déployés par ces établissements pour se remettre après la crise économique.

*

Talán kevés olyan közgazdasági tevékenység foglal helyet a statisztikai észlelések körébe vont és vonható, számszerűleg is érzékeltethető életjelenségek között, amelynek a statisztikával való egymásra utaltsága annyira elsőrendű, mint éppen a biztosításügy. A nagy tömegek megfigyelése, a nagy számok törvényének alkalmazása talán éppen itt a legfontosabb alapja annak a tevékenységnek, amely a pusztulásnak, vagy megrongálódásnak kitett értékeknek társadalmi összefogás útján történő megmentését van hivatva biztosítani. A biztosítási gondolat helyes terjesztése, az üzletkötések realitása, maguknak az ilyen vállalkozásoknak rentábilis megalapozása, a díjtételek s a kifizetendő kárösszeg helyes megállapítása, általában egy biztosítási aktusnak az akvirálás pillanatától a teljesítés záróselekményéig való célszerű keresztülvitele nem is történhetik másképen, mint a mult tapasztalataiból leszűrte s számokban kifejezett tanulságok búvárkodó tanulmányozása, a kalkulációkra felépített kalkulációk végtelen sora által. Az ilyen számítások, a statisztikai adattömeg állandó figyelemmel kísérése érleli meg a helyes üzleti politika irányelveit s az újabb üzletkötések ismét statisztikákat, számszerű eredményeket termelnek, amelyek megint csak további kalkulációknak válnak alapjává.

A statisztikai szolgálat — a megengedett lehetőségek között — mindig készséggel segítette a maga adataival a biztosításügy segítségére s igyekezett leküzdeni azokat a nehézségeket, amelyek éppen ezen a téren, a megfigyelt jelenségek rendkívül bonyolultságából folyólag a kívánatos tisztánlátás elé tornyosultak. Éppen azok a nagy érdekek, amelyek a biztosított felek jogainak s a biztosító intézetek rizikóvállalásának összhangba hozatalához fűződnek, tették szükségessé, hogy az üzleti forgalom számszerű eredményei a legreálisabb s legtisztább formában való nyilvánosságra hozatal előtt két szűrőn menjenek keresztül. Ennek a célnak az elérése érdekében a Központi Statisztikai Hivatal a legszorosabb együttműködést fejté ki a Felügyelő Hatósággal s ezáltal a statisztikai szolgálat a legmegnyugtatóbb eredményeket tárja a kutatók elé.

Szemlénk hasábjain — a Statisztikai Évkönyvek adatközlései mellett — a biztosítási statisztika művelői eddig már több ízben kísérelő magyarázatokkal ellátva ismertették az összeomlás s a területveszteségek katasztrófáiból kiláboló biztosításügyünk eredményes fejlődését.¹⁾ Ezek a tanulmányok felölelték a biztosításügy fejlődését a pengőkorszak kezdete óta egészen 1933-ig. Az azóta eltelt időszakban — a gazdasági válságból való kilábolás mellett — a biztosításügyet olyan megrázkódtatás érte, amely a biztosítási gondolatba vetett hitet aláásni a leginkább alkalmas. A Phoenix életbiztosító kiválása mély nyomokat hagyott maga után s az alábbiakban tárgyalásra kerülő időszak — 1934—37 — eredményei érdekes megállapításokra nyújtanak lehetőséget.

Biztosító vállalataink száma évről-évre csökkent, 1937-ben már csak 44 vállalat szolgáltatott adatokat, szemben az 1934. évi 53, az 1930. évi 61 s az 1927. évi 63 olyan vállalattal, amely állománnyal rendelkezvén s rendszeres üzleti forgalmat mutatván ki, az adatszolgáltatásba bevonható

¹⁾ V. ö.: Hajdrik Sándor dr.: Biztosításügyünk fejlődése és jelen állapota, Magyar Statisztikai Szemle 1929. évf. 5. szám; valamint: Biztosításügyünk 1928-ban, Magyar Statisztikai Szemle 1930. évf. 8. szám; továbbá Ladomérszky Lajos dr.: Biztosításügyünk az 1929—1933. években, Magyar Statisztikai Szemle 1936. évf. 7. szám.

1. A biztosítóvállalatok mérlegvagyona az 1934—1937. években.

Actifs des établissements d'assurance en 1934—37.

A mérleg tételei — <i>Postes de bilans</i>	<i>Établissements d'assurance</i>		
	Hazai <i>hongrois</i>	Külföldi <i>étrangers</i>	Összes <i>au total</i>
	biztosítóvállalatok		
	ezer pengőben — <i>milliers de pengós</i>		
1934.			
Értékpapírok — <i>Titres</i>	19.286	15.674	34.960
Pénzintézeteknél elhelyezett kamatozó követelések — <i>Sommes portant intérêts placées en des établissements de crédit</i>	8.094	7.997	16.091
Ingatlanok értéke (a jelzálog terhek levonásával) — <i>Valeurs d'immeubles (déduction faite des charges hypothéc.)</i>	25.156	25.411	50.567
Kölcsönök — <i>Prêts</i>	14.327	18.012	32.339
Különte adósok — <i>Débiteurs divers</i>	8.862	4.934	13.796
Viszontbiztosítók tartozásai — <i>Sommes dues par les réassureurs</i>	9.640	1.033	10.673
Alapok — <i>Fonds</i>	4.919	3.745	8.664
A képviselőknek fennálló követelések — <i>Sommes dues par les agences</i>	10.594	7.507	18.101
Viszontbiztosítók által visszatartott díjtartalék letétek — <i>Réserves de primes retenues par des réassureurs</i>	16.359	8.039	24.398
Egyéb tételek — <i>Autres postes</i>	2.189	1.811	4.000
Veszteség — <i>Pertes</i>	285	768	1.053
Összesen — <i>Totaux</i>	119.711	94.931	214.642
1935.			
Értékpapírok — <i>Titres</i>	20.291	5.829	26.120
Pénzintézeteknél elhelyezett kamatozó követelések — <i>Sommes portant intérêts placées en des établissements de crédit</i>	9.406	8.742	18.148
Ingatlanok értéke (a jelzálog terhek levonásával) — <i>Valeurs d'immeubles (déduction faite des charges hypothéc.)</i>	23.734	18.631	42.365
Kölcsönök — <i>Prêts</i>	13.109	12.281	25.390
Különte adósok — <i>Débiteurs divers</i>	9.953	4.285	14.238
Viszontbiztosítók tartozásai — <i>Sommes dues par les réassureurs</i>	7.059	538	7.597
Alapok — <i>Fonds</i>	5.929	3.826	9.755
A képviselőknek fennálló követelések — <i>Sommes dues par les agences</i>	10.685	5.447	16.132
Viszontbiztosítók által visszatartott díjtartalék letétek — <i>Réserves de primes retenues par des réassureurs</i>	13.578	¹⁾	13.578
Egyéb tételek — <i>Autres postes</i>	1.908	1.132	3.040
Veszteség — <i>Pertes</i>	354	798	1.152
Összesen — <i>Totaux</i>	116.006	61.509	177.515
1936.			
Értékpapírok — <i>Titres</i>	22.302	10.731	33.033
Pénzintézeteknél elhelyezett kamatozó követelések — <i>Sommes portant intérêts placées en des établissements de crédit</i>	10.645	9.532	20.177
Ingatlanok értéke (a jelzálog terhek levonásával) — <i>Valeurs d'immeubles (déduction faite des charges hypothéc.)</i>	28.603	19.408	48.011
Kölcsönök — <i>Prêts</i>	15.436	12.831	28.267
Különte adósok — <i>Débiteurs divers</i>	14.379	6.016	20.395
Viszontbiztosítók tartozásai — <i>Sommes dues par les réassureurs</i>	8.247	415	8.662
Alapok — <i>Fonds</i>	6.806	3.978	10.784
A képviselőknek fennálló követelések — <i>Sommes dues par les agences</i>	8.380	5.194	13.574
Viszontbiztosítók által visszatartott díjtartalék letétek — <i>Réserves de primes retenues par des réassureurs</i>	12.110	44	12.154
Egyéb tételek — <i>Autres postes</i>	1.492	959	2.451
Veszteség — <i>Pertes</i>	1.948	726	2.674
Összesen — <i>Totaux</i>	130.348	69.834	200.182
1937.			
Értékpapírok — <i>Titres</i>	32.579	13.497	46.076
Pénzintézeteknél elhelyezett kamatozó követelések — <i>Sommes portant intérêts placées en des établissements de crédit</i>	12.315	10.460	22.775
Ingatlanok értéke (a jelzálog terhek levonásával) — <i>Valeurs d'immeubles (déduction faite des charges hypothéc.)</i>	28.624	20.901	49.525
Kölcsönök — <i>Prêts</i>	16.587	13.303	29.890
Különte adósok — <i>Débiteurs divers</i>	8.123	6.135	14.258
Viszontbiztosítók tartozásai — <i>Sommes dues par les réassureurs</i>	5.679	612	6.291
Alapok — <i>Fonds</i>	9.109	4.450	13.559
A képviselőknek fennálló követelések — <i>Sommes dues par les agences</i>	9.159	5.503	14.662
Viszontbiztosítók által visszatartott díjtartalék letétek — <i>Réserves de primes retenues par des réassureurs</i>	10.038	595	10.633
Egyéb tételek — <i>Autres postes</i>	2.188	676	2.864
Veszteség — <i>Pertes</i>	647	1.420	2.067
Összesen — <i>Totaux</i>	135.048	77.552	212.600

¹⁾ Ötszáz pengő alul. — *Au-dessous de 500 p.*

volt. Ezek mellett minden évben nyilvántartatnak olyan vállalatok is, melyek önkéntes, vagy kényszerfelfszámolás alatt állanak. Az új biztosító vállalat létesítését eltiltó kormányintézkedés még mindig hatályban volt s a gazdaságilag gyengén megalapozott vállalkozások a viszonyok normalizálódása folytán fokról-fokra megszűnnek. A szabad kereskedelmi elméletnek kétségkívül ellentmond a biztosító vállalatokkal szemben követett mai rendszer, de a mai nehéz időkben a biztosított nagy tömegek érdekét elsősorban szem előtt tartó s minden más szempontot ehhez igazító erős kormányzati beavatkozás még a jövőben is inkább kívánatosnak látszik, mint a szabad alakulás rendszere, amely mellett sokszor egész egzisztenciák mehetnek máról-holnapra tönkre. A vállalat-megszűnések jelenségében azonban azt mutatják az adatok, hogy az újabb évek folyamán aránylag több magyar alapítású vállalat szűnik meg, mint külföldi. Külföldi alapítású biztosító vállalat számszerűleg is mindig több volt, mint magyar, de pl. amíg 1928-ban a működő vállalatok sorában 49·2% volt magyar alapítású, addig

1929-ben 47·5 0/0   1935-ben 44·9 0/0
 1931-ben 45·8 0/0   1937-ben 43·2 0/0

volt csak magyarországi, a többi pedig külföldi affiliáció. Mindenesetre a hazai vállalatoknak a biztosítási életben elfoglalt súlya és jelentősége nem ezekből az adatokból, hanem a vállalatok összeített mérlegadataiból s egyéb üzletforgalmi adataiból tűnik ki, amelyek szerint az alábbiakból kitűnőleg helyzetük a külföldiekével szemben évről-évre kedvezőbbnek mondható.

Az összes vállalatok együttesen kezelt vagyona 1937-ben 212·6 millió P-ben volt kimutatható. Ez a mérlegszerű vagyon — bizonyos fenntartásokkal — nem mondható kedvezőtlennek, de a fejlődés képének zavartalan kialakulását sok tényező befolyásolta. 1927-ben még csak 105·5 millió P volt a biztosító vállalatok vagyona s ettől az évtől kezdve szinte ugrásszerűen emelkedett az intézeti vagyon, amely 1932-ben 229·7 millió P-ben kulminált s innen 1933-ra némileg visszaesve, 1934-re ismét további emelkedést mutatott fel. A gazdasági válság hatása a mérlegekben tehát csak 1933-ban mutatkozott jelentősen, de csak átmenetileg.

I. A MAGYARORSZÁGI BIZTOSÍTÓINTÉZETEK MÉRLEGSZÁMLÁJA

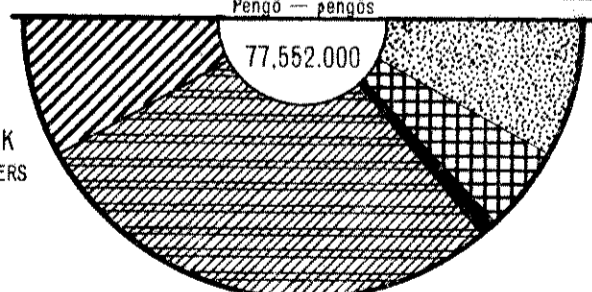
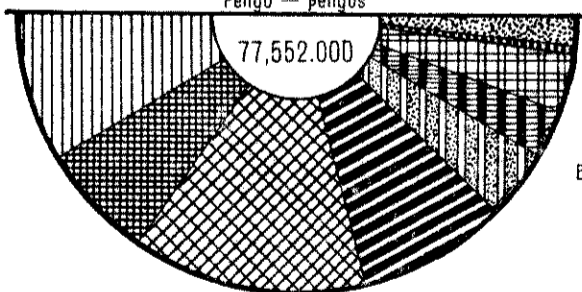
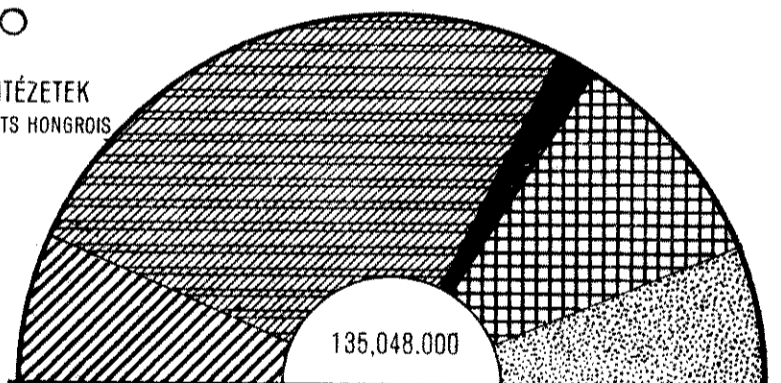
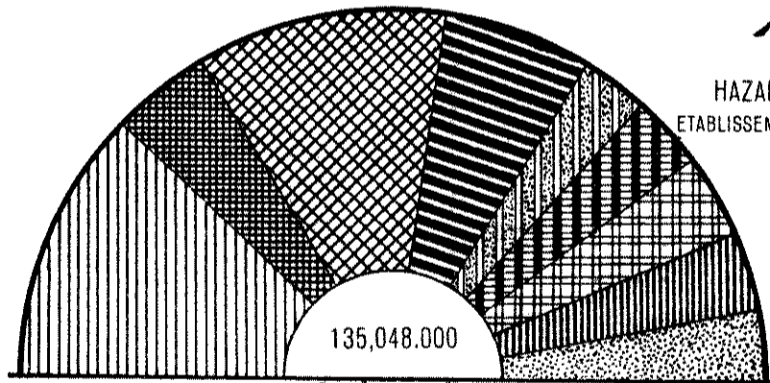
COMPTES DE BILAN DES ÉTABLISSEMENTS D'ASSURANCE DE HONGRIE

1937.

a) VAGYON — ACTIFS

b) TEHER — PASSIFS

%

HAZAI INTÉZETEK
ETABLISSEMENTS HONGROIS

KÜLFÖLDI INTÉZETEK
ETABLISSEMENTS ÉTRANGERS

Értékpapírok
Titres

Adósok
Débiteurs

Saját tőke
Capitaux „propres”

Bankbetétek
Dépôts en banque

Alapok
Fonds

Díjtartalék és díjvitel
Réserves de primes et reports de primes

Ingatlanok
Immeubles

Képviselőknél fennálló követelések
Créances sur les agences

Függő károk tartaléka
Réserves pour dommages „en suspens”

Kölcsönök
Prêts

A viszontbiztosítók tartozása
Sommes dues par les reassureurs

Viszontbiztosítók követelése
Sommes dues aux établissem. de réassur.

Egyéb tételek
Autres comptes

Egyéb tételek
Autres comptes

mert ezt követőleg ismét fejlődés volt észlelhető. A fejlődés vonalát azonban durván megtörte a Phoenix esete, aminek hatásaképpen az 1934. évi 214·6 millió P-s vállalati összesített vagyoni 1935-ben 177·5 millió P-re — azaz 17·3%-kal — esett vissza. A vállalatok okos üzletfejlesztő politikájára vet azonban jó fényt az, hogy két év alatt megközelítőleg olyan szintre emelték vagyoniállagukat, mint amekkora a Phoenix bukása előtt volt.

A hazai vállalatok részesedése az összesített mérlegvagyoni általában majdnem mindig kétszer akkora, mint a külföldieké, azonban nem hallgathatjuk el azt, hogy a hazai vállalatoknak ez a részesedése fokozatosan csökken. Így pl. a mérlegvagyoni

1927-ben	66·6 %	1933-ban	55·7 %
1928-ban	64·1 %	1934-ben	55·8 %
1929-ben	59·0 %	1935-ben	65·3 %
1930-ban	58·5 %	1936-ban	65·1 %
1931-ben	55·4 %	1937-ben	63·5 %
1932-ben	54·7 %		

esett a hazai vállalatokra. Ezek szerint 1927-ben az összes vagyoni pontosan kétharmada állott a hazai vállalatok kezelésében, de már pl. 1932-ben — amikor a legnagyobb, 229·7 millió P volt a vagyoniállag — alig valamivel több, mint a fele szerepelt a magyar vállalatok kimutatásában. A Phoenix kiválása folytán a hazai vállalatok részesedése viszonylag megnövekedett ugyan, de az azóta eltelt időben ismét visszaesik ez az arány. A külföldi vállalatok jelentősége tehát aránylag elég nagyak mondható, különösen akkor, ha meggondoljuk, hogy a külföldi vállalatoknak a szerepköre inkább csak a viszontbiztosításokra volna szorítandó s egészséges szervezet mellett a honi vállalatoknak volna hivatása a biztosítási hálózat fokozatos kiterjesztése.

Az összesített mérleg vagyoni oldalának kiemegasló tétele a jelzálogos terhek levonásával számított ingatlanok értéke, amely 1937-ben 49·5 millió P-re rúgott (a hazaiaknál 28·6 millió, a külföldieknél pedig 20·9 millió P) és 23·3%-át alkotta az összes vagyoni. Az ingatlanoknak a vagyoni elfoglalt ez az aránya némi visszaesést mutat az 1936. s az 1934. évvel szemben, amikor is az ingatlanok aránya 24·0, illetve 23·6% volt. A vállalatok tőkeelhelyezési politikája az ingatlan felé inkább az elmúlt évtized elején fordult, az újabb években inkább az tapasztalható, hogy tőkéiket értékpapírokban helyezik el szívesebben. Az intézetek tárcájában lévő értékpapírállomány mérlegértéke 1937-ben 46·1 millió P-t tett ki (a hazaiaknál 32·6 millió, a külföldieknél 13·5 millió P) s ez az összeg az összes mérlegvagyoni 21·7%-a volt. Az értékpapírokba helyezett tőkék aránya az összes vagyoni 1934-ben még csak 16·3, 1936-ban is csak 16·5% volt. Általában a vagyoni befektetések tekintetében

leginkább értékállóknak minősített e két vagyoni fajta előnybehelyezése szempontjából eltérő üzletpolitika mutatkozik a számok tükrében a hazai és a külföldi vállalatok között. Az utolsó 10 év folyamán az esetek legnagyobb részében a hazai intézetek vagyoniában az értékpapírállomány értéke jóval meghaladta az ingatlanok értékét s csak elenyésző esetben volt ez megfordítva tapasztalható. Ez a megállapítás különös élességgel mutatkozik az 1936—1937. évi mérlegeiben, ahol a hazai vállalatok ingatlanvagyoni változatlanul 28·6 millió P volt mindkét évben, az értékpapírok értéke pedig 46·1%-kal növekedett meg. A külföldi vállalatokra nézve ez a megállapítás nem alkalmazható, azoknál kivétel nélkül minden évben az ingatlanok értéke volt a legmagasabb mérlegtétel. Legjobban izmosodó tétélei azonban a mérlegvagyoni viszonylagos kicsiségük mellett a pénzintézeteknél elhelyezett kamatozó követelések s a különféle kölcsönök. A bankbetétek pl. 1934-ről 1937-re a hazai és külföldi vállalatoknál együttesen 41·5%-kal emelkedtek. E két tétel az értékpapírok tételével együtt egyre nagyobb helyet foglal el az intézetek mérlegvagyoniában, amennyiben 1934-ben még 38·8%-ot tettek ki a mérlegvagyoni s részesedésük 1937-ben 46·4%-ra emelkedett. A vállalatok vagyoni befektetésének józan, előrelátó üzletpolitikája olvasható ki e számokból. A teheroldal legszámtöbb tétéle a különböző díjtartalékok és díjávitelek összege, amely 1937-ben netto 112·7 millió P-re rúgott s az összes terhek 53·0%-át alkotta. A díjtartalékok növekedése a teherben állandó és folyamatos jellegű, 1929-ben még csak 37·1%-át tették a díjak az összes tehernek, 1934-ben már 45·0%-át, 1937-ben pedig 53·0%-át. A terheknek egy másik igen jelentős tétéle, a viszontbiztosító vállalatok követelése (a viszontbiztosítók visszatartott díjtartalék letétjeivel együtt) az utolsó 4 év folyamán egészen más alakulást mutatnak, mint az előző időszakban. Ez a tétel évről-évre erőteljesen növekedett s az 1929. évi 30·2 millió P-ről — amikor az összes nettó terheknek 18·0%-át alkotta — 1934-ig 53·2 millió P-re emelkedett s a terhek sorában 24·8%-kal szerepelt. A Phoenix-bukás évében 31·6 millió P-re — az 1929. évi színvonal közelségére — esett vissza s 1937-ig alig valamivel emelkedett 34·6 millió P-re s ekkor 16·3%-át képezte az összes terheknek. A viszontbiztosítás fejlődése 1935-ben tehát érzékeny törést szenvedett s az azóta eltelt időszaknak rendelkezésre álló adataiból még nem világlik ki, hogy érdemleges mértékben még csak meg is közelítene a régi helyzetét a biztosításban.

Az egyesített mérleg számlák teheroldalán vizsgálható a vállalatok anyagi megalapozottságának kérdése a saját tőkék s az idegen tőkék egymás közötti viszonyából. A saját tőkék abszolút összege

2. A biztosítóvállalatok mérlegterhe az 1934—1937. években.

Passifs des établissements d'assurance en 1934—37.

A mérleg tételei Postes de bilans	Etablissements d'assurance								
	Hazai hongrois			Külföldi étrangers			Összes hongrois et étrangers		
	biztosítóvállalatok								
	Bruttóösszeg (a viszontbiztosított részzel) Total brut (y compris la partie réassurée)	Viszontbiztosított rész Partie réassurée	Nettóösszeg (a viszontbiztosított rész nélkül) Total net (non compr. la partie réassurée)	Bruttóösszeg (a viszontbiztosított részzel) Total brut (y compris la partie réassurée)	Viszontbiztosított rész Partie réassurée	Nettóösszeg (a viszontbiztosított rész nélkül) Total net (non compr. la partie réassurée)	Bruttóösszeg (a viszontbiztosított részzel) Total brut (y compris la partie réassurée)	Viszontbiztosított rész Partie réassurée	Nettóösszeg (a viszontbiztosított rész nélkül) Total net (non compr. la partie réassurée)
ezer pengőben — en milliers de pengős									
1934.									
Saját tőke — Capital propre	18.217	—	18.217	12.846	—	12.846	31.063	—	31.063
Díjtartalék és díjávitel — Réserves de primes et reports de primes	78.404	27.587	50.817	70.762	24.993	45.769	149.166	52.580	96.586
Függő károk tartaléka — Réserve pour dommages en suspens	7.026	2.749	4.277	2.732	1.333	1.399	9.758	4.082	5.676
Viszontbiztosító-vállalatok követelése Sommes dues aux établissem. de réassur.	31.073	—	31.073	22.161	—	22.161	53.234	—	¹⁾ 53.234
Egyéb tételek — Autres postes	14.448	—	14.448	12.460	—	12.460	26.908	—	26.908
Nyereség — Profits	879	—	879	296	—	296	1.175	—	1.175
Összesen — Totaux	150.047	30.336	119.711	121.257	26.326	94.931	271.304	56.662	214.642
1935.									
Saját tőke — Capital propre	16.503	—	16.503	10.394	—	10.394	26.897	—	26.897
Díjtartalék és díjávitel — Réserves de primes et reports de primes	76.230	23.787	52.443	44.016	9.670	34.346	120.246	33.457	86.789
Függő károk tartaléka — Réserve pour dommages en suspens	6.783	2.544	4.239	2.463	1.240	1.223	9.246	3.784	5.462
Viszontbiztosító-vállalatok követelése Sommes dues aux établissem. de réassur.	26.537	—	26.537	5.026	—	5.026	31.563	—	²⁾ 31.563
Egyéb tételek — Autres postes	15.433	—	15.433	10.123	—	10.123	25.556	—	25.556
Nyereség — Profits	851	—	851	397	—	397	1.248	—	1.248
Összesen — Totaux	142.337	26.331	116.006	72.419	10.910	61.509	214.756	37.241	177.515
1936.									
Saját tőke — Capital propre	19.900	—	19.900	12.336	—	12.336	32.236	—	32.236
Díjtartalék és díjávitel — Réserves de primes et reports de primes	86.413	23.611	62.802	48.149	9.424	38.725	134.562	33.035	101.527
Függő károk tartaléka — Réserve pour dommages en suspens	7.008	2.388	4.620	2.938	1.512	1.426	9.946	3.900	6.046
Viszontbiztosító-vállalatok követelése Sommes dues aux établissem. de réassur.	25.488	—	25.488	6.262	—	6.262	31.750	—	³⁾ 31.750
Egyéb tételek — Autres postes	16.655	—	16.655	10.551	—	10.551	27.206	—	27.206
Nyereség — Profits	883	—	883	534	—	534	1.417	—	1.417
Összesen — Totaux	156.347	25.999	130.348	80.770	10.936	69.834	237.117	36.935	200.182
1937.									
Saját tőke — Capital propre	17.277	—	17.277	12.684	—	12.684	29.961	—	29.961
Díjtartalék és díjávitel — Réserves de primes et reports de primes	93.950	24.393	69.557	53.347	10.168	43.179	147.297	34.561	112.736
Függő károk tartaléka — Réserve pour dommages en suspens	7.511	2.730	4.781	2.887	1.398	1.489	10.398	4.128	6.270
Viszontbiztosító-vállalatok követelése Sommes dues aux établissem. de réassur.	26.891	—	26.891	7.701	—	7.701	34.592	—	⁴⁾ 34.592
Egyéb tételek — Autres postes	15.683	—	15.683	11.885	—	11.885	27.568	—	27.568
Nyereség — Profits	859	—	859	614	—	614	1.473	—	1.473
Összesen — Totaux	162.171	27.123	135.048	89.118	11.566	77.552	251.289	38.689	212.600

1) Ebből — Dont : 45.275
 2) " " 26.029
 3) " " 26.289
 4) " " 28.284

ezер P a viszontbiztosítók visszatartott díjtartalék-letétei.
 mille p. de réserves de primes retenues par des réassureurs.

a külföldi vállalatoknál általában 12 millió P körül mozog s az 1935-ös kedvezőtlen esztendő sem eredményezett a két tőkenem egymásközi viszonyában jelentős eltolódást. Hazai vállalataink saját tőkeállománya azonban élénkebb hullámzásokat mutat az összes terhek fokozatos növekedése mellett. A saját és idegen tőkék egymásközi viszonyára az alábbi összeállítás vet fényt:

Év	A saját tőkék			Az idegen tőkék		
	százalékos megoszlása					
	a hazai	a külföldi	az összes	a hazai	a külföldi	az összes
	biztosító vállalatok mérlegében					
1927	20.1	14.7	18.3	79.9	85.3	81.7
1928	18.8	9.5	15.4	81.2	90.5	84.6
1929	17.9	6.6	13.3	82.1	93.4	86.7
1930	16.1	7.6	12.5	83.9	92.4	87.5
1931	14.6	7.2	11.3	85.4	92.8	88.7
1932	12.9	6.7	10.1	87.1	93.3	89.9
1933	15.5	12.2	14.1	84.5	87.8	85.9
1934	15.2	13.5	14.5	84.8	86.5	85.5
1935	14.2	16.9	15.2	85.8	83.1	84.8
1936	15.3	17.7	16.1	84.7	82.3	83.9
1937	12.8	16.4	14.1	87.2	83.6	85.9

A kép tehát elég változatos. Hazai vállalataink csak 1927-ben mutattak ki olyan mérleget, amelyben a 20%-ot alig meghaladó arányt képviselt a saját tőke. A következő évek folyamán ez az arány egyre alább szállt s 1937-re a legalacsonyabb, mindössze 12.8%-os szintre süllyedt le. 1934-ig azonban hazai vállalatainknál minden évben magasabb volt a saját tőke arányszáma a mérlegteherben, mint a külföldi vállalatoknál, de ettől az évtől kezdve a külföldiekénél magasabb a saját tőke aránya s 1937-ben már 16.4%-os arányt tudnak kimutatni. Ez pedig nagy fejlődés, ha meggondoljuk azt, hogy 1932-ben pl. még 6.7%-os volt a külföldi vállalatok mérlegteherében a saját tőkék aránya. A fentiekből nyert helyzetkép tehát nem megnyugtató, mert nem tarthatjuk előnyös állapotnak azt, hogy hazai vállalataink viszonylag egyre kevesebb saját tőkével rendelkeznek.

Az eredményszámla adataiból képet nyerünk arra nézve, hogy a vállalatok milyen agilitással dolgoztak. A bruttó bevétel összege 1937-ben 204.4 millió pengő volt, ami 4.4%-kal volt magasabb, mint az előző évi. Az 1935. év káros hatása a biz-

II. A MAGYARORSZÁGI BIZTOSÍTÓINTÉZETEK EREDMÉNYSZÁMLÁJA

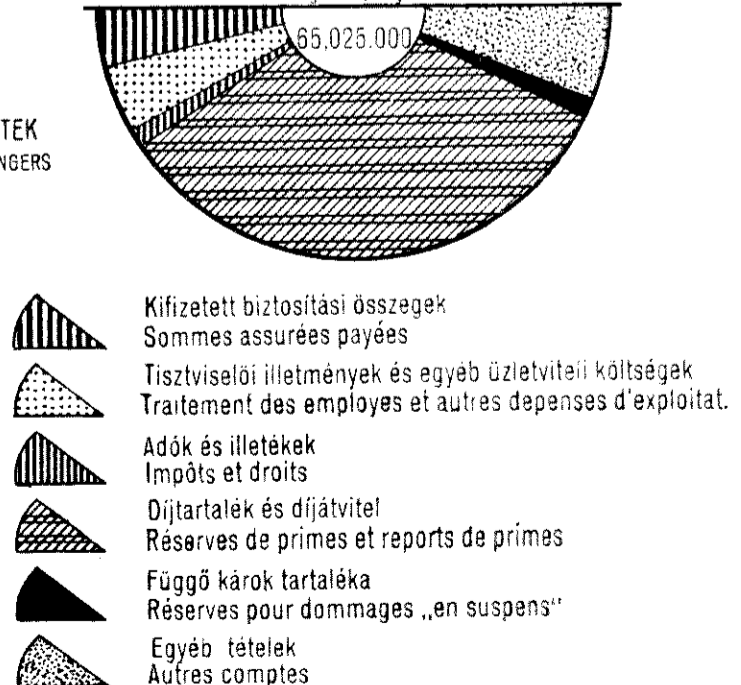
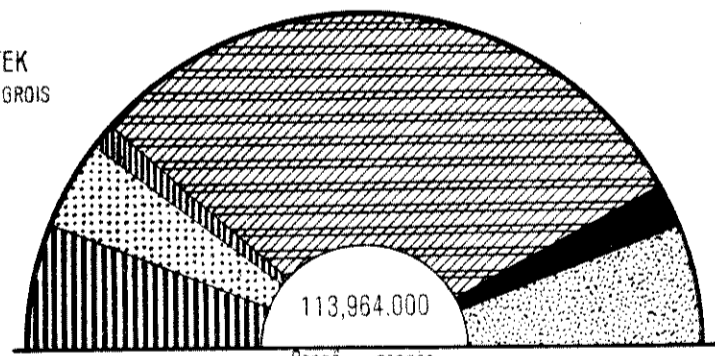
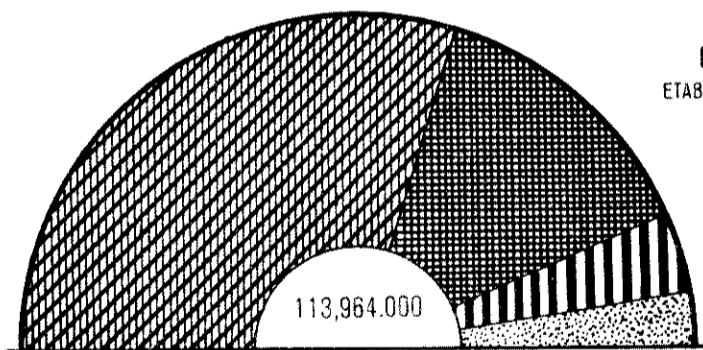
COMPTES INDIQUANT LES RÉSULTATS OBTENUS PAR LES ETABLISSEMENTS D'ASSURANCE DE HONGRIE

1937.

%

a) BEVÉTEL — RECETTES

b) KIADÁS — DÉPENSES

3. A biztosítóvállalatok eredmény számlája az 1934—1937 években. —

A számla tételei <i>Postes</i>	E t a b l i s s e m e n t s									
	Hazai <i>hongrois</i>		Külföldi <i>étrangers</i>		Összes <i>hongrois et étrangers</i>		Hazai <i>hongrois</i>		Külföldi <i>étrangers</i>	
	biztosítóvállalatok									
	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>
	bevétele ill. kiadása ezer									
1934					1935					
	a) Bevételek —									
Az előző évről áthozott tételek a viszontbiztosított rész nélkül — <i>Report de l'année précédente, non compr. les parties réassurées</i> . . .	52.428	52.428	45.529	45.529	97.957	97.957	52.395	52.395	33.976	33.976
Dijbevételek a törlések levonásával — <i>Recettes de primes, après déduction des annulations</i>	44.558	27.329	24.984	14.848	69.542	42.177	42.368	26.810	18.755	12.044
Ingatlanok tiszta hozadéka — <i>Rapport net d'immeubles</i>	1.030	1.030	850	850	1.880	1.880	1.020	1.020	586	586
Kötvényilletékek — <i>Droits sur les polices</i>	8.321	7.618	4.468	3.958	12.789	11.576	8.167	7.531	4.479	4.081
Egyéb tételek — <i>Autres postes</i> . . .	2 833	2.833	2.918	2.918	5.751	5.751	2.320	2.320	2.367	2.367
Az előző üzletévről áthozott nyereség — <i>Profits reportés de l'exercice précédent</i>	177	177	22	22	199	199	205	205	—	—
Veszteség — <i>Pertes</i>	285	285	768	768	1.053	1.053	354	354	798	798
Összesen — Totaux . . .	109.632	91.700	79.539	68.893	189.171	160.593	106.829	90.635	60.961	53.852
	b) Kiadások —									
Kifizetett biztosítási és kárösszegek — <i>Assurances et dommages payés</i>	20.874	11.313	9.005	5.202	29.879	16.515	20.338	11.043	8.594	4.857
Tisztviselői illetmények és egyéb üzl.-vit. költs. — <i>Traitement des employés et autres dépenses d'exploitat.</i>	8.972	8.972	5.792	5.792	14.764	14.764	8.285	8.285	5.324	5.324
Adók és illetékek — <i>Impôts et taxes</i>	2.703	2.703	1.722	1.722	4.425	4.425	2.385	2.385	1.243	1.243
Díjtartalékok és díjátvitelek — <i>Réserves et reports de primes</i> . . .	78.404	50.817	70.762	45.769	149.166	96.586	76.230	52.443	44.016	34.346
Függő károk tartaléka <i>Réserves pour dommages en suspens</i>	7.026	4.277	2.732	1.399	9.758	5.676	6.783	4.239	2.463	1.223
Egyéb tételek — <i>Autres postes</i> . . .	13.810	12.599	9.237	8.713	23.047	21.312	11.804	11.189	6.783	6.462
Az előző üzletévről áthozott veszteség — <i>Pertes reportées de l'exercice précédent</i>	140	140	—	—	140	140	200	200	—	—
Nyereség — <i>Profits</i>	879	879	296	296	1.175	1.175	851	851	397	397
Összesen — Totaux . . .	132.808	91.700	99.546	68.893	232.354	160.593	126.876	90.635	68.820	53.852

tosítási eredmények minden vonalán mutatkozik, de a kilábolás tekintetében a bevételi oldal adatai szerint hazai vállalatunk erőteljesebb ütemet mutatnak, mint a külföldiek. Hazai vállalatunk 1934. évi 109·6 millió P bruttó bevétele 1935-ig 106·8 millióra esett vissza, de 1936-ban 127·4 millióra és 1937-ben 131·6 millióra emelkedett. A külföldi vállalatok 79·5 millió bruttó bevétele 1935-ben 61·0 millióra csökkent s 1937-ben is csak 72·7 millióra volt növelhető, tehát még mindig 8·6%-kal maradt alatta az 1934. évi bevételi eredményeknek, holott hazai vállalatunknál e tételben a növekedés 1934—

1937 között 20·1%. A kiadási oldalon hasonló alakulást mutatnak a statisztikai feldolgozás eredményei. A bevételekben a viszontbiztosított rész aránya nem volt magasnak mondható, 1934-ben a bruttó bevételekből 15·1%-ot tett a viszontbiztosított rész, 1937-ben pedig csak 12·4%-ot. A viszontbiztosított résznek ez a lemorzsolódása az összes bevételek sorában még szembeötlőbb, ha megjegyezzük azt, hogy a viszontbiztosított rész 1929-ben még 28%-át, 1933-ban pedig még mindig 16%-át alkotta az összes bevételeknek.

Comptes indiquant les résultats qu'ont eus les établissements d'assurance en 1934—37.

d'assurance

Összes hongrois et étrangers		Hazai hongrois		Külföldi étrangers		Összes hongrois et étrangers		Hazai hongrois		Külföldi étrangers		Összes hongrois et étrangers	
— recettes et dépenses													
bruttó brutes	nettó nettes	bruttó brutes	nettó nettes	bruttó brutes	nettó nettes	bruttó brutes	nettó nettes	bruttó brutes	nettó nettes	bruttó brutes	nettó nettes	bruttó brutes	nettó nettes
pengőben — en milliers de pengős													
1936						1937							
<i>Recettes</i>													
86.371	86.371	58.039	58.039	38.507	38.507	96.546	96.546	67.910	67.910	41.788	41.788	109.698	109.698
61.123	38.854	46.760	29.850	19.759	12.468	66.519	42.318	47.662	31.030	21.538	13.961	69.200	44.991
1.606	1.606	1.239	1.239	522	522	1.761	1.761	1.293	1.293	539	539	1.832	1.832
12.646	11.612	8.701	7.852	4.706	4.302	13.407	12.154	9.675	8.628	4.992	4.868	14.667	13.496
4.687	4.687	10.421	10.421	4.226	4.226	14.647	14.647	4.323	4.323	2.441	2.441	6.764	6.764
205	205	277	277	2	2	279	279	133	133	8	8	141	141
1.152	1.152	1.948	1.948	726	726	2.674	2.674	647	647	1.420	1.420	2.067	2.067
167.790	144.487	127.385	109.626	68.448	60.753	195.833	170.379	131.643	113.964	72.726	65.025	204.369	178.989
<i>Dépenses</i>													
28.932	15.900	23.665	12.934	8.713	5.103	32.378	18.037	21.210	12.680	8.816	4.998	30.026	17.678
13.609	13.609	10.147	10.147	5.447	5.447	15.594	15.594	10.462	10.462	5.509	5.509	15.971	15.971
3.628	3.628	2.234	2.234	1.216	1.216	3.450	3.450	2.996	2.996	1.569	1.569	4.565	4.565
120.246	86.789	86.413	62.802	48.149	38.725	134.562	101.527	93.950	69.557	53.347	43.179	147.297	112.736
9.246	5.462	7.008	4.620	2.938	1.426	9.946	6.046	7.511	4.781	2.887	1.489	10.398	6.270
18.587	17.651	16.247	15.430	8.490	8.302	24.737	23.732	12.919	12.320	7.888	7.667	20.807	19.987
200	200	576	576	—	—	576	576	309	309	—	—	309	309
1.248	1.248	883	883	534	534	1.417	1.417	859	859	614	614	1.473	1.473
195.696	144.487	147.173	109.626	75.487	60.753	222.660	170.379	150.216	113.964	80.630	65.025	230.846	178.989

A pengőkorszak kezdetekor a bevételek sorában kimagasló jelentőségű volt mindig a díjbevétel. Természetesen ez a tétel dominálta az egész nyereségszámla alakulását s változásainak karakterét az ebben a tételben mutatkozó hullámzások adták meg. A díjbevételek azonban az 1930. évben kulmináló helyzetük után fokozatos visszaesést mutatnak s lecsökkent értékösszegük folytán 1932 óta a második helyre szorultak le a bevételi tételek nagyságsorrendjében. Első helyre kerültek azóta az előző évről áthozott s viszontbiztosított rész nélkül számított tételek, úgymint a díjtartalékok, a

díjtartételek, a függőkárok tartaléka s a nyereségrészesedéssel biztosítottak tartalékalapjának összevont összegei. 1930-ban a 106,5 millió P-s díjbevétel 52,8%-át képezte az összes bruttó bevételnek (1929-ben még nagyobb volt ez az arányszám), 1934-ben már csak 36,8%, 1937-ben pedig 33,9% volt a részesedésük az összes bevételek sorában. A díjbevétel ilyen alakulása kétségkívül tükrözője az általános gazdasági viszonyokban bekövetkezett válságos állapotoknak. Szerepe van a díjbevételek összezsugorodásában az akvizíció fokozottabb nehézségeinek, a fizetőképesség hanyatlásának stb.

4. Üzemi költségek az 1934–1937. években. —

Az üzemi költségek részletezése <i>Dépenses d'exploitation</i>	E t a b l i s s e m e n t s							
	Hazai <i>hongrois</i>		Külföldi <i>étrangers</i>		Összes <i>hongrois et étrangers</i>		Hazai <i>hongrois</i>	
	b i z t o s í t ó							
	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>
	k ö l t s é g e i e z e r p e n g ő b e n							
	1934							
	a) Életbiztosítás —							
Szervezési költségek — <i>Dépenses d'organisation</i>	829	477	1.154	454	1.983	931	363	231
Szerzési költségek — <i>Frais d'acquisition</i>	2.007	1.394	1.951	1.115	3.958	2.509	2.656	1.501
Folyó igazgatási költségek — <i>Dépenses d'administration courantes</i>	2.580	2.098	2.833	2.110	5.413	4.208	2.161	1.832
Díjbehajtási jutalékok — <i>Commissions pour recouvrement de primes</i>	388	231	108	86	496	317	534	317
Orvosi költségek — <i>Frais médicaux</i>	136	109	144	103	280	212	96	88
Adók és illetékek — <i>Impôts et taxes</i>	1.085	914	991	712	2.076	1.626	814	754
Egyéb költségek — <i>Autres dépenses</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
Összes költségek — <i>Total des dépenses</i>	7.025	5.223	7.181	4.580	14.206	9.803	6.624	4.723
	b) Kárbiztosítás —							
Szervezési költségek — <i>Dépenses d'organisation</i>	657	581	110	80	767	661	594	505
Jutalékok — <i>Commissions</i>	7.630	4.318	2.988	1.474	10.618	5.792	6.821	3.949
Folyó igazgatási költségek — <i>Dépenses d'administration courantes</i>	8.141	6.874	4.252	3.682	12.393	10.556	8.754	6.453
Adók és illetékek — <i>Impôts et taxes</i>	1.904	1.789	1.104	1.010	3.008	2.799	1.717	1.631
Egyéb költségek — <i>Autres dépenses</i>	—	—	—	—	—	—	—	—
Összes költségek — <i>Total des dépenses</i>	18.332	13.562	8.454	6.246	26.786	19.808	17.886	12.538

Erősen izmosodó tételek a már fentebb felsorolt ú. n. áthozott tételek, amelyek 1937-ben 109·7 millió P-t értek el, továbbá a kötvényilletékek, amelyek 1937-re 9·4%-kal növekedtek meg az előző évről, és 14·7 millió P-t értek el.

A kiadási oldalon a kifizetett biztosítási és kárösszegek 30 milliós bruttó összege valamivel kevesebb, mint az előző évben volt. Általában ez a tétel az utolsó 4 év folyamán 29—32 millió P között fluktuált. A díjtartalékok és díjávitelek 1937. évi 147·3 milliós bruttó összege valamivel magasabb, mint az előző 1936. évben (9·5%-kal), de még mindig némileg alatta marad az 1934. évi állagnak. Ezen kiadási tétel ilyen alakulását azonban csak a külföldi vállalatok díjtartalékállományának hullámozása eredményezi, mert hazai vállalatainknak az eredmény számla kiadási oldalán elszámolt díjtartalékjai a tárgyalt időszak 4 évében állandó és folyamatos emelkedést mutatnak. Hazai vállalataink bruttó díjtartalékjai 1934-ben 78·4 millió P-ről 1937-ben 94·0 millió P-re 19·8%-kal emelkedtek. A kifizetett kárösszegeknél a viszontbiztosítókat terhelő rész aránya fokozatosan csökken: 1929-ben még 52·2% volt, 1934-ben már csak 44·7%, 1936-ban 44·3% és 1937-ben 41·1%.

Meglehetősen nagy terhet jelentenek a vállalatoknak a szervezési és egyéb üzemi költségek. Az élet- és kárágazatnál mutatkozó üzemi költségek együttes bruttó összege 40·5 millió P-re rúgott, ebből az életágazat üzemköltségei 10·1 millió P-t tesznek. Ebben az ágazatban aránylag magas összegű, az összes költségeknek több mint egyharmada a folyó igazgatási költség, mellette az akvizíciós költségek és az adók jelentenek aránylag sok kiadást. A kárágazatban az összes költségeknek majdnem felét teszik a folyó igazgatási költségek és több mint egyharmadát a jutalékok. Ha visszatekintünk a biztosításunk fejlődését mutató adatokra az utolsó 10 év folyamán s azokat egybevetjük az itt közölt újabb keletű eredményekkel, azt látjuk, hogy vállalataink komoly erőfeszítéseket tesznek és tettek a költségek lefaragására, a biztosítási üzlet olcsóbbá tételére s ezen a téren értek is el dicséretre méltó eredményeket. Mindenesetre azonban a számok tengeréből kiviláglik, hogy addig, amíg a biztosítási gondolat és kedv széles rétegekben el nem terjed, a biztosítási hálózat kiterjesztése, az új akvizíciók még sokáig tetemes költségeket fognak felemészteni, s ezeknek a további lecsökkentése egy bizonyos szint alá, méltánylandó üzleti érdekek szemelöttartása mellett, alig lenne sikeresen keresztülvihető.

Dépenses d'exploitation en 1934—37.

d' a s s u r a n c e

Külföldi <i>étrangers</i>		Összes <i>hongrois et étrangers</i>		Hazai <i>hongrois</i>		Külföldi <i>étrangers</i>		Összes <i>hongrois et étrangers</i>		Hazai <i>hongrois</i>		Külföldi <i>étrangers</i>		Összes <i>hongrois et étrangers</i>	
v á l l a l a t o k — d é p e n s e s															
bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>	bruttó <i>brutes</i>	nettó <i>nettes</i>
— e n m i l l i e r s d e p e n g ö s															
1935				1936				1937							
<i>Assurance-vie</i>															
74	74	437	305	837	677	122	122	959	799	623	447	379	270	1.002	717
1.040	837	3.696	2.338	2.456	2.056	1.046	799	3.502	2.855	1.827	1.582	942	805	2.769	2.387
1.597	1.463	3.758	3.295	3.058	2.797	1.362	1.270	4.420	4.067	2.395	2.104	1.389	1.303	3.784	3.407
124	98	658	415	697	555	144	108	841	663	662	513	141	127	803	640
66	63	162	151	113	106	77	77	190	183	91	84	65	65	156	149
333	326	1.147	1.080	993	951	291	291	1.284	1.242	1.143	1.054	422	422	1.565	1.476
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3.234	2.861	9.858	7.584	8.154	7.142	3.042	2.667	11.196	9.809	6.741	5.784	3.338	2.992	10.079	8.776
<i>Assurance-dommages</i>															
133	79	727	584	858	662	178	105	1.036	767	852	699	333	143	1.191	842
2.920	1.494	9.741	5.443	7.129	3.955	2.828	1.397	9.957	5.352	7.851	4.380	3.292	1.746	11.143	6.126
4.355	3.861	13.109	10.314	8.938	7.350	4.579	4.177	13.517	11.527	10.362	8.358	4.487	4.206	14.849	12.564
1.004	917	2.721	2.548	1.345	1.283	1.011	925	2.356	2.208	2.078	1.942	1.217	1.147	3.295	3.089
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8.412	6.351	26.298	18.889	18.270	13.250	8.596	6.604	26.866	19.854	21.149	15.379	9.329	7.242	30.478	22.621

Az egyes biztosítási ágazatokban az utolsó 4 évben beállott fontosabb változásokat röviden összefoglalva a következőkben ismertetjük.

a) *Életbiztosítás.*

Az általános gazdasági válság a különböző biztosítási ágazatok közül leginkább az életágban éreztette hatását s a mélypont 1933-ban mutatkozik, amikor 581·2 millió volt a biztosított tőkék összege (csak a közvetlen üzletben történt köteleket véve figyelembe a viszontbiztosított rész levonása nélkül, úgy a hazai, mint a külföldi vállalatoknál). Ez az összeg a válságból való lassú kibontakozás eredményeként 1934-ben 609·9 millió P-re, azaz 4·9%-kal emelkedett, de a Phoenix életbiztosító kiválása folytán 1935-ben csak 477·2 millió P évvégi álladék mutatkozik, amely összeg 1937. végéig csak 578·4 millióra volt növelhető. Ez az összeg az 1930. évi legmagasabb 881·3 millió P-s összegnek csak 65·6%-a. Az 1935. évi helyzet utáni kifejlődés tehát lassú ütemű s kétségtelenül erősebb lehetett volna, ha nem következik be az említett bukás. A vállalatok a válságévek által teremtett rendkívüli viszonyokhoz alkalmazkodni tudtak, üzleti politikájukat azokhoz idomították s a viszonyok normalizálódásával lassacskán pótolni tudták volna elvesztett állományukat. A Phoenix

bukása azonban itt is érezhetően megzavarta a normális kibontakozás irányvonalát s egyben az időbeli összehasonlítást is sok viszonylatban szinte lehetetlenné tette. A bukás által nem érintett vállalatok viszont továbbra is jó eredményt tudtak produkálni s ennek tudható be, hogy az életág tőkeösszege a bukás évéhez viszonyítva 1937. végére 21·2%-kal emelkedett, amit az adott viszonyok között figyelemreméltónak kell tekintenünk.

A biztosító vállalatok, különösen hazai intézeteink egyre inkább alkalmazzák a válságos viszonyok folytán elvesztett állományuk pótlására azt a módszert, hogy orvosi vizsgálat nélküli tömeges, ún. népbiztosításokat (takarékos, temetkezési biztosítás stb.) kötnek. Ennek jellemzéséül csak azt említjük meg, hogy az 1933. üzleti év végén az orvosi vizsgálat nélküli haláleseti és vegyes tőkebiztosítások összes kötvényszáma hazai vállalatainknál 224.631 db. volt 108·2 millió P értékben (az orvosi vizsgálattal egybekötött kötvények száma pedig 148.599 db. 196·8 millió P-vel), 1937-ben pedig 513.990 db. ilyen kötvényt mutattak ki hazai vállalataink 214·7 millió P értékben s ezek mellett az orvosi vizsgálatos kötések száma 102.756-ra esett vissza 181·1 millió P értékben. Láthatjuk tehát, hogy az orvosi vizsgálat nélküli kötések állománya erőteljes mértékben megnövekedett s már meg is

5. A biztosítóvállalatok élet(tőke-) biztosítási adatai az 1934—1937. években.
Renseignements sur les assurances-vie (et de capitaux) contractées aux établissements d'assurances en 1934—37.
 Csak a közvetlen (direkt) üzlet a viszontbiztosított rész levonása nélkül. — *Seulement les affaires directes, sans déduction de la partie réassurée.*

Megnevezés Spécification	Állomány az év elején Situation au début de l'année		Szaporodás az év folyamán Augmentation au cours de l'année		Csökkenés az év folyamán Diminution au cours de l'année		Állomány az év végén Situation à la fin de l'année		Egy kötvényre eső biztosított összeg P Sommes assurées pour 1 police, en pengos	
	A kötvények darabszáma Nombre des polices	A biztosított tőke összege 1000 P Capitaux assurés en milliers de p.	A kötvények darabszáma Nombre des polices	A biztosított tőke összege 1000 P Capitaux assurés en milliers de p.	A kötvények darabszáma Nombre des polices	A biztosított tőke összege 1000 P Capitaux assurés en milliers de p.	A kötvények darabszáma Nombre des polices	A biztosított tőke összege 1000 P Capitaux assurés en milliers de p.		
1934. Établissements d'assurance	Hazai — hongrois . . .	376.932	303.297	298.444	135.818	157.096	102.625	518.280	336.490	649
	Külföldi — étrangers . . .	76.456	265.940	54.665	89.123	33.496	81.654	97.625	273.409	2.801
	Hazai és külföldi — hongrois et étrangers . . .	453.388	569.237	353.109	224.941	190.592	184.279	615.905	609.899	990
1935. Établissements d'assurance	Hazai — hongrois . . .	414.487	283.962	186.930	97.114	98.654	60.512	502.763	320.564	638
	Külföldi — étrangers . . .	65.807	151.391	38.892	43.138	23.356	37.904	81.343	156.625	1.925
	Hazai és külföldi*) hongrois et étrangers*)	480.294	435.353	225.822	140.252	122.010	98.416	584.106	477.189	817
1936. Établissements d'assurance	Hazai — hongrois . . .	526.271	345.155	192.917	115.633	145.736	82.429	573.452	378.359	660
	Külföldi — étrangers . . .	81.343	155.464	40.374	48.806	29.802	38.302	91.915	165.968	1.806
	Hazai és külföldi ¹⁾ hongrois et étrangers ¹⁾	607.614	500.619	233.291	164.439	175.538	120.731	665.367	544.327	818
1937. Établissements d'assurance	Hazai — hongrois . . .	573.452	378.312	195.025	106.617	148.418	85.172	620.059	399.757	645
	Külföldi — étrangers . . .	91.915	165.718	37.709	45.059	25.358	32.121	104.266	178.656	1.713
	Hazai és külföldi — hongrois et étrangers . . .	665.367	544.030	232.734	151.676	173.776	117.293	724.325	578.413	799

¹⁾ Az előző évvégi adatokkal szemben mutatkozó eltérésnek magyarázata az, hogy a különböző években, a megszűnések folytán, nem azonos számú intézetek adatai szerepelnek. — *Les différences qu'on voit par rapport à la fin des années précédentes sont dues au fait que certains établissements ayant cessé d'exister, le nombre des établissements n'était pas le même chaque année.*

haladta az orvosi vizsgálatos kötések állományát. Ennek a tendenciának az érvényesülése élenken mutatkozik az egy kötvényre eső átlagos biztosítási értékek alakulásában is. Amíg pl. 1930-ban hazai vállalatoknál egy életbiztosítási kötvény átlag 1.644 P-re szolgált, addig 1933-ban csak 817 P-t, 1936-ban csak 660 P-t, 1937-ben pedig csak 645 P-t képviselt átlag egy-egy kötvény.

Az egy kötvényre eső átlagos értékek alakulása ezenkívül azt mutatja, hogy az életről szóló nagyobb értékű kötések inkább a külföldi vállalatok szerzik meg, ami kedvezőnek és megnyugtatónak éppenséggel nem mondható. Amíg pl. 1934-ben a hazai vállalatoknál egy kötvényre átlag 649 P jutott, addig ez az átlagérték a külföldieknél 2.801 P volt s 1937-ben is még mindig 1.713 P volt a hazai vállalatoknál jelentkező 645 P-vel szemben. Az életágban ez a külföldi vállalatok javára mutatkozó túlsúly az abszolút számokban is jelentkezik. 1937-ben ugyanis a 724 ezer életkötvény 85,6%-a, a biz-

tosított értékeknek azonban már csak 69,1%-a volt a magyar vállalatok kezelésében. Mindkét arány a megelőző évek állapotához képest némi javulást mutat, a javulás azonban nagy részben a fentebb említett népbiztosítások szaporodó kötéseire vezethető vissza.

Az életágazat díjbevételeinek fontosabb adatai a 6. táblán láthatók. A hazai vállalatok bruttó díjbevétele az 1930. évi csúcsponthoz képest 1932-ig visszaesett s azután — nem számítva az 1935. évről — az eddigiekben is többször érintett fejlődést gátló hatását — ismét emelkedni kezdett s 1937-ben 18,5 millió P-t ért el, ami 13,4%-kal magasabb az 1933. évi mélyponthoz viszonyítva, de még mindig 23,9%-kal marad alatta az 1930. évi 24,4 millió P bruttó díjbevételeinek. A külföldi vállalatoknál körülbelül hasonló alakulás mutatkozik s ehhez csak azt a megjegyzést fűzhetjük, hogy a Phoenix-bukás a díjbevételeknél érthetően nagyon szembeötlően éreztette hatását. A díjbevételeknek a viszontbizto-

6. A díjbevétel alakulása a tőkebiztosításoknál az 1934—1937. években.

Recettes de primes pour les assurances de capitaux en 1934—37.

(Közvetlen és közvetett üzlet együtt. — *Ensemble des affaires directes et indirectes.*)

Év Années	Etablissements d'assurance								
	Hazai — hongrois			Külföldi — étrangers			Hazai és külföldi hongrois et étrang.		
	biztosító vállalatok								
	bruttó díjbevétel Recettes brutes de primes	Viszontbiztosított rész Partie réassurée	Nettó díjbevétel Recettes nettes de primes	Bruttó díjbevétel Recettes brutes de primes	Viszontbiztosított rész Partie réassurée	Nettó díjbevétel Recettes nettes de primes	Bruttó díjbevétel Recettes brutes de primes	Viszontbiztosított rész Partie réassurée	Nettó díjbevétel Recettes nettes de primes
	ezer pengő — en milliers de pengős								
1934	16.521	4.700	11.821	13.451	4.510	8.941	29.972	9.210	20.762
1935	17.119	3.456	11.703	7.351	1.244	6.107	22.510	4.700	17.810
1936	17.916	3.587	14.329	7.796	1.403	6.393	25.712	4.990	20.722
1937	18.543	3.490	15.053	8.428	1.485	6.943	26.971	4.975	21.996

sításba eső része valószínűleg főképen a kötött devizaforgalmi rendelkezések hatására egyre jobban csökken, amíg ugyanis 1929-ben az összes bruttó díjbevételnek (hazai és külföldi vállalatoknál együtt) 43,6%-a került viszontbiztosításba, 1933-ban pedig 32,7%-a, addig ez az arány 1937-ig 18,4%-ra csökkent le.

Külön összeállításban mutatjuk be a közvetlen üzletben kötött tőkebiztosításokat a kötvényekben kikötött pénznemek szerint. Erőteljesen növekszik a pengőben történt kötések értékösszege s ezzel arányban csökken az idegen valuták értéke. Ebben a vonatkozásban az 1934. évet választó vonalnak tekinthetjük, mert addig az idegen valuták, különösen a svájci és francia frank, az angol font s még az olasz líra is meglehetősen növekedtek, de 1934. óta a kimutatásban szerepeltetett minden valutában (kivéve az osztrák schillinget s a leut) jelentős visszaesés tapasztalható. Összefüggésbe hozható ez a tünet ezeknek a valutáknak az aláértékeléséből származó műveletekkel.

Balesetbiztosítás. Ez a fejlődésképes üzletág a számok tanúsága szerint bizonyos stagnáló helyzetben van az utóbbi évek folyamán. A biztosítási összeg átlagban 2,4—2,5 milliárd P között mozgott s a tárgyalt időszak utolsó évében 1937-ben mutatott fel számottevőbb emelkedést. Az erről az üzletágról alkotható helyzetkép kedvezőbb, mint az előző 5 éves időszakban s a kárányok is mérsékeltebbek. Hazai vállalatunk az utolsó 4 évben 36,4%-nál magasabb kárányt nem mutattak fel, ellenben a külföldi vállalatok káránya kedvezőtlennek mondható, így például 1935-ben 68,7%, 1937-ben 56,1% volt a külföldi vállalatok káránya.

7. A közvetlen (direkt) üzletben kötött tőkebiztosítások a viszontbiztosított résszel együtt a biztosítási kötvényekben kikötött pénznemek szerint az üzleti év végén 1934—1937-ig.

Assurances directes de capitaux, y compris la partie réassurée, suivant les monnaies indiquées dans les polices.

A biztosítási kötvényekben kikötött pénznemek részletezése ¹⁾ Monnaies indiquées dans les polices ¹⁾	A hazai és külföldi biztosítóvállalatoknál kötött tőkebiztosítások összege a biztosítási kötvényben kikötött pénznemek szerint Assurances de capitaux aux établissements d'assurance en question (hongrois et étrangers), suivant les monnaies indiquées dans les polices			
	1934	1935	1936	1937
Magyar papírkorona — Couronne-papier hongroise	22.769,162.363	11.344,975.234	11.747,324.298	8.966,169.151
Magyar aranykorona — Couronne-or hongroise	10,527.312	7,146.081	1,062.924	1,046.070
Pengő — Pengő	314,259.112	301,123.815	381,967.804	426,675.341
Osztrák papir- és aranykorona — Couronne-papier et couronne-or autrichiennes	2.277,459.530	1.827,818.000	1.887,509.688	995,671.175
Osztrák schilling — Schilling autrichien	1,254.809	1,451.929	1,574.777	2,246.752
Cseh korona — Couronne tchèque	1,067.805	649.812	527.093	408.994
Leu — Leu	1,455.394	3,145.105	3,299.550	3,864.564
Dínár — Dinar	2,089.903	911.189	686.302	556.039
Olasz líra — Lire italienne	1,464.244	670.801	696.686	571.136
Német birodalmi aranyárka — Mark-or du Reich allemand	24.033	20.435	18.003	14.435
Svájci frank — Franc suisse	44,180.467	26,899.043	25,056.655	22,809.629
Francia frank — Franc français	4,678.628	907.344	711.164	523.926
Hollandi forint — Florin hollandais	654.907	338.921	421.575	401.882
Angol font — Livre anglaise	417.696	426.478	414.502	399.355
Török font — Livre turque	1.491	1.435	1.367	1.025
Dollár — Dollar	59,736.976	36,480.833	36,274.538	34,252,447
Svéd korona — Couronne suédoise	32.100	12.300	12.300	12.300
Norvég korona — Couronne norvégienne	2.000	1.000	1.000	1.000

¹⁾ Egyes pénznemek, amelyekben a történt kötések száma és értékösszege jelentéktelen, figyelmen kívül hagyattak. — Non compris les monnaies étrangères dans lesquelles des affaires insignifiantes étaient libellées.

b) *Kárbiztosítás.*

Tűzbiztosítás. A tűzkár elleni biztosítás állapota a tárgyalt 1934—1937. években egy bizonyos normális szintet ért el, amelyet meghaladni csak a tűzbiztosítási gondolat erőteljesebb propagálása segítségével lehetne. Ez a szint a megelőző öt éves időszakhoz viszonyítva, némileg alacsonyabb, de ez a visszaesés nagyrészt tulajdonítható a különböző vagyoni objektumok értékében beállott változásoknak s részben az idegen valuták értékcsökkenésének is. 1934-ben a hazai és külföldi vállalatok közvetlen és közvetett üzleteiben kötött tűzbiztosítások bruttó értékösszege 13·9 milliárd P-t tett, mely összegből 62·2% esett a hazai vállalatokra. Ez az értékösszeg 1937-ben mindössze 13·3 milliárd P-re csökkent s ebben a hazai vállalatok részesedése 59·4% volt. A tűzüzlet díjbevételének adatsora természetesen azonos hullámzást mutat a biztosított összegével: 1937-ben 20·5 millió P-t tett. A károk száma s a kifizetett kárösszegek értékcsökkenése váltakozó képet mutat, de általában nem produkált rossznak mondható kárarányt, habár az előző évek során néhol kedvezőbb kárarányt is láttunk már. Általában a külföldi vállalatok káraránya a jobb s a hazaiaké a kedvezőtlenebb (kivéve az 1936. évet), de az átlagos kárarány 46—50% között mozogván, különösebb kilengést nem mutatott.

Jégkárbiztosítás. Ebben az üzletágban egészen 1934-ig nagy visszaesés mutatkozott. A válság évei természetesen agrárnépességünket sújtották legjobban s ez szükségképpen éreztette hatását a még fejlődése elején álló jégüzletágban is. Elég ha csak annyit említünk meg, hogy 1929-ben a biztosítási összeg ebben az üzletágban az év végén 259·3 millió P volt s 1934-ben már csak 114·2 millió P-t tett, ami 56·0%-os visszaesésnek felel meg. Ezt az alakulást azonban, különösen hazai vállalatainknál erőteljesebb fellendülés követte, s hála vállalatainknak éppen a jégkárbiztosítás terén kifejtett erőfeszítéseinek és áldozathozatalának, ez az üzletág egyre jobban izmosodó ága lett biztosításügyünk terebélyes fájának. Elsőrendű hivatást tölt be e téren a Jégkárfevélteli Iroda, amelynek szakavatott, értékes működése nagymértékben hozzájárul a jégbiztosítási gondolat terjesztéséhez s az érintett néprétegeknek a biztosításba vetett bizalma megerősítéséhez. Hazai vállalataink állományában az 1937. üzletév végén 153·2 millió P-t tett a biztosított összeg, amely 64·4%-kal volt magasabb az 1934. évi összegnél. A külföldi vállalatok kezelésében lévő jégkötvények értékösszege 1937-ben 25·5 millió P volt, ami 22·4%-kal volt kevesebb az előző évinél, ezeknél tehát, szemben a hazai vállalatokkal, némi visszaesés mutatkozott. A jégüzletben egyébként az 1936. év nagyon kedvezőtlen volt, amit a kárarányok is mutatnak. Hazai vállalataink 27·9%-kal, külföldi vállalataink pedig kerekén 24%-kal többet

fizettek ki ebben az évben a jégkárosultaknak, mint amennyi a díjbevételük volt. A következő 1937. évben azonban némileg helyreállt ez a nagy veszteség, mert olyan alacsony kárarányok mutatkoztak, amilyenek az elmúlt évtized egyik évében sem fordultak elő: az átlagos 65·4%-os kárarány a legalacsonyabb volt 1930 óta.

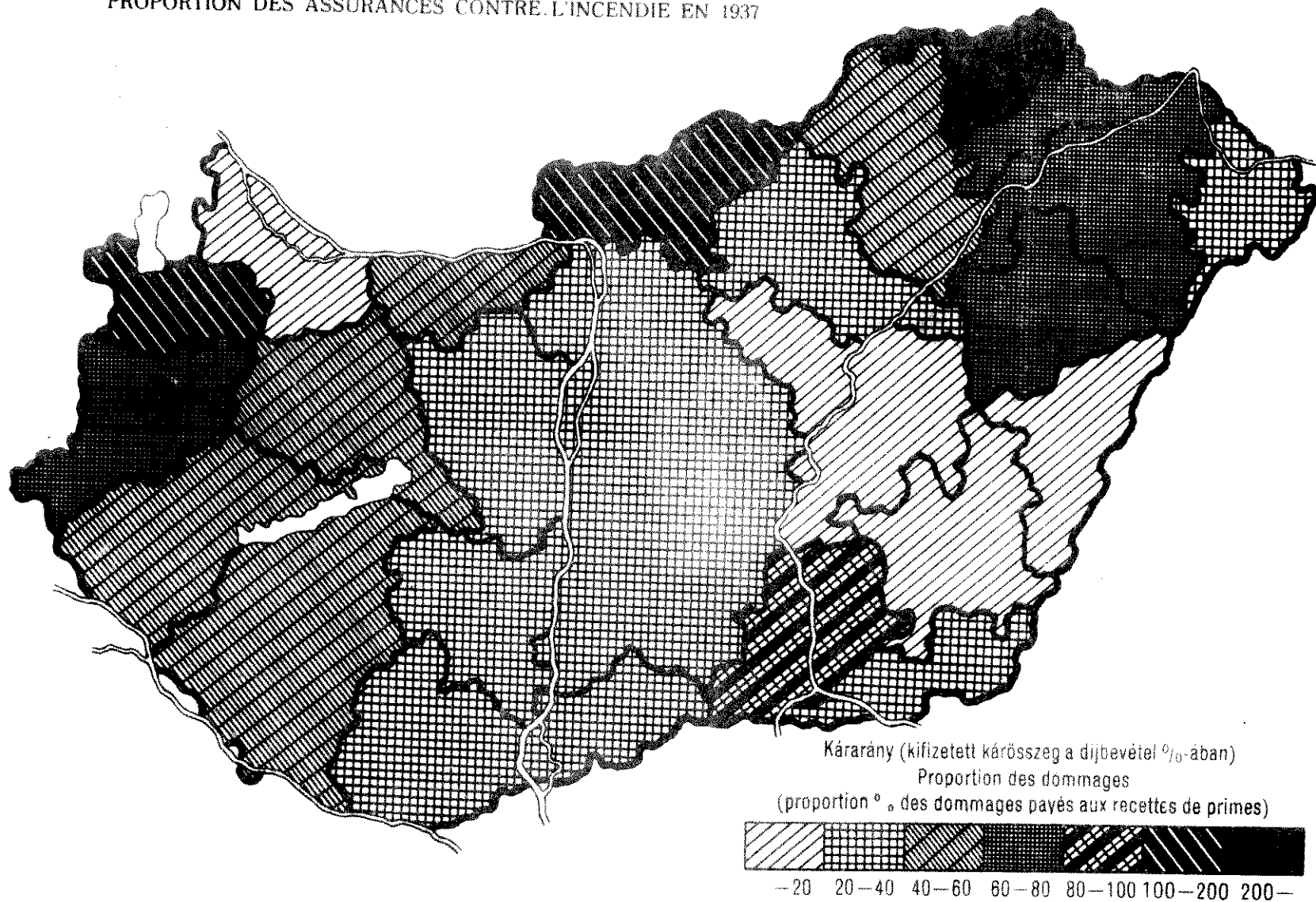
Szavatossági biztosítás. Eppen úgy, mint a legtöbb kárágazatban, ebben is az 1937. évben jelentős fellendülés mutatkozik. A 8. táblában foglalt adatok szerint 1934-ben a biztosított összeg 571·5 millió P, 1937-ben 837·1 millióra emelkedett, ami 47·0%-os növekedésnek felel meg. Ebben a biztosítási ágazatban a külföldi vállalatok meglehetősen magas arányban voltak mindig képviselve. Az 1937. évi biztosítási összegből 43·3% esett a külföldi vállalatokra, ez az arány 1934-ben 46·6% volt. A kárarány a hazai vállalatoknál sem kedvező ugyan, mert 58—63% között mozogván, elég magasnak mondható, de átlagban mégis egy megállapodott szinten mozog, habár az előző években láttunk már ennél jóval kedvezőbb kárarányt is, ellenben a külföldi vállalatok idevonatkozó állományában 40—82% között mozgó, nagy kilengéseket mutató kárarányt észlelhetünk.

Állatbiztosítás. Egyik meglehetősen elhanyagolt s még sok lehetőséggel kínákozó biztosítási ágazat, amely erőteljes ütemben igyekszik kiheverni azt a dekonjunkturát, ami a válság mély szintjének éveiben érte. Elég itt jellemzésül megemlíteni azt, hogy 1930-ban 23·8 millió P volt a bruttó biztosított összeg ebben az ágazatban, ami 1934-ben 10·1 millióra csökkent, de 1937-ben 27·9 millióra emelkedett fel. Az utóbbi 4 év folyamán tehát több mint 170%-kal növekedett meg a biztosított összeg, olyan emelkedéssel, amelyet egyik biztosítási ágazatban sem látunk, jeléül annak, hogy sok kiaknázatlan terület szerveztetett be az állatbiztosításba. Maga ez a rohamos fejlődés utal arra, hogy még mindig sok lehetőség kínálkozik ez ágazat fejlesztésére. Az 1937. évi eredmény egyébként 17·4%-kal magasabb az 1930. évi, addig legmagasabb tőkeösszegeknél. A kárarányok azonban a hazai intézeteknél nagyon kedvezőtlenek, az utóbbi négy évben 68—80% között mozogtak, míg a külföldiekénél az első három évben csak 13—17% között. A tárgyalásunk anyagát képező időszak utolsó éve volt különösen kedvezőtlen ebből a szempontból, mert ekkor a külföldi vállalatok is 31·7%-os kárarányt mutattak fel.

Betörésbiztosítás. Ebben az üzletágban ugyancsak fejlődésről számolnak be a statisztikai feldolgozás eredményei. A megelőző 5 éves időszak állománycsökkenő tendenciáját 1936-ban, tehát csak az újabb időkben, fejlődés váltotta fel s a biztosított összeg 1937-ben megközelítette már a 2 milliárdot is. A külföldi vállalatok itt majdnem ugyanolyan

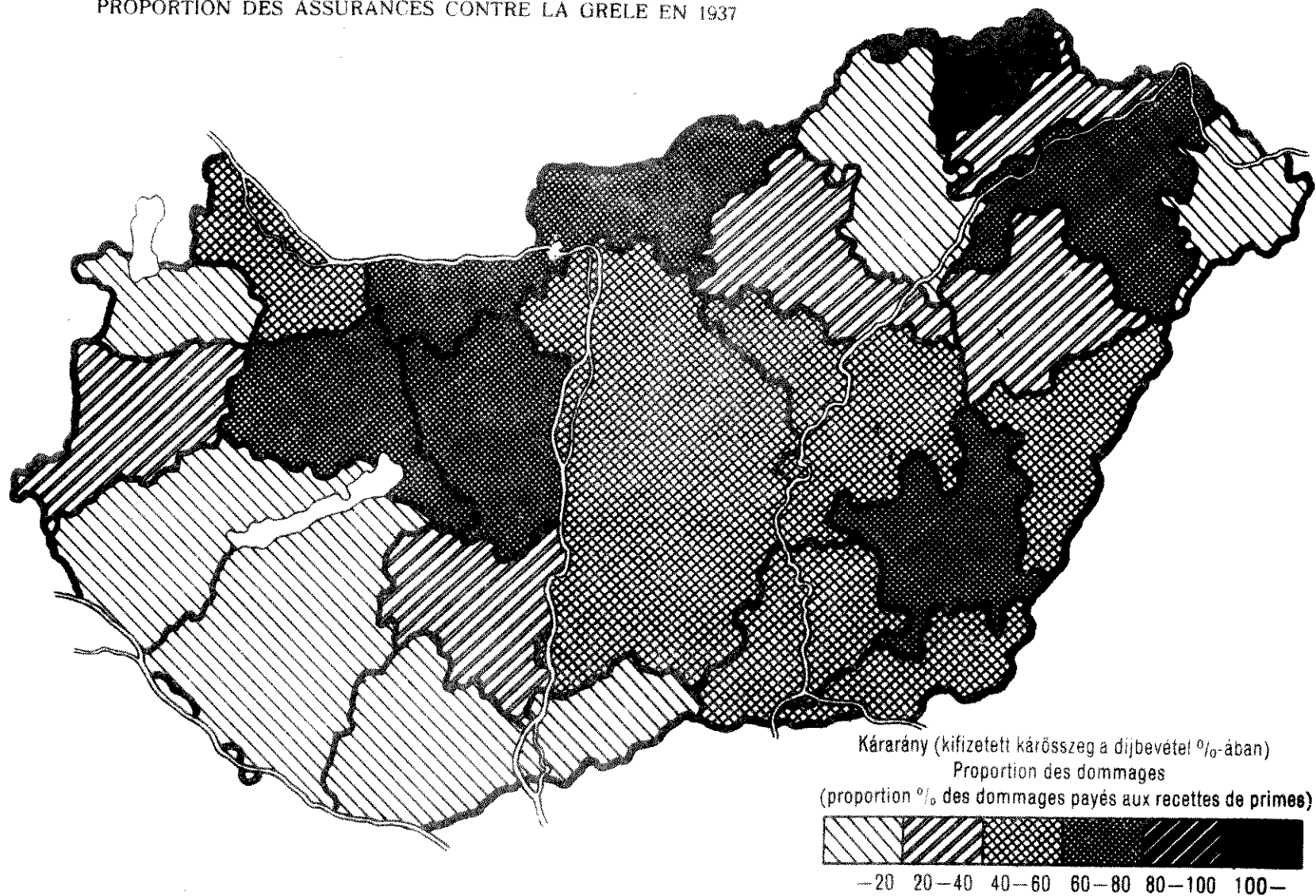
A TŰZBIZTOSÍTÁS KÁRARÁNYAI 1937-ben

PROPORTION DES ASSURANCES CONTRE L'INCENDIE EN 1937

A JÉGBIZTOSÍTÁS KÁRARÁNYAI 1937-ben

PROPORTION DES ASSURANCES CONTRE LA GRÊLE EN 1937

8. Kárbiztosítási ágazatok főbb bruttó adatai az 1934—1937 években.

Principaux chiffres bruts sur les assurances-dommages en 1934—37.

(Közvetlen és közvetett üzletben kötött biztosítások a viszontbiztosított résszel együtt.)

(Assurances par affaires directes et indirectes, y compris „la partie réassurée.“)

Év Années	Hazai vállalatok — Etablissements hongrois				Külföldi vállalatok — Etablissements étrangers				Etablissements		
	Biztosítási összeg az üzleti év végén Sommes assurées, à la fin de l'exercice	Díjbevétel ²⁾ Recettes de primes ²⁾	A számadási üzlet-évet terhelő károk Dommages à la charge de l'exercice		Biztosítási összeg az üzleti év végén ¹⁾ Sommes assurées, à la fin de l'exercice ¹⁾	Díjbevétel ²⁾ Recettes de primes ²⁾	A számadási üzlet-évet terhelő károk Dommages à la charge de l'exercice		Hazai hongrois	Külföldi étrangers	Összes au total
			száma leur nombre	összege ³⁾ ezer pengő en 1000 p. ³⁾			száma leur nombre	összege ³⁾ ezer pengő en 1000 p. ³⁾			
a) Egyéni és csoportos balesetbiztosítás. — Assurance individuelle ou collective en cas d'accidents.											
1934	2,076.742	1.126	859	391	377.048	430	377	183	34·7	42·6	36·9
1935	2,086.019	1.088	793	396	384.941	412	754	283	36·4	68·7	45·3
1936	2,043.229	1.019	1.239	346	391.568	413	913	178	34·0	43·1	36·6
1937	2,108.356	1.053	1.091	383	360.497	399	1.168	224	36·4	56·1	41·8
b) Tűzkár elleni biztosítás. — Assurance-incendie.											
1934	8,650.893	18.424	19.804	9.471	5,266.722	7.467	9.711	3.610	51·4	48·3	50·5
1935	7,558.215	16.575	18.588	9.326	5,190.814	7.394	11.076	3.937	56·3	53·2	55·3
1936	7,508.041	16.974	15.875	8.316	5,240.936	7.475	10.243	3.813	49·0	51·0	49·6
1937	7,889.347	16.879	17.205	8.211	5,382.892	8.108	8.563	3.405	48·6	42·0	46·5
c) Jégkár elleni biztosítás. — Assurance-grêle.											
1934	93.219	2.615	19.218	2.210	20.976	489	3.118	409	84·5	83·6	84·4
1935	131.050	3.483	14.921	3.324	27.797	623	2.645	629	95·4	101·0	96·3
1936	152.788	4.388	28.915	5.614	32.808	753	5.350	934	127·9	124·0	127·4
1937	153.244	4.356	11.557	2.922	25.458	564	1.790	294	67·1	52·1	65·4
d) Szavatossági biztosítás. — Assurance-responsabilité civ.											
1934	305.248	1.359	2.799	797	266.288	528	1.336	248	58·6	47·0	55·4
1935	311.727	1.381	3.147	873	297.162	490	1.359	247	63·2	50·4	59·9
1936	390.930	1.481	3.050	902	335.488	526	1.666	433	60·9	82·3	66·5
1937	474.745	1.859	3.947	1.172	362.371	783	2.284	320	63·0	40·9	56·5
e) Állatbiztosítás. — Assurance-bétail.											
1934	9.496	267	951	185	737	33	36	5	69·3	15·2	63·3
1935	12.719	295	1.067	224	971	46	75	8	75·9	17·4	68·0
1936	18.950	345	916	237	850	44	38	6	68·7	13·6	62·5
1937	26.419	455	979	366	1.484	60	25	19	80·4	31·7	74·8
f) Szállítvány- és értékküldemény-biztosítás. — Assurance-transport ou-valeurs envoyées.											
1934	306.078	1.026	1.121	467	196.941	295	1.322	189	45·5	64·1	49·7
1935	401.876	1.129	1.791	644	240.488	325	1.451	200	57·0	61·5	58·0
1936	355.934	1.234	1.587	711	242.682	353	1.238	203	57·6	57·5	57·6
1937	468.969	1.346	1.425	757	259.366	474	1.739	318	56·2	67·1	59·1
g) Betörés elleni biztosítás. — Assurance contre le vol avec effraction.											
1934	899.067	1.224	2.100	713	803.327	807	1.779	874	58·3	108·3	78·1
1935	857.244	1.163	1.709	810	848.310	843	1.870	687	69·6	81·5	74·6
1936	895.597	1.275	1.668	769	879.642	909	1.829	629	60·3	69·2	64·0
1937	1,036.935	1.351	1.939	1.183	917.428	958	1.807	685	87·6	71·5	80·9
h) Üvegbiztosítás. — Assurance-bris de glaces											
1934	13.967	393	10.677	277	17.204	271	6.157	160	70·5	59·0	65·8
1935	8.210	273	5.540	203	16.574	274	10.090	179	74·4	65·3	69·8
1936	14.492	361	11.984	225	17.495	298	5.954	185	62·3	62·1	62·2
1937	15.409	370	12.683	224	20.068	343	7.480	203	60·5	59·2	59·9
i) Automobilbiztosítás. — Assurance-automobiles.											
1934	74.699	1.269	2.949	936	122.611	714	1.756	399	73·8	55·9	67·3
1935	90.807	1.249	3.969	1.086	108.979	722	2.189	616	86·9	85·3	86·4
1936	94.385	1.113	3.810	1.268	147.193	882	3.174	846	113·9	95·9	106·0
1937	69.313	1.010	2.870	973	178.016	1.164	5.260	1.127	96·3	96·8	96·6

¹⁾ A közvetett üzlet állományánál a biztosított összegre vonatkozólag részletadatok nincsenek. — Pour les affaires indirectes, on n'a pas de détails sur les sommes assurées. — ²⁾ A mellékletékek nélkül. — Non compr. les taxes accessoires. — ³⁾ A kárfelvételi költségekkel és az üzleti év végén volt kártartalékkal együtt, ellenben a megelőző évi kártartalék nélkül. — Avec les frais pour constats de dommages et la réserve p. dommages à la fin de l'exercice, sans celle de l'année précéd. — ⁴⁾ Egy vállalat adatait a géptöréssel együtt mutatta ki. — Un des établissements a compris dans ces chiffres le bris de machines.

biztosított tőkeösszeggel vannak érdekelve, mint a hazaiak. A kárrány azonban meglehetősen kedvezőtlen s jóval magasabb, mint az előző időkben volt.

Szállítmánybiztosítás. A hazai vállalatoknál növekvő tendenciájú, de váltakozó hullámzás észlelhető a biztosított összegben, a külföldieknél — amelyek valamivel több, mint feleannyit kezelnek, mint a hazaiak — a fejlődés törésnélküli egyenes vonalú. A kárrányok meglehetősen magasak.

Úvegbiztosítás. Ezzel az üzletággal inkább a külföldi vállalatok foglalkoznak, az állományuk több mint a fele az ő kezükben van. 1937-ben a biztosított összeg 35·5 millió P-re ugrott. Emelkedés, élénkülő forgalom olvasható ki általában a számokból. A kárrányok meglehetősen magasak.

Automobilbiztosítás. Ez is inkább külföldi vállalatok működési köre. A biztosított összeg 1937-ben 247·3 millió P volt s az összeg 72%-a a külföldi vállalatok állományához tartozott. Hazai vállalatoknál az utolsó évben mintegy 62·5%-os visszaesés észlelhető a biztosított összegben az előző évhez viszonyítva, a külföldi vállalatoknál azonban

20·9%-os növekedés jelentkezik. A kárrány különösen hazai vállalatoknál meglehetősen magas, 1936-ban a 100%-ot is jóval meghaladta.

A gazdasági válságból való kibontakozás érdekében tett erőfeszítések fényesen meghozták a maguk gyümölcsét. Minden vonalon egészséges fellendülésről tanuskodnak a számadatok s az intézmény stabilitása, komoly üzleti elhivatottsága is egyre jobban bontakozik ki tevékenységének szétágazó sokoldalúságából. Ennek a célnak az elérésében jelentőségteljes szerepet tölt be a Felügyelő Hatóság, amely a komolytalan vállalkozások megakadályozásával, a tőkegyenge vállalatok fokozatos felszámoltatásával a legéletrevalóbb, a legmegbízhatóbbak kezébe helyezi a biztosítás kérdését. A vállalatok s a Hatóság pedig azzal a kölcsönhatással, amely együttműködésüket jellemzi, kellőleg fel nem mérhető hasznot jelentenek az egész ország közgazdasági életének.

Gidófalvy Elemér dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

(C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Magyar könyvészet, 1936.

Bibliographie hongroise, 1936.

A magyar nyomdák és egyéb sokszorosítóvállalatok 1936. évi kötelempéldányszolgáltatása és nyomtatványaik (könyvek, hírlapok, folyóiratok) címjegyzéke.

Ouvrages envoyés au dépôt légal en 1936 par les imprimeries et autres établissements polygraphiques de Hongrie et liste de leurs imprimés (livres, journaux, autres périodiques).

Összeállította: Szollás Ella dr., Droszt Olga dr., Mokcsay Júlia dr.

Rédigé par les Drs Ella Szollás, Olga Droszt et Juliette Mokcsay,

Kiadja az Országos Széchenyi-könyvtár — *Publié par la Bibliothèque Nationale Széchenyi.*

Bupapest, 1939. XIX., 512 l. — p.

A nemzeti közműveltségnek, ha nem is egyetlen, de kétségkívül a legjelentősebb megnyilatkozása az irodalmi termelés, melyet a nemzeti bibliográfiák leltároznak. A magyar szellemi termelés e legjellemzőbb részét az 1473—1920. évekre vonatkozóan célszerűségi okokból ciklusbibliográfiáink tartják számon, melyek mellett azonban — miután ezek csak hosszab időközökben, a ciklus lezárta után gyakran nagysokára láthatnak napvilágot — a tudományos élet nem nélkülözheti az évi könyvészetet sem. Nem pedig egyfelől azért, mert a ciklusbibliográfiák megjelenéséig a könyvtermelés

leltározását ezek vannak hivatva pótolni, másfelől pedig azért, mert az összefoglaló bibliográfiákat is csak az évi könyvészetek alapján lehet megbízhatóan és gyorsan összeállítani. Az évi könyvészet azonban általános tudományos jelentőségén kívül statisztikai szempontból is igen becses, mert e nélkül a könyvtermelés évi számszerű eredményeinek alakulását megállapítani és a változását részleteiben is számontartani a valósághoz híven alig lehet. Épp ezért a Széchenyi-könyvtár jelen könyvével a tudományos életen kívül a statisztikának is hasznos szolgálatot tett. S ha a még hiányzó magyar könyvészetek pótlását is felölelő, nagyszabású tervének megfelelően később sikerül az évi bibliográfiát már a rákövetkező évben megjelentetni, módunk lesz könyvtermelési statisztikánkat az eddiginél sokkal tökéletesebb forrás alapján elkészíteni.

A munka első része a magyarországi nyomda- és sokszorosítóvállalatok községenkinti jegyzéke, mely címtári adatokon kívül közli a nyomdák keletkezési évét és beszámol arról is, hogy a nyomdák milyen és mennyi kötelempéldánnyal gyarapították 1936-ban az Országos Széchenyi-könyvtár állo-

biztosított tőkeösszeggel vannak érdekelve, mint a hazaiak. A kárrány azonban meglehetősen kedvezőtlen s jóval magasabb, mint az előző időkben volt.

Szállítmánybiztosítás. A hazai vállalatoknál növekvő tendenciájú, de váltakozó hullámzás észlelhető a biztosított összegben, a külföldieknél — amelyek valamivel több, mint feleannyit kezelnek, mint a hazaiak — a fejlődés törésnélküli egyenes vonalú. A kárrányok meglehetősen magasak.

Úvegbiztosítás. Ezzel az üzletággal inkább a külföldi vállalatok foglalkoznak, az állományuk több mint a fele az ő kezükben van. 1937-ben a biztosított összeg 35·5 millió P-re ugrott. Emelkedés, élénkülő forgalom olvasható ki általában a számokból. A kárrányok meglehetősen magasak.

Automobilbiztosítás. Ez is inkább külföldi vállalatok működési köre. A biztosított összeg 1937-ben 247·3 millió P volt s az összeg 72%-a a külföldi vállalatok állományához tartozott. Hazai vállalatoknál az utolsó évben mintegy 62·5%-os visszaesés észlelhető a biztosított összegben az előző évhez viszonyítva, a külföldi vállalatoknál azonban

20·9%-os növekedés jelentkezik. A kárrány különösen hazai vállalatoknál meglehetősen magas, 1936-ban a 100%-ot is jóval meghaladta.

A gazdasági válságból való kibontakozás érdekében tett erőfeszítések fényesen meghozták a maguk gyümölcsét. Minden vonalon egészséges fellendülésről tanuskodnak a számadatok s az intézmény stabilitása, komoly üzleti elhivatottsága is egyre jobban bontakozik ki tevékenységének szétágazó sokoldalúságából. Ennek a célnak az elérésében jelentőségteljes szerepet tölt be a Felügyelő Hatóság, amely a komolytalan vállalkozások megakadályozásával, a tőkegyenge vállalatok fokozatos felszámoltatásával a legéletrevalóbb, a legmegbízhatóbbak kezébe helyezi a biztosítás kérdését. A vállalatok s a Hatóság pedig a kölcsönhatással, amely együttműködésüket jellemzi, kellőleg fel nem mérhető hasznot jelentenek az egész ország közgazdasági életének.

Gidófalvy Elemér dr.

IRODALMI SZEMLE

Könyvismertetések. — *Chronique de livres.*

(C'est le Journal de la Société Hongroise de Statistique qui rend compte en français, dans sa „revue des publications hongroises“, des ouvrages statistiques publiés en Hongrie.)

Magyar könyvészet, 1936.

Bibliographie hongroise, 1936.

A magyar nyomdák és egyéb sokszorosítóvállalatok 1936. évi kötelempéldányszolgáltatása és nyomtatványaik (könyvek, hírlapok, folyóiratok) címjegyzéke.

Ouvrages envoyés au dépôt légal en 1936 par les imprimeries et autres établissements polygraphiques de Hongrie et liste de leurs imprimés (livres, journaux, autres périodiques).

Összeállította: Szollás Ella dr., Droszt Olga dr., Mokcsay Júlia dr.

Rédigé par les Drs Ella Szollás, Olga Droszt et Juliette Mokcsay,

Kiadja az Országos Széchenyi-könyvtár — *Publié par la Bibliothèque Nationale Széchenyi.*

Bupapest, 1939. XIX., 512 l. — p.

A nemzeti közműveltségnek, ha nem is egyetlen, de kétségkívül a legjelentősebb megnyilatkozása az irodalmi termelés, melyet a nemzeti bibliográfiák leltároznak. A magyar szellemi termelés e legjellemzőbb részét az 1473—1920. évekre vonatkozóan célszerűségi okokból ciklusbibliográfiáink tartják számon, melyek mellett azonban — miután ezek csak hosszab időközökben, a ciklus lezárta után gyakran nagysokára láthatnak napvilágot — a tudományos élet nem nélkülözheti az évi könyvészetet sem. Nem pedig egyfelől azért, mert a ciklusbibliográfiák megjelenéséig a könyvtermelés

leltározását ezek vannak hivatva pótolni, másfelől pedig azért, mert az összefoglaló bibliográfiákat is csak az évi könyvészetek alapján lehet megbízhatóan és gyorsan összeállítani. Az évi könyvészet azonban általános tudományos jelentőségén kívül statisztikai szempontból is igen becses, mert e nélkül a könyvtermelés évi számszerű eredményeinek alakulását megállapítani és a változását részleteiben is számontartani a valósághoz híven alig lehet. Épp ezért a Széchenyi-könyvtár jelen könyvével a tudományos életen kívül a statisztikának is hasznos szolgálatot tett. S ha a még hiányzó magyar könyvészetek pótlását is felölelő, nagyszabású tervének megfelelően később sikerül az évi bibliográfiát már a rákövetkező évben megjelentetni, módunk lesz könyvtermelési statisztikánkat az eddiginél sokkal tökéletesebb forrás alapján elkészíteni.

A munka első része a magyarországi nyomda- és sokszorosítóvállalatok községenkinti jegyzéke, mely címtári adatokon kívül közli a nyomdák keletkezési évét és beszámol arról is, hogy a nyomdák milyen és mennyi kötelempéldánnyal gyarapították 1936-ban az Országos Széchenyi-könyvtár állo-

mányát. A második rész a Magyarországon 1936-ban megjelent könyvek bibliográfiája abc rendben, a Széchenyi-könyvtár cím-felvételi módja szerint, melyhez a címekben előforduló nevekről és társ-szerzőkről összeállított névmutató csatlakozik. A harmadik rész az 1936-ban megjelent hírlapok és folyóiratok betűrendes katalógusa, melyet a függelékben Magyarország 1936. évi időszakai sajtótermékeinek ügyesen összeállított statisztikája követ. A Központi Statisztikai Hivatalnak is van négy évenként megisméltendő ilyen irányú, közvetlen adatgyűjtésén alapuló statisztikája, a kétféle adatgyűjtés eredményei azonban a felvételek különböző időpontjai miatt nem vethetők egybe.

Az érdekes munkát a Széchenyi-könyvtár főigazgatójának, *Fitz József dr.*-nak tanulmánya vezeti be, mely általános bibliográfiai fejtegetéseken, a mű szükségességének hangsúlyozásán, továbbá létrejötté nehézségének ismertetésén és használatának magyarázatán kívül a fentebb említett 1. és 2. résznek fontosabb statisztikai eredményeit is közli. Fejtegetései alapján megállapítható, hogy a magyar könyvtermelésről az eddigi módszerrel számbavett eredményeinket 50%-kal is emelhetjük, ha a valóságot meg akarjuk közelíteni. Kár, hogy a bemutatott statisztika csak az évi könyvtermelés néhány számszerű adatára szorítkozik és annak részleteiről, szakszerinti megoszlásáról nem ad képet. Sokkal részletesebb a hazai nyomdászatról e részben kapott statisztikai kép, mely nemcsak a nyomdászatnak a közműveltségre való hatását tükrözi vissza, hanem nyomdávállalatainknak a kötelepéldányszolgáltatás terén elkövetett mulasztásait is feltárja. Ha a könyv a Széchenyi-könyvtár minden igyekezete ellenére sem ölelhette fel az 1936. évi teljes magyar könyvtermelést, annak egyedüli oka épp a hiányos kötelepéldányszolgáltatás s ez többszörözte meg a könyvet összeállító könyvtárosok munkáját is,

azáltal, hogy teljességre törekvésük érdekében a Központi Statisztikai Hivatalnak szintén teljes kötelepéldányjogosultságot élvező könyvtárát is fel kellett keresniök anyaguk kiegészítése céljából.

G. G. dr.

Oberding József György dr.: Az óromániai magyarság.

Dr. Joseph-Georges Oberding; Les Hongrois de Vieille-Roumanie.

A Pécsi M. kir. Erzsébet Tudományegyetem kisebbségi intézetének kiadványai. (Igazgató: *Faluhelyi Ferenc.*) *Publications de l'Institut de minorités de l'Université Elisabeth de Pécs (dirigé par François Faluhelyi).* Pécs, 1940. 67. l. — p.

Szerző tanulságos munkájában a moldvai és dunai tartományok (Olténia, Munténia, Dobrudzsa) magyarságával foglalkozik. Történeti úton kimutatja, hogy a moldvai magyarok az ősfoglaló magyarok leszármazói, kik kúnokkal keveredtek, míg a dunai tartományok magyarjai az anyaország legkülönbözőbb vidékeiről kivándorolt véreink. Rámutat arra a fontos tényre, hogy a római egyház nem látta el magyar papokkal — kérésük ellenére — sem a moldvai, sem a dunai tartományok magyarjait s ezzel lehetővé tette elnemzetietlenedésüket. A moldvai magyarok számát megállapítandó közli *Gegő ferenc* rendi páter statisztikáját az 1830 körüli helyzetről; *Gegő páter* akkoriban a települési adatok részletes közlésével 45—50.000 magyart mutatott ki. Ez a szám 1929-ig 90.600-ra nőtt. A dunai tartományok magyarságának számát 250.000-re, illetve a beolvadottakra visszakövetkeztetve összesen $\frac{1}{2}$ millióra teszi. Ismerteti szervezeteiket és egyesületeiket is, valamint a moldvai és dunai tartományok magyarságának nehéz helyzetét. Hangsúlyozza egy tudományos rendszerességgel megírt összefoglaló munkának, népi kataszternek, hiányát, mely nyelvi, néprajzi, népköltészeti és népművészeti szempontból korszerű eszközökkel tárna fel az itt élő magyarság multját és jelenét. *Gy. F.*

A M. kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett munkák.

Ouvrages arrivés à la bibliothèque de l'Office Central Royal Hongrois de Statistique.

Nemzetközi vonatkozású művek és elméleti munkák. (*Publications d'intérêt international ou de théorie générale.*) — *Almanach de Gotha. Annuaire généalogique, diplomatique et statistique, 1939.* Gotha.

Aperçu de la situation monétaire, 1939/40. Société des nations. Genève. (Monnaies et banques. I.)

Quelques renseignements sur les recensements agricoles exécutés en 1939 dans certains pays européens. Institut international d'agriculture. Rome. (Klly. a Bulletin mensuel de statistique agricole et commerciale 1940. évi 2. számából.)

Boér Elek dr. ifj.: Az amerikai kapitalizmus és a monopolisztikus verseny. 44 l. Budapest. 1939. (Értekezések a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből. Új sorozat. I. 6.)

Buza László: Az európai válság a nemzetközi jog tükrében. 15 l. Szeged. 1939. (A m. kir. Ferenc József-tudományegyetem barátai egyesületének jog- és államtudományi szakosztályában tartott előadások. 32.)

Cholnoky Jenő: A Földközi-tenger. 184 l. Budapest. (A Magyar földrajzi társaság könyvtára.)

Czeke Marianne dr.: Wilsontól — Rooseveltig. Értekezés a történet és politika köréből. VI + 74 l. Budapest. 1939. (Magyar női szemle könyvtára. 6.)

Dávid László: A visszatérítés elve a szövetkezet üzleti feleslegének felosztásában. 22 l. Budapest. 1939. (Klly. a Közgazdasági szemle 1939. évi 12. számából.)

Domány Gyula dr.: Világgazdasági szemle az 1939. évről. 39 l. Pécs. 1939. (Klly. a Külügyi szemle 1939. évi 1—4. számából.)

Folyóiratszemele. — *Revue*s.

Az Ország Útja (4. évf. 5. sz., Budapest 1940, m.). — *Erdei F.*: A magyar város kérdése.

Bulletin mensuel de statistique agricole et commerciale (31. évf. 4. sz., Róma 1940, fr.). — A búza nemzetközi kereskedelme 1939—1940-ben és az 1940. évi vetések állapota. — A cukorrépa vetésterülete 1940-ben.

Correspondance Economique Roumaine (22. évf. 1. sz., Bukarest 1940, fr., ang.). — *Tărușanu R.*: A román szappan-, faggyúgyertya- és gliceriniipar.

Danubian Review (Danubian News) (7. köt. 2. sz., Budapest 1939, ang.). — *Fritz L.*: Román választások és a magyar kisebbség. — *Felvidéki*: Szlovákia gazdasági válsága. — (4. sz.). — *Baumgartner S.*: A moldvai csángó magyarok. — (5. sz.). — *Fall E.*: Kárpátalja gazdasági újjáépítése. — (6. sz.). — *Fritz L.*: Románia ukrán nemzeti kisebbsége. — *Fall E.*: Társadalmi rendszabályok Kárpátalján. — A magyar földbirtokreform törvény 1,500.000 holdat juttat a földnélkülieknek.

Der deutsche Volkswirt (14. évf. 24. sz., Berlin 1940, ném.). — *Aust H. W.*: A gazdálkodás dinamikus vezetése. — *Bös J.*: Új teljesítmények, új tervek. — A Protektorátus egy éve. — (25. sz.). — *Fischer W. A.*: Finnország gazdálkodása új feladatok előtt. — (26. sz.). — *Mahr W.*: A biztosításügy racionalizálása. — (27. sz.). — *Bergemann*: A be- és kivitel fenntartása. — *Fezer H.*: Változások a műrost- és papirosiparban. — *Fischer W. A.*: Franciaország vasellátása és vastermelése. — (28. sz.). — *Fezer H.*: A műrost- és papirosipar üzemi és hozami struktúrája. — *Hofmann P.*: A Közel-Kelet közlekedési viszonyai. — (29. sz.). — *Jäger P.*: Skandinávia termelése és külkereskedelme. — *Fischer W. A.*: Anglia vasgazdálkodása a háborúban. — (31. sz.). — *Renaud O.*: Az áruforgalom racionális alakulása. — *Fischer W. A.*: Délamerika külkereskedelme új problémák előtt. — (32. sz. melléklet). — *Puhl*: A kliring a nemzetközi fizetési forgalomban. — *Crutzescu*: A német-román gazdasági kapcsolatok alapja és kilátásai. — *Csikós-Nagy*: A német-magyar gazdasági kapcsolatok. — *Volpi*: Gazdasági kapcsolatok Olaszország és Németország között. — *Lindemann*: Észak-Európa gazdasági forgalma Németországgal. — *von Halem N. Chr.*: A német-belga-holland kereskedelmi forgalom fejlődése a háború alatt. — (33. sz.). — *Fischer W. A.*: A holland gazdaság struktúrája. — *Jäger P.*: Belgium — Luxemburg mint gazdasági tényező.

Deutsche Arbeit (40. évf. 1. sz., Berlin 1940, ném.). — *Mangold H. W.*: Franciaország nemzetiségei. — *Kraus F.*: A nemzetiségek fejlődése Délkelet-Európában.

Die Volkswirtschaft (13. évf. 4. sz., Bern 1940, ném.). — Megjegyzések a háború kitörése óta bekövetkezett svájci áralakuláshoz. — Házasságkötések, születések és halálozások Svájcban 1939-ben.

Econometrica (8. köt. 1. sz., Chicago 1940, ang.). — *Sarle Ch. F.*: A mezőgazdasági statisztika elősegítésére irányuló tárgyilagos kiválasztás lehetőségei és határai.

Economia (17. évf. 5. sz., Róma 1939, ol.). — *Lorenzoni G.*: A szicíliai latifundiumok reformja és betelepítése. — *Falebrini L.*: Az 1939. év pénzügyi eseményei az ellenségeskedések megkezdéséig. — *Gozzini L.*: Háborús gazdasági törvények Fran-

ciaországban. — (6. sz.). — *Ginti U.*: Differenciális natalitás az olasz tartományok székhelyein. — (18. évf. 1. sz.). — *Livi L.*: Olaszország népességgpolitikájának eredményei. — (2. sz.). — *Marsili Libelli M.*: A XVII. fasiszta év pénzügyi gondoskodása. — *Degli Espinosa A.*: Háborús gazdálkodás.

Economica (7. köt. 25. sz., Cambridge 1940, ang.). — *Hawtrey R. G.*: Kereskedelmi ciklus és a tőkeintenzitás. — *Machlup F.*: A külforgalom elmélete. — *Robertson D. H.*: A hullámzáselmélet spanyol megvilágításban. — *Hillmann H. C.*: Németország külkereskedelmének elemzése és a háború.

Journal de la Société Hongroise de Statistique (17. évf. 4. sz., Budapest 1939, fr.). — *Laky D.*: A magyar statisztika hőskorának akadémikus képviselői (Kőrösy József, Vizaknai Antal, báró Láng Lajos és Vargha Gyula méltatása). — *Szombatfalvy G.*: Zsidótörvény és iskolaügy Magyarországon. — *Szádeczky-Kardoss T.*: A közgazdasági élet a háborúban.

Kisebbségvédelem (3. évf. 1—2. sz., Budapest 1940, m.). — *Kovács A.*: Az erdélyi magyarság és a román statisztika. — *Elekes D.*: A kisebbségi terminológia és kisebbségszámbevétel problémái. — *Oberding J. Gy.*: A magyar biztosítási intézmény Erdélyben. — *Somogyi G.*: A mai Magyarország és az elszakított területek a nemzeti-ségi statisztika tükrében.

Külgügyi Szemle (17. évf. 3. sz., Budapest 1940, m.). — *Kürthy S.*: A kőolaj: a második világháború döntő tényezője. — *Markos B.*: Háborús idegenforgalom. — *Török Á.*: Szabadkereskedelem mint békecéll.

Magyar Gazdák Szemléje (45. évf. 5. sz., Budapest 1940, m.). — *Neubauer Gy.*: Az angol-magyar közteherviselés. — *Solthy E.*: A mezőgazdaság gazdasági helyzete és az agrárrolló.

Magyar Kisebbség (19. évf. 7—8. sz., Lugos 1940, m.). — *Balogh A.*: Kisebbség — nemzetiség. — Kérelmek, határozatok, tervek, javaslatok és törvényes intézkedések az erdélyi nemzeti-ségi kérdések megoldására másfél évszázad alatt. — (9. sz.). — *Kardhordó K.*: Adatok a vallási áttéréseknek nemzetpolitikai jelentőségéhez kisebbségi szempontból. — Az új szlovák földreformtörvény. — (10. sz.). — *Cseresnyés I.*: Dánia nép-kisebbségei. — *Jakabffy E.*: A Bánság magyar társadalmának kialakulása a XIX. század folyamán.

Magyar Szemle (38. köt. 5. [153.] sz., Budapest 1940, m.). — *Mády Z.*: Magyar társadalomnevelés. — *Kacsó P.*: Vallásszabadság Romániában. — *Gratz G.*: A középeurópai kérdés és a békeszerződések.

Markt und Verbrauch (12. évf. 3—4. sz., Berlin 1940, ném.). — *Proesler H.*: A fogyasztás kutatásának módszere.

Mezőgazdasági Közlöny (13. évf. 4. sz., Budapest 1940, m.). — *Újlaki Nagy Á.*: Szarvasmarhaállományunk hústermelése és takarmánymérlegünk kérdése. — *Kendi Finály I.*: A magyar termőtalaj veszteségének mérlege a külforgalmi adatok tükrében. — *Ecsödi O.*: Szükségszerű és igazságos-e az agrárrollónak mai újabb szétnyílása? — *Joó G.*: A magyar mezőgazdasági munkásvédelem rendszere. — (5. sz.). — *Diószeghy O.*: Az elemi károk a földadónál. — *Mados L.*: A magyar termőföld sorsa műszaki megvilágításban.

Miskolci Jogászélet (16. évf. 4. sz., Miskolc 1940, m.). — id. Szepesváraljai Haendel V.: A nemzetiségi autonómiákról.

Munkaügyi Szemle (14. évf. 5. sz., Budapest 1940, m.). — Rostás I. és Reitzer B.: Ezer munkásvélemény a szabadidőről. — Haag J.: A községi (városi) alkalmazottak betegségi és baleseti biztosítása.

Nation und Staat (13. évf. 7. sz., Bécs 1940, ném.). — Stelzer H.: A múltévi magyar nemzetiségi politika mérlege magyar megvilágításban. — (8. sz.). — Acker S.: A szlovák alkotmány ki-sebbségjogi szempontból.

Népegészségügy (21. évf. 9. sz., Budapest 1940, m.). — Kramár J.: A járványos agyhártyagyulladás. — (10. sz.). — Saád A.: Heredodegenerációs kórformák Mezőkövesden. — Somfai J.: A reumás betegségek iparegészségügyi jelentősége.

Nouvelle Revue de Hongrie (33. évf. 5. sz., Budapest 1940, fr.). — Dami A.: Mit láttam Kárpátalján. — Stark J.: Kárpátalja újjáépítése.

Reichsarbeitsblatt (20. évf. 12. sz., Berlin 1940, ném.). — Rieber: A munkanélküliségélyek bevezetése a cseh-morva protektorátusban. — (13. sz.). — Anglia és a semlegesek. — Wormit: Az új német törvény földbirtok megszerzésére. — (14. sz.). — Stamm: A társadalombiztosítás fejlődése a németek által megszállt lengyel területen.

Revue du Travail (41. évf. 4. sz., Brüsszel 1940, fr.). — Dechesne L.: Testületi autonómia. — Munkáshelyezések és munkanélküliség Hollandiában 1938-ban. — A társadalmi kérdés az Egyesült Államokban.

Revue Internationale d'Agriculture (31. évf. 4. sz., Róma 1940, fr.). — Schubring W.: A vaj gyártása, kereskedelme és ára 1939-ben. — Mezőgazdasági üzemi összeírás Lettországban 1939-ben.

Revue Internationale des Sciences Administratives (12. évf. 3. sz., Brüsszel 1939, fr.). — Fauconnier M.: A főnök és szerepe a szervezésben.

Rivista italiana di scienze economiche (11. évf. 9. sz., Bologna 1939, ol.). — Arany és munka, a világ aranytermelése 1923—1938-ig. — Pénz és hitel Angol-, Francia- és Németországban. — Az ember és a föld viszonya a ma és a holnap Európájában. — (10. sz.). — Crosara A.: Amerikai nézetek az önellátásról a fascizmus fénye mellett. — Ciocca G.: Iparszerű népies építkezések. — (11. sz.). — Rossi L.: Felárak és munkanélküliség. — Loffredo F.: A család a nemzetgazdaságban.

Soziale Praxis (49. évf. 9. sz., Berlin 1940, ném.). — Meyer E. H.: Az előkészületben lévő társulati jog.

Statisztikai Értesítő (2. évf. 3. sz., Budapest 1940, m.). — Pásztor M.: Bérházak a régi Pesten. — Iványi L.: A hústalan napok hatása Budapest húsfogyasztására. — Kovács Á.: Üzlet-sűrűség, versenyviszonyok és áralakulás.

The Journal of Political Economy (48. köt. 1. sz., Chicago 1940, ang.). — Knight F. H.: Mi „az igazság“ a közgazdaságtudományban? — Harvill R. A.: Az Egyesült Államok déli államainak közgazdasága. — Weinberger O.: Francesco Ferrara jelentősége a közgazdasági gondolat történetében.

The Oriental Economist (7. köt. 1. sz., Tókió 1940, ang.). — A kínai viszály gazdasági megvilágításban. — Schumpeter E. B.: Mit óhajt Amerika Japántól? — (2. sz.). — Az európai háború és Japán külkereskedelme. — Allen G. C.: Az európai háború gazdasági következményei.

The Quarterly Journal of Economics (54. köt. 2. sz., Cambridge, Mass., U. S. A. 1940, ang.). — Niebyl K. H.: Az érték meghatározásának szükségessége a közgazdasági elméletben. — Staehle H.: A kereslet rugalmassága és a társadalomügy. — White B. S.: A külföldi piac összezugorodása az Egyesült Államok pamutpiaca számára.

Városok Lapja (35. évf. 10. sz., Budapest 1940, m.). — Lukács Ö.: A városi háztartás rendezésének irányelvei. — A Nemzetpolitikai Társaság Ankétja a közigazgatás reformjáról. — Várospolitikai utazás Magyarországon. — Ruisz R.: A magyar városok lélekszáma 1939 végén.

Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung (14. évf. 4. sz., Hamburg 1940, ném.). — Az orosz bányászat helyzete és kilátásai. — Boehm C.: A német kereső népesség korszerű megoszlása és az utánpótlás szükségessége.

Világgazdasági Szemle (7. évf. 5. sz., Budapest 1940, m.). — A jegyrendszer a pénzügyi és gazdasági életben.

Volk und Reich (16. évf. 4. sz., Berlin 1940, ném.). — Fischer R.: Önellátás és világpolitika. — Siewert W.: A brit tengeri uralom és a világkereskedelem. — Semjonow J.: A nagy euráziai önellátás útján. — (5. sz.). — Seebass F.: Skandinávia mint a forgalom tere. — Purper K. H.: Az északi államok gazdasága.

Wirtschaftsdienst (25. évf. 16. sz., Hamburg 1940, ném.). — A Szovjet-Unió gépkocsigyártása. — (18. sz.). — Lettország mezőgazdasági problémái. — Holland-India védelme és iparosodása. — Schiller K.: Mezőgazdasági piacrendezés és hadi gazdálkodás. — (19. sz.). — Schneider H. J.: A világ vaspiaca. — Anglia ásványolaj hegemoniája a Földközi-tenger keleti részén. — (20. sz.). — Finnország újjáépítésének gazdasági problémái. — Brazília külkereskedelme 1939-ben.

Wirtschaft und Statistik (20. évf. 7—8. sz., Berlin 1940, ném.). — Németország állatállománya 1939 december 4-én. — Néhány fontosabb nyersanyag előfordulása és termelése a Szovjet-Unióban. — A természetes személyek mező- és erdőgazdasági földbirtoka Németországban. — (9. sz.). — Házasságkötések, születések és halálozások Németországban 1939-ben. — Dánia gazdasági struktúrája. — Nagy-Britannia faellátása. — A világ létfenntartási indexszámai 1940 első negyedében.

K Ü L Ö N F É L E

Magyar Kereskedelmi Statisztikai Értékmegállapító Bizottság.

Commission Hongroise pour la Fixation des Valeurs de Statistique Commerciale.

Szakosztályülések. — Séances de sections.

(Második közlemény. — *Communication n° 2.*)

Az Értékmegállapító Bizottság az 1939. évi külkereskedelmi forgalom ideiglenes egységértékeinek felülvizsgálása és a végleges egységértékek megállapítása tárgyában megkezdett üléseit folytatta. Az üléseken a Bizottság elnökségét *Szigeti Gyula dr.* és *Farkas János dr.* miniszteri tanácsosok, a Bizottság h. elnökei képviselték.

A X. szakosztály *Lengyel János* ker. tanácsos elnöklete alatt folyó évi május hó 9-én tartotta ülését. Jelen voltak: *Aczél Rezső dr.*, *Csernátony György*, *Dán Viktor*, *Farkas Gábor*, *Hamary Dániel dr.*, *Jármay Zoltán*, *Kálmán Árpád*, *Katzer Árpád*, *Kertay Ferenc*, *Kovács Sándor dr.*, *Pető Miklós*, *Simonfay Géza*, *Sólyom Barna Zoltán*, *Szentkirályi Ákos dr.*, *Vagács G. Mihály*, *Visnya Sándor*, *Weber János* tagok, *Árva László György*, *Bokor Imre*, *Kövér Győző* és *Polnauer Béla* szakértők.

A szakosztályelnök az ülés megnyitása után üdvözölte a szakosztály tagjait és szakértőit, majd *Aczél Rezső dr.* a következőkben ismertette a mechanikai cipőipar helyzetét:

Az 1938-as év a csekély belső fogyasztás ellenére is rekordévnek tekinthető. A fogyasztást teljes mértékben a hazai termelés fedezte, sőt közel 700.000 pár cipőt exportáltunk nagyobbára nemesvalutájú országokba.

Az 1939-es év első nyolc hónapjában a termelés közel 15%-os növekedést mutatott az 1938. évihez szemben. A háború kezdete óta azonban termelésünk annyira csökkent, — elsősorban a megrendelések lemondása és újabb vásárlások beszüntetése folytán — hogy az 1939. évi exportunk 200.000 párral csökkent. A belső fogyasztás az ország örvendetes megnagyobbodása és az agrártársadalom jobb vásárlóképesége folytán erősödött (de még mindig nagyon visszamaradt a világháború előtti átlagos $1\frac{1}{2}$ páros fejkvóta mögött). A Felvidék visszacsatolása után az ottani kereskedők újra felvették régi összeköttetéseiket. A Batakérdés nem oldódott meg a szakma érdekeinek megfelelően, mert a szóbanlevő gyár nemcsak a saját Cikta üzleteit látta el, hanem megtalálta az útját annak, hogy olcsó cipői a kereskedők üzleteibe is eljussanak. Ennek következtében nemcsak a mechanikai cipőipar, hanem a kisipar is károsodott.

Az év utolsó harmadában a cipőgyártásnál olyan rendeletek léptek életbe, amelyek az irányított gazdálkodás minden intézkedését kimerítették. Az annak idején megjelent papírrendelet módosítása által a talp kivételével a különböző papiros és más póttanyagok használata megengedett. A munkások és alkalmazottak tömeges elbocsátását rendeletileg megtiltották. Az exportprémiumot megszüntették. Az árkormánybizottság az egész termelés irányítását nagyban befolyásolta, az árakat szabályozta, a haszonkulcsok rendezését kilátásba helyezte. A szóbanlevő hivatalos szerv egy akciót is indított azzal a szándékkal, hogy a gyengébb vásárlóerővel rendelkezőket olcsó cipőhöz juttassa és azonkívül bizonyos típusokat szándékozott

kreálni. Ez az akció, sajnos, egyelőre abbamaradt, pedig az ipar már egy évvel ezelőtt a mintákat és árajánlatokat rendelkezésre bocsátotta.

Az év utolsó négy hónapjában az ipart nagyobb megrendelések erősen foglalkoztatták. A cipőgyárak úgy mint az elmúlt évben főleg belföldi anyagot dolgoztak fel. A gyártáshoz szükséges egyes félgyártmányok és gépek még mindig nem készülnek itthon, illetőleg nem megfelelő minőségben. Iparunk a nyersanyag beszerzésének nehézségei miatt és a szállításban beállt zavarok által sokat szenvedett. A jövőre jóslatokba bocsátkozni nem lehet, a háború befejezése után a mechanikai cipőiparra is sok új probléma megoldása vár.

Ezután *Hamary Dániel dr.* számolt be a nyers juhbőrpiac helyzetéről:

Az 1939. év őszén megindult háború erős kihatással volt — a gyapjú árának nagymérvű emelkedése folytán — a nyersbőrárak alakulására is és megállapítható, hogy általánosságban egy 60%-os drágulás következett be úgy a külföldi eredetű, mint belföldi nyersbőrökben.

A háború előtti délafrikai bevásárlásaink kb. nyers száraz súlyban libránként $5\frac{1}{2}$ d-től 7d-es áralapon történtek bőrminőség és gyapjúmagasság szerint f. o. b. délafrikai kikötő paritásában. Ugyanezek a bőrök most $7-8\frac{3}{4}$ d-ig, sőt 9d-ig is emelkedtek, amelyhez hozzáadandó a legalább 4%-os hadikockázat és a lényegesen megdrágult szállítási díjtétel.

Eleinte leküzdhetetlen akadályokba ütközött a tengeri blokádnak miatt a „Novicertek” megszerzése az angol hatóságoknál és ha ilyen sikerült megszerezniük angliai és külföldi összeköttetéseink révén, akkor újabb küzdelmet kellett vívni az olasz hajóúr megszerzéséért. Természetesen ilyen nehézségek mellett nyersanyagbeszerzésünk nem fogja elérni az előző évek mennyiségeit és a gyárak kapacitása sem lesz teljesen kihasználva.

Fokozottabb mértékben vásároltunk az elmúlt esztendőben magyar birka típusú nyersbőröket, amely egész kitűnő nyersanyagnak bizonyult. A belföldi nyersbőröket száraz súlyban kalkulálva az előző év 4·50 pengős árához képest 1939 szeptember 1-től kezdve már 6·50—7— pengős áron voltunk kénytelenek a gyapjú drágulása folytán felvásárolni.

Ami készáru gyártmányainkat illeti, csak annak a megállapítására szorítkozunk, hogy a hazai szőrmekikészítő- és festőgyárak belföldi és eladási árakat 1939 augusztus 31-e óta változatlanul érvényben tartják és csak egyes exportgyártmányaink árát emeltük fel (a nemes devizájú országokba irányuló exportgyártmányainkat 20—30%-kal emeltük).

A nyers és kikészített bőrök forgalmi és árviszonyairól *Kertay Ferenc* a következőkben számolt be:

Az 1939. évi nyersbőrárak alakulását, valamint külforgalmunkat a megnagyobbodott Magyar-

ország fogyasztásának emelkedése, valamint az augusztus óta tartó háborús helyzet nagymértékben befolyásolta.

Nyersbőrbehozatalunk 1939-ben 172.851 q volt az 1938. évi 158.035 q-val szemben és így az import 14.816 q-val volt nagyobb az előző évinél. Az emelkedés 9,2%-ot tett.

Az import emelkedésében nem jut teljesen kifejezésre az ország megnagyobbodásával és az állami beruházásokkal kapcsolatos készbőr-többlettermeléshez megkívánt nyersbőr-többlet szükséglet, mivel az angol blokádintézkedések következtében a bőrgyárak által lekötött s tengerentúlról importálandó nyersbőrmennyiségek csak kisrészben érkezhettek be az országba. A havi átlagos behozatal 1938-ban 132, 1939-ben pedig 144 vagón volt, ezzel szemben 1939 szeptemberében csak 102, októberben 48, novemberben 85, decemberben pedig 80 vagón érkezett be. Ebből megállapítható, hogy a blokád okozta nehézségek nélkül behozatalunk 1939-ben kb. 300 vagónos emelkedést mutatott volna, ami meg is felelne az ország megnagyobbodásából származó fogyasztási többletnek.

Nyersbőr-kivitelünk 1939-ben 1.736 q volt az 1938. évi 2.979 q-val szemben, tehát 1.243 q-val kevesebb. A nyersbőr-kivitel visszaesését nagyrészt a juh- és borjúbőrök megszorítása okozta. Nyers marha- és borjúbőrök már a megelőző években sem exportáltunk, legfeljebb a marhabőrfeleségek közül bikabőrt vittünk ki, de azt is borjúbőr ellen, kompenzációban.

Behozatalunknál mint szállító országok kiesnek: Ausztria, Csehszlovákia, majd később Lengyelország és szeptembertől kezdve megszűnt a Németországon át importált tengerentúli nyersbőrök behozatala is. Nagyobb emelkedést mutat a Jugoszláviából (1938 10.538 q, 1939 15.799 q), a Dániából (1938 2.436 q, 1939 3.278 q), a Nagy-Britanniából (1938 28.766, 1939 41.070 q), a Délafrikai Unióból és az afrikai brit birtokokról (1938 4.633 q, 1939 9.849 q) és különösen az Argentínából (1938 5.548 q, 1939 12.521 q) történt nyersbőrbehozatalunk. Meg kell jegyeznünk, hogy a nagybritanniai behozatalnak minősített bőrök nagyrészt olyan áruk, amelyek tulajdonképpen nem angol származásúak, illetve nem az anyaországban kitermelt nyersbőrökből adódnak.

A számunkra lezárult országokból való importlehetőségek pótlására a bőripar igyekezett nyersbőrszükségletét máshonnan biztosítani és ez az eltolódás a felsorolt országokból történt behozatali többletben jut kifejezésre.

Az egyes nyersbőrfajták behozatalát vizsgálva a nyers szózott marhabőrökből 9.291 q-val, a nyers szárított marhabőrökből 388 q-val, a nyers szárított borjúbőrökből 11.747 q-val, a juh- és báránybőrökből 5.375 q-val importáltunk többet 1939-ben, mint az előző évben, viszont a nyers szózott borjúbőr-importunk 5.912 q-val volt kevesebb, mint a megelőző 1938. évben.

A marhabőrbehozatal emelkedése az állami beruházásokkal kapcsolatos szükségletek kielégítésével magyarázható.

A száraz borjúbőrimport emelkedését a belföldi lábbeli fogyasztás növekedése indokolja.

Az 1939. évi világpiaci nyersbőrárhelyzet igen szeszélyes volt. Az év második negyedében átmenetileg kisebb lanyhulások is voltak, ezzel szemben júliustól kezdve fokozott áremelkedés indult meg a világpiacon és ez az áremelkedés az év végéig 40—60%-os különbséget is mutatott.

A készbőrök 1939. évi külkereskedelmi forgalmát sajnálatosan befolyásolta már a háború kitörése előtti ideges hangulat, amely a világ összes piacain úrrá lett a kereskedelmi körökben. A háború kitörése után tehát szeptember—december hónapokban egyes államok kereskedői részben saját maguk zárkóztak el a nagyobb vételektől, részben pedig az egyes kormányok beviteli korlátozásokat célzó rendelkezései tették lehetetlenné az illető államokba való készbőrök kivitelét.

A behozatalt illetően az emelkedésben az az intenció jut kifejezésre, hogy olyan készbőrfajtákban, amelyek fokozott importja a hazai bőripar foglalkoztatottságát nem érinti, illetve olyan relációkból ahonnan a behozatal devizapolitikai szempontból fontos volt, fokozódik a vásárlás.

Az 1939. évben lebonyolított behozatal 3.273 q volt 4.021.000 pengő értékben, az 1938. évi 1.788 q-t kitevő 2.530.000 pengő értékű importtal szemben. A behozatali többlet különösen két relációban számottevő és pedig az 1938. évi 569 q-t kitevő németországi behozattal szemben 1939. évben 1.490 q készbőrt importáltunk és ennek az importnak devizapolitikai szempontból való fontosságán kívül az az indokoltsága is megvolt, hogy nagyobb részt olyan készbőrfeleségekből adódott, amelyek előállításában a németországi bőripar hatalmas mennyiségű termelése következtében a speciális gyártást illetően a magyar bőriparénál tökéletesebbet és a belföldi piacon szinte nélkülözhetetlent produkált. Nagy emelkedés mutatkozik az angliai készbőrbehozatalunknál is, ahonnan 1939-ben 1.311 q készbőrt hoztunk be az 1938. évi 515 q-val szemben. A különbség 2 cikkből adódik és pedig a 647a alatt importált 413 q növényi cserzésű zsírozott felsőbőr és a 649b alatti 576 q cseres juh- és borbőr. Mindkét tétel behozatala az állami beszerzésekkel kapcsolatos megrendelésekhez volt szükséges.

A kivitelt illetően az 1939. évben sajnálatos visszaesés mutatkozik, amennyiben csak 4.638 q-t tudott exportálni a bőripar, 5.674.000 pengő értékben, az 1938. évi 8.783 q, 7.550.000 pengő értékkel szemben. Legnagyobb visszaesés Anglia és a Brit dominiumok felé irányuló kivitelnkben volt. Nagy-Britanniába pl. 1938-ban 1.912 q-t exportáltunk, míg 1939-ben csak 720 q-t tett ki a kivitel. Kisebb-nagyobb csökkenést látunk a többi országok felé irányuló kivitelnknél is. Végeredményben a háborús helyzet következtében kb. 2.200 q-val kevesebbet exportáltunk, mint az 1938. év folyamán. Az állami önállóságukat elvesztett országok felé irányuló exportunknál a következő kiesések mutatkoznak: Cseh-Szlovákiába kivittünk 1939-ben 2 q-t, az 1938. évi 45 q-val szemben, Lengyelországba semmit, 1938-ban pedig 13 q-t, Albániába 176 q-t, az 1938. évi 829 q-val szemben. Kivitelnk tehát összesen kb. 2.900 q csökkenést mutat. Említést érdemel még, hogy a Délafrikai Unió, illetve az Egyesült Afrikai Brit birtok felé irányuló exportunknál a többi Brit dominiummal szemben alig mutatkozik némi csökkenés.

Készbőr fajták szerint vizsgálva az 1939. évi kivitelt, a legnagyobb kiesés a 648a. és b. vámtarifaszámok alá tartozó ásványi cserzésű marha- és borjúbőrökben mutatkozik, amennyiben az 1938. évi 6.768 q-val szemben a tárgyalt évben csak 4.149 q-t vittünk ki. Ezenkívül nagy visszaesés mutatkozik még a talpbőrfeleségeknél és a hajtószíjbőrnél. A 643a. vámtarifaszám alá tartozó talpbőrökből az 1938. évben 1.043 q-t, 1939-ben pedig csak 4 q-t exportáltunk. A 643b. vámtarifaszám alá tartozó talpbőrökből az 1938. évben 1.043 q-t, 1939-ben pedig csak 4 q-t exportáltunk.

tarifaszám alá tartozó talpbőrből az 1938. évi 213 q-val szemben csak 48 q-t, a 643c. alá tartozó hulladéktalpbőrből (nyakak, hasrészek) az 1938. évi 526 q-val szemben csak 215 q-t, a 645a. alá tartozó hajtószíjbőrből ez évben semmit, a tavalyi 58 q-val szemben. A kivitel visszaesését részben az a körülmény idézte elő, hogy az állami megrendelések lebonyolítása érdekében szükséges volt a talpbőr és hajtószíjbőrfajták kivitelének leállítását az év utolsó negyedében.

Amennyire sajnálatos a devizaszerzés szempontjából a bőripar készbőr-kivitelének ilyen nagyfokú visszaesése, annyira örvendetes az a tény, hogy ez nem befolyásolta károsan a bőripar foglalkoztatottságát, mert egyrészt az állami megrendelések, másrészt a Felvidék és Kárpátalja visszacsatolása következtében beállott többletfogyasztás révén, valamennyi gyár, illetve üzem, a timárságokat is beleértve, teljeseñ kielégítően volt és van foglalkoztatva.

Majd Kálmán Árpád a cserzőanyagok termelési, forgalmi és árviszonyait ismertette:

A hazai termelésű cserzőanyagaink közül a *tölgyfacser* termelése az 1939. évben az előző évihez viszonyítva mintegy 15%-os emelkedést mutat, amennyiben az össztermelés kb. 1.600 kocsirakományra tehető. E mennyiség emelkedéséhez a tárgyalt évben már érezhetően járult hozzá a Felvidék és Kárpátalja örvendetes visszacsatolásával megnagyobbodott erdőterület. A késő tavaszi esős időjárás a termelés technikai lebonyolítását igen megnehezítette, megfelelő ponyvázással sikerült azonban átlagosan kielégítő minőségű termést biztosítani. A termelők részére fizetett vételárak a minőségtől és raktározási lehetőségtől függően 5·50—5·80—6·50 pengő között mozogtak, az átlagos 6 pengős vételár tehát némi emelkedést mutat az előző évben fizetett átlagárral szemben. A magas és állandóan emelkedő napszámbeérek következtében azonban lényegesen emelkedtek a kéreg feldolgozási és a gyűjtőállomásokra való befuvarozási költségek. Ellenőrzés alatt állott illetékes hatóságok részéről a tölgyfacser elosztása is. Gondoskodás történt elsősorban abban az irányban, hogy a belföldi bőripar szükséglete olcsó árban kielégíthessék. A Honvédelmi Minisztérium részére ez évben is egy bizonyos mennyiséget — az új termésig — tartalékolnak. A belföldi bőripar — ez évben először — az előírtnál is nagyobb mennyiséget, mintegy 250 vagonot vett át, a kereslet főleg az év utolsó 4 hónapjában igen élénk volt, mivel a háború kitörése következtében a külföldi cserzőanyagok behozatalában zavar mutatkozott. Kivitelre — az 1938. évből áthozott mennyiség hozzáadásával — 1.212 vagon került, tehát 8·2%-kal több, mint az előző évben. A kívitt cserzőanyagok ez évben is a német picaokon találtak vevőkre, az év utolsó hónapjaiban azonban érdeklődés mutatkozott — a cserzőanyagokat illetően — más országok (Svájc, Dánia, Norvégia, Hollandia és Svédország) részéről is kilátás van arra, hogy a kivitel ezen viszonylatokban is kedvezőbben fog a jövőben alakulni. A kivitelre került mennyiség átlag-eladási ára a múlt évi átlag-áraknak felelt meg. Az 1939. év szeptember havában elrendelt készlet-zárolás mintegy 400 vagon készletet érintett, amit később módosítottak olyan értelemben, hogy a belföldi eladás készletfeloldás nélkül is engedélyeztetett.

Az 1939. évi *gubacs-termelés* sem mennyiségileg, sem minőségileg nem volt kielégítő. Az ősz-

szegyűjtött gubacs mindössze 60—65 vagon volt. Az egész mennyiséget egyébként a hazai bőripar vette fel, az előző évhez képest lényegtelen árkülönbözettel.

Egyelőre negatív eredménnyel zárult a *fenyőcser* termelése, mert a bőripar ez évben még nem juthatott készletekhez, figyelemmel arra, hogy Kárpátalján a termelés is később indult meg és ezen vidék késői visszatérése folytán csak az év vége felé alakulhatott ki az újjászervezett magyar erdőigazgatóságok irányító és szervezői szerepe. Remélhetőleg az új évben az amúgyis nehézségekkel járó fenyőcser behozatala teljeseñ kiküszöbölhető lesz.

A külföldről behozott cserzőanyagok és cserzőanyag-kivonatok mintegy 76%-os emelkedést mutatnak az előző évhez viszonyítva. A hadseregfelszerelést végrehajtó beruházási program a bőripar belső termelésének fokozására, a fokozódó termelés a szükséges nyersanyag-behozatal emelkedésére vezetett. E kérdés tárgyalásánál a jelentést két részre osztom és pedig a lefolyt év 8 hónapjára és a szeptember elején megindult háborús gazdálkodás utolsó 4 hónapjára. Nagyobb emelkedést mutat a cserzőanyagok behozatala a Németbirodalomból, Argentínából és a Délafrikai Únióból, ez az emelkedés azonban főleg az év első 8 hónapjára esett, bár a cserzőanyag-kivonat az egyetlen cikk, melynek tengerentúlról való behozatala a háborús hónapok alatt sem mutatott visszaesést, annak ellenére, hogy szeptembertől kezdve a háború, s az ezzel járó külső forgalomkorlátozások gátolták a forgalmat. Az angol és francia hatóságok által elrendelt ú. n. dugárúellenőrzések, a hajóúrfoglalás kényszerűsége és időhözköttettsége, a háborús rizikóra is kiterjedő tengeri biztosítás lényegesen megnehezítették és kockázatosabbá tették a tengerentúli nyersanyagok behozatalát. Ez a körülmény, nemkülönben az import zavartalanságát féltő ipar és kereskedelem figyelme fokozottabb mértékben terelődött a szomszédos országok felé és így nagymértékben emelkedett, különösen a gesztenyefakivonat behozatala. Figyelemreméltó itt az olasz-import lényeges emelkedése, amely 184 vagonra rúgott. A háborús gazdálkodással kapcsolatban kiemelendő a szintetikus cserzőanyagok fokozottabb használata, ami azonban nemcsak a nagyobb szükségletre, hanem a technikai fejlődés lehetőségére vezethető vissza. E téren a belföldi ipar szépen haladt előre és jórészt pótolni tudta a behozatalt.

A *bőripari zsiradékokkal* és *olajokkal* való iparellátás zavartalanul működött, jól lehet nem egy fontos nyersanyag behozatalában kiesés volt. A gyártás tökéletesítése azonban most is függetleníteni tudta magát a behozataltól, sőt a zsiradékipar oly pótanyagokról gondoskodott, mely anyagokkal használhatóságban is biztosítani tudta a bőripar ellátását, sőt a szomszédos államok figyelmét is felhívta az új gyártmányokra olyannyira, hogy Szlovákia és Románia részéről komolyabb érdeklődés is mutatkozott ezen pótanyagok iránt.

Katzer Árpád a szűcsipar helyzetét a következőkben ismertette:

Az 1939. év első negyedében az élénk kereslet nagymértékben befolyásolta a más években egyébként csendes üzletforgalmat. A nyári hónapokban az idegenforgalom hiánya, valamint a belföld részéről a vásárlások iránti csekély érdeklődés lanya forgalmat eredményezett. Az ősz kezdetén a háború kitörése nem akasztotta meg az üzletmenetelt és habár nem is voltak munkatorló-

dások, a szakma jól volt foglalkoztatva s az év kb. 10%-os forgalom-emelkedéssel végződött.

Részben a háború kitörése, részben pedig a devizakorlátozások és szállítási nehézségek következtében a tengerentúlról árut alig hoztunk be. A Németországban kikészítés alatt álló készletek árai ugrásszerűen emelkedtek és az év vége felé a magas árak ellenére csaknem teljesen eltűnt a skuns, a bieber, a délipézsmá, az opossum, a kanadai nerz, perzsa, perzsaláb stb.

Az exporttevékenység igen élénk volt, különösen angol, svéd és norvég viszonylatokban, ahol a magyar szőrmeipar termékei igen jó piacot találtak. Sajnos, a háború következtében ez az exporttevékenység Angliával és Hollandiával, valamint a tengerentúli államokkal megszűnt, Svédországba és Norvégiába az év végén exportálhattunk. Az ezüst- és kékróka árát nagyban befolyásolta, hogy a zavaros viszonyokra való tekintettel Norvégia és Svédország nagy mennyiségben dobta piacra ezt az árut és mivel nyugat felé nem exportálhatta, ez nálunk nagy áresést idézett elő. A vásárlóközönség szőrmeszükségletét az 1939. évben igen előnyösen szerezhette be, mert az idegenforgalom hiánya az export csökkenése, a piac nyomottsága, valamint a háborús viszály előtt beszerzett komoly szőrme készletek — amelyeket még előnyös olcsó árak mellett szerezhettünk be — igen kedvező áron jutottak a vásárlóközönség birtokába.

A szűcsiparosság a sok nehézség ellenére is, amelyekkel a szakmának a változott nehezebb viszonyok között meg kellett küzdenie, szaktudásával, rátermettségével a piac sükségletét zavaratlanul ki tudta elégíteni.

Ezután *Pető Miklós* a gummiipar és kereskedelem helyzetéről szóló jelentését olvasta fel.

A *gummiipar* és kereskedelem helyzetét az 1939. év szeptemberében kitört háború lényegesen befolyásolta.

Tekintettel arra, hogy a gummigyártás legfontosabb nyersanyaga, a nyersgummi tengerentúli eredetű, a háború első heteiben ez a legfontosabb nyersanyag beszerzése komoly nehézségekbe ütközött.

Ennek következménye volt az, hogy amíg 1938. évben több mint 3.200 tonna nyersgummi került behozatalra, az 1939. évi nyersanyag-behozatal alig haladta meg a 2.600 tonnát.

A készárubehozatal ezzel szemben emelkedést mutat. Az 1938. évben behozott gummigyártmányok értéke $2\frac{1}{4}$ millió pengő volt, míg az 1939. évben ezen összeg $2\frac{1}{4}$ millióra emelkedett.

A kivétel, a háború következtében beállott nyersanyagellátási és szállítási nehézségek következtében közel 500.000 pengővel csökkent.

A nyersgummi ára az 1939. évben — a háború következtében — lényegesen emelkedett. 1939. év januárjában a londoni jegyzés 8 pencet tett, libránként míg 1939. év decemberében már 12 pencetre emelkedett. Tekintettel arra, hogy ezzel egyidejűleg a vegyszeti és egyéb, a gummigyártáshoz szükséges nyersanyagok ára is emelkedett, az árkormánybiztos a nyersanyagárak emelkedése által okozott áremelkedéseknek megfelelő felárak felszámítását engedélyezte 1940 január 1-től kezdődőleg.

Ennek következtében a Magyar Gazdaságkutató Intézet jelentése szerint a gummiipar termékeinek árindexszáma (1929 = 100), amely 1939 januárjában 65.1 volt, s 1939 februártól az év

végéig változatlanul 64.1-t tett ki, 1940 januárjában már 66.5-re emelkedett.

Végül pedig *Árvay László Györgynek* a könyvkötővászón-, linoleum-, műbőr- és viaszosvászónpiac helyzetéről szóló ismertetését hallgatta meg a szakosztály:

A *könyvkötővászón* forgalma, amelyet 1938-ban lanyhuló irányzat és nyomott árnyó jellemzett, ez évben emelkedő tendenciát mutatott.

Ha figyelembe vesszük, hogy a belföldi termelés árai június és július hónapokban 5—5%-kal emelkedtek, úgy a forgalom 15%-os növekedéséből csupán kb. 5% jut a tényleg megnövekedett fogyasztásra. A pamuthiány itt is éreztette hatását, ezért a hazai ipar inkább a jobb minőségek gyártását kultiválta, míg olcsóbb fajtákat díszpapírokkal és hasonló anyagokkal igyekeztek pótolni.

A *linoleumbehozatalnak* minőségek szerinti csoportosításánál az tűnik ki, hogy az összbehozatal kb. 60%-os emelkedése és a $2\frac{1}{2}$ mm-nél vékonyabb minőségek stagnálása mellett a vastag áruk importja 50%-kal haladta meg a múlt évit, az inlaid-árak behozatala pedig háromszorosára ugrott:

	1937	1938	1939	
vtfa. 608 A	—	6	—	q
" 608 B/1	1.286	1.277	1.870	
" 608 B/2	388	313	322	
" 608 C	284	151	551	
	1.958	1.747	2.743	q

Ennek oka az, hogy maguk a németek is a jutanyersanyag jobb kihasználását lehetővé tevő vastagabb minőségek eladását forszírozták s ezért a vékony árukat aránytalanul drágították, ez megfelel a hazai padlókárpitipar érdekeinek, amelynek a vékony importlinoleum az árubőség éveiben komoly versenyt jelentett.

A linoleumbehozatal országok szerinti taglalásánál szembeszökő a Németországból való behozatal emelkedése, amely több mint 50%-kal haladta meg az 1938-as importot s így az utóbbi évek tetőpontját jelenti:

	1937	1938	1939
Németország	911	1.010	2.576
Ausztria	965	575	—
Csehország	—	—	10
Szlovákia	—	—	4
Franciaország	—	8	—
Belgium	2	—	—
Svájc	—	60	25
Olaszország	80	94	128
	1.958	1.747	2.743

Érdekes, hogy az előzőeken 400 t-ban meghatározott német behozatali kontingensnek még így is csak mintegy $\frac{2}{3}$ részét tudtuk kihasználni. Az árak augusztus 26-ig nem változtak, a háború kitörése után azonban az eddig dumping jellegű német export nyereségesre állítatott át, amennyiben a domináló német gyárak 10%-os hadifelárat számítottak, valamint 20%-os áremelést hajtottak végre, amit az importörök, a belföldi árrögzítőrendelkezések következtében csak kivételes esetekben tudtak kompenzálni.

Míg az első félévben, stabil árak mellett, az importörök élénk érdeklődése következtében a német kontingensek gyakran elégtelennek bizo-

nyultak, addig az év második felében alig akadt jelentkező, aki a készségesen szállító német gyárak áruit átvette volna s így a szerződésekadta behozatali lehetőség nagyrésze kiaknázatlanul maradt.

Csekély svájci importunk ez évben tovább csökkent, míg az olasz behozatal, amely 30%-kal haladta meg a tavalyi importot, szintén csak valamivel többet mint felét használta ki a rendelkezésre álló 21.600 kg-os behozatali kvótának.

Mint látjuk az olasz behozatal, relatív emelkedése ellenére is lanyha volt. A hazai fogyasztás a minőség tekintetében alacsonyabb értékű olasz árut eddig is csak hiánypótlásra vásárolta, ez évben azonban az olasz valutakiegyenlítő-alap megszüntével az olasz linoleum jelentős dráguláson ment keresztül, ami a fogyasztást még inkább visszaszorította.

A belföldi műbőrtermelés az 1939-es évben úgy értékben, mint mennyiségben felülmúlta az előző év adatait. Mennyiségileg a növekedés nem számottevő, értékben pedig kb. 10%-nyi, az árak ugyanis június és július hónapokban 5—5%-kal emelkedtek.

Minthogy a műbőr egész sor fontos hadfelszerelési cikk segédanyagát képezi, a termelés mérvét a hazai ipar a nyersanyagbeszerzési nehézségek ellenére is minden körülmények között fenntartja.

A behozatal ebben az évben is rendkívül csekély volt, inkább különlegességekre és műszaki cikkekre szorítkozott és még a tavalyi 17 q-ás importnak is alatta maradt.

Figyelemreméltó azonban e cikk kivitele, mert ez évben első ízben sikerült Belgiumban, Jugoszláviában és Angliában magyar árut — ha nem is nagy mennyiségben, de mindenesetre a behozott mennyiség háromszorosát — elhelyezni. Ez az új export nem azért fontos, mintha ma nehéz volna új piacokat szerezni, hanem fontos azért, mert a magyar ipar ezzel azt demonstrálja, hogy a belföldi szükséglet kielégítésén felül is szállítóképes. A hadviselő országok iparai jóformán teljesen eltűntek a nemzetközi versenyből, olyan országok is érdeklődnek magyar áru iránt, amelyeknek maguknak is fejlett iparuk van.

A 610-es vámtarifa alá tartozó *viaszosvász* anyagok behozatala a múlt évvel szemben ugyan növekedett, de még így is teljesen jelentéktelen

maradt és kizárólag néhány nehezen pótolható műszaki segédanyagra szorítkozott. Érdekes, hogy míg a semleges Olaszország és Svájc ezekben a cikkekben is drágított, addig Németország és Anglia valamivel olcsóbban szállítottak, mint az elmúlt évben.

A belföldi termelés több mint 30%-kal múlta felül a múlt évit, azonban még így is alatta maradt a szükségletnek, annak ellenére, hogy a háborúval kapcsolatos szállítási nehézségek és tengeri zárlat következtében a viaszosvász több fontos alapanyagának importja jóval az előző évi behozatal mögött maradt. A fontos olajokat és vegyszereket nem is említve, pamutból 8%, jutából 11%, gummitejből pedig 79% volt a kiesés s ily körülmények között a termelés fenntartása, sőt növelése rendkívül örvendetes jelenségnek tekintendő. A fogyasztás fejlődését az általános konjunkturán kívül főleg annak köszönhetjük, hogy a Felvidék gazdasági élete most már szervezen bekapcsolódott az anyaországéba és a maga szükségletével hathatósan tudott hozzájárulni az ipar foglalkoztatásához. A fejlődés mértékét áttekinthetően mutatják az alábbi termelési indexszámok:

1929	100
1930	76·4
1931	100·1
1932	76·6
1933	78·1
1934	108·4
1935	109·9
1936	103·3
1937	122·5
1938	124·1
1939	165·8

A háború kezdetekor életrehívott árelenőrzés következtében a belföldi árak egészen az év végéig nem változtak, legfeljebb annyiban, hogy az élénk kereslet következtében erőltetett, árendeményes eladásokra nem volt szükség. Szabad áralakulás mellett erről természetesen nem lehetett volna szó. Az év végén rendeletileg megállapított csekély felár került felszámításra, ami azonban alig tett ki átlagban 1%-ot, mélyen alatta maradván az általános belföldi ipari index 3·4%-os és a külföldi nyersanyagok 9·5 pontos emelkedésének.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

A Társaság kiadványai. — *Publications de la Société.*

A Magyar Statisztikai Társaság 1922-ben történt megalapítása óta kétféle nyomtatvánnyal gazdagítja a magyar tudományos irodalmi termelést. Többnyire rendszertelen időközökben közreadja „A Magyar Statisztikai Társaság kiadványai” c. sorozat magyar, vagy valamelyik külföldi nyelven megjelenő köteteit, rendszeresen pedig teljesen idegen nyelven szerkesztett folyóiratával jelentkezik a bel- és külföldi könyvpiacra. Legutolsó beszámoló¹⁾ óta a Társaság mindkét közleménysorozata kibővült.

„A Magyar Statisztikai Társaság kiadványai” c. sorozat 1925. évi megindításától az 1939. év közepéig összesen 12 számot (kötetet) foglalt magában, ú. m. 9 magyar-, 2 német- és 1 angolnyelvű kiadványt.¹⁾ Az elmúlt egyesületi évben a következő ismeretterjesztő célú magyar nyelvű művel gazdagodott ez a kiadványsorozat:

13. sz. *Elekes Dezső* dr.: Hazánk, népünk, szomszédaink. Az ezeréves, a trianoni és a meg-nagyobbodott Magyarország ismertetője. Budapest, 1940. 126 l.

¹⁾ V. ö. M. Stat. Szemle 1939. évf. 601—602. l.

¹⁾ Az egyik magyar kiadvány egy német nyelvű tanulmányt is felölelt.

nyultak, addig az év második felében alig akadt jelentkező, aki a készségesen szállító német gyárak áruit átvette volna s így a szerződésekkadta behozatali lehetőség nagyrésze kiaknázatlanul maradt.

Csekély svájci importunk ez évben tovább csökkent, míg az olasz behozatal, amely 30%-kal haladta meg a tavalyi importot, szintén csak valamivel többet mint felét használta ki a rendelkezésre álló 21.600 kg-os behozatali kvótának.

Mint látjuk az olasz behozatal, relatív emelkedése ellenére is lanyha volt. A hazai fogyasztás a minőség tekintetében alacsonyabb értékű olasz árut eddig is csak hiánypótlásra vásárolta, ez évben azonban az olasz valutakiegyenlítő-alap megszüntével az olasz linoleum jelentős drágulás ment keresztül, ami a fogyasztást még inkább visszaszorította.

A belföldi műbőrtermelés az 1939-es évben úgy értékben, mint mennyiségben felülmúlta az előző év adatait. Mennyiségileg a növekedés nem számottevő, értékben pedig kb. 10%-nyi, az árak ugyanis június és július hónapokban 5—5%-kal emelkedtek.

Minthogy a műbőr egész sor fontos hadfelszerelési cikk segédanyagát képezi, a termelés mérvét a hazai ipar a nyersanyagbeszerzési nehézségek ellenére is minden körülmények között fenntartja.

A behozatal ebben az évben is rendkívül csekély volt, inkább különlegességekre és műszaki cikkekre szorítkozott és még a tavalyi 17 q-ás importnak is alatta maradt.

Figyelemreméltó azonban e cikk kivitele, mert ez évben első ízben sikerült Belgiumban, Jugoszláviában és Angliában magyar árut — ha nem is nagy mennyiségben, de mindenesetre a behozott mennyiség háromszorosát — elhelyezni. Ez az új export nem azért fontos, mintha ma nehéz volna új piacokat szerezni, hanem fontos azért, mert a magyar ipar ezzel azt demonstrálja, hogy a belföldi szükséglet kielégítésén felül is szállítóképes. A hadviselő országok iparai jóformán teljesen eltűntek a nemzetközi versenyből, olyan országok is érdeklődnek magyar áru iránt, amelyeknek maguknak is fejlett iparuk van.

A 610-es vámtarifa alá tartozó viaszosvászonyanyagok behozatala a múlt évvel szemben ugyan növekedett, de még így is teljesen jelentéktelen

maradt és kizárólag néhány nehezen pótolható műszaki segédanyagra szorítkozott. Érdekes, hogy míg a semleges Olaszország és Svájc ezekben a cikkekben is drágított, addig Németország és Anglia valamivel olcsóbban szállítottak, mint az elmúlt évben.

A belföldi termelés több mint 30%-kal múlta felül a múlt évit, azonban még így is alatta maradt a szükségletnek, annak ellenére, hogy a háborúval kapcsolatos szállítási nehézségek és tengeri zárlat következtében a viaszosvászony több fontos alapanyagának importja jóval az előző évi behozatal mögött maradt. A fontos olajokat és vegyszereket nem is említve, pamutból 8%, jutából 11%, gummitejből pedig 79% volt a kiesés s ily körülmények között a termelés fenntartása, sőt növelése rendkívül örvendetes jelenségnek tekintendő. A fogyasztás fejlődését az általános konjunkturán kívül főleg annak köszönhetjük, hogy a Felvidék gazdasági élete most már szervesen bekapcsolódott az anyaországéba és a maga szükségletével hathatósan tudott hozzájárulni az ipar foglalkoztatásához. A fejlődés mértékét áttekinthetően mutatják az alábbi termelési indexszámok:

1929	100
1930	76·4
1931	100·1
1932	76·6
1933	78·1
1934	108·4
1935	109·9
1936	103·3
1937	122·5
1938	124·1
1939	165·8

A háború kezdetekor életrehívott árelenőrzés következtében a belföldi árak egészen az év végéig nem változtak, legfeljebb annyiban, hogy az élénk kereslet következtében erőltetett, árendeményes eladásokra nem volt szükség. Szabad áralakulás mellett erről természetesen nem lehetett volna szó. Az év végén rendeletileg megállapított csekély felár került felszámításra, ami azonban alig tett ki átlagban 1%-ot, mélyen alatta maradván az általános belföldi ipari index 3·4%-os és a külföldi nyersanyagok 9·5 pontos emelkedésének.

Magyar Statisztikai Társaság.

Société Hongroise de Statistique.

A Társaság kiadványai. — *Publications de la Société.*

A Magyar Statisztikai Társaság 1922-ben történt megalapítása óta kétféle nyomtatvánnyal gazdagítja a magyar tudományos irodalmi termelést. Többnyire rendszertelen időközökben közreadja „A Magyar Statisztikai Társaság kiadványai” c. sorozat magyar, vagy valamelyik külföldi nyelven megjelenő köteteit, rendszeresen pedig teljesen idegen nyelven szerkesztett folyóiratával jelentkezik a bel- és külföldi könyvpiacra. Legutolsó beszámolónk¹⁾ óta a Társaság mindkét közleménysorozata kibővült.

„A Magyar Statisztikai Társaság kiadványai” c. sorozat 1925. évi megindításától az 1939. év közepéig összesen 12 számot (kötetet) foglalt magában, ú. m. 9 magyar-, 2 német- és 1 angolnyelvű kiadványt.¹⁾ Az elmúlt egyesületi évben a következő ismeretterjesztő célú magyar nyelvű művel gazdagodott ez a kiadványsorozat:

13. sz. *Elekes Dezső* dr.: Hazánk, népünk, szomszédaink. Az ezeréves, a trianoni és a megnagyobbodott Magyarország ismertetője. Budapest, 1940. 126 l.

¹⁾ V. ö. M. Stat. Szemle 1939. évf. 601—602. l.

¹⁾ Az egyik magyar kiadvány egy német nyelvű tanulmányt is felölelt.

A „*Journal de la Société Hongroise de Statistique*“ c. folyóirat 1923-ban történt megindítása óta évi négy számban jelenik meg. E kiadvánnyal a Társaságnak nemcsak a tudomány művelése volt a célja, hanem az is, hogy Magyarország közállapotait rendszeresen ismertesse és a magyar statisztikai tevékenységről is állandóan képet adjon. Ez magyarázza, hogy a folyóirat nem magyarul, hanem a nemzetközi statisztikai életben legelterjedtebb francia nyelven kerül közlésre; de tanulmányait szinte rendszeresen tarkítják német-, olasz- és angolnyelvű munkálatok is. A nagyobb cikkek mellett a *Journal* minden egyes száma külön rovatokban emlékezik meg a Magyar Statisztikai Társaságról és a Nemzetközi Népeségtudományi Uniónak a Társaság kebelében megalakult Magyarországi Csoportjáról, a magyar statisztikai élet személyi vonatkozású és egyéb eseményeiről, a statisztikai s rokon irodalom magyarországi termékeiről (önálló művekről és folyóirat-cikkekről); az ország közállapotait évi helyzetjelentés és jelzőtábla tárja a külföldi olvasó elé, a Magyarországot és a magyar problémát taglaló külföldi szakirodalmat (könyveket, cikkeket) pedig a „*La Hongrie vue de l'étranger*“ megnevezésű rovat méltatja kritikailag. A *Journal* megemlékezik ezenfelül elhunyt bel- és külföldi tagjainak életéről és munkásságáról is. A folyóirat cikkeit és a helyzetjelentés anyagát táblázatokon kívül grafikonok és kartogramok is tarkítják.

Legutolsó közlésünk óta a „*Journal*“-nak négy száma (egy összevont és két egyes szám, tehát három füzet) jelent meg:

XVII. (1939.) évf. 1—2. sz. Földes Béla: Mikrostatistik. — **Wagemann Ernst** (Berlin): Weltwirtschaftspolitik der Nachkriegszeit. — **Bartucz Lajos:** La composition raciale du peuple hongrois. — **Rónai**

András: Population Conditions in Transylvania. — **Konkoly-Thege Gyula:** Le recensement de la population, de la propriété foncière et du cheptel, en 1938, dans la Haute-Hongrie recouvrée. — **Thirring Lajos:** L'aspect démographique et culturel de l'accroissement territorial de la Hongrie au Nord et au Nord-Est. — **Elekes Dezső:** L'aspect économique de l'accroissement territorial de la Hongrie au Nord et au Nord-Est. — **Kovács Alajos:** Les familles nombreuses et l'enseignement supérieur en Hongrie. — **Szél Tivadar:** Die Statistiken des weltberühmten ungarischen Arztes Philipp Ignaz Semmelweis. — **Szónyi Gyula:** La nouvelle série des indices des prix de gros en Hongrie.

XVII. (1939.) évf. 3. sz. Huber Michel (Paris): La statistique municipale en France. — **Surányi-Unger Tivadar:** Le dilemme de la politique économique américaine. — **Neubauer Gyula:** Le montant du revenu national hongrois.

XVII. (1939.) évf. 4. sz. Laky Dezső: Les représentants académiciens de la grande époque de la statistique hongroise (Éloge de Joseph Körösy, Antoine Vizaknai, baron Louis Láng et Jules Vargha). — **Jordan Károly:** Le rôle du calcul des différences finies en statistique. — **Szombatfalvy György:** Judengesetz und Schulwesen in Ungarn. — **Szádeczky-Kardoss Tibor:** The Economic Life at War.

Említést érdemel, hogy a nemzetközi statisztikai élet kiválóságai ebben az évfolyamban is felkeresték cikkeikkel a nemzetközi körökben értékelt folyóirat hasábjait. Az 1939. év 1—2. szám a német *Wagemann*-nak, az 1939. évi 3. szám a francia *Huber*-nek tollából hoz egy-egy tanulmányt. Mind *Wagemann*, mind *Huber* alelnöke a Nemzetközi Statisztikai Intézetnek, a statisztikusok legelőkelőbb tudományos szervezetének.

Személyi hírek. — Nouvelles.

A Magyar Tudományos Akadémia 1939 április 24-i nagygyűlésén a Chorin Ferenc jutalommal *Hegedüs Lóránt* v. miniszter, az Akadémia tiszteletbeli tagja „Budapest adórendszerének kifejlődése és jövője“ című, bő statisztikai anyagon alapuló művét tüntette ki; a könyv Budapest székesfőváros Statisztikai Hivatalának „Statisztikai Közlemények“ c. kiadványsorozatában jelent meg.

Ugyanakkor az Akadémia a Horthy Miklós jutalmat *Bud János* v. miniszter, egyetemi ny. r. tanár „Az idők szellemében“ c. munkájának ítélte oda, ezzel egyben a szerző évtizedekre visszanyúló — statisztikai vonatkozásban is gazdag — gazdaságpolitikai és kereskedelempolitikai irodalmi tevékenységét is jutalmazva.

Összefoglaló helyzetjelentés.

Résumé de la situation en Hongrie.

1940. április havi adatok. — Chiffres d'avril 1940.

Népmozgalom. — Munkapiac. — Termelés. — Közlekedés. — Áralakulás. — Pénz és hitel.

Gazdasági jelzőtábla.

Rajzok a gazdasági jelzőtáblához.

Mouvement de la population. — Marché du travail. — Production. — Transports. — Mouvement des prix. — Monnaie et crédit.

Tableau économique.

Graphiques au tableau économique.

Résumé. Nous présentons les renseignements statistiques relatifs au mois d'avril 1940:

Sur le territoire d'aujourd'hui, on a enregistré 5.940 nouveaux mariages (6·7 pour 1000 habitants), 18.731 naissances vivantes (21·1 pour 1000) et 16.228 décès (18·3 pour 1000). L'accroissement naturel y a été de 2.503 unités, soit 2·8 pour 1000 habitants.

Si, en laissant de côté la Subcarpathie, on considère seulement le territoire agrandi par la Sentence de Vienne, on constate que la nuptialité, diminuant légèrement, a baissé à 6·9‰ et que la proportion des naissances vivantes, montant un peu, s'est élevée à 20·5‰ (contre respectivement 7·8‰ et 19·8‰ en avril 1939). La mortalité, augmentant fort, y a été de 18·0‰, contre 15·0‰ un an auparavant. L'accroissement naturel (2·5‰) y a été bien inférieur à celui du mois d'avril précédent (4·8‰).

Le chômage a baissé pour des causes saisonnières. Les syndicats ouvriers avaient à la fin d'avril 13.658 chômeurs, soit 2343 de moins qu'en mars et 7125 de moins qu'en avril précédent (—14·6% et —34·3%). 53·8% des sans-travail étaient à Budapest; 46·2%, en province. Parmi les sans-travail, il y avait 12.084 hommes (88·5%) et 1.574 femmes (11·5%). Le chômage a fort diminué dans le bâtiment (—25%). Il a baissé de 70% parmi les employés d'hôtel et de restaurant; de 9% dans l'industrie polygraphique; de 28·6% dans l'industrie du cuir.

La production de houille, grandissant de 156 mille q (+16%) par rapport au mois précédent, s'est élevée à 1.139 mille q, dépassant de 306 mille q (+36·7%) celle d'avril de l'année dernière. La production de lignite a été de 9·1 millions de q, accusant une légère baisse d'ordre saisonnier (—près de 1%) par rapport à mars et dépassant de 2·4 millions de q (+36·1%) celle d'avril de l'année d'avant.

Les usines électriques de la Ville de Budapest ont produit 37·2 millions de kWh (+1% comparativement à mars dernier, +29% par rapport à avril précédent). Pour la quantité d'électricité distribuée pour faire marcher des machines (19·0 millions de kWh), on constate par rapport au mois précédent une augmentation de 1·1 million de kWh (6·1%) et par rapport à avril de l'année d'avant un accroissement plus considérable: 3·7 millions de

kWh (23·8%). Le nombre des usagers du courant électrique, accusant pour la première fois depuis longtemps une diminution (56), a baissé à 283.582; toutefois, il était supérieur à celui d'un an auparavant (+8.893).

Le trafic ferroviaire, montrant une augmentation, a été de 2.377 mille tonnes pour les marchandises transportées, dépassant de 203 mille tonnes le chiffre correspondant du mois précédent et de 786 mille tonnes celui d'avril de l'année d'avant (+9·3% et +49·4%). Le nombre des wagons chargés (162.620) a grandi de 19.311 comparativement à mars dernier et de 49.173 par rapport au mois d'avril précédent (+13·5% et +43·3%). Le trafic-voyageurs (8·3 millions de personnes) accusait sur le mois précédent une baisse et sur le mois d'avril de l'année dernière une augmentation (+ près de 4%).

Pour les correspondances, le trafic postal, baissant de 7·3 millions par rapport au mois précédent, est tombé à 52·7 millions (—12·2%), montrant un accroissement de 1·9 million sur le chiffre d'un an auparavant (+3·8%). Pour le nombre des colis, il a diminué de 2·5% comparativement à mars dernier, montant de 10·8% par rapport au mois d'avril précédent. Le nombre et la valeur des mandats-poste dépassaient les chiffres correspondants de mars dernier et du mois d'avril de l'année d'avant (le premier, de 10·8%, respectivement de 0·2%; la seconde, de 12·3%, respectivement de 17·3%). Le nombre des postes téléphoniques principaux s'est élevé à 138.748 (+1.191 comparativement au mois précédent; +12.394 par rapport au mois d'avril 1939). Quant au nombre des postes récepteurs de T. S. F. (près de 532 mille), il a monté de 3.401 en avril, dépassant de 63.993 le chiffre correspondant de l'année 1939; cette dernière augmentation a été due surtout à l'agrandissement de notre territoire.

Les prix qui augmentaient depuis le milieu de l'année passée ont continué à monter en avril où l'indice officiel des prix de gros est monté à 94·3, dépassant de 0·7 point celui de mars dernier et de 8·1 points celui d'un an auparavant. Quant aux éléments de cet indice, on constate une hausse de 0·8 point pour la catégorie de l'agriculture et de l'élevage, dont le nombre-indice s'élevait à 87·9 (+ près de 12 points par rapport au mois d'avril de l'année dernière). Pour le nombre-indice de la catégorie „autres industries“, qui a monté à 98·1,

la hausse a été de 0·7 points comparativement au mois précédent, et de 6·1 points par rapport au mois d'avril de l'année d'avant. Donc, le niveau des prix agricoles s'élevait plus que celui des prix industriels. A cause de cela, la disparité indiquée par les „ciseaux agricoles“ a baissé à 8·2%. Cette disparité était de 8·4% en mars dernier et de 16·4% en avril précédent; elle a considérablement diminué en un an.

Les prix de détail ont moins monté. Le coût de la vie, non compris le loyer, s'est élevé à 111·6, grandissant de 0·2 point par rapport à mars dernier; comparativement au mois d'avril précédent, il n'a monté que de 5·8 points. La hausse tenait surtout à celle des prix de détail des vivres, dont l'indice s'est élevé à 99·4, contre 98·4 au mois précédent et 91·8 un an auparavant.

D'après les chiffres de la Banque Nationale de Hongrie, la circulation fiduciaire a été de 575·8 millions de pengős, contre 960·9 millions au mois précédent et 895·6 millions en avril de l'année dernière. Le portefeuille commercial, se dégonflant de 25·8 millions, a représenté 539 millions, dépassant de 26·7 millions le chiffre du mois d'avril de l'année dernière. L'encaisse métallique, à cause d'une diminution des devises et monnaies (—4·2 millions de pengős), a baissé à 187·3 millions, accusant une régression de 39 millions sur le chiffre correspondant de l'année d'avant.

Pour les dépôts placés à la Caisse d'épargne postale et dans les établissements budapestois membres de l'I. C. S. F., on ne constate pas de grand changement par rapport à mars dernier. L'ensemble des dépôts y a été de 1.615·6 millions de pengős (+ 215·2 millions comparativement au mois d'avril précédent).

A la Bourse de Budapest, la hausse a fait place à une baisse, et l'indice des actions, diminuant de 7·2 points, est revenu à 111·9. On y a vendu près de 78 mille actions (en mars dernier, moins: 69.186). Le montant des livraisons et des réceptions, grandissant de 1·7 million de pengős par rapport à mars, s'est élevé à 7·6 millions.

Il n'y eut que 19 insolvabilités, autant qu'en mars. Mais les passifs des concordats privés et judiciaires (673 mille pengős) dépassaient de 106·4% ceux de mars; toutefois, ils accusaient une régression (—76·2%) par rapport au mois d'avril de l'année d'avant où ils ont été de 2·8 millions. Le nombre et le valeur des lettres de change protestées ont bien baissé par rapport à mars 1940 (—12·1% et —40·6%) et au mois d'avril précédent (—21·9% et —41·8%).

*

Népmozgalom.

Az 1940. év április havi népmozgalmi főeredményeit az előző év megfelelő adataival veti össze következő kis összeállításunk:

	A bécsi döntéssel megnagyobbodott Magyarország		Kárpát-alja	Magyarország összesen
	1939 április	1940 április		
Házasságkötés	6.439	5.789	151	5.940
„ ezer lélekre	7·8	6·9	2·8	6·7
Élveszületés	16.419	17.070	1.661	18.731
„ ezer lélekre	19·8	20·5	30·5	21·1
Egy éven aluli elhalt .	2.459	3.373	471	3.844
Egy éven aluli elhalt száz elveszülöttre .	15·0	19·8	28·4	20·5
1—6 éves elhalt	630	763	149	912
7 évnél idősebb elhalt	9.356	10.865	607	11.472
Elhalt összesen	12.445	15.001	1.227	16.228
„ ezer lélekre	15·0	18·0	22·5	18·3
Természetes szaporodás	3.974	2.069	434	2.503
Természetes szaporodás ezer lélekre . .	4·8	2·5	8·0	2·8

A bécsi döntéssel megnagyobbodott Magyarország területén az előző év megfelelő hónapjához viszonyítva a házasságkötések száma csökkent, de az elveszületések száma és aránya örvendetes emelkedést mutatott. A halálozási viszonyok kedvezőtlenek voltak; feltűnően romlott a csecsemőhalálozás és kisebb mértékben a gyermekhalálozás, valamint a 7 éven felüliek halálozási adata. Az elveszületési arány javulása ezt nem tudta ellensúlyozni és természetes szaporulatunk az 1939 áprilisinak alig a fele.

Kárpátalja elveszületési aránya kedvezőbb, házasságkötési és halálozási adata pedig gyengébb volt, mint az ország többi részén. Most is kimagaslik természetes szaporulata.

A gyakoribb halálokok közül lényeges emelkedést találunk az influenza, tüdőlob, hörghurut, szamárhurut, roncsoló toroklob, agyvérzés-, agyguta, szervi szívbaj, rák és a bélhurut áldozatainak számánál. Némileg emelkedett a gümőkórban elhaltak száma is. Az adatok a következők:

	A bécsi döntéssel megnagyobbodott Magyarország		Kárpát-alja	Magyarország összesen
	1939 április	1940 április		
E l h a l t a k s z á m a				
Gümőkór	1.464	1.480	98	1.578
Kanyaró	16	10	8	18
Vörheny	13	14	2	16
Influenza	73	179	13	192
Szamárhurut	25	54	6	60
Roncsoló toroklob . .	16	24	5	29
Hasi hagymáz	24	15	5	20
Vérhas	12	3	—	3
Agyvérzés-agyguta . .	618	782	5	787
Szervi szívbaj	623	725	17	742
Tüdőlob	1.727	2.486	379	2.865
Hörghurut	83	118	21	139
Rák és rosszindulatú daganat	780	863	24	887
Gyermekágyi betegség	42	50	5	55
Bélhurut	265	290	40	330

Ezer lélekre a bécsi döntéssel megnagyob-
bított Magyarország területén 1'77 (1939 április
1'76), Kárpátalján 1'80, Magyarország mai terüle-
tén pedig 1'78 gümőkóros halálozás esett.

Áprilisi népmozgalmunknak országrészek sze-
rint részletezett főeredményeit mutatja be végül
alábbi összeállításunk:

Ország rész	Ház- sá- g- kötés	Élve- szüle- tés	Halá- lozás	Termé- szetes szapo- rodás
a) szám szerint				
I. Kisalföld	695	2.090	1.569	521
II. Dunántúli dombosvidék	1.388	3.549	3.537	12
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	821	2.346	2.269	77
b) Budapesttel együtt	1.681	3.907	3.936	-29
IV. Tiszántúl	1.063	4.679	3.529	1.150
V. Északi dombosvidék	962	2.845	2.430	415
VI. Kárpátalja	151	1.661	1.227	434
Magyarország összesen	5.940	18.731	16.228	2.503
b) ezer lélekre				
I. Kisalföld	7·6	22·8	17·1	5·7
II. Dunántúli dombosvidék	7·9	20·2	20·1	0·1
III. Duna-Tisza köze				
a) Budapest nélkül	5·7	16·3	15·8	0·5
b) Budapesttel együtt	7·3	16·9	17·0	-0·1
IV. Tiszántúl	5·1	22·6	17·0	5·6
V. Északi dombosvidék	7·6	22·3	19·1	3·2
VI. Kárpátalja	2·8	30·5	22·5	8·0
Magyarország összesen	6·7	21·1	18·3	2·8

Munkapiac.

A február havi téli idényszerű tetőpont óta,
amikor is a szakszervezetek által kimutatott mun-
kanélküliek száma 16.096-tal kulminált, a munka-
piaci feszültség lényegesen enyhült és az április havi
hanyatlás igen nagy arányokat öltött. A hó végén
összesen 13.658 volt a szakszervezeti munkanélkü-
liek száma, 2.343-mal (-14·6%) kevesebb, mint az
előző hó végén és 7.125-tel (-34·3%) kevesebb,
mint egy évvel azelőtt. Tehát főleg a múlt évvel
szemben mutatkozik jelentős arányú hanyatlás,
ami azonban nem írható teljes mértékben a gaz-
dasági élet fejlődésének javára. Az április havi
munkanélküliekből 12.084 (88·5%) férfi, 1.574
(11·5%) pedig nő volt. Az előző hónappal szemben
a férfi munkanélküliek száma 13·6%-kal, a nőieké
pedig 21·8%-kal esett. A munkanélküliek 53·8%-a
(7.352) Budapestre, 46·2%-a (6.306) pedig vidékre
esett.

Kétségtelen, hogy az április havi munkapiaci
helyzet alakulásában az évszaki erők nagy szerepet
játszottak. Így az építőiparban az előző hónappal
szemben bekövetkezett 25%-os hanyatlás elsősor-
ban idényszerű okokra vezethető vissza, jóllehet
ennek hatását jórészt ellensúlyozta az anyagihiány
miatt az építkezési tevékenységben észlelhető pan-
gás. Ugyancsak periódikus erők okozták a szallo-

dai és éttermi szakma munkanélkülieinek közel 70
%-os hanyatlását. Csökkent a munkanélküliek
száma még a sokszorosító iparban (-8·9%), a
bőriparban (-28·6%), továbbá a szellemi munká-
soknál (-0·4%). Emelkedés észlelhető ellenben az
élelmezési iparban (+2·4%), a faiparban (+0·9%)
és a ruházati iparban (+1·4%).

Termelés.

Az ipar alapanyagaira vonatkozó termelési
számsorok közül feltűnő a *köszén* termelésében je-
lentkező számottevő emelkedés, mely megközelítette
a 16%-ot. A termelt köszén mennyisége ugyanis
156 ezer q-val 1.139 ezer q-ra emelkedett, a tavalyit
pedig 306 ezer q-val szárnyalta túl (+36·7%). Ez
az erőteljes emelkedés a magyarországi köszén-
bányák termelési kapacitásának jobb és erőtelje-
sebb kihasználását mutatja. A *barnaszéntermelés*
ellenben idényszerűleg hanyatlott. Ez azonban csak
árnyalati volt és meg sem közelítette a szokásos
idényszerű kereteket (-0·9%). A tavalyihoz képest
azonban itt is jelentékeny arányú növekedés ész-
lelhető, mert a 9·1 millió q-t kitevő barnaszénter-
melés 2·4 millió q-val (+36·1%) haladta meg az
előző évit.

Az április havi *szesztermelés* 43·4 ezer hl-t tett,
szemben a március havi 41·9 és a múlt évi április
havi 42·1 ezer hl-rel.

Budapest Székesfőváros Elektromos Műveinek
áramtermelése a jelentkező kedvezőtlen évszaki
erők ellenére is emelkedett. A termelt áram meny-
nyisége 37·2 millió kwó-ra rúgott, 0·4 millió kwó-
val (+1·0%) haladta meg az előző havit, 8·3 mil-
lió kwó-val (+29·0%) a tavalyit. A *motorikus cé-
lokra* felhasznált áram mennyiségénél számottevő
emelkedés jött létre. Az ily célokra felhasznált áram
mennyisége 19·0 millió kwó-t tett, a márciusi 17·9
és a múlt évi április havi 15·3 millió kwó-val szem-
ben (+6·1%, +23·8%). A *magánvilágítási célokra*
elosztott s 7·4 millió kwó-t kitevő áram mennyisé-
génél idényszerű okok folytán 1·3 millió kwó-s
(-15·2%) hanyatlás mutatható ki, a múlt évihez
képest azonban még így is közel félmillió kwó-s
(+6·6%) emelkedés jött létre. Az *elektromosáram-
fogyasztók* száma hosszú idő után először mutat
visszaesést. A hó végén az Elektromos Műveknek
283.582 áramfogyasztójuk volt, 56-tal kevesebb,
mint az előző hó végén, de 8.893-mal több, mint az
előző évben.

Kereskedelem és közlekedés.

Vasúti forgalom. A vasúti teheráruforgalom
már márciusban is igen erőteljes volt. Áprilisban a
forgalomban további megduzzadása következett be.
A vasúton *szállított áruk* mennyisége 203 ezer ton-
nával 2.377 ezer tonnára emelkedett (+9·3%), a
múlt évit pedig 786 ezer tonnával multa felül, ami
több, mint 49%-os növekedésnek felel meg. Az áru-

tonnakilométer számsora 20·6 millióval 360·3 millió km-re emelkedett s az 1939. évit is kereken 125 millió km-rel multa felül (+ 6·1%, + 53·1%). A tárgyalt hóban összesen 162.620 *megrakott teherkocsi* került szállításra, 19.311-gyel több, mint az előző hóban s 49.173-mal több, mint tavaly (+ 13·5%, + 43·3%). Az *utASForgalom* 8·3 milliót tett, az előző havihoz képest 3·4%-os hanyatlás, a mult évihez képest ellenben 3·8%-os emelkedés mutatkozott. Az *utaskilométer* számsora már kedvezőbb képet mutatott, itt 19·3, illetve 4·6%-os emelkedés következett be.

Postaforgalom. Az idevonatkozó számsorok alakulása nem mutat egyöntetű képet. A levélküldemények, csomagküldemények és a táviratok száma az előző havihoz képest jelentős arányú hanyatlást szenvedett. A *levélküldemények darabszáma* összesen 52·7 millióra rúgott s 7·3 millióval maradt az előző havi mögött, a mult évit azonban közel 2 millióval szárnyalta túl (— 12·2%, + 3·8%). Az 1.094 ezer darabra rúgó *csomagküldeményeknél* 2·5% volt a hanyatlás, a tavalyit azonban még így is 10·8%-kal multa felül. A *postautalványok* 1·1 milliót meghaladó *darabszáma* 10·8, illetve 0·2%-kal emelkedett, míg azok 83·6 millió pengőt kitevő *összegénél* 12·3, illetve 17·3%-os növekedés jött létre. Az előző havihoz képest csökkent a *táviratok* száma is, és pedig 6·4%-kal, a tavalyival szemben azonban 18%-os emelkedés mutatkozik. A budapesti *helyibeszélgetések* száma 148 ezerrel 13.281 ezerre emelkedett s a mult évit 1.561 ezerrel multa felül (+ 1·1%, + 13·3%). A hó végén a *távbeszélőfállomások* száma 138.748-ra rúgott, 1.191-gyel haladva meg az előző havit, a mult év azonos hónapjához képest azonban 12.394 volt az emelkedés. A *rádióvevőberendezések* száma a hó végén 531.990 volt. Egy hó leforgása alatt 3.401, egy év leforgása alatt pedig 63.993 volt a növekedés. A rádióvevőengedélyesek számának ez a nagyarányú emelkedése a területgyarapodással áll szoros összefüggésben, mert a budapesti rádióvevőengedélyesek száma, mely a hó végén 166.887 volt, a március havihoz képest csak 1.463-mal nőtt, a mult évinél pedig csak 17.416-tal állott magasabban.

Aralakulás.

A mult év júniusa óta megindult áremelkedések üteme az utolsó hónapokban meggyorsult. A hivatalos nagykereskedelmi árindex további 0·7 ponttal emelkedett s a hó végén 94·3-en állott. Egy év leforgása alatt az index 8·1 ponttal szökött magasabbra. Az áremelkedés általános jellegű volt s a mezőgazdasági termékeken kívül kiterjedt az ipari nyersanyagokra és az ipari készárúkra is. A „mezőgazdaság és állattenyésztés“ csoportindexénél, mely a hó végén 87·9-en állott, 0·8 pontos emelkedés jött létre. Az egy év előtti állásához képest az

index már 11·9 ponttal szökött magasabbra. A mezőgazdasági árszínvonalat alkotó két komponens közül az *állati eredetű* termékek indexe gyorsabb ütemben emelkedett mint a *növényi eredetűeké*, mert az előbbinél 1·7 pontos, az utóbbinál azonban csak 0·4 pontos növekedés következett be. A két komponens a hó végén 77·9-en, illetve 92·5-en állott. Az állati termékeknél egy év leforgása alatt 14·0 pontos, a növényi termékeknél pedig 11 pontos emelkedés következett be. Az „egyéb ipar“ indexe egy hó leforgása alatt 0·7 ponttal 98·1-re emelkedett s ekkor a mult évinél is 6·1 ponttal állott magasabban. Az ipari árszínvonalon belül az áralakulás nem volt egyöntetű. A *nyersanyagok* indexe 109·7-en állott, az előző havi 108·7-del szemben. Egy év leforgása alatt az index 10·4 ponttal szökött magasabbra. A *gyártmányok* indexénél, mely a hó végén 95·8-den állott, 0·7 pontos emelkedés jött létre. Egy év alatt pedig az index csak 4·9 ponttal emelkedett. A mezőgazdasági termékek gyorsabb ütemű áremelkedése azt eredményezte, hogy az a diszparitás, amely a világgazdasági válság óta a mezőgazdasági termékek rovására még mindig fennáll, tovább csökkent. A mezőgazdasági és az ipari termékek ára közötti diszparitás a hó végén már csak 8·2 volt, szemben az előző havi 8·4 és a mult évi 16·4%-kal. A sokat vitatott agrárrolló állásában tehát a mezőgazdaság javára egy év alatt lényeges változás következett be.

Az egyes mezőgazdasági termények közül lényeges árjavulás mutatkozik a tengerinél, árpánál, zabnál, marhánál, sertésnél, sertészsírnál. Idényszerű behatásokra csökkent azonban a borjúnak és a tojásnak az ára. A nyersanyagok közül a borjúbőr, marhabőr és a nyersgyapjú áránál mutatkozik némi emelkedés.

Megélhetési költségek indexe. A kiskereskedelmi áraknak a gazdasági helyzet változásaival szemben mutatkozó kisebbfokú érzékenysége folytán a megélhetési költségek indexe sokkal lassúbb ütemben emelkedik, mint a nagykereskedelmi árindex. A lakbér nélkül számított megélhetési költségek indexe 0·2 ponttal 111·6-re emelkedett, egy év leforgása alatt is mindössze csak 5·8 pontos emelkedés jött létre. A növekedést természetesen elsősorban az élelmezési cikkek drágulása idézte elő. Az „élelmezés“ csoportindexe, mely a hó végén 99·4-en állott, az előző havihoz képest 1 pontos, a tavalyihoz képest pedig 7·6 pontos emelkedést mutatott.

Pénz és hitel.

A jegyforgalomban márciusban mutatkozó átmeneti hanyatlás után a tárgyalt hóban ismét emelkedés következett be. A jegyforgalom a hó végén 975·8 milliót tett, szemben az előző havi 960·9 és a tavalyi 895·6 millióval. A váltótárca állománya 25·8 millióval 539·0 millióra süllyedt, a tavalyinál

Gazdasági jelzőtábla.*)

M e g n e v e z é s	Egység	1938	1939	1 9 3 8		január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril	május Mai	'június Juin	
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		nov. Nov.	dec. Déc.							
Népmozgalom. ²⁾												
1	Házasságkötés	szám	6.190	7.277	7.658	6.114	7.207	9.159	5.120	6.439	9.591	5.476
2	Házasságkötés 1000 lélekre	"	8·2	8·6	10·3	8·0	8·4	11·8	6·0	7·8	11·1	6·6
3	Élveszületés	"	15.183	16.199	13.360	13.777	16.750	15.359	17.814	16.419	16.490	15.243
4	Élveszületés 1000 lélekre	"	20·1	19·1	18·0	17·9	19·5	19·7	20·7	19·8	19·2	18·4
5	Halálozás	"	10.885	11.454	8.946	10.231	15.285	13.012	13.312	12.445	10.973	10.382
6	Halálozás 1000 lélekre	"	14·4	13·5	12·1	13·3	17·8	16·7	15·5	15·0	12·8	12·5
7	Egy éven aluli elhalt	"	1.994	2.039	1.444	1.603	2.056	2.034	2.330	2.459	1.872	1.917
8	Egy éven aluli elhalt 100 élveszülöttre	"	13·1	12·6	10·8	11·6	12·3	13·2	13·1	15·0	11·4	12·6
9	Gümőkórban elhalt	"	1.070	1.114	726	847	1.375	1.346	1.546	1.464	1.344	1.101
10	Gümőkórban elhalt 1000 lélekre	"	1·38	1·32	0·98	1·10	1·60	1·73	1·80	1·76	1·56	1·33
11	Természetes szaporodás	"	4.298	4.745	4.414	3.546	1.465	2.347	4.502	3.974	5.517	4.861
12	Természetes szaporodás 1000 lélekre	"	5·7	5·6	5·9	4·6	1·7	3·0	5·2	4·8	6·4	5·9
13	Kivándorolt	"	134	179	137	143	173	210	184	191	190	133
14	Visszavándorolt	"	19	16	8	20	15	7	13	13	30	30
Munkapiac.												
15	Társadalombiztosító szervek taglétszáma	1.000	—	—	1.224·2	1.151·4	1.166·6	1.189·8	1.183·5	1.232·6	1.273·5	1.214·5
Ebből:												
16	Férfi	"	—	—	813·6	761·1	771·6	788·6	783·3	830·7	860·1	814·8
17	Nő	"	—	—	410·6	390·3	395·0	401·2	400·2	401·9	413·4	399·7
Munkanélküli:												
18	Szociáldem. szakszervezeti összesen	szám	16.703	16.039	12.953	16.103	20.965	20.929	20.122	19.899	18.664	16.924
19	Szociáldem. szakszervezeti Budapesten	"	9.694	8.909	8.043	9.758	11.830	11.656	11.505	11.158	10.178	9.304
20	Ker. szoc. szakszervezeti Budapesten	"	1.093	867	990	1.041	1.087	1.090	1.146	884	807	842
21	Szakszervezeti munkanélküli együtt	"	17.796	16.906	13.943	17.144	22.052	22.019	21.268	20.783	19.471	17.766
Hatósági és ingyenes magánközvetítés:												
22	Munkahely	szám	17.214	17.743	15.969	14.010	13.069	13.533	16.970	18.652	19.447	19.726
23	Munkakereső	"	47.426	48.348	43.631	49.216	54.262	57.418	58.107	53.795	50.046	46.876
24	100 munkahelyre esett munkakereső	"	283	282	273	352	414	424	342	288	257	238
25	Munkaközvetítés	"	13.650	13.702	12.667	12.078	11.031	11.182	13.714	14.579	14.810	15.355
26	100 munkahelyre esett közvetítés	"	79·8	77·8	79·3	86·2	84·4	82·6	80·8	78·2	76·2	77·8
Felajánlott órabérek:												
27	Bádgos	Pengő	0·62	0·66	0·67	0·65	0·62	0·65	0·55	0·62	0·62	0·65
28	Asztalos	"	0·55	0·58	0·55	0·57	0·56	0·48	0·51	0·53	0·56	0·57
29	Szabó	"	0·62	0·67	0·65	0·68	0·58	0·62	0·62	0·66	0·64	0·62
30	Kőműves	"	0·70	0·81	0·78	0·78	0·78	.	.	0·78	0·78	0·78
31	Napszámos	"	0·39	0·45	0·41	0·41	0·39	0·42	0·46	0·40	0·42	0·48
32	Gyári munkásnő	"	0·24	0·29	0·25	0·25	0·26	0·26	0·29	0·27	0·29	0·30
33	Napszámosnő	"	0·33	0·36	0·34	0·30	0·34	0·31	0·30	0·35	0·35	0·33
Termelés.												
34	Kőszén	1.000 q	868·4	922·5	934·5	935·6	887·4	800·0	901·1	832·7	907·8	884·1
35	Barnaszén ³⁾	"	6.931·4	7.932·0	8.715·1	8.525·2	9.253·6	7.896·4	8.090·6	6.701·4	6.565·3	6.208·0
36	Vasérc és vassalak ³⁾	"	308·3	535·8	279·3	220·0	491·8	494·1	618·5	485·1	598·1	485·9
37	Finomításra való nyers vas	"	279·1	341·1	285·7	276·9	284·1	332·7	401·4	355·5	408·4	337·4
38	Szész	1.000 hl.	27·8	40·4	53·2	72·3	72·6	57·9	50·7	42·1	46·1	25·2
39	Cukor ³⁾	1.000 q	106·1	108·6	543·6	10·9	0·0	0·0	0·0	0·0	0·2	0·0
Budapest Szföv. Elektromos Művei												
40	Villamosáram ⁴⁾	1.000 kw. óra	30.004	33.246	35.019	36.215	35.563	31.160	33.415	28.809	30.543	29.540
41	Motorikus célra elosztott áram ⁵⁾	"	13.975	16.324	15.509	15.316	15.098	14.892	13.716	15.350	14.157	16.538
42	Magánvilágítási célra elosztott áram ⁵⁾	"	5.942	6.183	5.966	7.932	8.528	8.688	7.644	6.913	5.657	4.964
43	Egyéb célokra elosztott áram ⁶⁾	"	4.211	3.992	5.024	5.257	5.191	4.612	4.960	4.089	4.474	3.414
44	Elektromosáramfogyasztók	szám	—	—	271.711	273.597	273.972	274.174	274.567	274.689	273.914	273.002

*) A közölt adatsorok részletes magyarázata a Magyar Statisztikai Szemle 1932. évi 10. számának mellékletében található. (Gazdaságstatisztikai adatok 1926—32.) — ¹⁾ Az 1939. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1940 január havától Kárpátalja adatai is bennfoglaltatnak. — ³⁾ 1939 január havától a visszacsatolt felvidéki rész termelésével együtt. — ⁴⁾ A vásárolt árammennyiséggel együtt. — ⁵⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása nélkül. — ⁶⁾ A budapestkörnyéki városok fogyasztása is bennfoglaltatik.

Tableau économique.*)

1 9 3 9						1 9 4 0				Unités	Désignation	
július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	márc. Mars	április Avril			
Mouvement de la population.²⁾												
4.611	6.630	6.557	7.563	11.326	7.639	8.922	7.519	7.126	5.940	nombre	Mariages	1
5·4	7·7	7·9	8·8	13·6	8·9	9·7	8·8	7·7	6·7	"	Mariages pour 1000 habitants	2
15.511	16.961	17.966	16.290	15.035	14.555	19.397	18.741	20.628	18.731	"	Nés vivants	3
18·0	19·7	21·6	18·9	18·1	16·9	21·1	21·9	22·4	21·1	"	Nés vivants pour 1000 habitants	4
10.312	10.096	9.879	10.855	9.900	10.998	15.312	14.894	17.509	16.228	"	Décès	5
12·0	11·7	11·9	12·6	11·9	12·8	16·6	17·4	19·0	18·3	"	Décès pour 1000 habitants	6
2.030	2.247	2.190	2.003	1.601	1.740	2.471	2.917	3.851	3.844	"	Décédés au-dessous d'un an	7
13·0	13·2	12·2	12·3	10·6	12·0	12·7	15·6	18·7	20·5	"	Décédés au-dessous d'un an, pour 100 enf. nés viv.	8
1.004	810	791	864	837	897	1.359	1.288	1.509	1.578	"	Décès par tuberculose	9
1·17	0·94	0·95	1·00	1·01	1·04	1·48	1·50	1·64	1·78	"	Décès par tuberculose pour 1000 habitants	10
5.199	6.865	8.087	5.435	5.135	3.557	4.085	3.847	3.119	2.503	"	Accroissement naturel	11
6·0	8·0	9·7	6·3	6·2	4·1	4·5	4·5	3·4	2·8	"	Accroissement naturel pour 1000 habitants	12
218	192	22	212	207	212	231	174	243	226	"	Émigrés	13
8	25	9	19	8	14	25	15	5	13	"	Émigrés rentrés	14
Marché du travail.												
1.242·7	1.273·7	1.265·0	1.302·2	1.325·2	1.224·6	1.240·6	1.261·3	.	.	1.000	Nombre des membr. des caiss. d'assur. soc.	15
841·0	864·9	857·2	882·8	894·9	810·0	817·5	834·0	.	.	"	Dont:	
401·7	408·8	407·8	419·4	430·3	414·6	423·1	427·3	.	.	"	Sexe masc.	16
								.	.	"	Sexe féminin.	17
Chômeurs:												
15.842	14.064	10.904	10.736	11.054	12.359	13.091	15.367	15.365	13.089	nombre	Aux syndicats soc.-démocrates de Hongrie	18
8.976	8.209	6.225	5.894	5.763	6.220	6.746	7.773	8.678	6.783	"	Aux syndicats soc.-démocrates de Budapest	19
827	726	732	722	769	774	788	729	636	569	"	Aux syndicats soc. chr. de Budapest	20
16.669	14.790	11.636	11.458	11.823	13.133	13.879	16.096	16.001	13.658	"	Chômeurs syndiqués au total	21
Bureaux de placem., offic. et privés grat.:												
19.206	21.920	19.040	20.531	17.283	13.534	15.074	17.010	17.278	.	nombre	Offres d'emploi	22
44.846	42.670	41.712	44.834	43.799	41.811	46.767	48.239	47.028	.	"	Demandes d'emploi	23
233	195	219	218	253	308	310	283	272	.	"	Demandes pour 100 offres d'emploi	24
14.935	15.608	13.026	15.488	13.537	11.160	12.220	13.168	12.993	.	"	Placements	25
77·8	71·2	68·4	75·4	78·3	82·4	81·1	77·4	75·2	.	"	Placem. pour 100 offres d'emploi	26
Salaires horaires offerts:												
0·62	0·69	0·74	0·74	0·75	0·71	0·70	0·72	0·77	0·77	pengös	Ferblantiers	27
0·59	0·61	0·61	0·68	0·60	0·62	0·57	0·61	0·63	0·66	"	Menuisiers	28
0·66	0·76	0·68	0·69	0·71	0·75	0·80	0·75	0·71	0·61	"	Tailleurs	29
0·79	0·79	0·86	0·90	.	.	0·82	0·86	0·92	0·81	"	Maçons	30
0·46	0·44	0·47	0·48	0·50	0·46	0·55	0·57	0·54	0·47	"	Journaliers	31
0·29	0·29	0·29	0·33	0·30	0·28	0·30	0·30	0·30	0·36	"	Ouvrières de fabrique	32
0·37	0·37	0·36	0·40	0·41	0·39	0·41	0·35	0·44	0·40	"	Journalières	33
Production.												
820·7	980·7	1.028·1	1.037·2	1.023·4	967·3	1.050·8	977·9	982·8	1.138·7	1.000 q	Houille	34
6.566·3	7.626·3	8.588·2	9.270·3	9.436·0	8.981·6	9.601·5	8.932·4	9.197·0	9.117·9	"	Lignite ³⁾	35
529·4	592·7	495·3	532·2	617·8	489·3	535·8	407·9	465·7	543·8	"	Minéral de fer et scorie de fer ³⁾	36
326·0	369·5	286·4	288·5	358·3	344·7	403·1	279·4	323·5	354·8	"	Fonte à affiner	37
19·5	31·3	2·2	15·3	49·2	73·1	59·8	53·2	41·9	43·4	1.000 hl	Alcool	38
0·2	0·2	54·5	799·0	447·3	1·9	0·0	0·0	0·0	0·0	1.000 q	Sucre ³⁾	39
Usines Electr. de la V. de Budapest:												
30.113	31.122	34.128	37.213	38.485	38.856	40.767	36.731	36.780	37.156	1.000 kWh	Energie électrique ⁴⁾	40
16.920	14.502	18.290	19.008	18.958	18.456	17.569	19.391	17.918	19.009	"	Energie él. distr. comme force motrice ⁵⁾	41
4.323	1.669	5.638	5.261	6.550	8.359	8.710	9.620	8.691	7.369	"	Energie él. distr. pour l'éclairage privé ⁵⁾	42
3.728	168	3.833	4.154	4.585	4.696	4.691	5.039	4.414	4.263	"	Energie él. distribuée à d'autres fins ⁶⁾	43
273.819	274.043	273.874	275.705	276.389	278.117	279.856	282.592	283.638	283.582	nombre	Consommateurs d'énergie électrique	44

*) Pour l'explication détaillée des séries de données ci-dessous, voir le supplément du no d'oct. 1932 de cette Revue (Données de statistique économique de Hongrie, 1926—1932). — ¹⁾ Pour 1939, moyennes provisoires. — ²⁾ Y compris à partir de janv. 1939, la zone nord recouvrée, et à partir de janv. 1940, la Subcarpathie. — ³⁾ A partir de janv. 1939, y compr. le territoire septentr. rétrocedé. — ⁴⁾ Y compr. le courant acheté. — ⁵⁾ Sans les villes situées aux environs de Budapest. — ⁶⁾ Y compris les villes situées aux environs de Budapest.

M e g n e v e z é s	Egység	1938	1939	1 9 3 8		január Janvier	február Février	március Mars	április Avril	május Mai	június Juin	
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		nov. Nov.	dec. Déc.							
Kereskedelem és közlekedés.												
Külkereskedelem:												
45	Behozatal összesen	1,000.000 P	34·2	40·7	40·2	44·2	39·4	39·3	43·3	38·5	40·7	42·0
E b b ő l:												
46	Nyers és megmunkált fa	1.000 q	774·5	490·0	828·1	661·1	587·7	972·6	668·4	679·4	509·7	506·0
47		1.000 P	3.660	2.622	5.131	4.031	2.986	3.856	2.921	2.970	2.978	3.310
48	Szén	1.000 q	437·2	643·0	338·1	587·1	660·8	954·8	844·6	679·1	555·6	651·5
49		1.000 P	1.236	1.889	978	1.654	1.872	2.782	2.516	1.987	1.661	1.829
50	Papiros és papirosárak	q	52.130	73.003	74.070	78.107	33.208	65.761	46.751	54.609	70.763	58.674
51		1.000 P	1.771	2.347	2.317	2.473	1.007	2.069	1.708	1.934	2.200	1.907
52	Nyers pamut	q	22.252	22.633	34.325	30.565	30.938	20.391	22.934	23.757	33.328	22.342
53		1.000 P	1.880	1.968	3.003	2.757	2.767	1.618	1.920	1.938	2.738	1.944
54	Gépek és készülékek	q	5.336	5.107	3.936	8.079	3.568	4.478	4.203	5.720	4.433	4.641
55		1.000 P	1.747	1.960	1.351	2.772	1.424	1.751	1.609	2.153	1.654	1.801
56	Nyers bőr	q	13.170	14.404	11.086	14.596	13.297	12.737	14.249	18.460	17.672	20.597
57		1.000 P	1.688	1.667	1.410	1.614	1.477	1.441	1.623	1.968	1.997	2.430
58	Nyers dohány	q	1.332	1.580	271	573	532	377	242	14	760	4.642
59		1.000 P	540	640	159	78	247	195	29	4	243	2.148
60	Selyem és selyemfonál	q	2.011	3.436	2.718	2.249	2.458	2.392	3.122	2.542	2.862	2.929
61		1.000 P	720	1.152	948	771	755	785	1.050	1.046	996	1.332
62	Ásványolaj	1.000 q	174·5	148·5	112·5	161·7	92·6	216·7	227·8	129·4	215·5	180·0
63		1.000 P	1.344	1.301	946	1.284	699	1.699	1.663	1.056	1.769	1.548
64	Pamutszövet	q	479	666	748	623	308	487	660	643	531	546
65		1.000 P	297	432	379	326	184	304	439	409	372	378
66	Kivitel összesen	1,000.000 P	43·5	50·5	40·1	44·6	50·1	49·6	42·8	49·0	46·8	43·5
E b b ő l:												
67	Szarvasmarha	drb.	4.555	6.220	1.659	1.773	3.251	2.723	2.710	3.151	6.635	11.567
68		1.000 P	1.955	2.682	844	910	1.723	1.514	1.564	1.572	2.748	4.917
69	Baromfi	q	21.003	16.865	44.450	62.142	21.888	17.159	12.284	8.062	5.553	6.375
70		1.000 P	2.203	2.047	4.720	5.990	2.497	1.952	1.370	859	656	767
71	Búza	1.000 q	363·4	839·9	424·7	141·1	372·4	770·1	461·8	644·9	643·7	437·3
72		1.000 P	5.692	10.027	5.841	1.745	5.087	12.405	6.531	6.729	6.245	4.416
73	Liszt	1.000 q	29·3	61·1	78·5	66·8	18·2	22·6	40·4	82·2	63·6	46·7
74		1.000 P	691	1.349	1.980	1.665	439	574	1.042	2.066	1.562	1.114
75	Villamos gépek és készülékek	q	2.230	1.529	2.264	3.439	1.367	1.268	931	1.614	1.019	1.799
76		1.000 P	2.122	1.927	2.387	3.048	1.852	1.746	3.566	2.088	1.260	1.788
77	Sertés	drb.	19.066	31.857	15.923	31.452	46.099	27.096	28.305	39.759	41.695	31.461
78		1.000 P	2.855	5.461	2.617	5.315	7.659	4.547	4.760	6.708	7.042	5.309
79	Prémbőr, kikészített	q	333	254	253	212	132	146	273	366	330	393
80		1.000 P	594	494	465	531	252	382	709	913	572	672
81	Tojás	q	11.736	8.629	3.055	3.745	1.430	18.425	24.091	27.662	14.186	5.208
82		1.000 P	881	806	324	240	116	1.840	1.744	2.740	1.437	548
83	Toll	q	2.128	2.917	1.918	3.489	4.072	2.906	3.753	2.471	3.489	3.624
84		1.000 P	1.095	1.453	1.139	2.022	2.013	1.153	1.431	1.245	1.712	1.595
85	Friss gyümölcs	1.000 q	25·7	48·7	1·2	0·8	0·6	0·7	0·2	0·1	0·4	29·1
86		1.000 P	819	1.251	61	82	73	104	20	11	18	1.266
87	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet	1,000.000 P	+ 9·3	+ 9·7	— 0·1	+ 0·4	+ 10·7	+ 10·3	— 0·5	+ 10·5	+ 6·1	+ 1·5
Vasúti forgalom: ^{1) 4)}												
88	Szállított áru ^{2) 3)}	1.000 t.	1.674	1.987	1.978	1.678	1.667	1.568	1.652	1.591	1.747	1.731
89	Árutonna-kilométer ^{2) 3)}	1,000.000 km	217·6	277·3	255·7	247·2	251·8	228·6	231·5	235·4	261·9	230·5
90	Megrakott teherkocsi ²⁾	szám	113.891	139.218	135.305	111.996	109.237	101.543	112.346	113.447	124.519	127.811
91	Szállított utas ²⁾	1.000	6.724·6	8.082·3	7.443·6	7.500·2	7.573·7	6.738·9	7.637·1	8.016·5	8.132·3	8.213·5
92	Utaskilométer ^{2) 3)}	1,000.000 km	203·2	248·3	211·8	213·4	242·9	182·0	214·7	276·4	280·4	254·9

¹⁾ Az 1939. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ Az adatok csak fizetőteljesítményekre vonatkoznak. — ³⁾ Az utolsó 13 hónap adatai ideiglenesek. — ⁴⁾ 1938. november havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1939. április havától Kárpátalja forgalmával együtt.

1 9 3 9						1 9 4 0				Unités	Désignation	
julius Juillet	aug. Août	szept. Sept.	október Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	március Mars	Avril Avril			
Commerce et transports.												
Commerce extérieur :												
40·0	42·8	30·0	37·8	44·6	50·6	46·3	41·2	.	.	1,000.000 p	Importations totales	45
Dont :												
398·5	396·6	129·0	208·2	315·5	507·1	313·3	293·9	.	.	1.000 q	Bois bruts et ouvrés	46
2.431	2.579	784	1.219	2.011	3.383	2.171	2.174	.	.	1.000 p	Charbon	47
533·3	573·9	464·9	549·6	554·5	702·5	758·5	537·8	.	.	1.000 q	Papier et articles en papier	48
1.512	1.682	1.393	1.644	1.724	2.068	2.344	1.548	.	.	1.000 p	Coton brut	49
79.474	74.425	49.344	104.068	118.889	120.071	64.558	34.697	.	.	q	Machines et appareils	50
2.378	2.297	1.698	3.288	3.615	4.065	2.174	1.322	.	.	1.000 p	Peaux brutes	51
25.059	23.473	12.696	11.443	17.129	28.107	34.635	21.729	.	.	q	Tabacs bruts	52
2.093	2.046	1.121	1.103	1.645	2.680	3.531	2.208	.	.	1.000 p	Soie et fils de soie	53
4.216	4.995	5.979	3.848	6.853	8.360	11.210	6.110	.	.	q	Huile minérale	54
1.990	1.899	1.866	1.512	2.857	2.998	2.922	2.287	.	.	1.000 p	Tissus de coton	55
22.988	21.368	10.162	4.846	8.472	8.003	6.644	7.502	.	.	q	Exportations totales	56
2.600	2.236	1.128	704	1.226	1.169	931	1.163	.	.	1.000 p	Dont :	57
2.656	1.865	1.640	5.404	366	464	369	142	.	.	q	Bêtes à cornes	58
1.039	694	603	2.030	182	268	170	65	.	.	1.000 p	Volaille	59
3.252	3.389	3.871	4.391	5.398	4.639	5.513	4.120	.	.	q	Froment	60
1.028	1.106	1.236	1.512	1.849	1.556	1.988	1.568	.	.	1.000 p	Farine	61
206·2	199·4	104·7	39·5	80·0	90·5	14·7	6·4	.	.	1.000 q	Machines et appareils électriques	62
1.794	1.913	997	422	919	1.133	231	237	.	.	1.000 p	Porcs	63
511	538	523	842	1.200	1.210	1.685	1.812	.	.	q	Pelleteries apprêtées	64
312	385	429	544	715	710	1.140	1.036	.	.	1.000 p	Oeufs	65
48·1	61·1	37·8	52·5	59·5	64·7	46·0	39·3	.	.	1,000.000 p	Plumes	66
9.741	7.241	6.848	6.497	7.268	7.008	10.556	7.587	.	.	tête	Fruits frais	67
4.150	2.908	2.827	2.553	2.966	2.742	4.211	3.130	.	.	1.000 p	Excédent des imp. (—) ou des exp. (+)	68
5.573	8.063	8.047	23.520	43.362	42.493	13.834	15.762	.	.	q	Trafic des chemins de fer ^{1) 4)}	69
780	1.129	1.235	3.230	5.051	5.041	1.693	1.829	.	.	1.000 p	Marchandises transportées ^{2), 3)}	70
527·5	1.590·9	1.255·8	1.252·0	1.150·1	971·8	436·6	225·0	.	.	1.000 q	Tonnes kilom. ^{2), 3)}	71
573·8	22.231	11.497	13.452	13.452	11.838	5.302	2.224	.	.	1.000 p	Wagons chargés ²⁾	72
8·0	3·2	32·2	87·9	106·2	222·7	87·8	23·2	.	.	1.000 q	Voyageurs transportés ²⁾	73
65	35·0	350	1.311	2.336	5.291	2.367	514	.	.	1.000 p	Voyageurs kilomètres ^{2), 3)}	74
1.278	1.927	1.539	1.963	1.845	1.797	1.432	984	.	.	q		75
1.532	2.370	1.876	2.462	2.341	2.304	2.250	1.470	.	.	1.000 p		76
32.780	24.172	21.821	27.534	30.580	30.984	42.491	29.290	.	.	tête		77
5.544	4.082	3.688	5.094	5.552	5.556	7.619	5.111	.	.	1.000 p		78
445	459	149	172	148	132	49	48	.	.	q		79
727	815	152	310	295	279	95	94	.	.	1.000 p		80
2.976	606	997	440	795	6.730	77	—	.	.	q		81
255	54	122	60	90	669	10	—	.	.	1.000 p		82
2.289	2.737	2.076	2.063	2.673	2.849	2.116	1.748	.	.	q		83
899	1.527	1.180	1.248	1.604	1.827	1.232	978	.	.	1.000 p		84
146·1	234·4	78·8	45·0	33·6	15·1	13·5	0·6	.	.	1.000 q		85
5.236	4.772	1.288	653	1.039	526	68	38	.	.	1.000 p		86
+ 8·1	+ 18·3	+ 7·8	+ 14·7	+ 14·9	+ 14·1	— 0·3	— 1·9	.	.	1,000.000 p		87
1.884	2.331	2.478	2.817	2.485	2.053	1.729	1.456	2.174	2.377	1.000 t.		88
232·4	316·9	334·4	375·6	373·4	315·7	267·9	231·3	339·7	360·3	1,000.000 km		89
138.753	165.829	179.233	190.547	168.865	138.493	118.911	98.993	143.309	162.620	nombre		90
8.086·9	8.350·0	8.740·2	9.248·3	8.707·9	9.103·8	8.065·7	6.945·1	8.618·4	8.322·0	1.000		91
251·0	294·1	288·0	263·1	247·7	273·7	226·7	195·2	242·3	289·0	1,000.000 km		92

1) Pour 1939, moyennes provisoires. — 2) Les chiffres ne se rapportent qu'au trafic payant. — 3) Pour les 13 derniers mois, chiffres provisoires. — 4) A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocédé; à partir d'avril 1939, y compris la Subcarpathie.

M e g n e v e z é s	Egység	1938	1939	1 9 3 8								
		átlag ¹⁾ Moyennes ¹⁾		nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	március Mars	április Avril	május Mai	június Juin	
Postaforgalom: ⁴⁾												
93	Levélküldemény ²⁾	1.000 db	42.496	50.666	46.766	59.729	47.147	43.084	55.267	50.757	51.363	45.560
94	Csomagküldemény	"	889·0	1084·4	1.020·4	1.368·9	915·0	894·3	1.003·5	987·3	1.023·5	989·5
95	Postautalvány	1.000 db	908·3	1149·7	929·9	1.098·5	1.008·9	1.003·4	1.149·2	1.117·4	1.161·8	1.172·3
96		1.000 P	63.639	76.955	67.822	79.024	61.887	67.701	70.590	71.268	75.535	74.679
97	Távirat	1.000 db	262·4	326·6	288·7	301·7	276·9	246·0	309·5	292·7	331·0	321·4
98	Budapesti helyi beszélgetések	1.000	11.168	11.813	11.626	11.527	12.183	11.621	10.663	11.720	12.060	11.968
99	Helyközi beszélgetés	"	470·2	608·7	497·9	501·3	476·1	452·7	510·6	548·2	648·7	608·3
100	Távbeszélő állomás	szám	—	—	121.617	123.775	124.145	124.491	125.276	126.354	127.386	127.985
101	Rádióvevőberendezések Magyarországon	"	—	—	411.468	419.233	452.651	461.959	465.510	467.997	468.184	470.334
102	Rádióvevőberendezések Budapesten	"	—	—	142.854	145.316	147.605	148.981	149.067	149.471	149.427	149.303
Áralakulás. ⁵⁾												
Nagykereskedelmi árindex:												
103	Főátlag	1929 = 100	86·8	86·3	85·2	85·0	85·1	85·2	86·0	86·2	85·5	84·9
104	Mezőgazdaság és állattenyésztés termékei	"	73·4	75·2	71·8	72·1	72·8	73·3	75·6	76·0	74·5	73·3
105	Állati eredetű termékek	"	65·6	65·6	66·1	64·9	64·6	65·4	64·1	63·9	64·5	63·8
106	Növényi eredetű termékek	"	76·9	79·5	74·4	75·4	76·5	76·9	80·8	81·5	79·1	77·7
107	Mezőgazdasági ipar termékei	"	103·0	93·9	96·7	95·3	95·4	95·0	95·0	94·8	93·3	92·4
108	Gyarmatárúk	"	122·1	154·8	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2	122·2
109	Ipari anyagok és termékek	"	93·3	93·1	92·9	92·6	92·2	92·1	92·0	92·0	92·1	92·2
110	Nyersanyagok	"	99·7	101·8	99·4	99·1	98·8	99·2	99·0	99·3	99·4	99·7
111	Gyártmányok	"	92·5	91·7	92·1	91·8	91·3	91·0	90·9	90·9	91·0	91·1
112	Tüzelő anyagok	"	103·8	102·6	103·9	103·9	103·6	103·5	103·5	102·7	102·1	102·0
113	Agrárrolló ³⁾	"	20·6	18·0	22·0	21·5	20·3	19·5	16·8	16·4	18·1	19·5
Megélhetési index:												
114	Összesen lakbérrel	1913 = 100	103·1	101·6	102·4	102·1	101·4	100·9	100·7	101·1	101·1	101·6
115	Összesen lakbér nélkül	"	108·4	106·4	107·4	107·1	106·1	105·5	105·2	105·8	105·7	106·4
116	Élelmezés	"	95·4	92·8	94·2	93·7	92·2	91·3	90·9	91·8	91·6	92·7
117	Ruházat	"	134·9	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3
118	Fűtés, világítás	"	138·1	137·5	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	138·1	137·7
119	Lakás	"	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3
Nagykereskedelmi árak:												
120	Búza tiszavidéki 78 kg-os	P/q	21·25	20·31	20·38	20·40	20·50	20·50	20·90	20·75	20·50	19·85
121	Rozs, pestvidéki elsőrendű	"	16·59	14·24	14·30	14·10	14·05	13·85	14·78	14·60	13·50	13·20
122	0-ás liszt	P/kg	0·38	0·37	0·37	0·37	0·37	0·37	0·37	0·37	0·37	0·36
123	2-es ..	"	0·37	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·35
124	6-os ..	"	0·31	0·28	0·30	0·29	0·30	0·29	0·29	0·29	0·28	0·27
125	Tengeri, tiszántúli származású	P/q	15·43	17·33	13·10	12·80	13·95	14·43	16·40	17·05	16·75	16·68
126	Marhahús, elsőrendű, hátulja	P/kg	1·59	1·63	1·49	1·42	1·53	1·50	1·58	1·57	1·56	1·61
127	Borjú	P/kg élő súly	0·97	0·84	1·00	0·93	0·89	0·92	0·79	0·82	0·95	0·87
128	Sertés, fiatal nehéz, 300 kg-on felül	"	1·06	1·07	1·08	1·05	1·02	0·99	1·00	1·01	1·04	1·04
129	Sertézsír	P/kg	1·60	1·55	1·55	1·56	1·54	1·50	1·50	1·40	1·40	1·44
130	Tojás, friss teatojás	P/kg	1·39	1·50	1·79	1·75	1·53	1·25	1·15	1·15	1·17	1·22
131	Borjúbőr	P/kg	1·75	1·73	1·67	1·67	1·70	1·70	1·70	1·75	1·75	1·70
132	Marhabőr	P/kg	1·14	1·26	1·20	1·15	1·20	1·20	1·20	1·28	1·25	1·25
133	Nyers gyapjú A/AA minőségű	"	1·64	1·66	1·60	1·60	1·60	1·60	1·60	1·60	1·60	1·60
134	Nyers pamut, amerikai	"	1·50	1·69	1·52	1·49	1·47	1·50	1·46	1·49	1·60	1·65
135	Barnaszén, hazai	P/q	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22
136	Kőszén, porosz	"	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80	6·80
137	Árpa takarmányozásra I. r.	"	16·87	16·78	18·30	16·10	16·15	16·15	17·18	18·33	16·75	14·68
138	Zab I. r.	"	17·36	20·52	19·20	18·65	19·35	19·58	22·73	22·78	23·—	22·58
139	Burgonya, Ella	"	6·97	8·07	6·15	8·—	8·—	8·15	8·25	8·10	7·75	8·15
140	Maláta	"	28·42	27·1	25·—	24·—	24·—	24·—	24·—	25·—	25·—	25·—
141	Cukor, kocka	"	124·54	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—	106·—

¹⁾ Az 1939. évi átlagok ideiglenes jellegűek. — ²⁾ Az ajánlott küldemények is bennfoglaltatnak. — ³⁾ A mezőgazdasági és állattenyésztési termékek és az ipari gyártmányok ára közötti diszparitást jelzi. — ⁴⁾ 1938 november havától a visszacsatolt felvidéki rész, 1939. április havától Kárpátalja forgalmával együtt. — ⁵⁾ Új mérlegelt nagykereskedelmi árindex. — ⁶⁾ Egységes búzakenyérliszt.

1 9 3 9						1 9 4 0				Unités	Désignation	
julius Juillet	aug. Août	szept. Sept.	okt. Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	március Mars	április Avril			
Trafic postal :⁴⁾												
47.237	50.764	52.068	51.949	50.336	62.458	50.836	48.809	60.032	52.693	1.000 unités	Correspondances ²⁾	93
1.024·6	1.040·0	1.120·9	1.239·3	1.231·8	1.543·6	1.072·4	968·2	1.121·9	1.094·0	"	Colis	94
1.159·5	1.178·9	1.195·6	1.289·9	1.190·0	1.169·8	1.081·2	1.044·3	1.010·9	1.119·7	1.000 unités	} Mandats-poste	95
76.741	80.970	85.370	86.648	81.304	90.775	78.696	82.188	74.472	83.595	1.000 p		96
349·4	412·5	363·5	348·5	333·4	334·9	329·1	344·2	368·8	345·3	1.000	Télégrammes	97
11.433	10.425	12.185	12.203	12.612	12.681	12.407	13.932	13.133	13.281	1.000	Conversations locales à Budapest	98
664·6	717·6	716·1	676·3	657·0	627·8	631·0	708·3	695·4	707·7	"	Conversations interurbaines	99
128.637	129.262	130.433	131.372	132.297	133.954	135.242	136.323	137.557	138.748	nombre	Postes téléphoniques principaux	100
468.290	467.920	470.930	476.818	488.843	499.368	511.410	519.675	528.589	531.990	"	Postes récept. de T. S. F. en Hongrie	101
148.727	148.260	149.239	150.598	154.797	157.538	160.740	163.182	165.424	166.887	"	Postes récept. de T. S. F. à Budapest	102
Mouvement des prix.⁵⁾												
Indice des prix de gros :												
85·3	86·3	86·5	87·5	88·2	89·2	91·7	93·0	93·6	94·3	1929 = 100	Moyennes générales	103
74·3	76·3	75·8	75·9	76·3	77·8	83·4	86·3	87·1	87·9	"	Produits de l'agriculture et de l'élevage	104
64·6	66·0	67·4	66·8	68·4	67·7	71·5	75·9	76·2	77·9	"	Produits d'origine animale	105
78·8	81·0	79·6	80·0	79·9	82·5	88·8	91·0	92·1	92·5	"	Produits végétaux	106
91·5	92·4	92·7	93·8	95·0	95·7	96·6	95·8	96·3	96·5	"	Produits de l'industrie agricole	107
122·2	122·2	122·3	242·0	258·0	258·0	258·0	258·0	258·0	258·0	"	Denrées coloniales	108
92·4	92·6	93·4	94·5	95·3	96·0	96·5	97·0	97·4	98·1	"	Matières nécess. à l'indust. et prod. industr.	109
99·8	100·4	104·4	105·5	107·2	108·6	108·7	108·7	108·7	109·7	"	Matières premières	110
91·3	91·4	91·6	92·9	93·2	93·5	94·1	94·7	95·1	95·8	"	Objets fabriqués	111
102·0	101·8	101·6	101·6	101·6	105·0	105·3	105·2	105·7	105·7	"	Combustibles	112
18·6	16·5	17·2	18·3	18·1	16·8	11·4	8·9	8·4	8·2	"	Ciseaux agricoles ³⁾	113
Indice du coût de la vie :												
101·1	102·3	102·3	102·2	102·0	102·3	103·9	105·1	105·4	105·5	1913 = 100	Au total, y compris le loyer	114
105·8	107·3	107·3	107·2	106·9	107·4	109·5	111·0	111·4	111·6	"	Au total, non compris le loyer	115
91·9	94·3	94·4	94·2	93·8	94·0	97·1	97·3	98·4	99·4	"	Alimentation	116
134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	134·3	136·9	136·9	136·9	"	Vêtement	117
137·7	136·7	136·4	136·4	136·4	138·5	138·5	144·3	142·2	138·5	"	Chauffage et éclairage	118
86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	86·3	"	Logement	119
Prix de gros :												
19·80	19·95	20·08	20·15	20·30	20·45	20·55	20·65	21·00	21·00	1 q, en pengós	Froment de la rég. de la Tisza, de 78 kg	120
14·25	14·10	14·10	14·13	15·03	15·23	15·83	16·13	16·43	16·58	"	Seigle de 1er ordre, de la rég. de Pest	121
0·36	0·37	0·37	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38	0·38	1 kg, en pengós	Farine No 0	122
0·35	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	0·36	"	" No 2	123
0·26	0·26	0·27	0·27	0·27	0·28	0·28	0·28	0·28	0·28	"	" No 6	124
18·05	19·58	18·80	19·25	17·25	19·75	20·83	21·58	21·43	22·45	1 q, en pengós	Maïs, de la région d'au delà de la Tisza	125
1·64	1·62	1·71	1·71	1·74	1·76	1·76	1·79	1·82	1·90	1 kg, en pengós	Viande de boeuf, 1re qual., partie postér.	126
0·83	0·86	0·84	0·81	0·82	0·73	0·82	0·93	0·93	0·85	1 kg de poids vif, en p.	Veaux	127
1·06	1·15	1·13	1·16	1·15	1·10	1·12	1·22	1·23	1·36	"	Porcs, jeunes, lourds, au-dessus de 300 kilos	128
1·46	1·56	1·68	1·68	1·68	1·80	1·80	1·80	1·80	1·96	1 kg, en pengós	Saindoux	129
1·21	1·39	1·40	1·88	2·40	2·28	2·30	2·25	1·78	1·45	1 kg, en pengós	Oeufs frais dits à thé	130
1·70	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·75	1·79	"	Cuir de veau	131
1·25	1·30	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·32	1·33	1 kg, en pengós	Cuir de boeuf	132
1·60	1·60	1·60	1·70	1·90	1·90	1·90	1·90	1·90	2·58	"	Laine brute	133
1·68	1·58	1·88	1·86	1·92	2·16	2·10	2·07	2·03	2·01	"	Coton brut, américain	134
3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	3·22	1 q, en pengós	Lignite, indigène	135
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	"	Houille, prussienne	136
16·38	16·95	16·80	16·80	17·53	17·73	17·93	18·23	18·43	18·63	"	Orge fourrag., de 1er ordre	137
18·43	20·35	19·25	19·13	19·33	19·73	20·10	20·60	20·93	21·13	"	Avoine de 1er ordre	138
8·75	7·90	7·90	7·90	8—	8—	10·03	11·05	11·05	11·05	"	Pommes de terre dites Ella	139
25—	25—	29—	29—	33—	37—	37—	39—	39—	39—	"	Malt	140
106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	106—	"	Sucre en morceaux	141

1) Pour 1939, moyennes provisoires. — 2) Y compris les lettres recommandées. — 3) Indique la disparité entre les prix agricoles, y compr. les produits de l'élevage, et les prix industriels. — 4) A partir de nov. 1938, y compr. le territoire septentr. rétrocedé; à partir d'avril 1939, y compr. la Subcarpathie. — 5) Nouvel indice pondéré des prix de gros. — 6) Farine de froment à pain, dite unique.

M e g n e v e z é s	Egység	1938	1939	1 9 3 8		január Janvier	február Février	március Mars	április Avril	május Mai	június Juin	
		átlag Moyennes		nov. Nov.	dec. Déc.							
142	Ácsolt épületfa	P/m ³	69·29	71·02	69—	69—	69—	69—	69—	69—	69—	
143	Len I.	P/kg.	2·04	2·07	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	2·05	
144	Kender	P/kg.	1·04	1·04	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	1·02	
145	Rotációs-papíros	P/q	30·16	28·04	28·50	28·50	28·50	28—	28—	28—	28—	
146	Tüzifa	P/q	3·66	3·48	3·75	3·80	3·80	3·75	3·75	3·60	3·40	
Pénz és hitel.												
Magyar Nemzeti Bank:												
147	Jegyforgalom	1,000.000 P	—	—	^{a)} 806·5	863·4	831·1	816·3	888·5	895·6	868·0	884·9
148	Leszámtolt váltók és előlegek	"	—	—	462·2	511·4	470·7	466·8	505·6	512·3	458·6	438·4
É r c k é s z l e t :												
149	Arany	1,000.000 P	—	—	94·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1	124·1
150	Deviza és valuta	"	—	—	100·5	96·5	94·0	88·0	87·4	102·2	94·9	93·6
151	Összesen	"	—	—	194·5	220·6	218·1	212·1	211·4	226·3	219·0	217·6
152	Fedezeti arany	‰	25·9	—	25·0	25·0	26·5	26·4	25·1	25·1	25·4	25·3
153	Leszámtolási kamatláb	"	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0	4·0
154	Elsőrendű üzleti váltók kamattétele	"	4·25-6·50	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5	4·5-6·5
155	Betéti kamatláb 3 havi lekötésre	"	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
156	Betéti kamatláb lekötés nélkül	"	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2
Betétállomány:												
T a k a r é k b e t é t :												
157	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	114·0	121·8	124·8	131·4	132·0	131·9	134·9	135·7
158	A PK. budapesti pénztárazeteinél	"	—	—	545·3	563·7	567·0	576·0	554·8	558·8	571·5	590·5
159	Összesen	"	—	—	659·3	685·5	691·8	707·4	686·8	690·7	706·4	726·2
F o l y ó s z á m l a b e t é t :												
160	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	80·7	83·6	76·9	78·1	83·8	78·8	82·1	86·9
161	A PK. budapesti pénztárazeteinél	"	—	—	681·9	664·1	647·0	633·6	621·1	630·9	639·6	654·4
162	Összesen	"	—	—	762·6	747·7	723·9	711·7	704·9	709·7	721·7	741·3
B e t é t e k e g y ü t t :												
163	Postatakarékpénztárnál	1,000.000 P	—	—	194·7	205·4	201·7	209·5	215·8	210·7	217·0	222·6
164	A PK. budapesti pénztárazeteinél	"	—	—	1.227·2	1.227·8	1.214·0	1.209·6	1.175·9	1.189·7	1.211·1	1.244·9
165	Összesen	"	—	—	1.421·9	1.433·2	1.415·7	1.419·1	1.391·7	1.400·4	1.428·1	1.467·5
166	A 29 legn. vidéki pénzt. betétállománya	"	—	—	113·1	117·9	117·1	117·5	116·0	115·7	117·2	123·1
Tőzsde:												
177	Részvényindex ¹⁾	1926 = 100	111·1	92·1	102·7	82·8	91·0	94·7	84·3	88·3	84·5	76·7
138	Eladott részvény	szám	195.908	123.378	196.227	225.717	198.782	113.350	88.495	62.112	57.617	87.198
169	Szállítások és átvételek összege	1,000.000 P	12·3	8·4	13·2	12·6	9·2	6·0	5·9	4·6	3·5	4·3
Hitelbiztonság:												
170	Csőd ²⁾	szám	3	3	2	1	4	1	4	3	4	2
171	Magán- és kényszeregyesség ²⁾	"	76	57	83	82	111	69	88	74	54	54
172	Össz. új fizetéseképtelenségek Magyarorsz. ⁴⁾	"	79	60	85	83	115	70	92	77	58	56
Ebből:												
173	Új fizetéseképtelenség Budapesten	"	25	15	28	26	32	22	31	18	17	12
174	Magán- és kényszeregyesség aktíva	1.000 P	1.833	3.343	2.646	1.786	1.798	1.788	2.911	1.612	23.928	2.367
175	Magyarországon ⁴⁾ passzíva	"	2.888	4.145	3.785	3.007	2.984	2.830	3.743	2.827	25.628	3.485
176	Magán- és kényszeregyesség aktíva	"	963	2.442	776	861	614	1.116	693	663	23.215	1.412
177	Budapesten passzíva	"	1.568	2.816	1.463	1.482	1.075	1.709	1.201	1.268	24.446	1.830
178	Óvatolt váltók Magyarországon ⁵⁾	szám	3.342	2.832	3.691	3.560	3.204	2.665	3.553	3.290	2.890	2.772
179	Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	1.448	1.378	1.615	1.446	1.614	1.235	1.780	1.721	1.457	1.018
180	Óvatolt váltók Magyarországon ⁵⁾	szám	1.432	1.192	1.505	1.557	1.470	1.270	1.581	1.424	1.307	1.118
181	Óvatolt váltók Budapesten	1.000 P	747	723	718	702	875	689	1.014	946	803	518
Z á l o g h á z i f o r g a l o m :												
182	Zálogfelvétel Budapesten	1.000 tétel	255	220	232	222	247	215	227	245	236	233
183	Zálogfelvétel Magyarországon ⁵⁾	1.000 P	5.123	4.544	4.712	4.501	4.847	4.266	4.639	4.713	4.743	4.938
184	Zálogkiváltás Budapesten	1.000 tétel	261	240	262	263	252	232	245	234	244	220
185	Zálogkiváltás Magyarországon ⁵⁾	1.000 P	5.262	4.850	5.269	5.334	5.435	4.771	4.888	4.416	4.738	4.576
186	Zálogálladék Budapesten	1.000 tétel	—	—	1.317	1.275	1.271	1.254	1.236	1.246	1.238	1.252
187	Zálogálladék Magyarországon ⁵⁾	1.000 P	—	—	26.619	25.786	25.199	24.694	24.445	24.712	24.747	25.109
188	Kényszerárverésre került Budapesten	tétel	8.219	6.205	8.957	5.069	9.817	6.905	7.259	6.029	6.790	6.037

¹⁾ Csak 18 részvény alapján számítva. — ²⁾ Csak azok az esetek vannak feltüntetve, amelyeket más eljárás nem előzött meg.
³⁾ A visszacsatolt felvidéki rész fizetőszerkezetével együtt. — ⁴⁾ 1939 szeptember havától a visszacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja adataival együtt. — ⁵⁾ 1940 január havától a visszacsatolt felvidéki rész és Kárpátalja adataival együtt.

1 9 3 9						1 9 4 0				Unités	Désignation		
július Juillet	aug. Août	szept. Sept.	okt. Octobre	nov. Nov.	dec. Déc.	január Janvier	február Février	március Mars	április Avril				
70.—	71.50	73.—	73.—	73.—	73.—	81.50	83.50	83.50	82.—	1 m ³ , en pengős	Bois de construct., charpenté	142	
2.05	2.05	2.05	2.09	2.15	2.15	2.20	2.20	2.20	2.20	1 kg, en pengős	Lin de 1er ordre	143	
1.02	1.02	1.02	1.07	1.10	1.10	1.10	1.10	1.10	1.10	"	Chanvre	144	
28.—	28.—	28.—	28.—	28.—	28.—	28.—	28.—	28.—	28.—	1 q, en pengős	Papier p. rotatives	145	
3.35	3.35	3.35	3.35	3.40	3.30	3.30	3.30	3.30	3.30	"	Bois à brûler	146	
Monnaie et crédit.													
Banque Nationale de Hongrie :													
879.4	1.038.3	1.087.0	1.032.3	965.3	974.8	953.8	967.9	960.9	975.8	1,000.000 p	Circulation des billets de banque	147	
417.9	576.4	627.0	624.5	593.1	585.3	607.4	599.5	564.8	539.0	"	Effets escomptés et avances	148	
Encaisse métallique :													
124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	124.1	1,000.000 p	Or	149	
93.5	101.3	97.8	83.1	76.4	77.3	76.6	74.5	67.4	63.2	"	Devises et monnaies	150	
217.5	225.4	221.9	207.2	200.5	201.4	200.7	198.6	191.5	187.3	"	Total	151	
25.3	24.1	.	.	.	.	.	.	.	.	%	Proportion de la couverture	152	
4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	4.0	"	Taux d'escompte	153	
4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	4.5-6.5	"	Taux d'effets de comm. de prem. ordre	154	
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	"	Taux de dépôts à préavis de 3 mois	155	
2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	2-2	"	Taux de dépôts à vue	156	
Effectif des dépôts :													
Dépôts d'épargne :													
140.0	136.4	123.3	129.4	131.5	135.4	141.0	143.2	141.9	147.5	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	157	
601.4	556.8	524.1	541.8	554.8	590.8	598.1	601.6	607.5	600.2	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	158	
741.4	693.2	647.4	671.2	686.3	726.2	739.1	744.8	749.4	747.7	"	Total	159	
Dépôts s. comptes courants :													
77.8	86.8	94.3	100.5	111.9	116.5	105.4	100.1	110.0	101.8	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	160	
686.8	682.5	704.1	726.3	737.9	755.8	738.6	735.2	752.7	766.1	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	161	
764.6	769.3	798.4	826.8	849.8	872.3	844.0	835.3	862.7	867.9	"	Total	162	
Ensemble des dépôts :													
217.8	223.2	217.6	229.9	243.4	251.9	246.4	243.3	251.9	249.3	1,000.000 p	Caisse d'épargne postale	193	
1.288.2	1.239.3	1.228.2	1.268.1	1.292.7	1.346.6	1.336.7	1.336.8	1.360.2	1.366.3	"	Etablissem. membres de l'I. C. S. F.	164	
1.506.0	1.462.5	1.445.8	1.498.0	1.536.1	1.598.5	1.583.1	1.580.1	1.612.1	1.615.6	"	Total	165	
124.7	115.0	110.1	114.4	115.8	120.9	121.4	123.8	124.8	123.2	"	Dép. dans les 29 princ. établ. de c. de prov.	166	
Bourse :													
75.6	78.0	102.1	108.2	110.4	111.5	120.9	119.1	119.1	111.9	1926 = 100	Indice des actions ¹⁾	167	
63.531	41.629	448.912	120.983	110.217	87.719	151.797	107.129	69.186	77.976	nombre	Actions vendues	168	
3.6	2.5	32.1	9.9	10.7	8.6	13.9	10.1	5.9	7.6	1,000.000 p	Montant des livraisons et des récept.	169	
Sécurité du crédit :													
—	2	2	8	2	5	2	1	2	2	nombre	Faillites ²⁾	170	
40	20	35	59	50	34	33	20	17	17	"	Concordats privés et judiciaires ³⁾	171	
40	22	37	67	52	39	35	21	19	19	"	Nouvelles insolvabilités en Hongrie ⁴⁾	172	
9	4	6	10	7	6	6	10	3	6	"	Dont :		
617	178	1.263	1.912	1.225	519	1.928	426	175	407	1,000 p	Nouv. insolvabilités à Budapest	173	
1.054	334	1.721	2.491	1.841	806	2.216	755	326	673	"	Concord. privés et judiciaires (actifs	174	
90	32	213	527	512	219	305	350	103	289	"	en Hongrie ⁴⁾ (passifs	175	
182	64	410	552	760	294	326	610	171	490	"	Concord. privés et judiciaires (actifs	176	
2.467	2.626	3.134	2.849	2.436	2.107	2.611	2.360	2.222	1.953	nombre	à Budapest (passifs	177	
1.174	1.250	1.400	1.476	1.459	948	2.096	1.284	1.283	1.002	1,000 p	Lettres de change protest. en Hongrie ⁵⁾	178	
938	1.020	1.192	1.092	1.006	888	947	807	827	637	nombre	Lettres de change protest. à Budapest	180	
576	602	617	753	822	466	773	584	582	412	1,000 p	Mouv. des monts-de-piété :	181	
229	211	199	205	205	184	213	188	195	244	1,000 reconn.	Engagem. aux monts-de-piété de Bpest	182	
4.657	4.367	4.289	4.485	4.445	4.134	4.504	4.224	4.303	5.306	1,000 p	Dégagem. aux monts-de-piété de Bpest	183	
225	240	265	265	227	225	202	191	196	218	1,000 reconn.	Effect. des gages aux m.-de-p. de Bpest	184	
4.353	4.756	5.517	5.247	4.760	4.738	4.420	4.184	4.034	4.544	1,000 p	Ventes par contr. aux m.-de-p. de Bpest	185	
1.256	1.227	1.161	1.101	1.079	1.038	1.049	1.046	1.045	1.071	1,000 reconn.		186	
25.414	25.025	23.797	23.034	22.719	22.115	22.199	22.239	22.508	23.270	1,000 p		187	
6.322	6.002	6.168	5.232	5.138	2.765	5.846	4.649	4.274	4.991	reconnais.		198	

¹⁾ Seulement d'après les cours de 18 actions cotées à ce moment. — ²⁾ Cas n'ayant pas été précédés d'autres procédures. — ³⁾ Y compr. le territoire septentr. rétrocédé. — ⁴⁾ Y compris à partir de sept. 1939, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie. — ⁵⁾ Y compris à partir de janv. 1940, la zone nord recouvrée et la Subcarpathie.

azonban még így is 26·7 millió P-vel állott magasabban. A Magyar Nemzeti Bank aranytartaléka változatlanul 124·1 millió P volt. A devizák és valuták állománya azonban 4·2 millióval 63·2 millióra esett, így az összes érckészlet is ugyanennyivel 187·3 millióra hanyatlott, a múlt évinél pedig 39 millió P-vel állott alacsonyabban.

Betétállomány. A P. K. budapesti pénzügyintézetinél és a Postatakarékpénztárnál elhelyezett betétállomány egy hó leforgása alatt nem szenvedett lényegesebb változást. A *takarékbetétek* állománya 747·7 millióra rúgott, az előző havi 749·4 és a tavalyi 690·7 millióval szemben. A *folyószámlabetéteknél* március hóval szemben is emelkedés mutatkozik. A betétállomány 5·2 millióval 867·9 millióra emelkedett, a tavalyit pedig 158·2 millió P-vel multa felül. A hó végén az összes betétállomány 1.615·6 millió P-re rúgott, egy év leforgása alatt tehát az összes betétállomány 215·2 millió P-vel szökkent magasabbra.

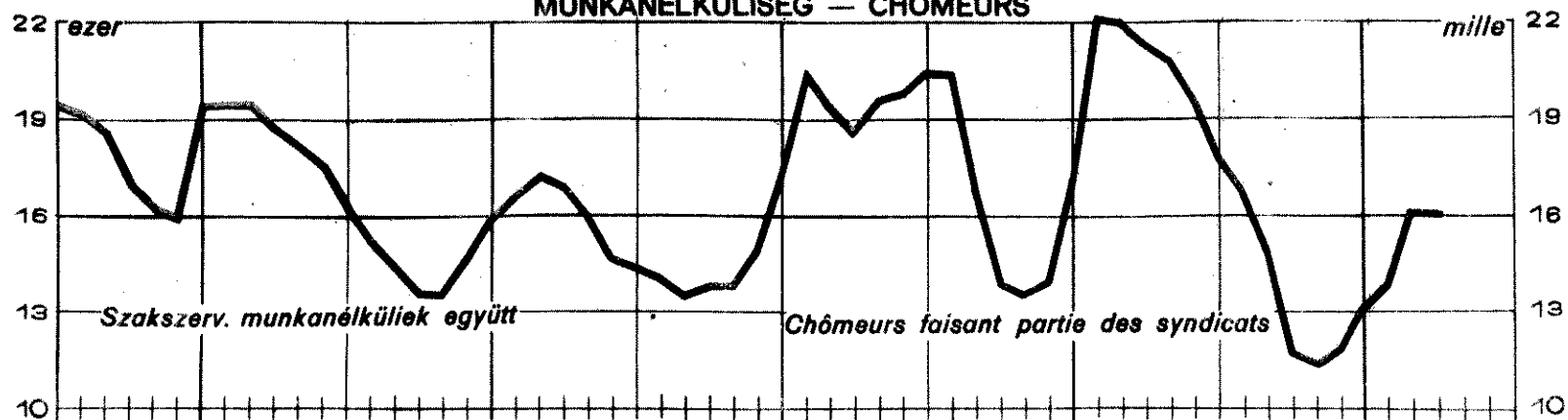
Tőzsde. A budapesti értéktőzsdén jegyzett részvények árfolyama a február-március havi stagnáció után átmenetileg hanyatló irányzatot vett. A hivatalos *részvényindex* 7·2 ponttal 111·9-re esett a külpolitikai események hatása alatt. A háborús tőzsdei konjunktúra nyomán bekövetkezett áremelkedések folytán azonban az index egy év előtti állásához képest 23·6 pontos emelkedés mutatkozik. Az április havi árfolyamhanyatlásokat igen élénk tőzsdei forgalom kísérte. Az *eladott részvények darabszáma* kereken 78 ezerre rúgott, a márciusi 69 és a múlt évi áprilisi 62 ezer db-bal szemben. A *szállítások és átvételek* összege a forgalom emelkedése folytán 1·7 millió P-vel 7·6 millióra emelkedett s a múlt évit is kereken 3 millió P-vel multa felül.

Hitelbiztonság. Magyarországon a hitelbiztonsági viszonyok továbbra is kielégítőek. Az elő-

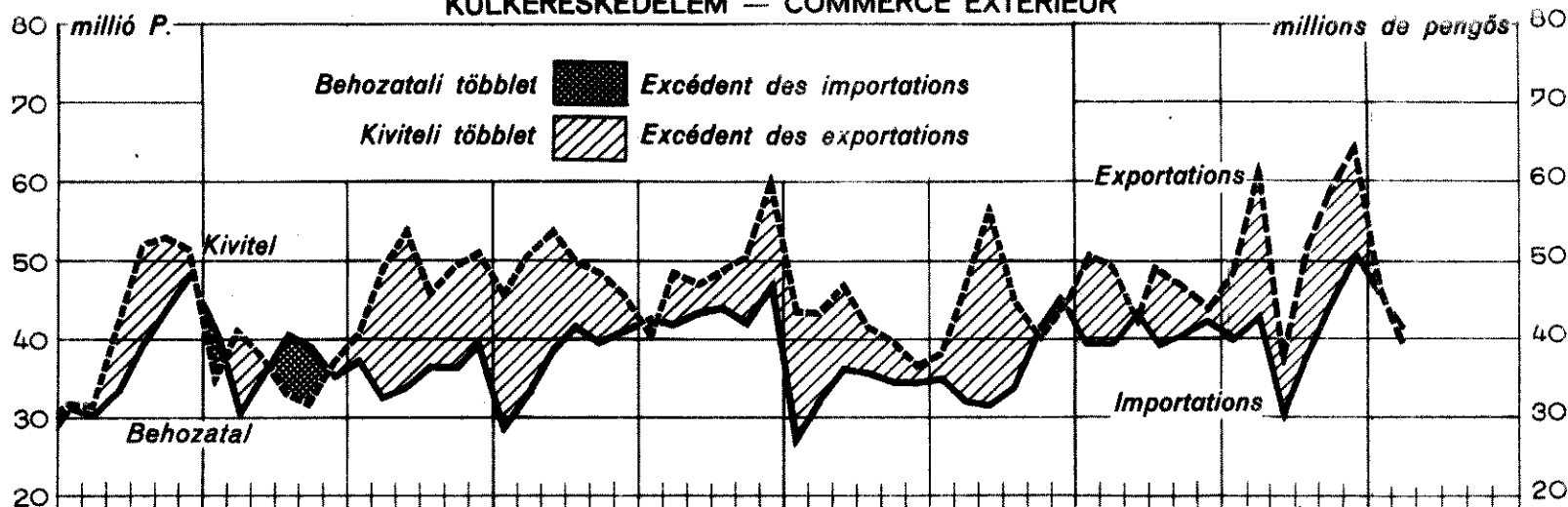
fordult *fizetéseképtelenségek* száma 19 volt, ugyanannyi, mint az előző hóban. A tavalyihoz képest ellenben 58 (—75·3%) volt a csökkenés. A kimutatott fizetéseképtelenségi esetekből 17 magán- és kényszeregyesség, 2 pedig csőd volt. A magán- és *kényszeregyességek passzívája* 673 ezer P-t tett, szemben az előző havi 326 ezer és a tavalyi 2.827 ezer P-vel (+106·4%, —76·2%). A hitelbiztonsági viszonyokra olyannyira jellemző váltóóvási számok úgy az előző havihoz, mint a múlt évihez jelentékeny arányú százalékos hanyatlást mutatnak. Az *óvatolt váltók száma* 1.953-ra esett s a múlt évinél is 1.337-tel állott alacsonyabban (—12·1%, —40·6%). A *váltóóvások összegénél*, mely alig valamivel haladta meg az 1 millió P-t, 281 ezer P-ös hanyatlás jött létre az előző havihoz és 719 ezer P-s csökkenés a tavalyihoz képest (—21·9%, —41·8%).

Zálogházi forgalom. Az ipari életben észlelhető erőteljes foglalkoztatottság s általában a kereseti lehetőségek javulásával szemben feltűnő, hogy a zálogházak forgalma rendkívül megélenkült. Az elzálogosított tárgyak tételszáma 49 ezerrel 244 ezerre, közel a múlt évi szintre emelkedett. Az elzálogosított tárgyakra kifizetett összeg meghaladta az 5·3 millió P-t. Az előző havihoz képest valamivel több, mint 1 millió P-s, a tavalyival szemben pedig több, mint félmillió P-s emelkedés mutatkozik. Habár kisebb mértékben, de emelkedett a zálogkiváltások tételszáma is, 22 ezerrel 218 ezerre. A múlt évvel szemben ellenben 26 ezer volt a csökkenés. A zálogkiváltások összege félmillióval 4·5 millióra nőtt. Mivel a zálogfelvételek összege nagyobb arányban emelkedett, a zálogálladék a hó végén 23·3 millióra rúgott, szemben az előző havi 22·5 és a múlt évi 24·7 millióval. Erősen megduzzadt a kényszerárverésre került tárgyak tételszáma is, 717-tel 4.991-re emelkedett. A múlt évihez képest azonban 1.038 volt a csökkenés.

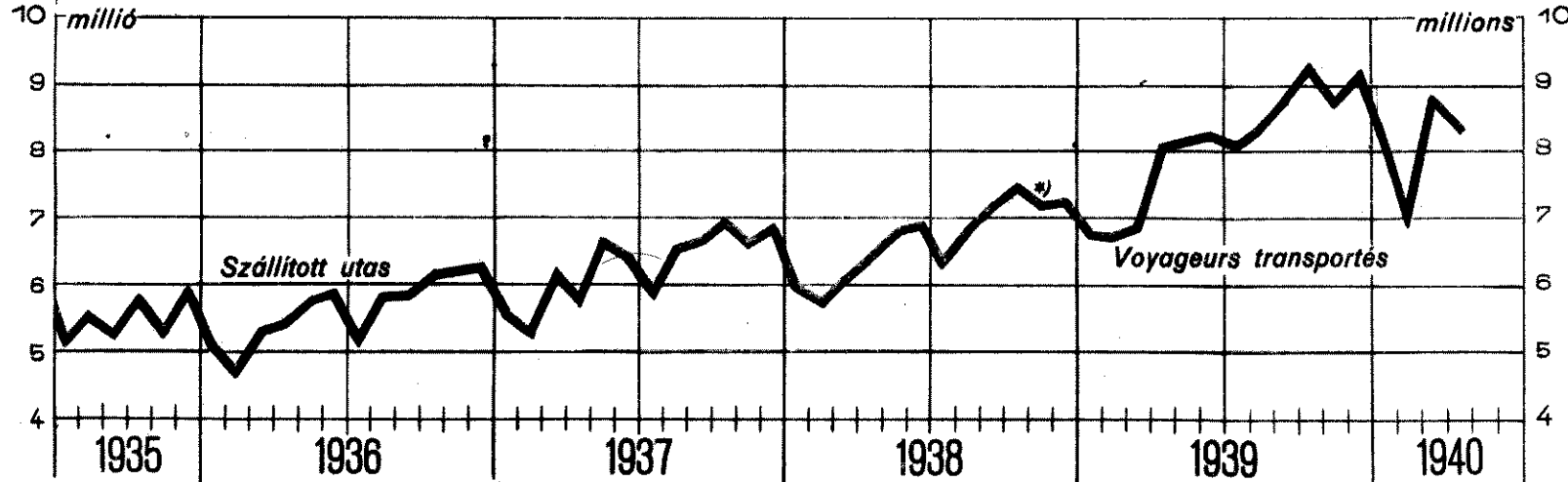
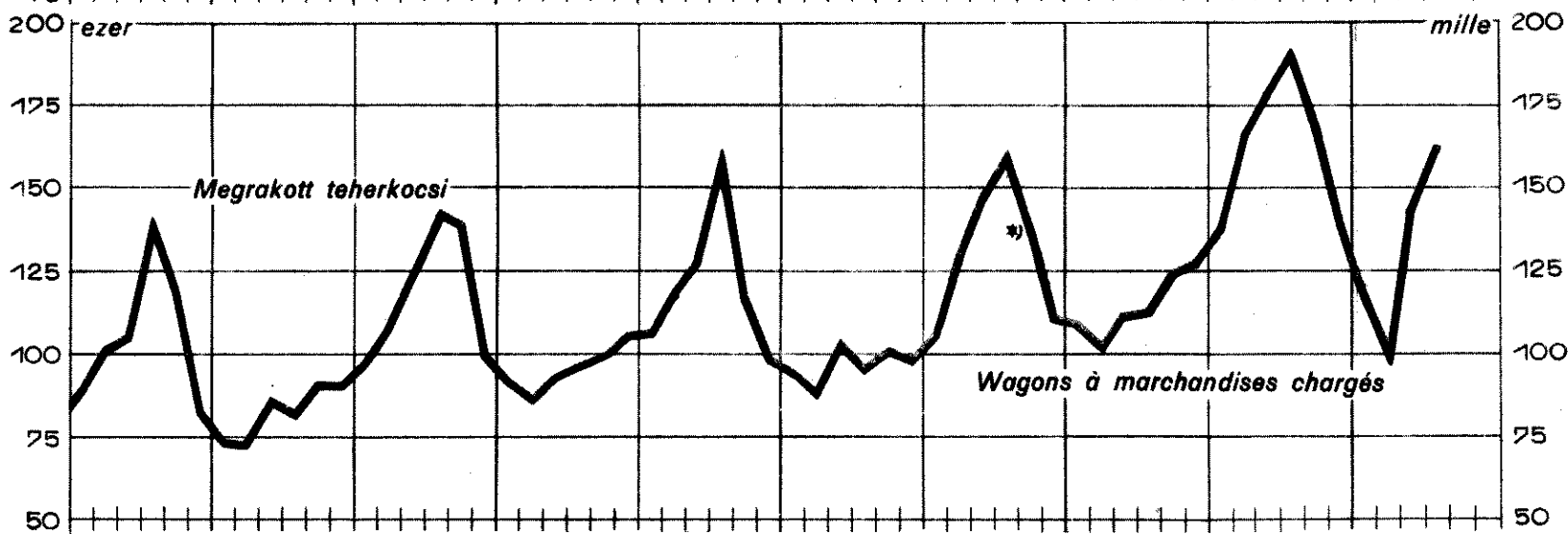
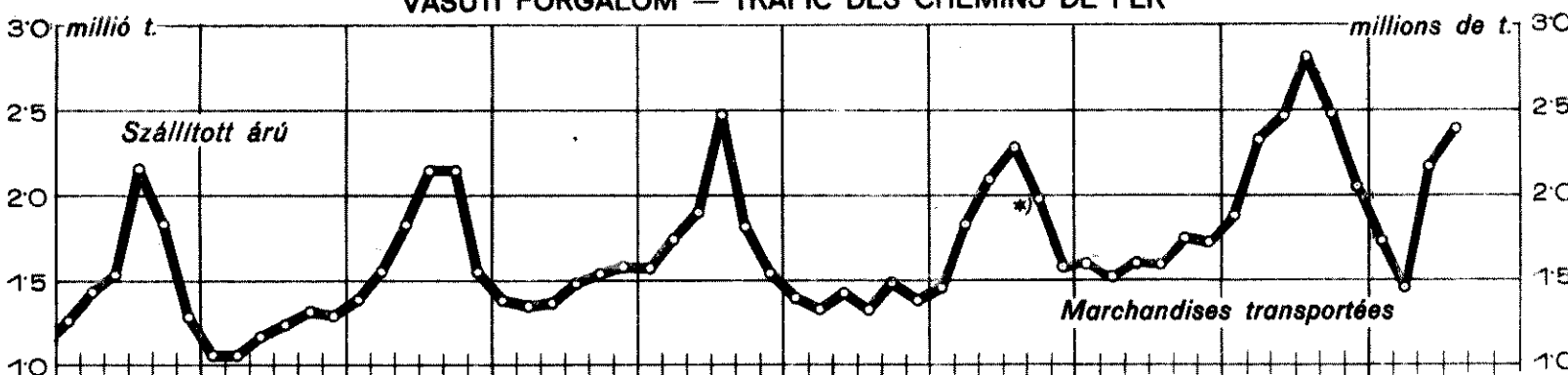
RAJZOK A GAZDASÁGI JELZÓTÁBLÁHOZ — GRAPHIQUES AU TABLEAU ÉCONOMIQUE
MUNKANÉLKÜLSÉG — CHOMEURS

KÜLKERESKEDELEM — COMMERCE EXTÉRIEUR

VASÚTI FORGALOM — TRAFIC DES CHEMINS DE FER

*.) A visszacsatolt felvidéki rész forgalmával együtt. — Y compris le trafic de la zone nord reincorporée.